

କବିକା-ଉପନ୍ୟାସ ପঞ্চମା

Kanika-Upanyas Panchama

Five short Novels written by Shri Dinesh Sarma, 'Rupajali' Kharghuli, Guwahati - 781004 Assam and published by M/s Prabal Book Agency, Barowari, Uzanbazar, Guwahati - 3, DTP composed at Hollywood D T P, Goneshguri, Guwahati - 5 and Printed at Minion Offset Press, Opp Commerce College, R G Baruah Road Guwahati - 781003

মূল্য : বাঠি টকা মাথোন।

: এৰ্ণী টকা মাথোন (লাইব্ৰেৰী সংস্কৰণ)

বেটুলাত : খনিৰ দাস।

প্ৰকাশক —

প্ৰবাল বুক এজেন্সী,

উজান বজাৰ,

গুৱাহাটী-৩

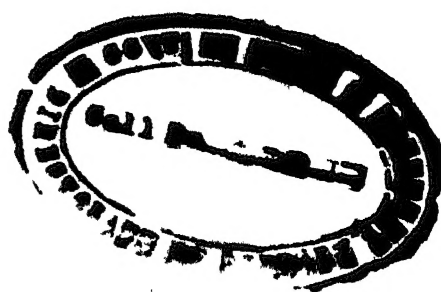
প্ৰথম প্ৰকাশ : অক্টোবৰ, ১৯৯৬

পৰিবেশনাৰ —

জ্যোতি প্ৰকাশন,

পাণবজাৰ, গুৱাহাটী।

উপন্যাস কেইখন ইতিমধ্যে অসম ৰাণী, দৈনিক অসম, অগ্নিদূত আদি বিশেষসংখ্যা আলোচনীবোৰত প্ৰকাশ হৈ গৈছে।

হোমেন বৰগোহাঁঞি শ্রদ্ধাস্পদেষু

— দিনেশ ।

Dinesh Sarma's

5 Short Novels

- 1 The Golden Orb Of Hope At the Threshold**
- 2 The Bee**
- 3 Bridge On A Dead River**
- 4 The Uprooted Stake**
- 5 Fire Burns**

No part or whole of this publication may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic or mechanical including photocopying recording or by any information storage and retrieval system, without the prior permission in writing from the Author

॥ আশাৰ বেলি বৈ থাকে পদূলি মুখত ॥

ওদালিলে নতুনকৈ বাছ চলিছে। সন্ধিয়া পৰত বাছখন বৈ বোৱাৰ লগে লগে দ্ৰাইভাৰে এটা বিকট চিঞৰ মাৰে : ঐ পোৱালি ! পোৱালি সাজু হৈ থাকে। বাৰ বছৰীয়া পোৱালি দৌৰ মাৰি আহি দ্ৰাইভাৰৰ মুখলৈ চাই থাকে।

: মুখলৈ কি চাই আহ ? গেলনটো লৈ ওচৰত ক'ত পায়— মাল অকণ লৈ আহ। ঐ চেকৰ ! পোৱালিৰ হাতত মালৰ পইচা দিবি।

পোৱালি আকৌ দৌৰ মাৰি বাছৰ পিছফালৰ চিটৰ তলত থকা খালি গেলনটো লৈ বাছৰ পৰা নামে। চেকৰে দুখনমান দহ টকীয়া নোট পোৱালিৰ হাতত গুজি দিয়ে। সি ইফালে সিফালে চাই পঠিয়ায়। ওদালি বোলা ঠাইখিনিৰ চ'কটোতে দুখন চাহৰ দোকান। বাছৰ বেঞ্চৰ ওপৰতে দুটা লঠন চিমিক-চামাককৈ জ্বলি আছে। ধমকি খাব বুলি জানিও সি চুচুক-চামাককৈ দ্ৰাইভাৰৰ ওচৰ চালিল। দ্ৰাইভাৰ ভেতিয়াও চিটৰ পৰা নমা নাই।

: দাদা, ক'ত পোৱা যায় ?

হেৰ' তোক কিমান শিকাব লাগে ? খোজ কাঢ়ি আগ বাঢ়ি যাবি। য'তে ফুলৰি, বুট ভাজি থকা দেখা পাবি তাতেই দোকানী বাপেকক সুধি লবি। দেখুৱাই দিব। ওচৰতে ক'ববাত থাকিব। ভাল মাল আনিবি। দ্ৰাইভাৰ হাবিজাক লাগে বুলি কবি। চান্দা মালিকবোৰে বাস্তা দেখা নাপায় ? বাছৰ লাইন লয় ? বাছ ভাঙিলে দ্ৰাইভাৰৰ দোৰ। যদ খাই গাড়ী চলায়।

আবে দুই তলাৰ পৰা নামি আহি চাই বাৰি— য'ত গৰুগাড়ীও নচলে তাত হাফিজৈ মাৰকপোহাই, বাছগাড়ী চলাব লাগে? খাবলৈ জেগা অকল নাই, শুবলৈ জেগা অকল নাই। পেচেক্কাৰ আহিব বিশজন; মালিকক ভাড়া সোধাব লাগিব চল্লিশজনৰ। নকৰো চান্দা এনে মালিকৰ তলত দ্ৰাইভাৰী।

বাছখনৰ দ্ৰাইভাৰ হাফিজৈ মুখেৰে সেইবোৰ ভোৰভোৰাই থাকোতে বাছখনৰ অৱশিষ্ট পেচেক্কাৰ শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতী আৰু তেখেতৰ লগুৱা ধনজিং বাছখনৰ পৰা নামিল। নামিয়েই ইফালে সিফালে চালে। নখুটিৰ ফাললৈ যোৱা পথৰুৱা আলি বাটটোতে কাঞ্চন চৌহান গৰুগাড়ী এখন লৈ বৈ আছে। কাঞ্চন নেপালী মানুহ। এতিয়া কথাই-বতৰাই, কানি-কাপোৰে অসমীয়া।

দেউ, মই আহিছো।

সজিয়া কামিমুনি সময়ত শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতীয়ে প্ৰথমতে কোনে মাতিছে ধৰিবই পৰা নাছিল। ওচৰ চালি আহি ভালদৰে চালত, গম পালে চৌহান। কাঞ্চন চৌহান।

তোক কৈছিলো নহয় ধনজিং। নেপালী মানুহবোৰ বৰ বিশ্বাসী? কথা দিলে কথা ৰাখে। ঘপহকৈ বিশ্বাসঘাতকতা নকৰে। চা। ই গৰুগাড়ী লৈ বৈ আছে।

ধনজিতে লক্ষ কৰিলে মানুহজনক। হুঁতা। খোজবোৰ দীঘল দীঘলকৈ দিয়ে।

দেউ, গাড়ীত উঠক। মই গৰুহাল খেদি আনো। সিহঁতক বাছ অহাত দেখি ছোৱা বাবে এবাল দি থৈছো। ওলালিত আকৌ ভাল চাহৰ দোকান এখনো নাই। ইয়াত চাহ খাই ভাল নাপাব।

চৌহানে কথাবোৰ কৈ কৈ বাঁহ খাই থকা বলদহাল খেদি আনিবলৈ আঁতৰি গ'ল। ইতিমধ্যে শ্ৰীযুত ভাগৱতী চৈ দিয়া গাড়ীখনত উঠিল। উঠাত সহায় কৰিলে ধনজিতে।

তইও উঠ আকৌ!— শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে ডেকাহি মাৰি ধনজিতক ক'লে।

ঃ ধনু! মই বাছৰ দ্ৰাইভাৰক হাত এবাল দি আছো। অটিনাকি ঠাই। তাক বিপদে-আপদে লাগিব পাৰে।

: তই দ্ৰুহিতাৰক মাত দিব যাৱ নে গেলানত আনিবলৈ বোবা গেলা
খাবলৈ যাৱ ?

: শ্ৰুত ! মুখখন শুকাই গৈছে শ্ৰুত !

: উঠ। গাড়ীত উঠ। নহ'লে মোৰ হাতত থকা লাঠিডালেৰে
তোক টঙনিয়াই মাৰিম।

ধনজিতে ভয়ে ভয়ে গৰু গাড়ীখনত উঠিল। শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে
জানে ধনজিৎ নোমটেঙৰ মানুহ। চৌহানে ইতিমধ্যে বলদহাল গাড়ীৰ
জুৱাত যুঁতি দিলে। কেঁচা আলিবাটত, পথাৰৰ মাজে মাজে গাড়ী চলিল।

আৰু বাৰ কিলোমিটাৰ। শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতী আদহীয়া
দেহাৰে এটা হুমুনিয়াহ কঢ়িলে। তেওঁ চিন্তাত বিভোৰ হৈ পৰিল। অসংলগ্ন
চিন্তা কিছুমান তেওঁৰ মনতে পাক খাই আহিবলৈ ধৰিলে। নখুটি।

নখুটি।

সৈন্য বিভাগৰ পৰা অৱসৰ লোৱাৰ পিছত এক্স-চাৰ্ভিচমেনৰোৰক
চৰকাৰে পুনৰ সংস্থাপনৰ বাবে মাটি দিছে। শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতীয়ে
তাত কৃষি পাম খুলিব। এসময়ৰ ডি চি পিছলৈ চিক চেফ্ৰেটাৰী হোৱা
কিডোৱাই চাহাব, ডি আই জি দত্ত চাহাব আৰু কেইজনমান। মুঠ
মাটি হ'ল তিনিশ বিঘা। বাট-পথ একো নাই। সিনতে বাৰ-পহ ওলায়। কোনোৱে
ইয়ালৈ আহিবলৈ ইচ্ছা নকৰে। সেয়ে শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতীক কাৰ্মৰ
চেফ্ৰেটাৰী পাতিছে। কৰিব খুজিছে যদি তেওঁৰে কিবা কৰক। সেয়ে
সমস্ত দায়িত্ব যতীন ভাগৱতীৰ ওপৰত। সকলোৰে আদৰৰ সেউ। ব্ৰহ্মাভক্তিৰ
শ্ৰুত।

গৰু-গাড়ীৰ ডাঙৰ ঠেকেচাত একোবাৰ হঠাৎ সাৰ লোৱা মানুহৰ দৰে
ভাগৱতী দেউ চক্ খাই উঠে। আজি ৰাতিটো চৌহানৰ ঘৰতেই কটাৰ
লাগিব। আৰু ৰাতি বুলিবলৈ থাকিবনো কিমান পৰ? বিটো গতিত গৰু-গাড়ী
চলিছে সেইটো গতিত গাড়ী গৈ থাকিলে বাৰ কিলোমিটাৰ বাট ৰাওঁতেই
পোহৰ হয়।

গাড়োৱান কাকন চৌহানৰ সোঁফালে চৈখন বান্ধি বখা, ওলাই থকা
বাঁহৰ টুকুৰাটোতে ওলোমাই থৈছে এটা জলি থকা লঠন। লঠনটোৰ
সামান্য পোহৰৰ দৰেই শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ মনটোও সামান্য পোহৰ উজলাই
ভুলিলে।

অ' কি ভাবিছিল ভাগৱতীদেৱে? চৌহানৰ ঘৰত থাকিয়ে ৰাতি পুৱাই মাটি তিনিশ বিঘাৰ সীমা থিক কৰি লব লাগিব। সোনকালে বৰ্ষি উঠা গছৰ ডাল কাটি আনি গৌজ বনাব লাগিব। শিহু গৈ গৌজেই গছ হব। স্থায়ী সীমা এটাৰ চিন থাকিব। মাটিৰ চিখা মতেই সোঁফালে থাকিব অৰুণাও ফৰেষ্ট বিজাৰ্ভখন। বাওঁফালে লঙ্কাজান নদীটো। উত্তৰলৈ ডেৰা পথাৰ। দক্ষিণলৈ কাৰ্কাী।

দেউ! অকণ সাৱধান হব। — চৌহানৰ চেপা মাত।

কি হ'ল?

সৌটো নেদেখিছেনে? চকু দুটা টলটলকৈ জ্বলি আছে! একো নকৰে। ভয় নাই। পশুপতিৰ ইচ্ছাত একো নকৰে। আলি বাটত বহি থাকিলেহে যক্ষিল।

: শ্ৰদ্ধ ! মোৰ লৰা দুটাৰে সৈতে মানুহজনী খাব নাপাই মৰিব। ধনজিতে ভয়তে শ্ৰীযুত ভাগৱতীক খামোচ মাৰি ধৰিলে।

: চুপ ! বাঘে ইমান সহজে মানুহ নাখায়। বাঘেও মানুহক বৰ ভয় কৰে।

ধনজিৎ সেই সিনেই তাপ মাৰিলে।

শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে বৃটিছ দিনৰ ঘড়ীটো লৰ্চনটোৰ পোহৰত চাবলৈ চেষ্টা কৰিলে যদিও ঘড়ীৰ কাটা দেখা নাপালে। অনুমানতে চল্লিশ মিনিটমান পাৰ হ'ল বুলি ভাবি থলে।

কিছুদূৰ নিমাও মাও। তাৰ মাজতে শিয়ালৰ খেক্ খেক্ শব্দ। অদূৰত হুদু চৰাইৰ হুদু হুদু শব্দ। মাটিত জিলিৰ চিঞৰ। ভেকুলী জাপ মাৰি পানীত পৰাৰ শব্দ।

এবাৰ গাভোহান কাখন চৌহানে মূৰটো শিহুফাল কৰি ভাগৱতীদেউৰ কাখন কাৰত কুচুচুই কিবা এটা ক'লে। শ্ৰীযুত ভাগৱতী দেউৱে নুতনিলে। তথানি লৰ্চনৰ পোহৰে বিমানবিনিলে ঢুকি পাইছে সিমানবিনিলে চাই পঠিয়ালে। সামান্য আঁতৰতে হাগলী কিছুমান জাক পাতি ওই আছে। শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে চৌহানৰ স্তিতিত লাহে লাহে ৰূপবিরাই 'সেইয়া'

: হয় দেউ ! সেইবোৰ পহ। — চৌহানে মাত লম্বালে।

ধনজিতে গাড়ীৰ শিহুফালৰ পৰা জাপ মাৰি মাৰিব বুলি "এটা ধৰো সেকি শ্ৰদ্ধ।"

: চুপ্। তই বহি থাক। পছ দেখি সাহস বাঢ়িছে ?

: এটা ধৰিব পাৰিলে দকটি খাব পাৰিলোহেঁতেন।

গৰু গাড়ী গৈ আছে।

শ্ৰীযুত ভাগবতীয়ে এইবাৰ গাড়ীখনৰ লিফটালৈ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰিলে।
এন্ধাৰ বাতি। তাত্তে আকৌ অদৃশ্যত ধকা বনাম্বলে বাতিৰ এন্ধাৰক যেন
বেছি গভীৰ কৰি তুলিছে। গাড়ীৰে দুখনটামান অহাৰ শিহ্নত কোনো মানুহৰ
বসতি নাই।

: আমি অকণমান বাট ঘূৰি আহিছা দেউ। সোনিলে গলে বনৰীয়া
হাতীৰ লগত ভেটা-ভেটি হব পাৰে। পোনাই গলে অবশ্যে কিছু সময়
আগতে পালোহেঁতেন। চৌহানে শ্ৰীযুত ভাগবতীক উদ্দেশ্যি ক'লে।

গাড়ী গৈ আছে। আঠমুঠি বলদ গৰু। সিহঁতে অকণো আশনি
কৰা নাই। এনেতে শুনা গ'ল বাঘৰ গোঁজবনি। এই নিজৰ নিজাল নিশা
পথাৰৰ মাজৰ পৰা শুনা বাঘৰ হাঁওৰণিয়ে ধনজিউৰ বুকু কঁপালে। সি
গাড়ীৰ এতিটো ঠেকেচাতে শ্ৰীযুত ভাগবতীৰ গাৰ সিনে অকল অকল আওবাই
যায়। ভয়খোৱা যেন দেখুৱালেও শব্দৰ আপত্তি। ধমুকি দিছে। সেয়ে
সি সেই কান্দাৰে শ্ৰীযুত ভাগবতীদেৱৰ গাতে লিপিট খাই পৰিল।

চৌহানে কঁকালত বান্ধি থোৱা খুকুৰিখন এনেদৰে এবাৰ খেপিয়াই
চাই ক'লে, — এইজনীয়ে পোৱালি বিচাৰি পোৱা নাই। মতাটোৱে খালে
চাগে। মেকুৰী আৰু বাঘৰ একে দশা। এবাৰ পোৱালিটো মতাটোৱে
খাই পেলায়।

চৌহানে নিশ্চিত বিলদৰ পৰা সাহস গোটাবৰ বাবেই অনৰ্গল কৈ
খাকিল, —

এই যে বনৰীয়া জীৱজন্তু আৰু চৰাই-চিৰিকটিবোৰে মাতে, দেউ!
সিহঁতৰ মাতটো সকলো সময়তে একে নহয়। সিহঁতৰ ৰং উঠা মাতটো
আৰু লগৰ লগৰীৱাক মতা মাতটো বেলেগ বেলেগ। আমি ভালদৰে উমান
নলও বাবেহে ? মানুহে ভাবে যে কুলিয়ে অকল বসন্ত ঋতুতে মাতে।
আচলতে অন্য সময়তো মাতে। সিহে অন্য ঋতুত মতা মাতটো বসন্ত
কালত মতা মাতটোৰ লগত একে নহয়। তদুপৰি কুলি চৰাই এনেদৰে
নিশপনে ডালে ডালে বগাই কুৰে ই সতকাই মানুহৰ চকুত নগৰে। বসন্ত
কহু আচলতে সিহঁতৰ মিলনৰ সময়। সেয়ে মতা-বাইকী পৰস্পৰে ইজনীয়ে

সিজনক বিচাৰি ফুৰে।

চৌহানৰ কথাবোৰ বুজি ধনজিতৰ বুকুখন অলপ ফৰকাল হ'ল। চাঁটকৈ ঘৰৰ মানুহজনীলৈ তাৰ মনত পৰি গ'ল। কিন্তু বাঘৰ হাঁওৰণিয়ে চৌহানৰ কথাক তল পেলাইছে।

বন্ধা ! বাঘজনী যেনিবা গাড়ীৰ সিনে নাছিল।

চৌহানৰ কথা শেষ হোৱা নাই। সি আকৌ আৰম্ভ কৰিলে,—

দেউ ! এই জন্তু আৰু চৰাই-চিৰিকটিবোৰৰ মিল দেখিছেনে? বাঘে অযথা পছ মাৰি নুফুৰে। মানুহ আৰু পৰুৱাৰ দৰে ধোৱা বস্তু সাঁচি ধোৱাৰ অভ্যাস সিহঁতৰ নাই। নহলে জঙ্গলত দুৰ্বল প্ৰাণীবোৰে জীয়াই নাথাকিলহেঁতেন! হাতীক ইমান বল দিলে, কিন্তু তাক মাংস খাবলৈ নিদিলে। পশুপতি কম নহয় দেউ !

নিশাৰ গভীৰ এন্ধাৰ ফালি পথাৰৰ মাজে মাজে গৰু গাড়ীখন গৈ আছে।

হঠাতে বলদ দুটাই গাড়ীখন টানি বাওঁফালে ঘূৰি গ'ল। চৌহানে বাওঁফালৰ ঝণ্ডা বলদটোক হাতত থকা এচাৰি ডালেৰে কেইকোবমান মাৰিলে। নাই নাযায়। সিহঁতে ঠতি পাতিলে। সিহঁতে চিখা বাস্তাবে খোজ নাকাঢ়ে। সোঁফালৰ বগী বলদটোৱে মূৰ সোলোকা দিবৰ চেষ্টা কৰিছে। চৌহান গাড়ীৰ পৰা নামিল। শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে “কি হ'ল অ' কাৰ্জন” ? ইমান সুন্দৰকৈ বলদহালে গাড়ী টানি আনিছে। হঠাৎ সিহঁতৰ কি হ'ল ?”

গাড়ীৰ যুঁবাটো দুয়োটা গৰুৰ কান্ধত তুলি দি, “মই বুজি পাইছো দেউ ! সিহঁতে কোনো ষট্ৰনক জানোহাৰৰ গোন্ধ পাইছে। সিহঁতে তাৰেই ইঙ্গিত দিছে”।

এতিয়া সিহঁে কি কৰা যায় ? — ভাগৱতী দেউৱে মাত দিলে।

: হয় আমি ইয়াতে বাতিশুৱাইলৈকে বৈ থাকিব লাগিব, নহয় বলদহাল বিলিনে যাবলৈ খুজিছে সেই সিনেই যাব লাগিব। সিহঁতে যাব খোজা বাটেৰে কিছুদূৰ গলে অবশ্যে ফৰ্কেট গাৰ্ডৰ ঘৰটো পাম। তাত কাৰ্কা-কাৰ্কা এহাল থাকে। ল'ৰা-ছোৱালী নাই।

: তেন্তে সেই সিনেই ধোৱা হওঁক! — ভাগৱতী দেউৱে হকাৰ কৰিলে।

গাড়ী আগবাঢ়িল। অসুৰত গছ বনবোৰ পাওল যেন লাগিল। এনেতে

বন্দুকৰ আৰাজ শুনা গ'ল। আটায়ে কাণ থিৰ কৰিলে। আকৌ বন্দুকৰ আৰাজ।

: হয় দেউ ! আমাৰ বাবেহে নিশাৰ অৰ্দ্ধা ভয়াল, চেৰাং চিকাৰীৰ বাবে এইখন হ'ল বজ্জুৰি। শেষ নিশা সিহঁতৰ বাবে উত্তম সময়। এসময়ত ইহঁতে জানোৱাৰ আৰু জঙ্গল একে লগে শেষ কৰিব।

গাভী আগবাঢ়িল। বহু সময় নীৰৱতা। লাহে লাহে নিশা উৰা হ'ল।

চৰাই-চিৰিকটিয়ে মাত মতাৰ সময়তে নখুটি পালেগৈ। কাঞ্চন চৌহানৰ পৰিয়ালে শ্ৰীযুত ভাগৱতীক আল-পেচান ধৰাত ব্যস্ত হৈ পৰিল। চাউল-দাইল শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে নিজে লৈ গৈছিল।

ধনজিত এতিয়াহে বীৰৰ দৰে ব্যস্ত হৈ পৰিল। বজ্জা-মিলাৰ ৰোগাৰ কৰি দিলে। বাঁহৰ খাটীয়া এখনতে শ্ৰীযুত ভাগৱতীক জিৰণি লবলৈ দিয়া হ'ল। গা-পা দুই উঠাত চৌহানৰ পৰিয়ালে শ্ৰীযুত ভাগৱতীক সেৱা জনালেহি। পৰিয়ালটোৱে বাহিৰা মানুহ ভেনেকৈ নেদেখেই। শ্ৰীযুত ভাগৱতীক পাই ভেঙলোক শিষ্যৰ ঘৰলৈ শুক-গোঁসাই অহা যেন পালে।

দুপৰীয়ালৈ জিৰাই-শঁতাই শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে তিনিশ বিঘা মাটিৰ সীমাই সীমাই খোজ কঢ়িওলৈ ধৰিলে। লগত ধনজিত। হাতত এখন দা। কান্ধত কোৰ। ব'তেই গোঁজ পুতিবলৈ ভাগৱতী শ্ৰুত্বৰে নিৰ্দেশ দিছে ত'তেই গোঁজ পুতিছে। এই গোঁজেই এসময়ত গছ হব লাগিব। সীমাৰ স্থায়ী চিন। শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে এখামোচ মাটি তুলি লৈ হাতৰ তলুৱাত ললে।

: বৰ সাৰু-বা মাটি দেউ। বি ক-ব সেয়ে হব।—নিছে নিছে গৈ থকা চৌহানে ক'লে।

ধনজিতো এনেয়ে নাখাকিল। সি সুবিধা পালেই ক'বাবে মুখখন খজুৱায়।

: বোলা মানুহে এনেয়ে কৰনে বোলে— জনাই মাটি কিনে নজনাই হাতী কিনে।

হাতৰ তলুৱাত থকা মাটি খামোচ পেলাই দি শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে কিবা এটা ভাবিলে। নীৰবে আগবঢ় এই তৱৰ কণত মুখৰ আগত দেখোজাজক সন্ধানত দেখা যেন লাগে। ভেঙ যেন সন্ধানত আশোনাৰ কণ চাইছে। ইমান মাটি চন পৰি আছে। অৰ্থক আমাৰ মানুহবোৰে একেখন চোভালত ভাই ভাইয়ে হাই-কাজিয়া কৰি থাকে। সিহঁতৰ মূখলৈ ঢাকৰ সময় নাই। শৈৱিক

মাটি ডোখৰতে আটায়ে কামোৰ মাৰি ধৰি থাকে। অসমীয়া মানুহ ইমান বেছি ঘৰগোনা। শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে সৈন্যবাহিনীত কাম কৰোতে ভাৰতবৰ্ষৰ বহু ঠাই দেখিছে। ক'ত ? বাকীবোৰ ঠাইততো মানুহবোৰ আমাৰ দৰে ঘৰগোনা নহয়। য'তে যিদৰে কাম দেখা পাইছে তাতে হাত দিছে। শ্ৰীযুত ভাগৱতী আকৌ আগবাঢ়িল।

তিনিদিনৰ মুৰত ভাগৱতী দেউ ঘৰলৈ আহিবলৈ ওলাল। ইপিনে তেওঁৰ চাউল-পাতো শেষ হৈ আহিছে। ফৰেষ্ট গাৰ্ড কাঞ্চাৰ হতুৱাই চৌহানে গছ টানা হাতী এটা যোগাৰ কৰিলে। সেই হাতীত উঠিয়ে তেওঁ চ'ঠা দিনা পুৱা ওদালি পাবগৈ লাগিব। ৰাতিপুৱা একমাত্ৰ বাছখন ধৰিব লাগিব। হাফিজ দ্ৰাইভাৰে আথে বেথে শ্ৰীযুত ভাগৱতীক বাছৰ আগৰ টিত বহিবলৈ দিব। ধনজিতে লাম-লাকটু সোপা ল'ব। সি দেশ জয় কৰি অহা ধৰণেৰে যৈ গীয়েকৰ আগত ফিটাৰি মাৰিব। তাৰে কিছু বীৰত্বৰ কথা, তিলটোকে ভালটো কৰি শ্ৰীযুতা ভাগৱতী নবৌকো শুনাব। তাৰ যে কিমান ফুৰ্তি।

শ্ৰীযুত ভাগৱতী ধনজিতৰ সৈতে ঘৰলৈ ঘূৰি আহিল। পিছদিনা তেওঁ ৰাতিপুৱা ঝিলঙলৈ ৰাওনা হ'ল। মনৰ ইচ্ছা — কিড্‌ওৱাই চাহাব আৰু ডি আই জি ~~কিড্‌ওৱাই~~ চাহাবক, চৰকাৰে দিয়া শ্ৰান্তন সৈনিকৰ মাটি তিনিশ বিঘা, নিজে চাই অহা বুলি ক'ব। শ্ৰুতিয়ে সীমা ঠিক কৰি থৈছে। তথ্যসি চাবি সীমাত নিজে গৌজ পুতি অহা বুলি ক'ব। এতিয়া দিন বাৰ ঠিক কৰি আটাইবোৰ সদস্য লগ হৈ তালৈকে এবাৰ যোৱাহে কথা। সমবায় পদ্ধতিত মিলিটাৰী কৃষি পাম খোলাহে কথা।

কিন্তু আলচা কথা নহয় সিকি বাটত আছে কণা বিধি। ঝিলঙলৈ আহি যি কেইজনক তেওঁ লগ ধৰিলে তেওঁলোক আটায়ে নখুটিলে দুৰ্গম পথ অতিক্ৰম কৰি যাবলৈ মান্তি নহ'ল। তাতোকৈ শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতীক চেফ্ৰেটাৰী লাভি সম্পূৰ্ণ দায়িত্ব দিয়া হওঁক। দায়িত্ব কিয়? কৰ্তৃত্বও দিয়া হওঁক। ক'ত কি কাগজত চহী কৰিব লাগে কওঁক। আমি চহী কৰি দিওঁ। আৰু যদি শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে ইচ্ছা কৰে মাটিৰ ফচল বাকীবোৰ সদস্যক টকাৰ হিচাপত দিলেই হ'ব।

কিড্‌ওৱাই চাহাবৰ বাংলাত চৰ্কীৰ ওপৰত দুয়োখন ভৰি তুলি শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে ক'লে : চাওঁক চাহাব। মই নখুটিৰ নাম কিড্‌ওৱাই নগৰ দিব খুজিছোঁ। আপোনালোকৰ দৰে উচ্চ পদস্থ বিষয়াবোৰ তালৈ গলেহে

ঠাইখিনি ভাল হ'ব? আপোনালোকে তাত একো কৰিব নালাগে। কেৱল
মাজে- সময়ে বছৰেকীয়া মিটিঙত তালৈ গৈ দিহা পৰামৰ্শ দি আহিব।
খেতিৰ লগতে আন সকলোবোৰ ব্যৱস্থা ৰই কৰিব।

শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ বুজনিৰে কোনো কাম নিমিলে। নখুটিলে বাবলৈ
কোনো মান্তি নহ'ল। শ্ৰীযুত ভাগৱতী খিলঙৰ পৰা বিকল মনোৰথ হৈ
ঘূৰি আহিল। তেওঁ নিজৰ প্ৰচেষ্টাৰ প্ৰতি সজাগ হ'ল।

ঘৰলৈ ঘূৰি আহি এইবাৰ ভাগৱতীয়ে খগেন, ভজ্জহৰি আৰু তেওঁৰ
হাঁটো হৈ ঘূৰি কুৰা ধনজিতক লগতলৈ নখুটিলৈ ওলাল। খগেন প্ৰান্তৰ
সৈনিক। তেওঁৰো তাত ভাগ আছে। নিজৰ ঘৰখন প্ৰান্তৰ সৈনিকৰ পেছমাৰ
টকাৰে আটিছে নে নাই, নাইবা স্কুল কলেজত পঢ়ি থকা ল'ৰা-ছোৱালীহঁতৰ
খৰচ সিহঁতে যোগাৰ কৰিব পাৰিছে নে নাই তাৰ প্ৰতি ভাগৱতী দেৱৰ
কাণসাৰ নাই। ঘৰখন চলি আছে চলি থাকিব। থকা ঠাইত যি কেইবিহা
মাটি আছে তাৰো আৰু চুক্তিৰ ধান বিক্ৰমতে পছিছ নে নাই — সেইবোৰ
চোৱাৰ তেওঁৰ সকাহ নাই। তেওঁৰ কেৱল একমাত্ৰ চিন্তা — নখুটিত
মিলিটাৰী পাম খুলিব লাগে। টকা-পইচাৰ নাটনি ছলেও কুৰি পামখন
সজাই-পৰাই তুলিব লাগে। চৰকাৰী কাৰ্যালয়ৰ কোৱল চৰ্কীত ৰহিবলৈ
পোৱা কোনো চাহাব তালৈকে নাযায়।

এইবাৰ নখুটিলৈ দলে-বলে গৈ এবিধামান মাটি বিক্ৰী কৰিলে।
কিনোভাজনৰ নাম বিদেচী। তাকে কাৰ্যৰ চৰ্কীদাৰ পাতিম বুলিও মনে
মনে ভাবি ধলে। চাৰি সীমাত পুতি খোৱা গৌজবোৰৰ এটি-দুটি খুঁজিলাত
ওলাইছে। গৌজ গছ হ'ব। তেওঁ নিজেও দুটা সব-সব জুপুৰি সাজিলে। দুখন
চোতালত দুটা পঁজা। বাঁহ খেৰ হাবিৰ পৰা আনিভেই হ'ল। সাজিবলৈকো
বেছিব নালাগিল। খেতিৰ সঁজুলিও যোগাৰ কৰিলে। হাল বাৰলৈ বিদেচীয়ে
মানুহ বিক কৰি নিলে। সৰা দৰত হাজিৰা কৰা কামলা। সিহঁতৰ কেনোভাজনৰ
নাম নুৰল। কোনোভাজনৰ নাম বহুত। সাত কথাবোৰ বিদেচীৰ লগত
খিলে। পাৰ্শ্বৰ কেৱল — বিদেচী নামৰ মানুহজন হিন্দু। ইহঁতবোৰ স্কুলৰহ।

সিহঁত নখুটিৰ পৰামৰ্শ প্ৰথমবাৰৰ বাবে হাল কুৰিলে। নখুটিৰ পৰামৰ্শ
সীকলু থাকিলে। মৈৱালে। প্ৰথম ব'দৰ উজপকো আওকল কৰি কামলাইত
প্ৰহু প্ৰহু বুলি ভাগৱতী দেউৰ বুকুৰ কুটুৰ খেন হৈ পৰিল। বিদেচীয়ে
কেতিয়াবা কেতিয়াবা প্ৰহুৰ স্কুল ধৰে। মানুহক বৰকৈ বিশ্বাস কৰিবলৈ

মানা কৰে। শত্ৰু সিহঁলৈ মিত্ৰ হলে বৰ আনন্দ লাগে, কিন্তু মিত্ৰ শত্ৰু হ'ব লাগিলে তাৰ দৰে যজ্ঞা নাই। শত্ৰু শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতীয়ে বিদেচীক ডেকেহি মাৰি কয় : “কাকো বিশ্বাস নকৰাকৈ সংসাৰত চলিবি কেনেকৈ?” বিদেচী মনে মনে থাকে। সি ঔষধৰ প্ৰথম কিলি খুৱাইহে চাইছে? বেমাৰীৰ লক্ষণ চাবলৈ আৰু বহু বাকী।

শ্ৰীযুত ভাগৱতী খেতিত নামি গৈছে। নিজে সকলোবোৰ তদাৰক কৰিছে। তেওঁৰ মনৰ হেঁপাহ — আনক দেখুৱাব নোৱাৰিলেও ঘৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰে সৈতে সমস্ত পৰিয়ালক নখুটিৰ পাম দেখুৱাব। সেউজীয়া হাবি-জঙ্গলৰ মাজত সেউজীয়া ধাননী পথাৰৰ সৌন্দৰ্য্য তেওঁ অকলে ভোগ নকৰে। ঘৰখনৰ আটাইকে দেখুৱাব। ইয়াত বিভিন্ন জাতৰ হৰিণাবোৰ পোহনীয়া ছাগলীৰ দৰে ঘূৰি ফুৰে। মানুহ ওচৰলৈ গ'লেও সিহঁত ছিটিকি নপৰে। শহাপহুৰ পোৱালিবোৰ য'তে-ত'তে চৰি ফুৰে। ধুনীয়া ধুনীয়া চৰাইবোৰ ইয়াত উৰি ফুৰে। ফুটুকী হৰিণীৰ লগত বগলীয়ে কথা পাতে। দীঘল নেজীয়া, ঙ্গালে ডালে বগাই ফুৰা হলৌ বান্দৰে ইয়াৰ পথাৰত খোজ কাঢ়ে। বিভিন্ন ভঙ্গীৰে মানুহক জোকাব জানে ইহঁতে। ক'তো কেনে বন-খৰি-জল, হাই-কাজিয়া একো নাই। প্ৰকৃতিৰ/বন্য ভূমি নখুটি। এনেবোৰ মনোমোহা দৃশ্য বৰ জীয়াৰীয়ে বৰ ভাল পায়। তাইৰ সদাই নড়ন নড়ন ঠাই চোৱাৰ হেঁপাহ। ন ন ঠাইলৈ যাবলৈ পালে তাইৰ ভোক-পিলাহ নালাগে। বৰ ল'ৰা সূৰ্য্য পেছাক-পেছীয়েকৰ লগত থাকি কৰিমগজত পঢ়ে। তাৰ সিমানটো চখ নাই। তাৰ হাঁহেৰেও আঁটে মাছেৰেও আঁটে।

দুমাহ সিহঁত শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতী নিজ গাঁৱৰ ঘৰলৈ আহিল। ইতিমধ্যে নখুটিৰ কেৰাবিহা মাটিত ধান পেলাইছে। ধানবোৰ গজি উঠিছে। ঘৰলৈ আহিয়েই চোভালত এটা উমহতীয়া আদেশ জাৰি কৰিলে। অহা বৰিবোৰে ঘৰৰ সকলোবোৰ নখুটিলৈ যাব লাগিব। বাহেৰে ওলালিলে গৈ তাৰ পৰা হাতীৰে বাকীহোৱা বাট। কাৰো আপত্তি নবজিব। মই ভজ্জৰি আৰু চৌহানক কৈ আহিছো — দুটা হাতী যোগাব কৰি বৈ থাকিব। হাতীৰ পেটত পকা চপৰাৰে 'ভাগৱতী' বুলি লিখা থাকিব।

সেউজলৰ এককত আবাদী চকীত বহি এইবোৰ কথা শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে কাক উদ্দেশ্য কৈছে তাক শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে বুজি পায়। আন-এই আদেশ যে আখৰে আখৰে পালন কৰিবই লাগিব তাকো তেওঁ জানে। কিন্তু বৰখনৰ

বজ্জবোৰ আলাই-অখানিকৈ এৰি যাবওতো নোৱাৰি। অন্ততঃ পোহনীয়া পাৰ চৰাই কেবোৰক আহাৰ দিয়া মানুহ এজন নাথাকিলে কেনেকৈ হ'ব? গাইগৰু কেজনীৰ কথাটো আছেই। শেহতীয়া জীৱৰী অনিচ্ছনীও তেনেই সৰু। যুইনাই দেউতাকৰ “উম্মহতীয়া আদেশ” তনি বৰ ৰং। তাই হুইছুলত পড়ে। তাই এনেয়ে গান গাই নাচি থকা ছোৱালী। হাতীৰ সিঠি উঠিব পাৰিব। নখুটি চাব পাৰিব। তাইক পাই কোনে? এনেয়ে ভেকুলীৰ টোৰটোৰণি তাতে আকৌ বৰবুণ।

আবেলি বৰ জীৱৰী চহকৰ ছোষ্টেলৰ পৰা অহাৰ লগে লগে থবৰটো দিলে। মিলিবা, আমি নখুটিলৈ যাম। তইও যাব লাগিব। মিলি কলেজত উঠিছেহে। তাইবো আনন্দ লাগিল। শ্ৰম্য বাৰতেই ধনজিতকাই ওভতি আহি তাইক কৈছিল নহয় — নখুটিলৈ গলে তোক নেপালীৰ ওচৰত বেচিম। বোলো নবৌ, — মিলিক বৰকল্লাৰ সিঙত বেচিব নালাগে। তাঁতৰ সূতা ছিঙিলে নখুটিৰ নেপালীৰ তালৈ বেচিম বুলিহে কব।

কিবা এক অজান ঠাইলৈ যাব — মিলিৰ সৈতে উল্লাহ, সৈতে আনন্দ। অন্ততঃ মিশ্যন ছোষ্টেলৰ চিষ্টেমৰ ৰঙা চকু কেইদিনমানলৈ দেখা নাপাব। দিন-বাৰ চাই শ্ৰীযুত ভাগবতী সপৰিয়ালে নখুটিলৈ যাত্ৰা কৰিলে। গাঁৱৰ কোনো কোনোৱে কোৱা-কুই কৰিলে বোলে সিহঁত ভালৈকে উঠা দিয়ে যাব। কোনোৱে ক'লে — তাত আমাৰ মানুহ নাই। থাকিব কি সতে? জ্বল কলেজ বাদেই, নামঘৰ এটিও নাই। অকল তাত ৰাই মানুহ জীয়াই থাকিব পাৰিবনে? কোনোৱে ক'লে — এইয়া ভাগবতীদেউৰ হজুগ। তাত থাকি বেয়া লাগিলে আকৌ ঘূৰি আহিব।

নখুটিৰ মনোমোহা শ্ৰাকৃতিক পৰিবেশত থাকি ভালৈই লাগে। নিজে সদাই ভাল নালাগে। মনৰ কথা এযাব পাতিবলৈকো শ্ৰীযুতা ভাগবতীৰ কোনো নাই। শহৰৰ ঘৰৰ তামোল-পাণৰ ডবা বাৰী, গোহালিৰ গৰু-ছাগলী, ঘৰৰ চিলিঙৰ পাৰৰ বাহ সোপা — এইবোৰৰ মৰম যেন তেওঁ এতিয়াহে বুজি পালে। নঙলামুখ ওলালেই ‘বৌদেউ’ ‘খুৰীদেউ’ মাতকে থাকিব পৰা এনেদৰে থাকি বঞ্চিত হব পাৰিনে যাক?

বৰজীৱী মিলিৰ কিন্তু খুঁজি বুকুৰ্তি। নখুটিৰ ঘৰৰ ওচৰতে থকা আমলৰি ডালৰ তললৈ খাবলৈ আহে পহৰ জাক। নিশা বনৰীয়া হাতী আহি জুপুৰি ঘৰৰ বেৰ ছেচুকি গুটি বায়। বাঘৰ হাঁওৰণি শুনি শুনি ভয় লাগে।

বাতি পুৰালেই ভয়বোৰো আনন্দৰ উৎস হৈ পৰে। তাৰোপৰি কত ধৰণৰ
যে চৰাই ! নাম নজনা বিভিন্ন বঙৰ চৰাইৰ সৈতে উৰি ফুৰিবৰ মনযোৱা
বয়স মিলিব। নাচোনত কাচোন।

এমাহ থকাৰ পিছত শ্ৰীমুত ভাগৱতীৰ কি মন গ'ল, — আকৌ সপৰিয়ালে
উভটনি যাত্ৰা। তেওঁ কোন সময়ত কি চিন্তা কৰে পৰিয়ালৰ কোনেও
নাজানে। উঠ বুলিলেই উঠিব লাগিব। বহু বুলিলেই বহিব লাগিব। কাৰো
প্ৰতিবাদ তেওঁৰ গুৰত নবজে। তেওঁ কণে কট কণে তুট। আকৌ ফৰেটত
গছ টনা হাতীৰ যোগাৰ। আকৌ হাতীৰ পেটত পকা চপৰাৰে ধনজিতে
লিখি দিয়ে “ভাগৱতী”।

হাতীৰে আহি থাকোতে মাজ বাটতে মিলিয়ে দিলে ডিগ্ৰহ মাৰি। হাতী
বৈ গ'ল। কি হ'ল? হাতীৰ নোমে মিলিব উৰত বিক্ৰিছে। একেবাৰে
কোদো বৰ্গলৈ বিক্ৰা দিছে। ধনজিতে হাঁহিবলৈ ধৰিলে। শ্ৰীমুত ভাগৱতীয়ে
ধনজিতক সেই পুৰণি অভ্যাসটোৰে ডেকাহি মাৰি ক'লে : গানীখন বেছিকৈ
বজা পাৰি থাকিব নোৱাৰিলি ?

: একো নহয় শ্ৰদ্ধ ! চিন্তা নকৰিব। বগী হোৱালীক হাতীৰ নোমে
বিক্ৰি বঙাহে কৰিছে। তোক বেটী বিক্ৰা দিয় হাতী থকা দৰত।

: তেতিয়ালৈ হাতী নাথাকে ঐ ধনজিৎ। মিহা কথাবোৰ কেলেই
কৈছ ?

: হাতী নাথাকিলেওতো গাড়ী থাকিব শ্ৰদ্ধ ! মটৰ গাড়ী।

: জানো, তই সেইবোৰ কি আশা কৰি আছ ? ইতিমধ্যে
খিলঙলৈ বদলি হৈ অহা পেছাক-পেছীয়েকে বোলে দ্ৰবা এটি চাইছে।
তই গৰু নাপাৰ হবলা ? নলবৰীয়া ল'ৰা। খিলঙতে সতিবালয়ত কাম
কৰে। গাই-গাৰীয়ে আমাৰ মিলিব লগত মিলিবও বোলে। পিছে থাছ নলবৰীয়া
দেকোৱী। কথাই প্ৰতি বুজাবৰ হ'ব। আমাৰবোৰে সেইবোৰ কথা বুজি
পায়নে নেপায় ?

: কেলেই ? মই আকৌ ধাৰবিজ্ঞানৰ বৰ্তনকুৰৰ পোৱালিটোহে হ'ব
বুলি ভাবি আছিলো ? সেইটো নহয় হবলা ?

মিলিব অজ্ঞান অকুৰ আনন্দত মনটো জৰি উঠে। তহিৰ জোপোহা
কৈকোৰা চুলিবিচি বতাহত সেউজীয়া বল হালিছে আলিছে যেন। তই
নকৰ্ত্ত বুলিও ওঠ লবালে,— তই বনে বনে থাক ধনজিৎ কই। মই বিয়া

নহওঁ ।

: হেৰ' কথাৰ মোক শুনাইছ নে বাপেকক শুনাইছ ? নথুটিৰ পথাৰ এতিয়াই চাই ল । পিচলৈ তোৰ এনে কষ্ট নহওক আই !

শ্ৰীযুত ভাগবতী এইবাৰ গাঁৱৰ ঘৰতে কেইদিনমান থাকিল । ওলাই সোমাই ঘূৰি ফুৰোতে বেবেজীয়াৰ দলঙৰ ৰেলিঙত আঙঠা দি দিনৰ দিনটো বহি থকা দহ-বাৰটা ল'ৰাৰ ওপৰত চকু পৰিল ভাগবতীৰ । শ্ৰীযুত ভাগবতীয়ে সেইবোৰৰ প্ৰতিজনকে চিনি পায় । ফুটফুটীয়া বেগী চোলা সিজাতো ভেবেল গায়নৰ ল'ৰা । সোঁটো পাঞ্জাবী পেণ্ট সিজাতো নামঘৰীয়াৰ ল'ৰা । মূৰৰ চুলি পিঠিত পৰা সোঁটো যাজনিক কৰি ফুৰা মোলান দেউৰা ল'ৰা নহয়নে ? খাবলৈ নাপাই বাপেকটোৰে চাউল এমুঠিৰ বাবে দিনটো টলৌ টলৌকৈ ঘূৰি ফুৰে । সোঁটো দাঢ়ি গোফে ভোবোকাৰ যে— আঠলৰীয়াৰ ল'ৰা । এইবাৰ মেটেকি খেঁইল কৰিছে । সি বাটৰ-বা জীয়াৰী-বোৱাৰীক জোকোৱাত লাগিছে । ইহঁতে সিজা ইত্ৰি কৰা কাপোৰবোৰ চাগে বাৰীৰ তামোল নাৰিকল পানীৰ দামত বিক্ৰী কৰিয়েই মাৰোবাৰী পাঞ্জাবী দোকানীৰ পৰাই কিনিছে । হওক তেও । পুতেকহঁতৰ ধুনীয়া চেহেৰা চাবলৈ কোন মাক বাপেকীৰ সত নাজান বাৰ ? ইহঁতৰ বাপেকহঁতক শ্ৰীযুত ভাগবতীয়ে বিদৰে চিনি পায় ইহঁতক তাতোকৈ বেছি ভালদৰে চিনি পায় । প্ৰতিজন ল'ৰাৰ ঘৰৰ অৱস্থাও জানে । এলিল শ্ৰীযুত ভাগবতী মৰসাহ কৰি আটাইকেইজনৰ কাৰ চাপিল ।

: তহঁতি ইয়াত কি কৰিছ ?

: মাহ চাইছো দেউতা !

শ্ৰীযুত ভাগবতীয়ে লক্ষ্য কৰিলে দলঙৰ তলতে পানীৰ দোঙাটোত গাভৰু এজাকে জাকৈ মাৰি আছে । তেওঁ একো নেদেখাৰ দৰে থিয় হৈ প্ৰশ্ন কৰিলে— হেৰো, মাহ পানীৰ তলত থাকে নাইবা খালিত সোমাই থাকে । তাক কেনেকৈ দেখিবি ? । তহঁতে মাহ চাইছ নে মাহ মৰাবোৰক চাইছ ?

আচল কথাত ধৰাৰ লগে লগে ইটোৱে সিটোৰ মুখলৈ চাই সেমেনা সেমেনিখন লগালে ।

: বোলো চুক চামাকখন কৰিব নালাগে । তহঁতকে ক'ব খুজিছো । কথা এবাৰ শুনিবিনে ? মোৰ লগত ওলাবিহক নে ? ভালদৰে খাবও পাবিবি, ভালদৰে সিজাবও পাবিবি ।

: দেউতা, আমি মিলিটাৰীত সোমাই যুদ্ধৰ ফিল্ডত মৰিবলৈ নাযাওঁ।
: নালাগে মিলিটাৰীত যাবলৈ। মাজ পথাৰতে থাকিব। মোৰ লগত
ওলাইক।

: কলৈ দেউতা ?

: নখুটিলৈ। বিদেশলৈ নহয়। মই পাম ধৰিছো। তইতে লাগি দিব
লাগে। মাটিও উহুতৰ নামতে থাকিব। পাবাৰ টিলাৰেৰে মাটি চহাব পাৰিব।
দীঘল চুলীয়াটোৱে পিঠিত পৰা চুলিখিনি এবাৰ দুবাৰ খেপিয়াই
ক'লে ,

: দেউতা খুটি বুলি কলে যে, সেই ডোখৰত বাইস্কোপ চাবলৈ টকীঘৰ
আছেনে ?

: সেইটোহে নাই অ' মইনাইত। পঢ়িবলৈ স্কুল কলেজ এখনো
নাই।

: সেইবোৰ আমাক নালাগে দেউতা। টকীঘৰ আছে যদি জেগাটো
এবাৰ চাই আহিব পাৰো। থাকি যাম বুলি কথা দিব নোৱাৰো।

: মোৰ লগত ওলা অ' বাগুইত। ভাত পানী লাগে মইয়ে ৰান্ধি
খুৱাম। ~~ফিল্ড~~ মাথো খেতি পথাৰত অলপ লাগি দিব। যাবিনে বুবাই ?

: এহু দেউতাই আকৌ মোকহে দেখা পালে ? মই নোৱাৰিম দেউতা।
মাফ কৰিব। মোমাইদেৱে কোৱামতে অহা সপ্তাহত মোৰ 'ফোৰ-গ্ৰেড-
অফিচাৰ' চাকৰিটো হয়হে লাগে। আৰু অলপ পইচা দিবলৈ বাকী আছে।
যোগাৰ কৰিব পৰা নাই।

জীৱনৰ পেণ্টৰ ওপৰত পাঞ্জাবী চোলা
লোৱাজনে ক'লে, — মোৰ পেহীৰ ছোৱালীজনীৰ সখীয়েকৰ বিয়া। অহা
মাহতে। মই এতিয়া কলৈকো যাব নোৱাৰো ভাই। মৰি গলেও যাব নোৱাৰো।

সিহঁত যাব নোৱাৰাৰ যুক্তিবোৰ শুনি শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ থিয় হৈ থকা
মাটি ডোখৰে কঁপিবলৈ ধৰিলে। কি দিন পৰিল বাৰু। ডেকা ল'ৰাবোৰ
ঘৰতে শুকাই মৰিব তথাপি কাম কৰিবলৈ ওলাই নাযায়। চৰকাৰখনে
ঋণ দিয়ে— ল'ৰাই হিৰ'ছোন্দা কিনে। আজি চুলি কটা পইচা কেইটা
গৈছে বিহাৰলৈ। কান্দোৰ ধুইছে—পইচা গৈছে বিহাৰলৈ। ঘৰ সজা
বিত্তী মাতিবা — পইচা গৈছে। এনেকৈ অসমীয়াৰ আলপৈচান
ধৰিয়ে লোকে টকা চুটি আছে। ডাঙৰ ডাঙৰ বিয়াগোম চাকৰি
কেইটাও আনৰ ভাগত। ইহঁতবোৰৰ হৈছে কি ?

অবশেষত শ্ৰীযুত যতীন ভাগবতীয়ে অসমীয়া ল'ৰাৰ আশা বান্ধিলে। তেওঁ বৰ চিন্তিত হ'ল। তেওঁ ভবা কামবোৰ নহলে মূৰতে টিঙিকৈ খঙটো উঠে। তেওঁৰ মিলিটাৰী মেজাজেৰে এনেবোৰ নিবনুৱা ডেকাক এফালৰ পৰা কোবাই যাবৰ ইচ্ছা হয়। ইহঁতক নিবনুৱা চাটিকিকেটখন দিয়ে কোনে ? নে নিজে নিজে এই চাটিকিকেটৰ গৰাকী হৈ পৰিছে। চৰকাৰখনেই এই 'নিবনুৱা' শব্দটো বেছিকৈ প্ৰচাৰ কৰিছে নেকি বাৰ ? কামৰ চৰ্ছৰ বাবে নিবনুৱা হলে জানো আচলতে নিবনুৱা ? সকলোকে হোৱাটো কালৰ জব্ব লাগে। তেওঁ চিন্তিত মনেৰে ঘৰলৈ ঘূৰি আহিল। ভাবিছিল নথুটিৰ পামত নিজৰ গাঁৱৰ গুচৰে-পাজৰে থকা ল'ৰাবোৰকে লৈ গৈ কৃষি পামৰ বনুৱা কৰিব। কিন্তু নহ'ল। তেওঁ নিজে সপোন দেখিছিল ভবিষ্যৎ পুৰুষক সপোন দেখুৱাবলৈ।

এইবোৰকে ভাবি চিন্তি আহি থাকোতে তেওঁ ঘৰ পালেহি। ঘৰৰ সিৰালীত ভৰি দিছেহে মাখোন, শ্ৰীযুতা ভাগবতী আহিছে আৰে বেখে আহি সেই আনন্দৰ খবৰটো দিলে। “খবৰ, আহিছে — পেহাক-পেহীয়েকে খিলঙত থকা ল'ৰাজন আমাৰ মিলিৰ বাবে এক প্ৰকাৰ ঠিকেই কৰিলে।”

শ্ৰীযুত ভাগবতী সিৰালীতে থমকি ৰ'ল। বি ফালেই যায় সেইফালেই জোঁট-পোট লগা কথা। ঘৰৰ মানুহজনীয়েও কথা এৰাৰ সৈকে ভাবি চাবলৈ সময় নিদিয়ে।

: কিন্তু ভাবি চাইনে ? এইবোৰ বিয়া বাহুৰ কথা। হোৱালীজনীৰ ভবিষ্যতৰ কথা। এফলীয়াতকৈ ঠিক হ'লে ঠিক হোৱা নোবোলে নহয় ? তুমি মাইকী মানুহে এইবোৰ কথাৰ ওৰ ক'ত পাবা ? পেহাক-পেহীয়েকে ঠিক কৰিলেই নহব নহয় ? দৰা পৰাইও চাব লাগিব। আমিও চাব লাগিব। খিলঙত কত ধৰণৰ ল'ৰা থাকে ? যেই সেই এটা ল'ৰা ঠিক কৰিলেই হবনে ? ইপিনে মিলিয়েও বি. এ. পৰীক্ষাটো দিয়ক। এই সকলোবোৰৰে মাজত থৰ ধৰকৈ উবুৰি খাই নপৰিবাছোন।

: মই সেইবোৰ কি জানো ? পেহাক-পেহীয়েকে দি কৈ পঠোৱা কথাখিনিহে কৈছে। তাতে আমাৰ নীলিও ছেনো ল'ৰাটো দেখিছে। সকলোৰে মুখত কেৱল ল'ৰাটোৰ গুণ-গান। এনেদৰে ঠিক নকৰিলে তুমি কোনোবাদিনা দৰা উলিয়াব পাৰিবা সেই কথা মোৰ মনে নথৰে।

: এই দুপৰীয়াখন ভাত পানী কিবা মিখা নে মোৰ লগত তৰ্ক কৰি

থাকিবা? বিয়াৰ সময়ত দৰা কইনাৰ গুণ-গান কৰাটো নিয়মেই। পিছতহে আচল কথা ওলাই পৰে।

শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতী, জ্যেষ্ঠা কন্যা মিলিৰ বিয়াৰ বিষয়ে উদ্বিগ্ন যদিও তেওঁ দৰাৰ এই প্ৰাথমিক খবৰত সিমানে এটা গুৰুত্ব দিয়া নাই। তাতে মিলিয়ে দুমাহ পিছত বি,এ পৰীক্ষা দিবহে। বিজ্ঞান্ট ওলোবালৈ আৰু তিনিমাহ। গতিকে পাঁচ ছয়মাহ বাকী থাকোতে ইমান খবৰখেদা লগাবৰ হোৱা নাই।

ভাগৱতীদেৱে দুপৰীয়াৰ আহাৰ গ্ৰহণ কৰি বিছনাতে জিৰণি ললে। শ্ৰীযুতা ভাগৱতীয়ে কিবা এটা সুধিবলৈ ওচৰলৈ পাকে প্ৰকাৰে আহে যদিও কথাটো বহলভাৱে উলিয়াবলৈ সাহস গোটাৰ পৰা নাই। কিবা এটা সুধিলেই যেন দাবি- ক্ষমকি মাৰি দিব। ঘৰৰ মানুহজনীৰ কথাত গুৰুত্ব দিবলৈ টান পোৱা মানুহ এইবোৰ। গছত উঠি তামোল পান পাৰি দিয়া হেমাৰ বড়ীৰ হৃদয়ৰ ঘেঁৰীয়েকে গলৰ খেগটো লৰাই লৰাই আহি পিচফালৰ বাৰান্দাতে তামোল চালি কাটি আছে। শ্ৰীযুতা ভাগৱতীও সেই থিনিতে বহিল। মইনা স্কুলৰ পৰা আহি পাবৰ হোৱা নাই এথোন।

: কিবা বোলেনে, মিলি আইটীৰ ল'ৰা এটি থিক হোৱা বুলি শুনিলো।—হৃদয়ৰ ঘেঁৰীয়েক হেমাৰবড়ীয়েনীয়ে তামোলৰ বাকলি শুচাই শুচাই সুধিলে।

: “সেইবোৰ কি কৰি”?— শ্ৰীযুতা ভাগৱতীয়ে সিটো কামত জিৰণি লৈ থকা স্বামী ভাগৱতীদেৱৰ কাণত পৰাকৈ ডাঙৰ ডাঙৰকৈ ক'লে—
আমাৰ ছোৱালীক কোনোবা লাট চাহাবে বিচাৰি অহালৈকে বাট চাই আছে। সিজনাৰ ভৰি চুই কোনোবাই ছোৱালী বিচাৰি আহিব বুলিহে ভাবি-
শুণি আছে।

: ভাল ছোৱালীক বিচাৰি নাহে বুলি নকৰাছোন বৌ! আমাৰ মিলি আইটী কোন ডোখৰত লিহ পৰা?

: হলেও সংসাৰত তাইৰ নিচিনা ছোৱালী আৰু আছে নহয়?

+ + +

ইপিনে ঝিলঙত মিলিৰ পেছাক-পেছীয়েকে দৰা থিক হৈ যোৱা বুলি একপ্ৰকাৰ প্ৰচাৰ কৰিছেই। নাম ঝিকাল। ল'ৰাই হেনো ছোৱালী নোচোৱাকৈয়ে মত দিছে। সেইটোৱে, অৱধানে বিশ্বাস কৰিবলৈ টান পাইছে। মিলিৰ ককামেক

সূৰ্য্য গৈ থিলং ওলাইছে। ওলাইছে মানে বিলম্বত থকা এ,জি অকিচত নতুনকৈ চাকৰি পাইছে। লগতে মিলিব বাবে চোৱা দৰাটোকো চোৱাব ইচ্ছা। পেহাক পেহীয়েকে বিকাশৰ লগত যোগাযোগ ঘন কৰি আনিছে। ল'ৰাৰ বিষয়ে খা-খবৰো সংগ্ৰহ কৰিছে। সংগ্ৰহ কৰিছে কি ? তেওঁলোক থকা ভাৰা ঘৰটোৰ মালিকজনেই বিকাশইন্ডৰ গাঁৱৰ। গতিকে তেওঁলোকে বেছি খবৰ দিব পৰা মানুহ কোন ওলাব ?

পেহাক আৰু পেহীয়েকে সূৰ্য্যৰ মতামত ললে। কাৰণ সি হ'ল ঘৰখনৰ ডাঙৰ ল'ৰা। তাৰো এটা পচন্দ অপচন্দৰ কথা আছে। সূৰ্য্যৰ মতামত লৈ পেহাক পেহীয়েকে এদিন বিকাশক কথাটো ক'লে,

: তুমি এদিন নগাঁওৰ ঘৰখন চাই আহিব লাগে নহয় ?

হে ছবি ! বিকাশ এতিয়াহে যেন বিলম্বত পৰিল। সেই ৰে পক্ষম শ্ৰেণীতে ঘৰৰ পৰা ওলাই গৈছিল সেই দিন ধৰি বিলম্বৰ কলেজত পঢ়া নহিবা এতিয়া চাকৰি কৰা সময়লৈকে কোনো পৰিৱালৰ লগত তাৰ সন্মত নাছিল। সি সদাই অন্ততঃ এতিয়ালৈকে অকলে কটাইছে। মাক-বালেক, ভাই-ভনীৰ মৰম চেনেহ কেনে সি বুজি নাপায়। কোনো ইট-কুটুৰৰ ঘৰলৈকো যোৱা তাৰ মনত নপৰে। আনকি বিলম্বতো নিজাকৈ ঘৰ ভাৰা কৰি থাকে। নিজৰ বহালৈ বিহেতু কোনোদিন কোনো আলহী অহা নাই সেইহেতু নিজে কাৰোবাৰ আলহী হৈও পোৱা নাই। অভিনাকি ঘৰত নিজে আলহী হ'লে কেনেদৰে কথা পাতিব লাগিব নহিবা কেনেদৰে থাকিব লাগিব সেইবোৰৰ প্ৰতি তাৰ অভিজ্ঞতা শূন্যৰ ঘৰত। তদুপৰি স্বাভাৱিক লাজটো আছেই।

হোৱালীৰ ঘৰখন চাব লাগে। এক বিনম্ৰ অনুৰোধ। এনেকুৱা সাংঘাতিক অনুৰোধৰ সম্বন্ধত এয়ে মুখা মুৰি। কোনেওতো কোনোদিন এনে অনুৰোধ কৰা নাছিল বিকাশক। কৰাহেঁতেন, ভয়ৰ অথচ ভাল লগা এনে অনুৰোধত ইমান ইতস্ততঃ কৰিব লগা নহলহেঁতেন।

এতিয়া বিকাশে বাৰ- কি কৰে ? বিয়া এদিন কৰাব লাগিব বুলি সি জানিছিল। কিন্তু বিয়া কৰাবলৈ গৈ কিছুমান সামাজিক নিয়মক ৰে নেওতা দিৱাটো মুঠেই সম্ভৱ নহয় — সি জনা নাছিল। সি কেইদিনমান বেচ মনে মনে থাকিল। কিন্তু এদিন আকৌ হঠাতে মিলি নান্দৰ অজ্ঞাত হোৱালীজনীৰ পেহাক আৰু পেহীয়েকে খটনি ধৰিলে বোলে আহি ৰকৰ দি পঠালোৱেই; আপুনি বাৰ বুলি দোটেই পৰিৱালটো বচি চাই থাকিব।

বিকাশৰ গোটেই গাটো জ্বৰ ঘামে ঘামিলে। সি হোৱালীৰ ঘৰলৈ যোৱাৰ আগতে এবাৰ নিজৰ ঘৰখনলৈ যোৱাৰ কথা ভাবিলে। তাৰ চেমনীয়া অৱস্থাৰ কথা মনত পৰিল। সি ন দহ বছৰীয়া অৱস্থাতে দেউতাকৰ আলিয়াৰ পামৰ মাটিবোৰ মৈমনসিঙিয়াৰ হাতলৈ গ'ল। বিকাশৰ জন্মৰ আগতে, বাঘমাৰা গাওঁ, পোষ্ট অফিচ নলিতাবাৰী জিলা মৈমনসিঙ দেউতাকৰ বোলে দুশ বিঘা মাটি, দুটা সৰু টিনৰ ঘৰ, এগোহালি গৰুৰ সৈতে এখন পাম আছিল। গুটি ধানৰ উৰাল আছিল দুটা। ভেতিয়া ভাৰত স্বাধীন হোৱা নাছিল। হিন্দু মুছলমানৰ কটা-কটি মৰা-মৰি লাগোতে হেনো কনিষ্ঠতম ভায়েকে মাকৰ অসুখ বুলি গাৰো পাহাৰৰ মাজেৰে ককায়েকক পলুৱাই আনিছিল। তাৰ পিছতে বাকীবোৰ ভায়েক ককায়েকে বিকাশৰ দেউতাকক আৰু যাবলৈ দিয়া নাছিল। কিয়নো পৰবৰ্তী কালত সেই ঠাই পূৰ্ব পাकिস্থান হ'ল। এতিয়া বাংলাদেশ। বৰ আপচোচ থাকি গ'ল বিকাশৰ দেউতাকৰ। ককায়েকহঁতে বুজাই-কঢ়াই আলিয়াত পাম ধৰি দিলে। ভূটানৰ কাষত। মন্ত এটা বগা যোৰাৰ পিঠিত উঠি অহা যোৱা কৰে। পিছে সেইবোৰ জেগাও বৰষুণ দিওঁই বানলানী। বালিৰে পুতি পেলায়। তদুপৰি আলিয়া নদীটোৰ বছৰি বছৰি উৎপাত। আহুধান পালে শালি ধান নাগায়। শালিধান পালে আহ চপাব নেদাৰে। তাতো আহি ওলাল মৈমনসিঙিয়াৰ দল। স্থানীয় মানুহৰ উচটনিত মাটি দখল। এঘড়ি যুজি চাকৰ ইচ্ছা কৰিলে। পিছে মিছা। খোদ চৰকাৰৰ মানুহৰে হাত আছে।

ঘৰলৈ ঘূৰি আহি ভেতিয়া পাগলাদিয়া নদীয়ে নিজৰ ভেটি মাটি বিনিকো উচন কৰিলে ভেতিয়া বিকাশৰ দেউতাকে মূৰে-কপালে হাত দি বহি পৰিল। নতুনকৈ বন্ধা মথাউৰিয়ে শ শ নৈ পৰীয়া গাঁৱৰ সৰ্বনাশ মাতি আনিলে। বিকাশহঁটৰ ঘৰখনো হাদ নপৰিল। বিকাশ সেই দৃশ্যৰ সাক্ষী হৈ এখন্তেকো ভাত খকিবলৈ ইচ্ছা নকৰিলে। তাৰ চেমনীয়া মনটোৱে বৰ আঘাত পালে। ধনী মানুহ দুখীয়া হোৱাৰ দৰে যন্ত্ৰণা বোধহয় আন একো নাই। বিকাশে চকু মুখ মুদি ঘৰৰ পৰা বাহিৰ ওলাল। পঢ়া-শুনা কৰিব লাগিলে এইখন সবত থাকি আৰু মোৱাৰি। কাৰোবাৰ আশ্ৰয়ত থাকি অন্ততঃ ছোটকটো পঢ় কৰিব পাৰিলেও হয়। বিকাশ বোলা চেমনীয়া ল'ৰাজন একপ্ৰকাৰ নিকৰ্দ্দেশ হ'ল। মানুহ কোৱহয় নম্ৰ আৰু সং হ'লে আনৰ সহায় পোৱাত অসুবিধা নহয়। কাৰণ বছতে সহায়ৰ হাত আগ

কঢ়াবৰ ইচ্ছা থাকিলেও হাত কোঁচাই আনে, এই দুটা গুণৰ জ্ঞতাবৰ বাবেই।
কিন্তু বিকাশে মানুহৰ মাজত থকা এই দুটা গুণৰ সন্তোষহাৰ কৰিলে।
ফলো—ভাল কলেই পালে।

ঘৰৰ লগতে সকলো ধৰণৰ যোগাযোগ বন্ধ কৰি দিলে সি। মাক
বাপেকে কেবল সি জীয়াই থকাটোহে জানিছিল। হয় বহু চকু মুখ যুগি
বাহিৰে বাহিৰে অদুৰত থাকি পঢ়া-শুনা শেষ কৰিলে। তাৰ পিছত একেদৰে
আগ পিছ নাভাৰি মাথো এটা চোলা আৰু এটা পেট গাত সুমুৱাই ধিলাং
পালে। সেই একেই গুণেৰে সি চাকৰিও পালে। নিশাৰ কলেজত নামও
লগালে। চাকৰিৰ পইচা কেইটালৈ চাই, তাৰ চেমনীয়া কালতে সোৱা
সিদ্ধান্ত যে ভুল হোৱা নাছিল সি প্ৰতীক্ষমান গ'ল। তাৰ নিজৰ প্ৰতি অৱাধ
বিশ্বাস সোমাল। মাক দেউতাকলৈ অলপ হলেও পইচা পত্ৰিাৰ পৰা
হ'ল। ভাঙি উৰলি যোৱা ঘৰখনত অলপমান হলেও শুকান বাসি ভিটি
উঠিল। বিকাশে তাহানিতেই জানিছিল, পঢ়া-শুনা কৰি থকা অৱস্থাত সিহঁ-
মাতৃৰ, ভাই-ভনীৰ মারা সোমালে আৰু পঢ়া-শুনা কথা নহয়।

এনেদৰে থাকোতেই বিকাশৰ কেতিয়ানো বিদ্যাৰ বয়স হ'ল তাক
কৰ্মই নোৱাৰিলে। বি এ. পাছ কৰিলে। অসম পাত্ৰিক চাৰ্চিট কমিছনত
পৰীক্ষা দিলে। বাজপত্ৰ বিৱৰণ চাকৰিত যোগদান কৰিলে। মোটা অৰুণ
দৰমহা পোৱা হ'ল। এইবোৰ চালে আনৰ জীৱনতো ঘটে —
বিকাশে ভাবি ভাবি তৰুৱ হৈ বয়। হাইস্কুলীয়া দিনতে “মইনা পাবিজাত
চ'ৰাত” ছপা হোৱা তাৰ সৰু সৰু গল্প কবিতাবোৰ পুৰলি কাগজৰ
মাজৰ পৰা উলিয়াই চায়। লাজত কেতিয়াবা ফালি দলিয়াই পেলাবৰ
মন যায়। এতিয়া লিখা গল্প কবিতাবোৰ তাৰ বাবেই বৰ মোহনীয়া। লগৰবোৰে
তাক মন্তব্য কৰে — শ্ৰেয়ত পৰিলেহে হেনো কবিতা লিখিব পাৰি। সেই
শ্ৰেয় তেজ মঙহৰ খৰীবৰ নহলেও হয়। কাল্পনিক হলে সকলো পঢ়ুৱৈৰ
গ্ৰহণ বোগ্য হয়। হোৱালীৰ হাতখন চুই নোপোৱা বিকাশৰ বাবে কল্পনাৰ
বাহিৰে আৰু কি হব পাৰে ?

ঘপছক আকৌ বিৱাৰ কথা মনত পৰে। হোৱালী চায়ৰ বাবে
কাৰোবাৰ “এক কিস্সা অনুৰোধ” সি এজনী হোৱালী চাবলৈ দাব নাইবা
হোৱালী এজনীয়ে তাক চাবলৈ আগবাঢ়ি আহিব। কোৱে আগতে কথা
কৰ ? বিকাশে নে হোৱালীজনীয়ে ? হোৱালীজনীয়ে আগতে কথা কলে

সি সেইজনীক ওভাৰ শ্বাৰ্ট বুলি ভাবিব নেকি? নকলে' বেঙী বুলি? এইবোৰ দোষ খোচোৰা মানুহৰ কাম। তাৰ নিজৰ বেলিকা একা?

আলি দোমোজাত মানুহ থমকি ৰোৱাৰ দৰে বিকাশৰ মনটোও থমকি ব'ল। সি পাগলদিয়াৰ মখাউৰিৰ বাহিৰত, য'ত বানপানীৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পাব বুলি ভাবিছে সেই ঠাইতে এটা অসম টাইলৰ চাৰি কোঠালীৰ ঘৰ বন্ধা আৰম্ভ কৰোতেই মাক দেউতাকে খুড়াক খুড়ীয়েকৰ হতুৱাই বিয়াৰ কথা ঘুনুক-ঘানাক কৰিছিল। কিন্তু মাক দেউতাকে নিজে তাক সেই কথা কবলৈ সাহস কৰা নাছিল। কিয়নো যি সন্তানক খুৱাব-পিজাব-পঢ়ুৱাব নোৱাৰিলে সেই সন্তানৰ ওচৰত দাবী কৰিবলৈকো মাক বাপেকৰ কোনো এতিয়াৰ নাই। সি নিজৰ বাবে বাট উলিয়াই নিজে বাট বুলিছে তাত আঁনে উপদেশ দিয়াৰ কি অধিকাৰ আছে? কিন্তু মাক বাপেকে খুৱাব পিজাব নোৱাৰিলে বুলিয়ে জানো হাবিয়াহ এটা নাথাকে? সাধ এটা নাথাকে? অহঙ্কাৰো জানো অলপ কৰিবৰ মন নাযায়?

যায়। আৰু যায় বাবেই বিকাশৰ বাবে বোৱাৰী অনাৰ কথা ভাবিছে। বিকাশৰ দেউতাকে বিকাশৰ মাকক এই লৈ জোকোৱা আৰম্ভ কৰিছেই। কথাই এতি কট মাৰে। বিকাশৰ গুণ গাই— “হেৰা, আমাৰ ল'ৰাই ষ্টিলাঙত অভিভাৱক নোহোৱাকৈ নিজেই নিজক কেনেদৰে শাসন কৰি চলিছে মন কৰিছানে বাক? আজিলৈ কৰবাত কিবা এটা হলি গলি তনিলানে বাক? কিমানৰ তনিলো— ষ্টিলাঙলৈ ডেকা ল'ৰা গলেই হেনো খাটীয়া ছোৱালীৰ শ্ৰেয়ত পৰে? কথাবাকৰ কোনো তৰুত নাই বুলি আমাৰ ল'ৰাই বাক-প্ৰমাণ কৰা নাইনে”?

: এতিয়া বালেকটোৰ মুখ নালাগিলেহে বন্ধ। ল'ৰাৰ কিমান টকা পইচা আছে আমাক জানিবলৈ নিদিয়াই। সেয়ে মইও তাৰ জন্মৰ সময়তে আইতাকে দিয়া দুপদুপীটো

ভঙাই বেৰাৰীৰ বাবে আজিও এটাকে গুৰাই থৈছো। ছোৱালী চাবলৈ প'লে সেইটোকে নিকাই আহিব। টোকেলা বন্ধুহ। হাতত একো এটা নাই। বাহিৰক দেখুৱাই আকৃতি নিবিয়াও। নিজে সিহঁত বৈ আহিব।

: সুৰি কলকৰাৰ আকৌ মনে মনে আকৃতিৰ জেৰ টেন কৈছে নেকি?

: সেইজনৰ দুখকি বোলায়ে আমাক নিশিক নক?

কিন্তু সি নিজৰ পীড়নৰ সিটো সুখত অসম উলিয়াব খবৰটো সজা

প্ৰায় হৈছেই। মিত্ৰীৰ লগত ইটো সিটো কথা পাতি থাকোতে গাঁৱৰ খুড়াকে লাহেকৈ ক'লে : আমি হলে বোণা, তোৰ বিয়াৰ কথা ভাবিছো। তোৰ মনে খোৱা ছোৱালী আছে যদি কব লাগে আৰু নহলে আমাক দাৰিত্ৰ দিব লাগে।

বিকাশ ৰিলভৰ পৰা নিজ গাঁৱলৈ আহিও সেই একে সমস্যাতে পৰিল। সি তাৰ বন্ধ মুখখন আৰু কিমান দিন বন্ধ কৰি ৰাখিব।

: ছোৱালী এজনীৰ খবৰ আহিছে খুড়া। মইহে চাবলৈ যাব পৰা নাই। একেবাবে নগাঁৱত। ছোৱালীৰ পেহাক-পেহীয়েক আমাৰে বৰদেউতাৰ ডাঙৰ দাদাৰ লগত কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ কাৰ্যালয় এটাত কাম কৰে। হুকুটিঙাল তেনেকৈ লাগিছে। মোক ষাতিও আছে। সিহে মোৰহে ভয় লাগিছে। কেনেদৰে বা যাৰগৈ লাগে ? কেনেদৰে বা কথা বডুৱা পাতিব লাগে ? মই হলে একো নাজানো। দেউতাই মাক কোৱাও শুনিছো বোলে আজি কালি দিন কালৰ নিয়ম লৰিছে। আগতে ল'ৰাই চাই 'হব' বুলি ক'লেহে মাক বাপেকে চাব লাগে। আগতে মাক বাপেকে চাই, খাই বৈ আহি, ল'ৰাই গুলোটো খব মাৰি, ছোৱালী বচাত আহি নাই। ল'ৰাই ওঁ বুলি ক'ব তাকে বেনিৰা আহি নিয়মটো কৰি 'হো' বুলি কৈ বন্দোবস্তৰ মোখনি মাৰিম।

বিকাশৰ মাকে ওচৰতে থকা পাকঘৰত কাম কৰি থকাৰ পৰাই হাত লগালে — ছোৱালী ঠিক হলে 'চিন' এটা দি থৈ আহিব লাগে। মই আঙুঠি গঢ়াই থৈছো। সেইটোকে বাৰি দিম। লৈ যাবি।

হঠাতে বিকাশৰ মনটো ফৰকাল লাগিল। তাৰ মনে কি তাৰ বিয়াৰ বাবে মনে মনে সকলো সাজু হৈ আছে। সিহে স্বাৰ্থেই বিহাতে দেখি কৰি আছে। এইবাব ৰিলভলৈ গলেই শিৱসিনা সৰীতৰ বহুত উঠিব। বহু ৰাফৰ কাকো নিমিৱে। ইয়াৰমিন অকলসখীয়া কৈ কটাগে — এইবোৰত বহু ৰাফৰ সি কি কৰিব ? ক'বদাত দিয়া খেয়াত হীন-সেবি হলে ফুল-ফুল উলিয়াব। তেতিয়া তাৰ ইমানদিনে নিজৰ চিন্তাত সৰ্ব্বোচ্চ চিন্তা বুলি ভবা কলহাৰকও ফুল সজিকিয়া হ'ব।

বিকাশ নিশিট দিন ভৰিৰ মতেই শ্ৰীকৃত ভাগৱতীৰ খব ওলাবহি। কিন্তু কি আচৰিত। শ্ৰীকৃত ভাগৱতী খবত নাই। নথুটিত আহোঁনে। বাবু জীৱনী মইনা ফুলৰ পৰা আহিছেই মাক কোঁচালে। এইভালকলো

আমাৰ মিলি বাইদেউক দিব পাৰিনে ? সাধাৰণ চোলা পেণ্ট এযোৰ । তাকো বাহুত আহোতে মলিয়ন হৈ অহা । মুখত নাই এটা হাঁহি । গোমোখা মুখীয়া । দেখিবলৈ আপচু নহলেও ধুনীয়া নহয় । তাই ভাবি আছিল— মিলি বাইদেউৰ দৰা আহিব এম্বেচেনদৰ গাড়ীত — চুট টাই সিন্ধি, মুখত স্নো পাউদাৰ সানি । ঝিলঙত পিয়ন চকীদাৰেও গধূলি টাই মাৰে । কিন্তু ক'ৰ এইটো নলবৰীয়া ভূত আহি ওলাল ? মইনা চিনাকি হৈয়ে চাত কৰি ওলাই গ'ল ।

বিকাশ ইয়ালৈ আহি ওলাব বুলি জানিও শ্ৰীযুত ভাগবতী নখুটিৰ পামত আছেগৈ । কিন্তু তেওঁৰ লিগিৰা গৈ ঠিকেই খবৰ দিছে; তথাপিও তেওঁ ঘৰলৈ ঘূৰি অহা নাই । এদিনতে ঘূৰি আহিব বুলি ভাবি যোৱা বিকাশ বৰ বিপাক্তত পৰিল । তেওঁলোকৰ যদি সম্বন্ধ পতাৰ ইচ্ছা নায়েই তেন্তে পেছাক পেছীয়েকে সুদূৰ ঝিলঙৰ পৰা তাক পঠিয়াই দিলে কিয় ? কিহৰ ডামচা এইবোৰ । অচিনাকি ল'ৰা বিকাশৰ সন্মানত এই আঘাত হনাৰ অধিকাৰ পালে ক'ত ?

সি যেন কিবা এটা নেদেখা পিঞ্জৰাত আবদ্ধ । অথচ পিঞ্জৰাৰ দুৱাৰ খোলা হৈ আছে । কেৱল উৰা মাৰিবৰহে সময় নৌ হয় এখোন ।

বিকাশে আগতেই গম পাইছিল সূৰ্য্য আৰু মিলি তাৰ ফলীয়া । মিলিৰ যদি বিয়া হ'ব লাগে বিকাশৰ লগতে হ'ব লাগিব । এই জেদ দুয়ো ককাই ভনীয়ে এৰি নিদিয়ে । কোনো পধ্যে । আনহাতে শ্ৰীযুতা ভাগবতীৰ চিন্তা — এই ব্ৰাহ্মণ — ল'ৰাজনক ঘৰৰ ভিতৰত সুমুৱাই ৰাখি থোৱাৰেই বা কি হেতু আছে ? গাঁৱৰ মানুহবো চকু পৰিছে । অথচ স্বামীৰ অনুশাস্তিত তেওঁ হা-না একো ক'ব নোৱাৰে ।

শ্ৰীযুত ভাগবতীৰ ঘৰত দুদিন থকাৰ লিহত বিকাশ ঘাবলৈ ওলাল । সি বিমান সহজ হ'ব বুলি ভাবি আছিল সিমান কঠিনতাৰ সম্মুখীন হ'ব লগীয়া হ'ল । ভিতৰৰ কমেবে আহ বাহ কখাটোও যেন শ্ৰীযুতা ভাগবতীয়ে পচন্দ কৰা নাই । সি সূৰ্য্যক কখাটো ক'লে । সূৰ্য্যই দেউতাক শ্ৰীযুত ভাগবতী কিবা এটা বিশেষ দিক্কাৰীত আহিব পৰা নাই বুলি বিয়া মানিলে । লগতে আৰু দুদিন থাকিবৰ বাবে খাটনি ধৰিলে ।

ইতিমধ্যে মিলিয়ে মনে মনে বিকাশৰ দি আই সি চুইটকেচ বুলি লোপথ আকৃতি দেখা পালে । তাইৰ বিবেকেই কেন তাইক এই এতিয়াৰ

দিছে। লগে লগে বিকাশৰ এই যাত্ৰাৰ উদ্দেশ্য পোহৰ আৰু আনন্দৰ যাত্ৰা বুলি তাই চিন্তিত কৰিলে। যেন বিকাশ ডাইৰ বহুদিনৰ চিনাকি। যেন ভাগৰি পৰা এই অচিনাকি যুৱকজন বহুদিন বহু মাহ বহু বছৰ তাইক বিচাৰি বিচাৰি নিচেই সমীপত আশ্ৰয় লৈছেহি। পৰম নৈকট্যত তাই যেন বান্ধ খাই যাব।

বিকাশক এজন অজলা, একো নজনা শিশুৰ দৰে লাগিল মিলিল। ভাগ্যই কলৈ টানে সেইটো দোচোৰা কথা। আৰু এই অচিনাকি শিশু সুলভ মুখখনে যি টানিছে সি বাস্তৱত যেন এইয়ে ধৰা পৰি যোৱাৰ নিকটতম প্ৰশস্তি। বিকাশক সাধাৰণ এজন পুৰুষ বুলি ভাবিলে তাই হয়তো সহজতে প্ৰত্যাখ্যান কৰিব পাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু নিজৰ ঘৰৰ ভিতৰৰ এটি কোঠাৰ বিছনাত পৰি থকা এইজনকো পুৰুষ বুলিব নোৱাৰিয়েই কৰা এজনী লাজুকী ছোৱালীতকৈও লাজুক এক মৰম বৈভৱ। কোন অদেষা সৰী চিত্ৰলেখাই আনি দিলে মোক? ছোৱালীৰ বাবে নিজা ঘৰখনেইহে এটা অভেদ্য দুৰ্গ। শুই থকাজন নহব পাৰে অনিৰুদ্ধ। চাই থকা জনী নহব পাৰো উষা।

বিকাশ কাৰ্ত্তিক নহয় কিন্তু গণেশপুটো মহয়। মিলি আন এটা কোঠাত প্ৰবেশ কৰিলে। ওচৰৰ স্নানোৱাৰী দোকানখনত বিজী কৰিবৰ বাবে চুকত গোটেই খোৱা পুখুৰা 'আমাৰ প্ৰতিমিৰি' 'অসমবাসী' 'দৈনিক অসম' কাকত আলোচনী বোৰৰ পাতবোৰ লুটিৱালে। মনে মনো অতি সন্তুৰ্ণে। এইবোৰৰ ক'বাত বিকাশৰ গল্প, কবিতা জ্ঞান পাৰে। লেখক বিকাশৰ। সেইজনেই যে এইজন বিকাশ ভাবিবলৈকে টান লাগে। মিলি অক্ষৰ ছাত্ৰী। কিন্তু গল্প কবিতাৰ প্ৰতি হঠাৎ উদ্বিগ্ন হৈ ব'ল। তাই পুখুৰা কাকত আলোচনী বোৰ তাইৰ এইমাত্ৰ দোকানৰ পৰা কিনি অনা যেন লাগিল। তাই সেইবোৰ ভালদৰে বান্ধি ধলে। ঘৰটোৰ ভিতৰত তাই এই মূহুৰ্ত্তত অকলশৰীয়াকৈ থাকিবৰ বাবে, তাই অকণ বিচাৰিছে। নিজে নিশ্চিত মনেৰে ভাবিবৰ বাবে। কেবল ভাবি থাকিবৰ বাবে। সমাজৰ চলতি প্ৰথমতে দৰাই ছোৱালী চোৱা নিয়ম। কিন্তু মোৰ কি ভাগ্য যে মইহে প্ৰথমতে ল'ৰা চাবলগীয়া হ'ল। নে বিকাশ কোনোবা জনমত মোৰ প্ৰেমত পৰিছিল? এতিয়া আকৌ? নাইতো। বিকাশে মোক নাইবা মই বিকাশক দেখাৰ সৌভাগ্য কোনো দিনে হোৱা নাছিল। সেয়ে বিকাশ মিলিৰ স্নেহত পৰাৰ প্ৰথমই উঠিব নোৱাৰে। তেনেহলে, এইয়া আমাৰ অৱশ্যকত কি হয়

ধৰিছে? অথবা বিলম্বৰ পাতনি মেলিব অৰ্থ কি?

স্বামীৰ অথবা বিলম্বৰ বাবে শ্ৰীযুতা ভাগবতী মনে মনে ক্ষুণ্ণ হ'ল। বেলেগৰ ল'ৰা এজন য'ত সুমুৱাই ধোৱাটো নিজৰ ছোৱালীৰ বাবেই বেয়া। বদনাম। আৰু নোৱাৰি। যিমান সোনকালে পৰা যায় সিমান সোনকালে এই ল'ৰাক বিদায় দিয়াই যুগুত। শ্ৰীযুতা ভাগবতীয়ে ৰাতিপুৱা গা ধুই উঠি ধাপনাত থকা কৃষ্ণক সেৱা কৰে— 'হে কলীয়া গোসাই। তুমি মোৰ কি পৰীক্ষা লব বিচাৰিছা?'

বৰপুত্ৰ সূৰ্য্য শান্ত যদিও একাচেকা। সিও দেউতাকৰ কথা নমনা হ'ল। বাপেকে প্ৰতাপ দেখুৱাব খোজে — সি আগছি ধৰে। সি আজিকালি দেউতাকৰ অভিমান সহ্য নকৰা হ'ল। অহঙ্কাৰক ফু মাৰি উৰুৱাই দিয়া হ'ল। বাপকৰ খং অভিমানত বহুত হেৰুৱাইছে সিহঁতে। আৰু নোৱাৰে। ভনীয়েক মিলিয়ে বিকাশক পাবই লাগিব। দৰ্কাৰ হলে দেউতাকৰ অনুপস্থিতিৰ কথা সি উলাই কবিব।

ভিনিদিনৰ মূৰত শ্ৰীযুতা যতীন ভাগবতী আহি ঘৰ সোমাল। লগত ভজহৰি। ভজহৰিক তেওঁলোকৰ ঘৰখনত বৰদেউতা বুলি মাতে। সেইবোৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰৰ গাঁৱৰ সম্বন্ধ। পাতিলোৱা সম্বন্ধ। ভজহৰিও আচলতে ভাগবতীদেউৰ আন এজন লগুৱা হে। ঠিক ধনজিতৰ নিচিনা। সিহে ধনজিততকৈ ভজহৰিয়ে কুটনীতি অলপ বেছি জানে। অন্ততঃ জনাটো দেখুৱায়। তেওঁ আকৌ কথাই প্ৰতি 'আইনৰ কথা' বুলি কোৱা এটা মুদাদোষ আছে। চ'ৰাঘৰতে দুয়োজন বহি লৈ আনটো কোঠাৰ পৰা বিকাশক মতাৰ্থই অনা হ'ল। ঘৰৰ ল'ৰাৰ দৰেই সি ওচৰ চানি আছিল।

: তুমি আমাৰ ছোৱালী বিয়া কৰাবা নে নকৰোৱা? স্পষ্টক ক'ব লাগে। মোৰ হাতত বহুত ভাল ল'ৰা আছে।

শ্ৰীযুতা ভাগবতীৰ প্ৰশ্ন শুনি বিকাশ হতবশ হ'ল। ভজহৰিয়ে মাত দিলে 'প্ৰভুৱে আইনৰকথাকে কৈছে'।

: যদি আচলতে এনে প্ৰশ্নৰ সম্বন্ধীন হবলৈ ইয়ালৈ অহা নাই। মোক ইয়াতলৈ পঠিওৱা হৈছে।

: ছোৱালীয়ে কিমান দুবৈৰ পৰা পানী আনিব লাগিব? গা-পা দুবলৈ পাগলা দিয়া নে কি সেই নদীখনলৈ যাব লাগিব নেকি?

শ্ৰীযুতা ভাগবতীৰ প্ৰশ্ন শেষ হোৱাৰ লগে লগে কাষতে বহি থকা

ভজহৰিয়ে আকৌ “শ্ৰভূৰে আইনৰ কথাৰে” কৈছে বুলি শলাগিলে।

: চাওঁক। আমাৰ ভবিষ্যত কি হব আজিয়েই কব নোৱাৰিম। আপোনালোকৰ খিলঙত থকা মানুহক মোৰ সকলো কথা লুকাচক নকৰাকৈ কৈ দিছো। তাৰ পিছতে তেওঁলোকে মোক ইয়ালৈ আহিবলৈ খাটনি ধৰিছে।

সেই সময়ত বিকাশৰ অৱস্থা, ফাট দিয়া বসুমতী পাতালে লুকাও। বিয়া কৰাবলৈ হলে এনেকুৱা পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন সকলোৱে হব লাগে নেকি— সি সেইবোৰ নাজানে। বিয়া-বাৰ সম্পৰ্কে একেবাৰে অজ্ঞ সি।

ইতিমধ্যে শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ সৰু চুবুৰীটোত এনে এক পৰিবেশৰ সৃষ্টি কৰা হৈ গৈছিল যেন বিকাশ নামৰ ল’ৰাজনে পৃথিৱীৰ কোনোটো চুকতে বিয়া কৰাবলৈ ছোৱালী এজনী বিচাৰি নাপাইছে ইয়ালৈ আহিছে। তেওঁলোকৰ চতুৰালিক বিকাশে মনে মনে শলাগিলে। আৰু সিদিনাই আবেলি সি খিলঙলৈ যাত্ৰা কৰিলে। তাৰ আগতে শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ ঘৰত কিবা অনুষ্ঠানৰ দৰে পাতিছিল যদিও আৰু তাৰ মাতৃয়ে দিয়া আঙুঠিটো মিলি নামৰ ছোৱালী এজনীৰ আঙুলিত পিন্ধাই দিছিল যদিও সেই ফুলুৰুবোৰ এটা সপোনৰ দৰেই ঘটি গৈছিল বুলি ভাবি ললে বিকাশে। বিকাশৰ যেন উশাহ-নিশাহ বন্ধ হবৰ উপক্ৰম হৈছে। কোনোমতে খিলঙলৈ বোৱা বাহখনত উঠিব পাৰিলেই যেন সি দীঘলীয়াকৈ এটা উশাহ লব। তাৰ পিছত, জীৱনত চালাক চতুৰ হব নোৱাৰাৰ প্ৰায়শ্চিত্তও সি মনে মনে কৰিব বুলি ভাবি ধলে।

বিকাশ খিলঙলৈ ওভতি আহি বেচ কেইদিনমান জিৰণি ললে। আতিথ্যৰ বাবে ধন্যবাদ জনাই শ্ৰীযুত ভাগৱতী পৰিয়াললৈ এখন চিঠি লিখিব বুলি ভাবিছিল। নিলিখিলে। চিঠি লিখি দুখ দিয়াৰ ইচ্ছা বিকাশৰ নাই। সি যি কৰিব নিৰবে কৰি যাব।

খিলঙত কেইদিনমান থকাৰ পিছত সি গাঁৱত বাকি থকা ঘৰটোৰ তদাৰক কৰিবলৈ আকৌ গাঁৱলৈ যাত্ৰা। সৰুৰে পৰা বাহিৰে বাহিৰে থকা বাবে নিজৰ গাঁওখনত নাইবা ওচৰে পাজৰে কোনো বন্ধু নাই। সি চাকৰিৰ খাটিবত ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰায়বোৰ ঠাইয়ে ঘূৰিছে কিন্তু নিজৰ গাঁওখনৰ ওচৰত থকা গাঁওখনৰ নাম কি সি নাজানে। ঘৰতে ঘন ঘনি বহি আছে বিকাশ। মাক দেউতাক তাৰ কাষ চাপিল। ভয় আৰু সন্দেহেৰে

মাকে সুধিলে, —

: তোৰ গাটো ভাল নহয় নেকি ? শ্বিলঙৰ পৰা আহিলি নে আন
ক'ৰবাৰ পৰা আহিলি ? ছোৱালী চাবলৈ গৈছিলিনে ?

: গৈছিলো ।

: আঙুঠিটো ছোৱালীৰ আঙুলিত থিক জোখত হৈছেনে ?

: হৈছে ।

বিকাশৰ শেষৰ উত্তৰটোত মাক দেউতাক উৎফুল্ল হোৱা যেন দেখা
গ'ল ।

: এতিয়া গা-পা ধো । ভাত পানী খাই বিছনাতে অকণ জিৰণি
ল । পিছে বিএ — বিএনীয়ে বিয়া কেতিয়া হব তাৰিখটোৰ কথা কিবা
কৈছে নে ?

পঃ এই বিয়া নহয় । — বিকাশৰ স্পষ্ট উত্তৰ ।

লগে লগে বিকাশৰ মাক-দেউতাকৰ হাঁহি মুখীয়া মুখ দুখন ক'লা
পৰিল । তেওঁলোক সেই পিনেই থব লাগিল । ল'ৰাৰ কিবা এটা হৈছে
বুলি গাঁৱী খুড়াক দুজনক তৎক্ষণাত মতাই আনিলে । বিকাশৰ দেউতাকে
কিংকৰ্ণ্য বিমূঢ় হৈ ক'বলৈ ধৰিলে — “তহঁতেই সোধছোন, মুখ খুলি
কথাবোৰনো নকয় কিয় ? ইয়াৰ কিবা এটা হৈছে” ।

: মোৰ একো ছোৱা নাই । সেইখন ঘৰত মই বিয়া নকৰাও ।
তাৰ বাবে যদি মোৰ জেল ফাঁচি হয়, — হব ।

বিকাশৰ কথা শুনি ডাঙৰ খুড়াকে তাৰ গাটোতে সাৰটি ধৰি ক'লে
— ‘সিভাই এ ! কছোন কি হৈছে ? সমস্যাৰ উত্তৰ হলে তাক সমাধানও
কৰিব পাৰি নহয় । তই খোলা খুলিকৈ কথাবোৰ কলেহে আমিও চিন্তা
কৰি চাব পাৰো’ ।

: কথা একো নাই । মোৰ সিদ্ধান্ত সলনি কৰিছো । মোৰ চাহাবৰ
ঢং নাই । গাঁৱৰ ওচৰে-পাঁজৰে আপোনালোকে ছোৱালী চাওক । মই
ছোৱালীক নেদেখাকৈ বিয়া কৰাম । কেৱল বংশ মৰ্যদাক জুৰ হবলৈ নিদিব ।

এইখিনিতে বিকাশৰ মাতৃৰ সৰ্ব্বশৰীৰ জিকাৰ খাই উঠিল । দেউতাকৰ
মুখটো আচম্ভাই কৰিব ধৰিলে । তেওঁ মূৰে কপালে হাত দি নিজৰ কপালখনতে
দুটামান চাপৰ মাৰিলে । মাকে এক কৰ্ছকুৰ সুৰতে ক'লে — নগাঁওলৈ
গৈ ক'ত থাকিলি ? ক'ত খোৱা-বোৱা কৰিলি ?

: ছোৱালী ঘৰতে থাকিলো। খোৱা-বোৱাও তাতেই কৰিলো।

: তেনেহলে নাপাই বাচা, নাপাই। তোৰ সিদ্ধান্ত সলনি কৰ।

তই য'ত এবাৰ ভাতৰ পাতত বহিছ সেই ছোৱালীক তই এৰিব নোৱাৰ।

ছোৱালী কণাই হওঁক বা খোৱাই হওঁক তাইক মই ঘৰ সোমামেই।

বিকাশৰ দেউতাকো স্থিৰ হৈ নাথাকিল। ইমান দিন চৰিত্ৰত চূণ এটিকতা লাগিব নিদিিল। এতিয়া যদি তই আত্মত্যাগ কৰোৱা ছোৱালীজনীৰ ক্ষেত্ৰত এই কাণ্ড কৰ তেন্তে মই ঘৰ-দুৱাৰ এৰি কৰবলৈ গুচি যাম।

ঐ ৰমা, ঐ সৰ্বে তইতে মোৰ ল'ৰাক বুজা। তইতে তাক সৈমান নকৰোৱাকৈ মোৰ চোতালৰ পৰা উঠিব নোৱাৰ। নহলে মই পাগল হৈ যাম। ঐ সৰ্বে ঐ ৰমা? মই এতিয়াই সকলো ত্যাগ কৰিম।

পাগলাদিয়াই মোৰ সকলো সম্পত্তি নিলে। ইহঁত আটাইকে মই ঘৰে নিয়া বুলি ভাবিম। ঐ ৰমা ঐ সৰ্বে। তইতে কি চাই আছে? তাৰ কথা শুন। সি এনেদৰে বংশ মৰ্যাদা ৰক্ষা কৰিবলৈ ওলাইছে? হেৰ, বাপেৰ কোনোদিন কন্মত পঙ্গু নাছিলো। ভাগ্যই মোক এনে কৰিছে।

তইতক পঢ়াব-শুনাব, খুৱাব-খুৱাব নোৱাৰিলো বুলিয়েই মোৰ আত্মমৰ্যাদা শেষ হৈ যোৱা নাই। ঐ ৰমা ঐ সৰ্বে। তাক সোধ।

কোন অচিনাকি পিতৃ মাতৃ এহালৰ সি মূৰ চোবাবলৈ ওলাইছে? তইত পিতৃ নহয়? মই পিতৃ নহওঁ? তেনেহলে মোৰ শিক্ষিত পুত্ৰক এতিয়াই সুধি ল। ঐ ৰমা ঐ সৰ্বে ???

: ৰ'বাছোন ৰ'বা দাদি। তুমি ইমান উত্তেজিত নহবা। সামান্য ছোৱালী এজনীৰ ভৱিষ্যতক লৈ তুমি ইমান উত্তেজিত নহবা? আৰ্থি আহো নহয়। চাওঁ নৰোঁ! দাদিৰ মূৰত অলপ তেল পানী দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা। দাদিৰ মূৰটোত গৰম উঠি গৈছে। ফীত হৈ গলে মহা মজিল হয়। সংসদৰ কিমান এনেকুৱা ঘটনা ঘটে। তাকে লৈ।

বিকাশৰ দেউতাক সামান্য শান্ত হোৱা যেন লাগিল। শান্ত নহয় যেন ভাগবত লাল-কাল দিছে। কোনোমতে সেহাই সেহাই ক'লে, — আনৰ ছোৱালী হলে সামান্য আৰু মোৰ ল'ৰা অসামান্য? তইতে মোক বুজাব আৰ্হি? মোৰ অভিজ্ঞতাক তইতে উপলুতা কৰিবলৈ আৰ্হি? নালাগে মোক টিনৰ ঘৰ। এই মনোবৃত্তি লৈ সি মোক টিনৰ ঘৰত বাসিব খুজিছে? মোক সুখ দিবলৈ ওলাইছে, মোৰ আজি কি হয় ঠিকনা নাই।

ঘৰ দুৱাৰ তিনি পোৱা হলে মই এতিয়াই ওচি গলোহেঁতেন। সেই বুঢ়া বামুণজনৰ ভৰিতে ধৰিলোহেঁতেন। কিন্তু তিনি জানি নাপাওঁ। ভহঁও এতিয়া যাগৈ। মোৰ গাটো বৰ বেয়া লাগিছে। বিছনাখনতে অকণ বাগৰ দিওঁ।

খিলঙৰ পৰা ঘৰলৈ ওভতি আহোতে বিকাশে যিবোৰ কথা ভাবি আছিল তাৰ সম্পূৰ্ণ ওলোটা গতি দেখি সি হতবাক হ'ল। জীৱনটোৰ সকলো আৰ্জন হেৰুৱাই একমাত্ৰ বৰপুত্ৰৰ মুখলৈ চাই থকা এই পিতৃ-মাতৃ হালে আচলতে জীৱনৰ কি নিগূঢ় তত্ত্বৰ লগত যুদ্ধ কৰিবলৈ ওলাইছে — বিকাশে তাক বুজি পাবলৈ বেছি সময় নালাগিল। এইয়াতো পিতৃৰ পুত্ৰৰ প্ৰতি উপদেশ নহয়? সমাজৰ দুৰ্গমবোৰৰ বিৰুদ্ধে অভিজ্ঞতা পুষ্ট বিদ্ৰোহ। নিজৰ ঘৰতেই এই সংগ্ৰামৰ ৰণধ্বনি। সেই ধ্বনিত অনুৰণন হয় — যি ঘৰত পাত পৰা যায় সেই ঘৰত মাতৰ সলনি হব নালাগে। ই কি বাস্তৱ সত্য? এই সত্যক যিয়ে আওকাণ কৰে তাৰ দৰে বিশ্বাসঘাতক ভাৰস্কৃত নাই।

বিকাশ সুস্থিৰ হ'ল। দেউতাকো সুস্থ হ'ল। কিন্তু বিকাশে তেনে আশাৰে পিতৃ-মাতৃক কিয় দিব লগা হ'ল তাক কোনোদিন মুখ খুলি ক'ব নোৱাৰিব। এজনী ছোৱালীৰ বাবে বংশ মৰ্যাদা, আত্ম মৰ্যাদাক আওকাণ কৰাৰ কথা সি কেনেকৈ কব? বিয়া বাৰ-ৰ যে কিছুমান কাম নিজেই কৰিব নালাগে — তাকেই বা সি জানে কিদৰে?

শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতী নখুটিৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত মিলিটাৰীৰ কামত ব্যস্ত। ধান কটাইছে। মৰণা মৰাইছে। ম'হৰ গাড়ীৰে পাঁচ গাড়ী ওচি ধান চলাইছে। নখুটিৰ চোভালত ওচি ধানৰ দমৰ ওপৰত খেলাৰে বা দি পতান একলীয়া কৰিছে। ধানবোৰ আঢ়ৈ মৌনী বস্তাত ভৰাইছে। বস্তাত ধান ভৰাই থাকোতে কামলা কামৰ-ৰে কথা এবাৰ কৈছিল। কথাৰাৰ শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ মনটোতে খুদুৱাই আছে। কিছুমান ন ন মানুহ হেনো নখুটিৰ ওচৰে পাজৰে হাজিৰ হৈছে। খেতি কৰিবলৈ তেওঁ যিবোৰ কামলা ৰাখিছে সেইবোৰৰ লগ লাগি মাটি দখল কৰাৰ কথা পাতিছে। দূৰৈৰ পৰা, আঁতৰত থাকি, সিহঁতক কোনো বাজনেতিক উচ্চাকাংক্ষীয়ে হেনো উঠাই আছে। আজিয়েই সিহঁতৰ কেইজনমান আহি শ্ৰীযুত ভাগৱতী দেউক দেখা কৰিব। মাটিৰ অংশ ভালে ভালে দিলে ভাল। কিন্তু নিমিলে

জোৰ জুলুম কৰি হ'লেও ল'ব।

কথাষাৰ চিন্তা কৰি থাকোতেই দহ বাৰজনমান মানুহ আহিল।
বগা গেছী সেউজীয়া লুঙী পৰিহিত। চোতালৰ সমুখতে থিয় দ্বোৰা মানুহ
কেজনলৈ দৃষ্টি নিৰ্দেশ কৰি শ্ৰীযুত ভাগৱতী দেউৰে প্ৰশ্ন কৰিলে —

: ভোমালোক কোন?

: আমবা বাবু হুইজি নদীৰ ভাৰাৰ লোক। আহি চকুত আছিলাম।
ওখন মাটি খোঁজতেছি।

: তহঁত ক'ব পৰা আছিহ বুলিহে সুবিছো। চিৰাই গবাখহনীয়াত
পৰা মানুহ বুলি কলি কিয়?

: আমবা আচামেবই লোক।

: “অসমৰ মানুহ হলি বুলিয়েই যাক ভাবে মাটিত বহিছিলে? চৰকাৰৰ
আইন- কানুন বুলি কথা এটা নাই জানো? ইমান সহজ ব্যাখ্যাৰে মাটি
দখল কৰিব নোৱাৰি। বুজিছ? ভজহৰি! মোৰ দুনলীয়াটো লৈ আহ।
আৰু সিং বোলা মণিপুৰী পুলিচ অফিচাৰজনক বীত অফিচতে থব দি
দে।” — কথাখিনি শেষ কৰি শ্ৰীযুত ভাগৱতীদেৱ আকৌ নিজৰ কাহালু
মন দিলে।

মানুহকেইজন অলপ লিচুৱাই গৈ থিয় দি ব'ল। ইজনে নিজৰ মুখলৈ
চালে। মানুহ কেইজনে যি বীৰত্ব দেখুৱাব বুলি ভাবি আছিল সেই বীৰত্ব
জয় পৰি গ'ল। সিহঁত ভয়ে ভয়ে আঁতৰি গ'ল। শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে ধানৰ
বস্তাবোৰ শাৰী শাৰীকৈ থকা ম'হৰ গাড়ী পাৰ্চখনত বোজাই কহিবলৈ
কামলাবোৰক নিৰ্দেশ দিলে। আজি বাতি নৌপুৰাওতেই ম'হৰ গাড়ী গৈ
ওদালি পাবগৈ লাগিব। গাড়ীৰ জোনাক নিশা শাৰী পাতি ম'হৰ গাড়ী
দুগৰি বাটেৰে আগবাঢ়িব। প্ৰতিখন গাড়ীৰ ডালবফালে আৰি দিৱা বস্তাবোৰে
টুলাং টুলাং শব্দ কৰি মাজ বাতিক সাৰ পোৱাৰ। সাৰ পাৰ ওচৰৰ গাড়ীৰ
অকাটাই। নিশাচৰবোৰে তয়ৰ হৈ ওলিৰ সেই টুলাং টুলাং ম'হৰ গাড়ী আগবঢ়াব
শব্দ। শ্ৰীযুত ভাগৱতী দেউৰে কষ্টৰ সাফল্যই টিএবিব— ছেব' ডেকা
ল'ৰাহঁত সময় থাকোতেই পথাৰৰ মাটিত ভৰি দে।

পায়ৰ ওচি ধানবোৰ ওদালিব বজাবত বিক্ৰী কৰা হ'ল। বিক্ৰীৰ
টকা ভগোৱা হ'ল। এভাগ বাৰ কিডুৱাই চাহাবলৈ। এভাগ নিব দহ
চাহাবক। এভাগ ৰংগেনক এনেদৰে প্ৰতিজন বেৰক। কিয়নো

এইখন পাম যে প্ৰাক্তন সৈনিকৰ পাম।

পামৰ শুটিমান পোহাৰ আনন্দতে শ্ৰীযুত ভাগৱতীসেই এদিন লতহা তজহৰিক লগত লৈ খিলিৰ বাবে চোহা দৰাজনৰ গাঁৱৰ ঘৰলৈ ওলাল। মলখাৰী চহৰত মাঘি বাটপথ ভুল কৰি দিনৰ দিনটো টলৌ টলৌকৈ ঘূৰি আহে। এজোপা প্ৰকাণ্ড অন্ধৰ শিপাতে ঘূৰটো ধৈ জিৰালে। লতহা তজহৰিয়ে কাকৰ পাহোচাখমেৰে দেউৰ ঘূৰ শিতানৰ লিনে বিচি আছে। এনেতে এজন লকত-আৰত গা-গাৰীৰ ধুতী-পাঞ্জাৰী লিকি অহা বাটৰ-হাক লগ পালে। তেওঁৰ নাম তাৰামাখ ভট্টাচাৰ্য। স্থানীয় হাইস্কুল এখনৰ ছেড্‌মাষ্টাৰ। তেওঁলোকৰ মুখৰ কথা আদ্যোপান্ত বিবিলে। ছেড্‌মাষ্টাৰ ভট্টাচাৰ্যই একেবাৰে ল'ৰাৰ ঘৰত ধৈ যাব বুলিও ক'লে। লগতে তেখেত যে ল'ৰাৰ গাঁৱৰে বহুদৈউতাক হয় তাকো ক'লে।

শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতী বিকাশহঁতৰ ঘৰত উপস্থিত হ'ল। বিকাশ ঘৰত নাই। খিলঙতে আছে। গতিকে তেওঁলোকক চিনি পোহা মানুহো নাই। আলহীয়ে বগৰ কথিবৰ বাবেই হওঁক বা আন কাৰণতেই হওঁক তেওঁলোকে প্ৰথমতে বিকাশৰ মাক দেউতাকক নিজৰ পৰিচয় নিদি কেৱল দুইৰে আলহী বুলিয়ে চিহ্নিত হ'ল। বহু দুইৰে ব্ৰাহ্মণ মানুহ। বাট ভুল কৰি এইখিনি পাছহেহি। শিপালৈ অহাৰো সেই ওপুত কথাৰ ভেদ ভাগিল। শিপাটো কটাই শ্ৰীযুত ভাগৱতী লতহা তজহৰিক লৈতে সৰ্গাও যাত্ৰা। বাহত আহোতে শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ লতহা তজহৰিক লৈতে বহি আহিছে। বাটত আহোতে ভাগৱতীসেই প্ৰথমতে তজহৰিক প্ৰশ্ন কৰিলে —

ঃ ভ-জ-অ !

ঃ কি প্ৰভু ! কিবা আহিবৰ কথা কব ?

ঃ মানুহৰে আত্মক আলহী বুলি জানিও বাহ-পুঠি এটা বোণাব লকৰিলে। তেওঁলোকে বি খালে আত্মকো ডাকেই খুৱালে।

ঃ হুৱ প্ৰভু ! সেইটো আহিবৰ কথা। মিহে ঘৰ-দুৱাৰ চাই নকুনকৈ গা উঙাইছে কেনেহে লাগিল। ঘৰ-দুৱাৰৰো কিবা ভালদৰে থান-বিত লগা নাই।

ঃ হলেও কিবা আলহীক পাঠি। লিখিত নকৰ মানুহ সেও! যোব কেনে ভেদ, ভোক লবত টল আহিবলৈ লগ পালে নহয় ?

: সেইটো একো লাজ কবিব লগীয়া কথা নহয় এহু ! আইনৰ কথা কবলৈ গলে আমাক ল'ৰাজনকহে লাগে। মানুহ স্বৰকণ্ডো নালাগে। আইনৰ কথা কবলৈ গলে আমাৰ মিলি আইনীয়ে সেইবোৰ ঠিক কৰি লব নহয় ? তদুপৰি আপুনিৱে কোৱা নাছিল জানো, ল'ৰাই গুৱাহাটী হেন চহৰত মাটি এডোম্বৰ লৈ থৈছে ? আপুনি চাব, বিয়া হৈ বোৱাৰ নিহত আমি গুৱাহাটীতহে ভাত খাব লাগিব।

: জানো, তই সেইবোৰ কি আশাৰ কথা কৈ ভাল পাব ?

: মই আইনৰ কথা কৈছো এহু !

: তই ঠিকেই কৈছ ভ-জ- অ। মইহে এইখন কিবা ভাল আইনৰ পান্নাত পৰিলো।

ঘৰ আহি পালে শ্ৰীযুত বতীন ভাগৱতী। তেওঁৰ মন থাকক নাথাকক, সকলোৱে কৈছে যেতিয়া বিয়া হ'বই। টোকেচা ল'ৰাই নিহলৈ কি দেখুৱায় তাৰহে অপেক্ষাত থাকিল ভাগৱতী দেৱ। ভাবিছিল—চহৰৰ হাকিম মূলীক আইন। লোকক দেখুৱাই গাড়ী বোঁৱা সৌৱাই পদূলিসুখ ভৰলি কৰি থাকিব। নাথাকিল। নহ'ল। এতিয়া গাঁৱৰ মানুহে, ইটু কুটুৰই কঁকালৰ কাটশাৰ মূৰতলৈ হাঁহিব—ভাগৱতীদেউৱে মিলি আইনীৰ বাবে ইমান দিনে দৰা বিচাৰি বিচাৰি শেহত গেলা কবালিডহে হাত লাগিল। দুয়ো কুল বকা কৰি চলিব জনা দুই একে ক'লে—হুগু হুগু। চকু দুটালৈ চালে ল'ৰাজন বুদ্ধিমান যেন লাগে। কিন্তু কামে-কাজে, ৰোজে-কটিলে একেবাৰে বুৰ্বক যেনহে লাগে। কিবা বোলেনে যুগৰ লগত খাপ খাব নজনা ল'ৰা।

শ্ৰীযুত ভাগৱতীয়ে মন খিৰ কৰি লোৱাৰ নিহত এমাহেই দুমাহ যেন লাগিল। দৰা ঘৰৰ পৰা কোনো সাৰ সুৰ নাই। নিজে সব হৈ পুনৰ দৰা ঘৰলৈ যোৱাৰ তেওঁ পক্ষপাতী নহয়। কিন্তু এনেদৰে এক দুসোল্যোজান অৱস্থাতো থাকিব নোৱাৰি। তেওঁ চিঠি লিখিলে কিলঙত থকা হোৱালীৰ পোহক পেছীয়েকলৈ — “ভোৱালোকে এইবোৰ কি ৰং চাইহা !” তাৰ নিহতো তিনিমাহ পাৰ হৈ গ'ল।

অৱশেষত বিকাশ হুৰি গ'ল। নিতু-বাতুৰ ওচৰত তাৰ জৱৰ পতাকা উৰুৱাব হুঁতা নাই। আচলতে কিছুমান পৰাজয় জৱৰে পথ নিৰাক। বিশেষকৈ আপোনজনৰ ওচৰত। নিতু-বাতুৰ কেৱলভো হুৱাই। হোৱালী

যৰত প্ৰথম খোজতে ঘটাইবোৰ ঘটনাই বিকাশে এক দুঃস্বপ্নৰ দৰে পাহৰি যাবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

ইপিনে বিকাশৰ দেউতাকে দৰা-কইনাৰ কোঠী মুখন লৈ গৈ ওচৰৰে অধ্যাপক দদায়েকক দেখুৱালে। একেবাৰে ৰাজজোটক। তেওঁ লৰা-টপৰাকৈ ঘৰলৈ আহি পত্নীৰ ওচৰত ব্যাখ্যা কৰিলে। স্বয়ং সংস্কৃত পণ্ডিত অধ্যাপক দদায়েকে কৈছে—ৰাজজোটক। আমাৰ প্ৰথম বোৱাৰীৰ কপালেৰে আমি হেনো আকৌ আগৰ অৱস্থা ঘূৰাই পাম।

পত্নীয়ে সন্তপ্তিৰ হাঁহি মাৰি ক'লে — মই তেতিয়াই জানিছিলো নহয়? দুই বিয়েৰ একে চেহেৰা। একে গোফ। দুই বিয়ে গোফেৰেই দেশ জয় কৰি ফুৰে। ইমানবোৰ কথা মিলি যোৱাৰ পিছতো ৰাজজোটক নহৈ প্যুৰেনে? তুমি কালিলৈকে যোৱাগৈ। দিন বাৰ ঠিক কৰি আহিবা। আমাৰ আকৌ সুদা হাতখনহে বিয়েনীক দেখুৱাবা গৈ? লাজ নকৰিবা। বিয়েনীক কৰা — আমাৰ লৰাই কিবা এটা হাতত তুলি নিদিলে আমাৰ হাত সুদা।

পিছদিনাখনেই মনৰ উলাহত বিকাশৰ দেউতাক আৰু খুৰাক নগাঁৱলৈ টাপলি ফুৰিলে। নগাঁওৰ বিয়েৰ ঘৰ পাই আদৰ উলাহত আৰু দুদিন ধাকি যোৱাৰ ইচ্ছা হৈছিল বিকাশৰ দেউতাকৰ। একেবাৰে ডায়েল পাগেৰে ভৰা বাৰী। তেওঁৰ সেই পাগলাদিয়াই শেষ কৰা বাৰীখনলৈ মনত পৰিল। ঘূৰি আহি আনন্দতে পত্নীক কৈছিলও — তুমি গোফৰ মিল থকাৰ কথাহে কৈছিলো — ঘৰ দুবাৰবো মিল আছে। দিন ঠিক হল। মিলঙলৈ খবৰ পঠিয়াব লাগে। লৰাই প্ৰথমতে তাৰিখটো জানি খোৱা ভাল। আমি আৰু জন্মহে দিছো। সকলোৰোৰতো তাৰ মুৰব ওপৰেৰেই যাব।

মহা ধুম-ধামেৰে বিয়াৰ আয়োজন চলিল। মিলি অহিদিউৰ বিয়া। প্ৰথম সিৰিৰ প্ৰথম বিয়া। নলবাৰীৰ সোনমুখ গাঁৱৰ ল'ৰা বিকাশৰ লগত বিয়াৰ খবৰ বাৰ আগতে কৈছে সিয়ে চিনি পায় বিকাশক। শ্ৰীযুত হতীন ডাঙৰতী আচৰিত হ'ল। তেনেহলে যোৰ হব লগীয়া জোঁৱাই পৰি মৰা বিশ্ব নহয়? ডি চিৰ পৰা মন্ত্ৰী বিধায়কলৈ সকলোৰে চিনি পায় বিকাশক। মৰিগাঁৱৰ হোজাদাৰে বেবেদৰে চিনি পায়, মিলঙৰ সচিবালয়ৰ কিডৱাই চাহাবেও তেনেদৰে চিনি পায় বিকাশক। বিকাশৰ চাৰিকিকেট দিয়া মানুহৰ অভাৱ নাই। পুলিচ বিজগৰ সৰ-ৰ পৰা ডাঙৰ চাহাবলৈকে সকলোৰে

চিনি পান্ন বিকাশক।

ইনিদে সৰাথকৰ আয়োজন কৰ্ম্যম ধৰণৰ। ওচৰৰ গাঁৱৰ ডেকাইট
কোৱা-কুই কবিলে— কোন বিকাশৰ বিয়া ? সোনমুখ গাঁৱৰ বিকাশ
বুলিভো কোনো লৰাৰ নাম আমি জনা নাই। কোনোৱে ক'লে— কেৱল
মৌৰাৰ প্ৰাইমাৰী স্কুলত যে একেলগে পঢ়িছিলো ? গাঁৱৰ গাভৰু-জীৱনী
বোৱাৰীহঁতে বিকাশক আশুৰি ধৰিলে : দুমি ছলা আমাৰ ইয়াত হোৱালী
বিচাৰি নাপালা ? একেবাৰে নগাঁও পালগৈ ? এজনীয়ে ক'লে সেইবোৰ
কি কথা কব ? প্ৰেমত পৰিলে নগাঁও নদিয়া কি কথা আছে ? আন
এজনীয়ে মুখ পাতিলে, — যা, যা। আগ্ৰাৰ ঘাছ ধৰি খাব নজনাখনে
আকৌ প্ৰেমত পৰিব ? কোনোৱেই ভেটীয়া বনিলে। হু, হু অহিহে। ব'বচেন
ব'বা। মোক সুখিবলৈ দিয়া — হোৱালী বগা, ধূলীয়া হয়নে ? কৰত
বহি থাকিলে বোলে বেলেগে চাকি জ্বলাৰ নালাগে হয়নে ? আদৰীয়া
এজনীয়ে খঙতে মূৰটো পাক মাৰি ক'লে — উজনিৰ সিনে আমাৰ লৰাবোৰ
ওপৰত চকু। আমাৰ হোৱালী হলে সিহঁতে নিনিয়ে। আমাৰ মিলাজবোৰে
তাতেহে মুখ ঠেকেৰা খাই পৰে। আই চিকৌ ?? . বিকাশ বেঙাটো
হৈ দৰা সাজেৰে নহিলাদৈৰ চাৰিও বহি বহি শুনি থাকে। সি ভালদৰে
জানে — কিবা কাৰণত মাক এইকি নি আহি পালেই এইবোৰ ফৰিং ছিটিকা
দিব।

কইনাথৰ বিয়া তিনিদিনীয়া। দুকটা বাটিৰ ওপৰত একাত বজা। শ্ৰীকৃত
ভাগবতীয়ে ছিপ নোহোৱাকৈ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছে বাইজক। দুহাবলৈ কিমান
বজাৰ যোগাব আছে তাৰ প্ৰতি তেওঁৰ চকু নাই। বিয়াতৈ সলনিয়ালে আহিব
কিন্তু ! যেনে ভেনে। বাতি বিয়া ভগালৈকে থাকিব লাগিব কিন্তু !
মিলি আইটিৰ বিয়ালৈ কৈল নাৰায়, ইমান কৰম লগা হোৱালী তহি !

হোৱালীক নোৱোৱা বুঢ়ী তিনিদিন আগৰ পৰা। বজাৰ বুটাত কটীল
কাগজ। দুটাকৈ গেট। বেণ্ডপাৰ্টী, কনচাৰ্ট পাৰ্টী, টুলীয়া-ধূলীয়া একো
বান নাই। অটাইবাকৈই ভাগে ভাগে বাদ্য বাজনা। লগত সিপালৈ কইনাথ
ভাঙনা। সীতাছৰণ। দৰাক মূল বাটৰ পৰাই আদৰি অনা হ'ব —
দোলাত। আজিকালি দোলা কঢ়িয়া হানুহ নাই। কিন্তু শ্ৰীকৃত ভাগবতীৰ
জোঁৱায়েকক দোলাত উঠাই কাকত তুলি লবৰ বাবে হানুহৰ অভাৱ
নহ'ল। বিটীয়াটো তেজৰ ব'তে ভ'তে নহয়। পদুমিসুখত। ব'ত দৰা দোলাৰ

পৰা নামিব আৰু বৰপীৰাত ভৰি দিব, তাতে। শ্ৰীযুত ভাগবতীয়ে ভৰিব
 বুঢ়া আঙুলিৰে মাটিত যিটো পিটিকা মাৰিছিল তাৰ এক ইঞ্চিও ইফাল-
 সিফাল হ'ব নোৱাৰিব। ভাগে ভাগে জলপান। খোৱা বস্তু। কোনে দিব,
 ক'ত বহুবাৰ তেওঁ নাজানে। কিমান মানুহ মাতিছে তাৰ হিচাপ তেওঁ
 যিদৰে নাজানে ঘৰৰ আন আন সদস্যইও ভু-ভা নাপায়। কিন্তু হিচাপহীন
 ভাবে যে মানুহক নিমন্ত্ৰণ কৰা হৈছে সেই কথা সকলোৱে জানে। আবেলি
 নিমন্ত্ৰিত অভ্যাগতৰ ভীৰ দেখি সকলোৱে বিচুৰ্ণিত খালে। খাবলৈ জেগা
 ওলোৱা নাই। বহিবলৈ জেগা ওলোৱা নাই। অনেকে নিজৰ বুলি থিয়ই
 থিয়ই হাতত জলপান তুলি ললে।

বিয়াৰ ধুম-ধাম চলি থাকোতেই নিশা এঘাৰটা বাজিল। কিছুমান
 মানুহ ঘৰী-ঘৰি যোৱাৰ উপক্ৰম। দহ বজাতেই আহি পাৰ লগা দৰা পাৰ্টিৰ
 এতিয়াও দেখা-দেখি নাই। এঘাৰ বাজি গ'ল। বাৰ বাজিল। লাইটৰ
 বাৰৰ চাৰিওফালে উৰি যুৰা চগাবোৰ যুদ্ধ ক্ষেত্ৰত পতিত হোৱা সৈনিকৰ
 দৰে মাটিত চিটভোলোঙা খাই পৰিল। গৃহস্থক এবাৰ নোৱাৰা আলহীবোৰে
 বডাৰ তলৰ কাপেটতে গুলে। কোনোৰাই বেঞ্চতে শুই পৰিল। ভাত্ৰা
 পাৰ্টিৰ দৰ্জী-গোফ লগোৱাবোৰে গোফৰ আগ টনা-টনি লগালে। ভাগবতী
 দেউৰা আদেশ নহলে সেইবোৰ খুলি ধৰিও নোৱাৰে। মুখত ৰং ঘৰি দেহ-
 পাতি কৰি থাকিলে বাগৰ এটাও মাৰিব নোৱাৰি, ইপিনে বহি থকাও মস্তিল।
 ভজহৰিয়ে যোগান ধৰা ভাঙৰ টোপালাইও তলিৰে ৰতাহ খাইছে। এক
 নিমাত্মাও অবস্থা। এনে এক পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি হ'ল, যেন বিয়া ভাগিলহে।

এক বাজিল। জীপ টেক্সিলৈ খেদা গ'ল। কিজানি দৰাৰ গাড়ী বেয়া
 হ'ল? এন্ট্রিদেশ্ট হোৱা নাইতো? সকলোৰে চকুত শঙ্কবোধক চিন।
 দুই একে আৰে আৰে কোৱা- কুই কৰিলে — নলগাইনে অচিন কাঠৰ
 ধোকা? নলবৰীয়া বায়ুণে ঠগালে। একবাজি পোন্ধৰ মিনিট গ'ল।
 ডেৰ বাজিল। অদূৰত গাড়ী অহাৰ উমান পালে। সকলোৱে আনন্দত
 নাচি উঠিল। উকলি জোকাৰে, ঢুলিয়াই খুলিয়াই, বেণুপাৰ্টিয়ে মিলি-
 আইদেশ্টৰ স্বৰ্গন্ধৰ সভাত যেন ভয়বোল তুলিলে। আয়তী সকলে গীত
 জুৰিলে — 'হাবাকাৰ পৰা আহিছে শ্ৰীকৃষ্ণ ..'। বুঢ়ীসকলে গালে
 — 'অৰোহাৰ পৰা আহিছে শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ'। একদিন কা বাটচহ
 আহি আছে। কৰ্মেয়ণীৰ ভাঙৰাৰ ভাঙৰীয়াই গদা বুলি পানী লাউকে

হাতত লৈ সুবালে।

মিলি অফিচৰদেউৰ শব্দৰ বৰলৈ পঠিয়াই উঠি কেইদিনমান বৰতে জিৰণি লোৱাৰ কথা ভাবিলে শ্ৰীযুত ভাগৱতীদেৱে। গাটোও কিবা ভাল লগা নাই। বৃক্ষত প্ৰাপ্তি এনে এক অৱসাদ নহয় যে ই হঠাতে মানুহক ঘোঁচা মাৰি ধৰে। নিশ্চয় তেওঁৰ কিবা হৈছে। দিন বিয়ানে আগবাঢ়িছে তেওঁৰ স্বাস্থ্যও পৰি আহিছে। লাহে লাহে ভোগী মানুহ জনে খাব নোৱাৰা হৈ আহিব ধৰিছে। পেটৰ বিষটোৱে বাককৈয়ে খুচি বিজি আছে। ভালবো ভালটো খোৱা শ্ৰীযুত ভাগৱতীদেৱ খাব নোৱাৰা হৈ আহিল।

বিজন লোকে মাছটো চাইকেলৰ হেলত বান্ধি দিলে মাছৰ কিচা মাটিত চুচৰি নাহে সেই মাছকে নাখাইছিল; বিজন মানুহে দৈৰ টেকেলি উৰিয়াই দিলেও ওলাই নহা দৈ খাইছিল — সেইজন মানুহে কৰজীৱৰীৰ বিয়াৰ এমাহ পিছত একো খাব নোৱাৰা হৈ আহিল। পাকস্থলীয়ে নসহে। মিলিটাৰী মেজাজৰ ভাগৱতীদেউৰ শুকহি কীপহি বাৰলৈ ধৰিলে। ভালবৰে শুৱ নোৱাৰে। বহিব নোৱাৰে। উপাই নাপাই তেওঁক ছিলঙৰ মিলিটাৰী হাস্পাতালত ভৰ্তি কৰোৱা হ'ল। ভেজ লগা হ'ল। মিলিটাৰী জোৱানবোৰে গ্ৰুপ মিলাই ভেজ দিলে। ডাক্তৰৰ এটাই কথা — অসুখ সাধাৰণ নহয়।

ভাগৱতীদেউৰ নবিয়াৰ কথা চৰিঙাকালে প্ৰচাৰ হৈ গ'ল। প্ৰতাপী খিতাপী মানুহজন ইমান সোনকালে নবিয়া পাটীত পৰিব বুলি কোনেও ভবা নাছিল। কোনোৱে ক'লে অসুখ আগৰ পৰাই আছিল। ফলৰ জোৰতে চলি আছিল। এতিয়া দেহা টনিৰ নোৱাৰা হৈছে। বিলাং পাহৰিব কোনোবা এটা টিলাত থকা মিলিটাৰী হাস্পাতালত ভাগৱতীদেউ পৰি আছে। নতুন জোৰাইও নবিয়া দেহাৰ কাৰ চানিল। শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ একেটাই চিন্তা। নখুটিৰ বা কি অৱস্থা হৈছে ? এতিয়া মাটি চহোৱাৰ সময়। তেওঁ সেহাই সেহাই ক'লে, — 'তুমি বাক-এবাৰ নখুটিলৈ যাবানে ? জোৰাইয়ে হা না একো নকৰিলে। তেওঁ হেঁপাহেৰে নতুন জোৰাই বিকাশৰ পৰা আশা কৰা কথাবোৰও শুনিবলৈ নাপালে। "যই জানো, তোমালোক কোনো নোবোৱা। কেনেকৈ বাবা ? অসমীয়া জাতিৰ চৰিত্ৰ প্ৰকিজন অসমীয়াৰ গাতে নাই জানো ? যই ইয়াকো জানো যে তুমি কাহালিও কাৰো বস্ত্ৰৰ প্ৰতি আশা কৰি ডাঙৰ হোৱা নাই। নিজে নিজে মানুহ হৈছে।

মই তোমাক শহুৰ সম্পত্তি লব কোৱা নাই। এবাৰ চাই আহিবলৈহে কৈছো। সূৰ্য্যক পঠিয়ালে সিহঁতে তাক ছোৱা ছোৱাকৈ কাটিব।”

: কিন্তু দেউতা, মোৰ চাকৰি এটা আছে। মই যাওঁ বুলিলেই কেনেকৈ যাম ?

: মই তোমাক তাত থাকিবলৈ কোৱা নাই নহয় ? তাত তুমি গৈ উপস্থিত হলেই মোৰ লাভ হ'ব। তোমাৰ ব্যক্তিত্বৰ প্ৰতি মোৰ অসীম বিশ্বাস জন্মিছে বিকাশ। তুমি মাথোন একেখন চিঠিৰ দ্বাৰা সূৰ্য্যক ইফলৰ পৰা বদলি কৰি আনিলা। কৃতিত্বৰ ভাগ কিন্তু তুমি নললা। সি ইফলৰ পৰা অহাৰ দুদিন পিছত, সি ইফলত থকা ঘৰটোতে বাকী দুজন অসমীয়া ল'ৰাক কোনোবাই হত্যা কৰিলে। আজিকালি নিজৰ দেশতে ইখন ঠাইৰ মানুহ সিখন ঠাইত বহিবাগত। অথচ বিদেশী হৈও বাংলাদেশীবোৰে টিঘিল-ঘিলাই আছে।

তোমাৰ গাড়ী আছে। পুলিচ বাহিনী আছে। চৰকাৰী অফিচৰবোৰ আছে। তুমি ডেপুটীলোকৰ সহায়তে এবাৰ মাথো নখুটিৰ পৰা ঘূৰি অহাটো। আমাৰ সমাজখনত অথবা ৰাজনৈতিক প্ৰভাৱ বেছিকৈ পৰি গৈছে বিকাশ।

: সময় উলিয়াই যাম বাৰ। কিন্তু তাৰ আগতে আপুনি সুস্থ হৈ লওক দেউতা !

নখুটিলৈ মানুহ যোৱা বাটহে নাই। বতাহ যোৱা বাট আছে।

এই ডেৰমাহ দুমাহতে নখুটিত প্ৰচাৰ হৈ গ'ল যে ভাগৱতী দেউ মৰিল। জাক জাক মানুহ আহিল নখুটিৰ মিলিটাৰী কামৰ মাটি দখল কৰিবলৈ। যেন ৰাতিটোৰ ভিতৰতে নখুটিৰ পথাৰত মৰাশ পৰি আছে — শিয়ালবোৰে জঙ্ঘলত ঢোপ লৈছে অপেক্ষা কৰি আছিল। যেন শতগবোৰ জাবনিৰ মাজৰ শিমলুজোপাৰ ডালত পৰি উৰা মাৰিবলৈ ডেউকা ঢপঢলাই আছিল।

এই যাত্ৰাত শ্ৰীযুত ভাগৱতী দেৱ নমৰিল। নখুটিৰ পৰা পলাই অহা ডজ্জৰি, ধনজিহঁতে আকৌ খবৰ দিলেহি বোলে আপুনি প্ৰভু জীয়াই আছে বুলি সিহঁতে খবৰ পালে। সিহঁত আঁঠুৰি গ'ল। ভাগৱতীদেউ নৰিয়া গাৰে নিজৰ ঘৰ পালেহি। দিনৌ নতুন নতুন খবৰ আহিবলৈ ধৰিলে নখুটিৰ পৰা। এদিন যদি ভাল খবৰ আহে এদিন বেয়া। বিদেচী, নকদিনহঁতেও

মাটি দখলিহঁতৰ লগা লাগিছে। মাছৰ খালৈতে মেকুৰী পুহিছিল ভাগবতীদেৱে।
ইমান সোপা মাটি ভাগবতী দেউক অকলে খাব দিব পাৰিলে বাৰ ।

সামান্য গা টঙাই, নকিৰা গাৰে আকৌ শ্ৰীযুত ভাগবতী নখুটি পালেগৈ।
শিয়াল শত্ৰুগৰোৰ পলহি পত্ৰ দিলে। মানুহৰ চিন চাব নাই। মাটিবোৰে
চহোৱা হৈছে। ভাগবতী দেৱ নখুটিত থাকি যোৱাৰ ইচ্ছা একাংশ কৰিলে। ধনজিৎ,
ভজ্জহবিহঁত লগতে আছিল। বিদেচী, নুব-জিনহঁতে এনেয়ে অভিনয় কৰি
দেখুৱালে যেন সিহঁতেহে শ্ৰীযুত ভাগবতী দেউৰ মিলিটাৰী ফাৰ্মখন পহৰা
দি আছে ? নহলে এই ধাননি পথাৰত সিঠিকুজা জুলুবিঘৰ বহিলহেঁতেন। এখন
গাঁওহে দেখা পালেহেঁতেন।

ধান পকে ঘূানে শ্ৰীভাগবতী দেউৰ শৰীৰ টানিব নোৱাৰা হৈ আছিল।
অবস্থা বেয়া দেখি ধনজিতে কাৰো কোকালি কৰি ভাগবতী দেউৰ শীৰ্ষ
শৰীৰটো আনি ঘৰত গটাই দিলে। আকৌ ষ্টিলাঙৰ মিলিটাৰী হাস্পাতাল।
ডাক্তৰে মাথো পোন্ধৰ দিনৰ সময় দিছে। ঘৰৰ মানুহে সেৱা শুদ্ধাৰা
কৰি থাককগৈ। ৰোগী চিকিৎসাৰ বাহিৰত। কিন্তু চিকিৎসাৰ বাহিৰত
হ'ল বুলিয়েইতো ৰোগীক ঘৰত সুমুৱাই থব মোৱাৰি। লাগ বুলিয়েই ডাক্তৰ
নাৰ্চ এগৰাকী পোৱা নাযাব। বিকাশে সূৰ্য্যৰ লগত আলোচনু কৰিলে।
গুৱাহাটীৰে মেডিকেল কলেজত ৰখাই ভাল হব। তাতো ডাক্তৰৰ সেই
একেই আপত্তি। বিকাশে মেনেজ কৰিলে। শহৰ দেউতাৰ আন্তিম দিন
কেইটা ইয়াতে ৰাখিব লাগিব। এডমিণ্টন হ'ল ৰোগীৰ।

সকলো কথা গম পাই গ'ল নখুটিৰ আকাশে বতাহে। নখুটিৰ গুৰুৰ
জঙ্গলবোৰত থকা গাঁওৰ মুখলৈ শিয়ালবোৰে আকৌ মুখ উলিয়াই চালে।
শত্ৰুগৰোৰে জোঙা ঠোঁট শিমলুৰ ডালত দৃঢ় উৎসাহে ধৰাই ল'লে।
সকলো যেন সাজু। নখুটিৰ পথাৰত সকলোবোৰ উৰুনি খাই পৰিব। ভাত
হাড-চাল-মঙহ একো বাকী নাৰাখে।

নখুটিৰ পথাৰত মিটিং বহিল। বিফিউজী হিন্দু ডেকা এজন তালৈ
বৰকৈ আহ আহ কৰা ভজ্জহবি, ধনজিৎ, বিদেচী, কাঞ্চন চৌহানহঁতে দেখিছিল।
জিলা প্রশাসনৰ মুৰব্বীহঁতে এনেবোৰ কথাত সদাই মূৰটো শৰীৰত সুমুৱাই
লয়। ঠিক কাছৰ দৰে। নিৰাপদে দন্দুহা পোৱাই তেওঁলোকৰ লক্ষ্য।

নখুটিৰ পথাৰত পকা ধান গছকি মিটিং বহিল। হিন্দু বিফিউজী
ডেকাই লেকচাৰ দিলে, —

এই যে পাঁচটা আঙুলের হাত দেখিছে — এইটা মানুষের আত্মবল্লব
 জন্ম। বুঝছনি ? এই হাতে কাম কৰলে মাটি সোনা হইয়া যায় গিয়া।
 তোম্বাবে এই হাতে বাঁচাইব। আমি ত নিমিত্ত মাত্র। গতিকে হাতৰ
 কথাখান ভুলিওনা। হাতখান গেলে গিয়া পঙ্গু হৈ যাইবায়। কিছুটা চালাক
 লোকে তোম্বাৰ কাঁচিটা দেখাইতে পাৰে। কিন্তু তাৰাৰ কথা উড়াইয়া
 পালাইও। কাৰণ কাঁচিখান ধৰতে হইলে আগে হাতৰ দৰ্কাৰ। আবার
 কোনো খাৰাপ মানুহে হাতৰ লাজল দেখাইতে পাৰে। কিন্তু একবাৰ চিন্তা
 কৰিও — লাজলটা ধৰতে হইলে আগে আগে হাতৰ দৰ্কাৰ। ইটা কথাটা
 ভুলিওনা। আমি কয়েকদিন পৰে আবার আইয়াৰ। দৰ্কাৰ কিছু নাই।
 চিন্তা কৰ' — আম্বা হলাম তোম্বাদেৰ চালানী। তোম্বা য়েলা গিয়া
 ফকৰ্দিনেৰ আমদানি। জ্যেষ্ঠ মানুচকে কি মাল কৰন যায় ? কিন্তু
 আম্বা চবাই মালৈৰ মতো আচাম আইয়া গেলাম।

মিটিং ভগাৰ সিহঁত উপস্থিত বাইজে নখুটিৰ মিলিটাৰী ফাৰ্ম শ্ৰীযুত
 যতীন ভাগবতীৰ ইচ্ছা আশাক খিতাতে কৰব দিলে। সিহঁতে নখুটিত আকৌ
 নতুন খুটি কিছুমান পোতা আৰম্ভ কৰি দিলে। এইবোৰ কৰি থাকোতেই
 পকা ধানৰ শীহ মাটিত লাগিল। ধাননি পথাৰ খনেও যেন অপেক্ষা কৰি
 আছিল শ্ৰীযুত যতীন ভাগবতী দেৱক। পকা ধান গছবোৰ আলফুলে
 ফুল দিবলৈ কৰা চেষ্টাৰ গৰাকী ভাগবতী দেউ কিয় এতিয়াও আহি পোৱা
 নাই ? সিহঁতে এতিয়াও আশা কৰি আছিল — ভাগবতী দেউ আহিব।
 সিহঁত ক চোতাললৈ ডাঙৰি বাকি চলাই নিব। মৰা মাৰিব। জৰজৰকৈ
 সৰা গোট ধানবোৰত বস্তাবে বাওঁ দি ধূলি পতান উৰুৱাই দিব। আটে
 ঘোনীয়া বস্তাত সুমুৱাই ম'হৰ গাফীৰে লৈ যাব। কিন্তু সকলো আশা
 — আশা হৈয়ে থাকিল। শ্ৰীযুত ভাগবতী দেউৰ এইবাৰ সঁচাকৈয়ে মৃত্যু
 হ'ল। এইবাৰ যেন ভেকুলীৰ সবাছত বানপানী। অজন্ত অভিমানী, হিতব্রজ
 শ্ৰীযুত যতীন ভাগবতীয়ে ওচৰত কথা এবাৰ কবলৈকো কাকো নাপালে। ওচৰ
 কৰি ভাগবি পৰা ঘৰৰ মানুহেও ভাবিছিল — মৃত্যুৰ আগমুহূৰ্ত্ত হয়তো
 শ্ৰীযুত ভাগবতীৰ পৰীক্ষিত কিবা বিশেষ লক্ষণ দেখা যাব। ডাঙৰে মাথো
 পোন্ধৰ দিনৰ কথা কৈছিল। ঘৰখনৰ কাৰো সান্নিধ্যলৈ অপেক্ষা নকৰা,
 কাকো এবাৰ মুখখুলি কথা নোকোৱা শ্ৰীযুত যতীন ভাগবতীয়ে এমাপ
 কৰি গ'ল — পুৱ-পত্নী, জী-জোৱাই, ই-কুৰী জীৱাই একা দিন কেঁটাতহে

মাত্ৰ আপোন। মানুহৰ শেষ মুহূৰ্ত্তত সকলো মিছা হৈ পৰে। সকলো অসহায় হৈ পৰে।

শ্ৰীযুত ভাগৱতীৰ শবদেহ নিজ গাঁৱলৈ লৈ যোৱা হ'ল। গাঁওখনত দাবি ধমকিৰে, মৰম আদৰেৰে যাত্ৰা ভাঙনা পতা, বাসযাত্ৰা, দৌল উৎসৱৰ আগজাননি দিওঁতা, মাহ গাৰীৰ ৰোগাৰ কৰি চুবুৰীটোত ভগাই বিতাই খাওঁতা শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতীৰ নম্বৰদেহ গাটীৰ পৰা বাঁহৰ চাঙত উঠিল। এটা প্ৰকাণ্ড ধুমুহাৰ পিছত যেন গছ পাতবোৰে জিৰণি লৈছে। চৰাইবোৰে যেন কুৰু-বাবাহী গাঁৱৰ ডাল-পাতত থকা বাহ এৰি পলাই গৈছে। দোলাত উঠা শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতী বাঁহৰ চাঙত উঠি আগবাঢ়িল। লিছে লিছে সমবেত মৌন দল।

শ্ৰীযুতা ভাগৱতী তেতিয়া মাটিৰ মজিয়াতে বাগৰি আছে। জীৱনৰ সমস্ত মহাভাৱে তেওঁৰ মূৰটো হেঁচি ধৰিছে। বিয়া হোৱাৰ দিন ধৰি বছৰদিন কান্দিছিল মানুহজনৰ লগত। কিন্তু সেই মিঠা কান্দোনবোৰ আজিৰ কান্দোনৰ লগত যেন তুলনা নহয়। শ্ৰীযুতা ভাগৱতী লাহে লাহে মাটিত বহি পৰিল। হাত দুখনত ভৰ দি তেওঁ উঠিবলৈ যত্ন কৰিলে। দ্বিতীয়া তৃতীয়া আৰু সৰু কন্যাই যৰৰ চুকে চুকে উচুৰি আছে। তেওঁ দীঘলকৈ এটি ছমুনিয়াহ কাটিলে। তেওঁৰ বৰপুত্ৰ সূৰ্য্য অশানৰ পৰা ঘূৰি অহা যেন উন্নান পালে। নাই অহা নাই। তেওঁৰ স্বামী শ্ৰীযুত যতীন ভাগৱতীৰ দেহ ইমান সোনকালে ছাই হৈ যাব নোৱাৰে। তেওঁ এখোজ দুখোজকৈ চোতালত ভৰি দিলে। শ্ৰীযুতা ভাগৱতী চকুলো টুকি টুকি পদূলি মুখলৈ ওলাই আহিল। তেওঁ এবাৰ বাৰীৰ পাছফাললৈ চাই পঠিয়ালে।

বেলিটো তেতিয়া পদূলি মুখৰ পৰা গৈ পশ্চিম ফালৰ বাঁহনি জোপাৰ আগত ওলমি আছে।

॥ চঞ্চৰিক ॥

গুণগ বিহাৰী দত্ত পৈত্ৰিক সম্পত্তিৰ সূত্ৰে তিনিখন চাহ বাগানৰ মালিক।
বয়স দুকুৰি দুই বছৰ। পত্নী ছন্দিতা দত্ত। বিদুষী বয়স একুৰি পোন্ধৰ।
তিনিজন ল'ৰা। হাইস্কুলীয়া। সিহঁতৰ সৰু দুজন দাৰ্জিলিঙৰ কোনো
এখন স্কুলৰ ছোটেজত থাকে। ডাঙৰজন থাকে দেৰাডুনত। সিও ছোটেজত
থাকি পঢ়ে। সিহঁত ঘৰলৈ বুলি অহাৰ প্ৰয়োজন নাই। অসমলৈ কেইদিনমানৰ
বাবে আহি মেলেৰিয়া লগত লৈ যোৱাতকৈ তাতে থকাই ভাল। মাক-
দেউতাকে সময় পালেই তালৈ গৈ থকা কৰি থাকে। সঘনে সান্ধিয়া
নোলোৱা বাবেই নেকি সৰুটোৱে কেতিয়াবা কেতিয়াবা দেউতাকৰ দীঘলীয়া
নামটো লগৰ লগৰীয়া কাবোবাক কবলৈ হ'লে পাহৰি যায়। মাজুটোৱে
কেবাদিনো মনত পেলাই দিছে।

গুণগ বিহাৰী দত্ত প্ৰায়েই ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাই ভ্ৰমণ কৰি ঘূৰি যুৱে।
এই ভ্ৰমণ চাহ বাগান সংক্ৰান্ততে বুলি অকলোৱে জানে। তেওঁ মাহটোত
কিমান টকা খটিছে তাৰ হিচাপ উলিয়াওৱাতকৈ মাহটোত কিমান টকা
খৰচ কৰিব পাৰিলে তাৰ হিচাপ উলিয়াইছে বেছি ভাল পায়। মাহত বেছি
টকা খৰচ কৰিব পৰাটো আচৰ্য্যত লোকৰ স্বভাৱ।

বিভিন্ন ঋতুত অকল প্ৰকৃতিৰে সলনি হয়, তেনে নহয়। মানুহৰ শৰীৰ
আৰু মনৰো সলনি হয়। ই বয়স বঢ়াৰ দুৰ্ভাগ্য নহয় নাইবা আগন্তুক
কোনো বিপদৰ সঙ্কেতও নহয়। ঋতুৰ সলনি, মনৰ সলনি, শৰীৰৰ সলনি—
সকলোৰোৰ ফেন নিজে নিজে হৈ আছে। এইবোৰ কথা টকা পইচাৰ
উত্থেনদী হৈ থকা মানুহৰ বাবে অস্বাভাৱ।

বৰ বেছি ধনী মনুহুৰোৰে ৰাতিপুৱাই উঠি গোপাঁই সেৱা কৰে। ঈশ্বৰ
 কথা ভাবে। ৰাতিপুৱা সাৰে থাকি কিছুমান দুঃচিন্তা মূৰটোত কিলবিলাই
 থকাতকৈ গা- পা খুই ঈশ্বৰ ভক্তিয়ে তেওঁলোকৰ বাবে শ্ৰেষ্ঠ পথ। গগণ
 বিহাৰী দস্ত কিস্ত একেবাৰে ব্যতিক্ৰম। ৰাতিপুৱা শুই উঠিয়েই নিজ-নৈমিত্তিক
 কাম কৰি, গা-পা খুই ধুনীয়া সাজ এজোৰ সিন্ধি তেওঁ, এজনী মৰম লগা
 ছোৱালীৰ দৰে শুই থকা হৃদিতাৰ গালত এটা চুমা খায়। বাহী মুখেৰে
 চুমা খোৱাটো তেওঁ পচন্দ নকৰে। চুমাটো খোৱাৰ পাছত দিনটোলৈ
 তেওঁৰ ভাল লাগি থাকে। হৃদিতাইও ওৱাল ঘড়ীৰ টুং টাং শব্দ কেইটা
 এক দুইকৈ হিচাপ কৰাতকৈ স্বামীৰ চুমাটোকে উদ্যোগ পামৰ ছাইৰেণ
 যেন জ্ঞান কৰি বিছনা ত্যাগ কৰাৰ এটা সৰু অভ্যাস কৰি লৈছে। ইয়াৰ
 আগৰ যিনিসময়ত হৃদিতাক যুখজীৱনৰ কিছু কথাই আমনি কৰি থাকে।
 নিশা শুই পৰাৰ পাছত হৃদিতাই ভাবিছিল — বাগৰ সলাই তেওঁৰ স্বামী
 তেওঁৰ গাৰ কাষলৈ আগতে আহক। গগণ বিহাৰীয়ে ভাবিছিল — তেওঁৰ
 স্ত্ৰী হৃদিতাই ঘোৰ টোপনিত থকা যেন দেখুৱাই তেওঁৰ কাষলৈ আগতে
 আহক। কিন্তু একোৱেই নহয়গৈ। তাৰ পাছত দুয়োজন ঘোৰ টোপনিত।
 ৰাতিপুৱা সেই আকৌ চুমা। একে ছাইৰেণ। আমনি লগা। নিশা
 হৃদিতা আনমনা হ'লেই গগণ বিহাৰীয়ে ভাবে, — ল'ৰা- ছোৱালী জন্ম
 দিয়াৰ পাছত নাৰীৰ যৌন ক্ষুধাও কি শেষ হৈ যায়? আমনি লাগে?
 নে হৃদিতাৰ গগণ বিহাৰীৰ প্ৰতি মোহ জন্ম হৈছে? নে গগণ বিহাৰীয়ে
 নিজে বিয়াৰ পাছৰ দিনবোৰৰ দৰে হৃদিতাক পৰিচৰ্যা কৰিব পৰা নাই?
 তেওঁতা অমনযোগী হোৱা নাই? সেউতাকৰ সা-সম্পত্তি, বাগান, আটাইবোৰেই
 দেখোন গতানুগতিক চলি আছে। তেনেহ'লে হৃদিতাৰ প্ৰতি তেওঁ অমনোযোগী
 হোৱাৰ কাৰণ কি? গগণ বিহাৰীয়ে নিজে নিজৰ সৰু-সুৰা কামবোৰ কৰি
 যায়। অথচ কিছুমান কাম হৃদিতাক কৰিবলৈ পাঁচিলে কিমান যে আনন্দ
 পায়। হৃদিতাই মন কৰিছে — আজি-কালি স্বামী গগণ বিহাৰীৰ পৰা
 তাই আদৰসনা আদেশ শুনিবলৈ নাপায়। প্ৰকাণ্ড বাংলোটোৰ বিজিৰ
 ৰুমত থকা 'ট্ৰেবিজ', টিভি, ডি ডি আৰ, কেটে— এই সোণা কিমান
 চাই থাকিব? কিমান শুনি থাকিব? সেয়ে মাজে - সময়ে তাইৰ পুৰণি
 অভ্যাস — নাচা কামটোও কৰি থাকে। যি কোনো জাৰাৰ গীতৰ কেটে
 বজাই তাই নাচি থাকে। অকলশৰে। নাচি নাচি ভাগৰি পৰিলে তাই

বিছনাত শুই পৰে। প্ৰকাণ্ড বাংলোটোত তাইক চাবলৈ বহুত মানুহ আছে, কিন্তু কোনেও যেন তাইক চোৱা নাই। বজাৰ কৰি দিয়া, ঘৰ-দুৱাৰ সাৰি-মটি চিকুণকৈ দিয়া, কাপোৰ ধুই দিয়া, বিভিন্ন টাবত থকা ফুল পুলিবোৰৰ আপডাল কৰা, গাড়ী চলোৱা আদি বিধে বিধে মানুহ আছে যদিও তাইক যেন কোনেও কেৰাহিকৈও চোৱা নাই। এই মানুহবোৰৰ কৰ্মচক্ৰ যেন এজন মানুহতে বৰ্ত্তি আছে। আৰু সেইজনেই হ'ল গগণ বিহাৰী দস্ত। ছন্দিতা দস্তৰ, গান শুনি, কিতাপ পঢ়ি, টি ভি, ভি টি আৰু আদি চাই চাই আমুৰাইছে। চ'চিয়েল ভিজিট নাই বুলিলেই হয়। যি কেতিয়াবা গগণ বিহাৰীৰ বক্তৃতা শুনি যাম সিও নিতান্ত দিচিষ্টনদ স্তম্ভোক্তৰ দৰে মন্যপান কৰিব লাগে, জুখি-মাখি কথা ক'ব লাগে, জুখি-মাখি ভোজন কৰিব লাগে আৰু নিৰ্দিষ্ট এটা সময়ত যাবলৈ ওভতি আহিব লাগে। মাজে-সময়ে ছন্দিতাই বাগানৰ বনুৱা সকলৰ ওৱেলফেয়াৰৰ কথাও ভাবে। অন্ততঃ নিৰ্দ্ধৰ্মা জীৱনটোত ব্যস্ততা আনিব পৰা যায়। কিন্তু সেইফালৰ পৰাও গগণ বিহাৰীৰ আপত্তি। বনুৱাৰ লগত মিলা-মিছা কৰিলে প্ৰশাসন চলোৱা অসুবিধা হয়।

কোনোবা দুপৰীয়া নাচি নাচি ভাগৰি পৰিলে ছন্দিতাই ফেনখন সজোৱে চলাই দি গাৰ পৰা কাপোৰ-কানি খুলি সম্পূৰ্ণ উলঙ্গ হৈ বিভিন্ন ভঙ্গীত বিছনাত পৰি পৰি লুকি-প্লাছ চায়। স্বচ্ছ আয়নাত তাহি উঠে আন এজনী ছন্দিতা। তাই দেখিব ভাঁজবোৰত হাতেৰে টানিবলৈ ধৰে। ঋতুৰ সলনিৰ প্ৰতি কিবা এটা ভাবি, লঠা অমৰা গছজোপালৈ চাই চাই ছন্দিতাই মুখৰ চুলিবোৰ একোবাৰ আউল-বাউল কৰে। এবাৰ হাতেৰে মুঠি মাৰি ধৰে। বিছনাৰ পৰা উঠি বহি এবাৰ ফলিয়াই লয়। নাৰীৰ চিন্তাত আউল লাগিলেই যেন হাতেৰে কৰিব লগীয়া কামখিনি হ'ল;— দীঘল চুলিখিনিৰ লগত অথবা অৰিনট ভাবে জোখ-মাপ কৰা। কপালত গোলাপী টিপ, গাত হাতখৰা ব্ৰাউজৰ অলপ লেপ। ঘেনুভিৰীয়া চকুত কাজল লগাব খুজিও কেন হাত কোঁচাই আনে। খৰালিৰ পাহাৰ খহিবলৈ বৰফুৰাৰ প্ৰয়োজন। দুলিতাৰ পাহাৰ খহিবলৈ চকুলোৰ প্ৰয়োজন। তাই কান্দি কিলে। কান্দি কান্দি চকুহাল বগা কৰিলে।

সঁচা কোনোদিন মিছা নহয়। কিন্তু তাই ভাবিছে গগণ বিহাৰীৰ কাণ্ড কাৰখানাবোৰৰ সঁচাটোৱে মিছা হওক। তাই আন এসাজ কাপোৰ

সিদ্ধো বুলি হাতত ললে। হাতত লোৱা কাপোৰ সাজে গাটো টানি ধৰে। সিদ্ধা কাপোৰবোৰে গাটো টানি ধৰিলে নিজকে দহ বছৰ সৰু যেন লাগে। মৈখেলা-চাদৰবোৰে দহ বছৰ কঢ়াই দিয়ে। হাতত লোৱা কাপোৰ সাজ আকৌ দলিমাৰি দিলে।

পশ্চিম আকাশত উৰি ফুৰা বগা মেঘবোৰ চাই চাই তাইৰ ভাল লাগে। বগা মেঘৰ কাষে কাষে থকা সোণালী পাৰিবোৰ চাই চাই তাই ইমান দিনে মুগ্ধ হৈয়ে আছিল। সেই বজৰ তলেৰে উৰি যোৱা চৰাইৰ আকবোৰে তাইক ভাবসাগৰত পেলাই বিমুগ্ধ কৰি ৰাখিছিল।

আজি দুপৰীয়া আকাশৰ মেঘবোৰ কিয় আবেগিৰ বজৰ দৰে হৈছে বাক ! মানুহৰ জীৱনতও ডেনেহ'লৈ ভৰ যৌৱনতে কেতিয়াবা বৃদ্ধত্ব চিন ওলায় নেকি ?

গাৰ মঙহবোৰ টানোতে টানোতে সুৰুৰ্ভেত খঙত নহিকিৱা হৈ ছন্দিতাই গাৰটো, ফোমৰ মেট্ৰেচ খন সজোৰে ছুকুৱাবলৈ ধৰে। ভাগৰত লেট-সেট হৈ কন্দা আৰম্ভ কৰে। কাৰোবাৰ যেন পৰম নৈকট্যত সাৰ পাই উঠে তাইৰ আদিম বাসনা। যোৱাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰত ভিত্তি থকা এচকল আত্মি ঘাঁহৰ দৰে কেশবোৰ হাতেৰে টানি উভালি পেলাবৰ নিবৰ্ধক প্ৰচেষ্টা চলায়। তলাৰ চাবি ভৰোৱা ফুটাটোৰ দৰে তাইৰ নাভিটো হাতেৰে খামুটি ধৰিব খোজে। ভিতৰৰ এই বেডৰামটোত ভেটিয়া আৰু কোনো নাথাকে। হঠাতে কেতিয়াবা গগল বিহাৰী দুপৰীয়া লাঞ্চৰ সমন্বত আহে। ছন্দিতাৰ সুভানুকা সম্পূৰ্ণ নাঙঠা দেহটো দেখিও তেওঁৰ কোনো পূলক নাজাগে। বৰক গৰমৰ উপশমৰ বাবে আৰু এটা কুলাৰ কাষটোত ফিট কৰাৰ কথা ছন্দিতাই স্তনাকৈ উচ্চাৰণ কৰে। কিন্তু উচ্চাৰণ কৰিলে কি হ'ব ? বেচোৱা গগল বিহাৰী দস্তই নাজানে যে অতিমাত্ৰা সুখেও কেতিয়াবা দুখৰ কাৰণ হৈ পৰে।

ছন্দিতাক কোনো সামাজিক কাম কৰিবলৈ নিদিলেও, গগল বিহাৰীয়ে কিন্তু তেনে কিছুমান সামাজিক কামত আজি কিছু দিনৰ পৰা ব্যস্ত হৈ আছিল। ইতিমধ্যে কোনেও নজনা কৈ তেওঁ মহিলা এগৰাকীক চহৰত এটা বেকজি'ষ্টুটিভ' বুলি দিছে। মালিক হ'ল বিটনী মহন্ত। তেওঁৰ স্বামী প্ৰথম শ্ৰেণীৰ ঠিকাদাৰ। তেওঁৰ স্বভাৱ—মোটেই নিশাটো যি ৰাত্ৰি বাস্তাৱ দাঁড়িত নাইবা দুৰ্গন্ধ নালাত মুখ দি পৰি থাকে ; দিনত

সুৰণ শয্যাতে শুই থাকে। বিটপীয়ে জন্ম দিব পৰা ক্ষমতা কুলীয়া দিনতে হেৰুৱাইছে। গতিকে বিয়া হৈছে যেতিয়া মানুহে বিটপীক এজন প্ৰথম শ্ৰেণীৰ ঠিকাদাৰৰ পত্নী বুলি কয়। তাতোকৈ বেছি পৰিচয়ৰ বিটপীৰ কোনোদিন প্ৰয়োজন হোৱা নাই। মানুহেও বিটপীৰ বেকৰ্ভিং ষ্টুডিঅ'টো স্বামীৰ পইচাৰে গজি উঠা বুলি ভাবে। তেওঁ গগণ বিহাৰীৰ নিৰ্দেশমতে দুইমাহে তিনিমাহে বোম্বাইলৈ যাব লাগে। প্লেণৰ টিকটৰ ব্যৱস্থা গগণ বিহাৰীৰ দ্বাৰা সম্পন্ন হয়। কেৱল নিৰ্দিষ্ট তাৰিখত নিৰ্দিষ্ট হোটেলত বিটপী উপস্থিত হ'লেই পিছদিনা গগণ বিহাৰী দত্ত বাগানৰ কামত সেই ঠাই ওলায়গৈ। গগণ বিহাৰী কাৰো লগত যোৱাৰো পক্ষপাতী নহয়, কাৰো লগত অহাৰো পক্ষপাতী নহয়। সহস্ৰী, সহগামিনী তেওঁৰ সহস্ৰীলৰ বাহিৰত।

৩. বিটপীজনী ললনা শইকীয়া। এওঁ ডাইভেৰচী। এওঁৰ বয়স লখিয়াইছে কিন্তু শৰীৰ লহিওৱা নাই। বিশেষকৈ তেওঁৰ স্তনযুগল আৰু নিতম্বযুগলে যাৰে তাৰে দৃষ্টি কাঢ়ি নিব পাৰে। একেখন চহৰতে এওঁৰ বাবে খুলি দিয়া হৈছে এখনি চাৰ্জিকেল এপ্লায়েঞ্চ চ'প। এওঁও দুমাহে তিনিমাহে দিল্লীলৈ যাব লাগে। বাগানৰ কামত দিল্লীত থকা বিগ্ বিগ্ বহুবোৰক লগ লগে লাগে। নিৰ্দিষ্টকৈ খোৱা ফাইভষ্টাৰ হোটেলত মাত্ৰ এৰাতি অপেক্ষা কৰিব লাগে গগণ বিহাৰীক। তাৰ পিছত দুই তিনিদিন থাকি বস্ত্ৰ বাহানি কিনি পুনৰ ওভতনি যাত্ৰা। চহৰখনৰ মানুহে “চাৰ্জিকেল এপ্লায়েঞ্চ”ৰ কামতে দিল্লীলৈ অহা-যোৱা কৰে বুলি ভাবে।

৪. তৃতীয়জনী দিল্লী বাগানৰ মহৰী ষ্টিফেন বড়ৰ পত্নী মিচেচ্ বুয়ৰী বড়া। বাগানৰ মালিক গগণ বিহাৰী দত্তই সহায়ৰ হাত আগবঢ়াইছে — এখন আধুনিক সম্ভাৰে বেষ্টিত খুচপেৰে। চহৰৰ মাজ মজিয়াত থকা এইখন খুচপত বিদেশী খু - পোৱা যায়। বিশেষকৈ চাইনীজ খু। মিষ্টাৰ ষ্টিফেন বড়া তাহানিৰ বিদেশী চাহাবৰ সঁচ — খ্ৰীষ্ট ধৰ্মীয়। বিয়া কৰাইছে বাগানৰ চৰ্কাৰৰ ছোৱালী। ল'ৰা- ছোৱালী নে। ইয়াজনী ছোৱালীৰ পাছত এজন ল'ৰা। গগণ বিহাৰীয়ে সেইকণ অনুগ্রহ নকৰিলে মিচেচ্ বুয়ৰীহঁতৰ চলাই টান হ'লহেঁতেন। মিচেচ্ বুয়ৰীও দুই তিনি মাহৰ অন্তৰে অন্তৰে এৰাৰ কলিকতালৈ মাল আনিবলৈ যাব লাগে। এখন নিৰ্দিষ্ট হোটেলত থাকিব লাগে। প্লেণৰ টিকটৰ দাম নাইবা পক্ষ তাৰকা হোটেলত থাকিবৰ বাবে নিজে একো খৰচ কৰিব নালাগে। কেৱল গগণ বিহাৰী দত্ত বোম্বাইৰ

পৰা দিল্লী হৈ কলিকতা পোৱাৰ দিনাখন তেওঁ উপস্থিত হ'ব পাৰিলেই হ'ল।

চহৰৰ এই তিনিগৰাকী “দুখীয়া” মহিলাক সহায়ৰ হাত আগবঢ়োৱাৰ কথা হিন্দিতাৰ কাণত পৰিল। প্ৰথমতে এইবোৰ কথা মিছা হওঁক বুলিয়ে মনটোক পতিয়ন নিয়াব বিচাৰিছিল। কিন্তু সঁচাটোক মিছা বুলি আনকহে ক'ব পাৰি, নিজকতো নোৱাৰি। হিন্দিতাইও নোৱাৰিলে। মহিলা কেইগৰাকীৰ ব্যবসায় সংক্ৰান্তীয় আহ-যাহৰ খবচ নাইবা দামী হোটেলত থকাৰ খবচ যে দিল্লী বাগানৰ খবচৰ হিচাপৰ পৰাহঁ বিয়োগ হয় হিন্দিতাই তাকো জানিলে। কিন্তু নাজানিলে চহৰখনৰ কোনো ব্যক্তিয়ে। কিন্তু দিল্লী বাগানৰ কোনোবা নহয় কোনোবাজনে যে এইবোৰৰ হিচাপ ৰাখে তাক তেওঁ জানিবৰ আশ্ৰয় চেষ্টা কৰিলে। আৰু জানিলেও। কিন্তু জানিলেও নহ'ব। চেঙেলী মাহুৰ ধৰ্ম্মৰ বাবে ফুট-ছাইৰ প্ৰয়োজন হ'ব। অবস্থা নিজৰ শৰীৰ আৰু মনক কষ্ট দি লাভ নাই।

এদিনাখন দুপৰীয়া হিন্দিতাই বাগানৰ হেড্ কেচিয়াৰ টুনু বৰ-ৰাক বাংলোলৈ মাতি পঠিয়ালে। মালিকৰ অনুপস্থিতিত মালিকনীৰ এই আদেশ শিৰোধাৰ্য্য কৰিবৰ আশাৰে তেওঁ মালিকৰ বৃহৎ বাগেলৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। হিন্দিতাই মালী, গিয়ন, খানচামা, স্বাক-বালী সকলোকে সিদিনা সেইখিনি সময়ত কিবা নহয় কিহাৰ অভ্যুত্থাত বাংলোৰ বাৰান্দাতে বান্ধ কৰি ৰাখি থৈছিল। টুনু বৰ-ৰা দুইকোমত ভৰি দিয়াৰ লগে লগে হিন্দিতাই বৰ-ৰাক ভিতৰৰ কামলৈ মাতি পঠিয়ালে। টুনু বৰ-ৰা দহখোজ মান আগুৱাই গৈ আধা দাঙা পৰ্দাখনৰ মুখা-মুখি হৈ বিটো দৃশ্য দেখিলে তেওঁৰ বিতাতে মুৰ্ছা যোৱাৰ অবস্থা হ'ল। হিন্দিতা দৰুই সম্পূৰ্ণ বিকল। শৰীৰটো বিহ্বল হৈ পেলাই দি ভৰি আৰু কঁকাল নচুৱাই আছে। টুনু বৰ-ৰাক দেখি হিন্দিতাই এটা শেঁতা হাঁহি মাৰি ক'লে —

: নাৰীক এই অবস্থাত দেখিলে নিজাপৰ জন্তুলোকৰ ৰব জল লাগে নহয় ?

: হো হো যোক ৰাবলৈ দিয়ক বেৰুচাছাৰ।

: ছব টটা মানুহৰ দৰে কঁপিব নালাগে। যি যেন বুৰা আঁতৰাবলৈ ইয়ালৈ মাতি অনা নাই। দৰ্কাৰ হলে যোৱা দৰত পুৰি ৰখা থেকুৱা কুকুৰটোৰ সৈতে সন্মত লিখ্ত হয়। যি সি নাজানে — অক যি শিকি লয়। অকলি

আপোনালোকৰ দৰে অপদাৰ্থবোৰক মই অশ্রয় বা শ্রয় নিদিওঁ। আপুনি বোধহয় দেখিছে যে মোৰ বাংলোৰ চৌদিশে মালী, পিয়ন, ঝাৰু-হালী আদি সকলোৰে আপোনাক কামৰ ভিতৰলৈ সোমাই অহা দেখিছে ? এতিয়াই, এই মুহূৰ্ত্ততে মই এনে এক পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰি দিব পাৰো যাৰ ফল ভয়াবহ হ'ব আৰু সেই ভয়াবহ দাবানলত আপুনি পুৰি মৰিব লাগিব।

টুনু বৰুৱা থৰথৰকৈ কণিৰ ধৰিলে। এনে এটা ভয়াবহ পৰিস্থিতিত তেওঁ পৰিব বুলি মুঠেও আশঙ্কা কৰা নাছিল। তেওঁ কঁপা কঁপা মাতেৰে কবলৈ ধৰিলে,—

: মেমচাহাব ! আ — পুনি কানি - কাপোৰ গাত লগক আৰু মই কি কৰিব লাগে আদেশ কৰক। মোক নিগমে নামাৰিব মেমচাহাব !

ছন্দিতা বিছনাৰ পৰা উঠি থিয় হ'ল। টুনু বৰুৱাই মূৰটো তলমূৰাকৈ ৰাখিলে। তেওঁৰ চকুৰ দৃষ্টি দুই ভৰিৰ জোতাৰ আগত। ভৰিৰ পৰা শিৰলৈ ধমনীৰে প্ৰবাহিত হোৱা ডেজৰ সোঁতটো যেন তেওঁ এতিয়াহে ভালকৈ অনুভৱ কৰিব পাৰিছে।

ছন্দিতাই গাউনটো গাত মেৰিয়াই ল'লে। তাৰ পাছত বেড্‌ৰুমত থকা চোফাখনতে বহি পৰিল। অতি স্বাভাৱিক ভাবেই তাই টুনু বৰুৱাক উদ্দেশ্য ক'লে :

: চাহাবৰ বাহিৰলৈ যোৱা টুৰ প্ৰগ্ৰেমটো মোক লাগে। আৰু এই প্ৰগ্ৰেমৰ লগত মিলাই কাৰ কাৰ বাবে প্লেনৰ টিকেট কিনা হৈছে তাৰো সম্পূৰ্ণ খবৰ মোক লাগে। ভয় নাই। এই কথা মোৰ আৰু আপোনাৰ বাহিৰে আন কোনেও নাজানে। কিন্তু মোক সঠিক খবৰ লাগে।

টুনু বৰুৱাই এইবাৰ ভয়ে ভয়ে ছন্দিতাৰ চকুত চকু থলে। ভৱিষ্যত বিপদৰ আগ জাননিৰে তেওঁৰ ভৰি দুখন কপাই তুলিলে। নিজে এটা স্বস্তিৰ নিশ্বাস এৰিলে। অন্ততঃ মাতি অনাৰ কাৰণটো বুজিব পাৰিলে। তক্ষন মুখেৰে মুখ ঢেলেকি ঢেলেকি ক'লে, “মই আপোনাক আজি আবেগিত ভিতৰতে সকলো দিব পৰিম মেমচাহাব”।

টুনু বৰুৱাই সন্ধিয়াৰ আগে আগে বিটনী মহন্ত, ললনা শইকীয়া আৰু বিজু সুনীৰৰ সন্নিৱিষ্ট নহৰ, বন্ধান্ধৰে বোৰাই, নিদ্ৰী আৰু কলিকতাৰ পৰ্য্যটক হোটেলৰ নামধোৰ ছন্দিতাৰ হাতত তুলি দিলে। শেষত দিলে

গগণ বিহাৰীয়ে সিহঁতক অনুসৰণ কৰা ফ্লাইট নম্বৰবোৰ। . . এইবোৰ
 কাম কিমান দিনৰ পৰা চলি আছে তাৰো এটা ধূলমূল আভাস দি তুমি
 বৰ-বাই নিজৰ নিষ্ঠিৰ কঁজটো বাওঁলোৰ ফালে বাধি খোজ দিলে। তুমি বৰ-বাই
 বিদায় লৈ যোৱাৰ পিছত ছন্দিতাই ভাৰিখ আৰু সময়বোৰ ঘিলাবলৈ ধৰিলে।
 আচলতে ছন্দিতাই গগণ বিহাৰীৰ চালাকী মনটোক বাবে বাবে যুকিয়াই
 চালে। ইমান নিঃশব্দে সজোপনে কামবোৰ কৰি থকা বাবে গগণ বিহাৰীৰ
 বুদ্ধি সত্তাৰ ওপৰত ছন্দিতাৰ এতিকাণ্ডা ধু পেলাবৰ মন গ'ল। সদাই শুই
 থকা বহল বিহ্নাখনতে তাই ধুমাই দিলে। বৰ্ত্তীন ডেলডেটৰ বেডকমৰখন
 তাই টানি আজুৰি কামৰ চুকটোলৈ দলিয়াই দিলে। ওৱালত লাগি
 থকা কাপবোৰটো খুলি বিভিন্ন ব্ৰেণ্ডৰ বিলাতী মদৰ বটলবোৰ উলিয়াই
 আনিলে। সৰু টিপায়খনত থকা আৱনাৰ গিলাচটোত হিচাপহীন ভাবে
 মদ বাকি পানী এসোপা ঢালি ঘোট্‌ঘোট্‌কৈ গিলি পেলালে। কাপবোৰৰ
 ওপৰ খলপত থকা ব্ৰিফ্‌কেচটো নমাই আনি কিবা-কিবি এসোপা লিফা
 কাপোৰ ভৰাই ল'লে। শেষ হোৱা গিলাচটোত বৰ্‌বৰ্‌কৈ আৰু এসোপা
 মদ ঢালি ল'লে। এইখিনি সময়তে ছন্দিতাই হুঁ অহা মানুহৰ দৰে কিবা
 এটা ভাবি, কামকৰা মানুহজনীক দুৱাৰ-খিড়িকীবোৰ বন্ধ কৰি ছুটী
 দিলে। ছন্দিতাই মূল দৰ্জাখন বন্ধ কৰি বেডকমৰটোৰ বাহিৰে সমস্ত লাইট
 অফ্‌ কৰি দিলে। গিলাচটোত সোমাই থকা অৱশিষ্ট মদখিনি তাই প্ৰায়
 একে উশাহে গিলি পেলালে। অসহ্য গৰমত তাই হট্‌ফটাবলৈ ধৰিলে।
 সজোৰে ঘূৰি থকা বিজুলী পাখী আৰু কুলাৰেও যেন তাইৰ উত্তৰ দেহটোক
 শাঁত পেলাব পৰা নাই। তাই শৰীৰৰ সমস্ত কাপোৰ টানি ফালি দূৰলৈ
 দলিয়াই দিলে। কাপোৰবোৰ চাৰিওফালৰ বেৰত খুন্দা খাই সৰি পৰিল।
 ফোমৰ মেট্ৰেচখনত তাই ধূপুচকৈ বাগৰি পৰিল। সমস্ত পালেংখন লৰি
 উঠিল। ফোমৰ মেট্ৰেচৰ ওপৰত তাইৰ বিকসনা দেহকল্পী দুবাৰ মান দোল
 খাই উঠিল। নিয়ন লাইটৰ দীঘলীয়া বাৰ দুটাই এই দৃশ্যবোৰ চাই
 থাকিল। কামটোৰ ভিতৰত থকা দৰ্জা, খিড়িকী, কাপবোৰ, ওৱালদ্বয়,
 ওৱাল পেইণ্টৰ সৰ্‌লোবোৰ যেন ছন্দিতাৰ আচৰণত ভ্ৰমমান। কম্পমান। তাই
 যেন লুকিং ব্লাছৰ প্ৰতিবিম্বটোক বাবে বাবে সুধিছে — হে আত্মা।
 মোৰ শৰীৰটোৱে তোমাক অকণো শান্তি দিব পৰা নাই। তথালি ছুৰি
 যেন মোৰ এই ধুনীয়া শৰীৰটো এৰি, অভিমানে কৰি গুটি নোহোৱা।

অন্ততঃ পুৰুষবোৰক কিবা-কিবি কবৰ বাবেই যেন তুমি মোৰ শৰীৰটোৰ ভিতৰত বসি থাক। মানুহৰ চিন্তা জগতৰ পৰা কাপুৰ-বালি, সন্ধীৰ্ণতা আৰ্ভ কৰিব পৰাটো সিমান সহজ নহয়। কিন্তু চেষ্টা কৰিলে ইয়াক বহু পৰিমাণে কমাই ৰাখিব পাৰি। মইও চেষ্টা কৰি চাম। মোক সহায় কৰা হে অদৃশ্য আত্মা ! মোক সহায় কৰা। নাৰী আৰু পুৰুষক মই বহু কথা কবলৈ বাকী আছে। তুমি মোৰ শৰীৰটো এৰি সহজতে গুচি নাযাবা। মই শেষ পুৰুষজনৰ আত্মাতোকো পৰীক্ষা কৰি চাব খোজো — পুৰুষৰ আত্মা নাৰীৰ আত্মাতকৈ বেলেগ নেকি ? নে শৰীৰৰ অবয়বটোহে বেলেগ, আত্মা একেই ? মোক এবাৰ মাথো পৰীক্ষা কৰিবলৈ সুবিধা দিয়া হে অদৃশ্যমান চালিকা শক্তি ?

এক ঘণ্টা আগতে বুক কৰি থোৱা টেলিফোনটো বাজি উঠিল। তাই বিছনাৰ পৰা চুচৰি গৈ বিচিভাৰটো হাতত তুলি ল'লে। মুখেৰে ওলোৱা লেলাউটিবোৰ মুখৰ কোৱাৰি ফালি দুই পয়োদৰৰ ওপৰেৰে বৈ আহিল। তাই খুউব কষ্টেৰে চিএৰিলে : ইয়া, ইয়া। টুমৰো বাই আই-চি টু-ব্ৰী-জিৰো। দু-ইউ হিয়াৰ মি ? ইয়া, ইয়া। বাই। বৰ কষ্টেৰে ক'লে হৃদিতাই। তাৰ পিছত এক নিষ্ঠুৰ ভাগৰে তাইক হেঁচি ধৰিলে। তাই পুনৰ ঢলি পৰিল বিছনাত। আঠৰ পৰা ভৰিৰ পতালৈ ওলমি থাকিল পাৰ্লেণ্ডৰ পৰা। তেনেদৰে ওলমি থাকিল টেলিফোনৰ বিচিভাৰটো। তাই ক্লান্ত শৰীৰেৰে শুই পৰিল।

হৃদিতা দম্ভই দমদম বিমান কোঠত নামিয়েই ছাত্ৰৰ ঠাৱিত লাগি থকা ঘড়ীটোলৈ আকৌ এবাৰ চালে। ঘড়ীৰ ডায়েলৰ এচুকত স্পষ্ট সংখ্যা চেভেন ওলাই আছে। হয়, আজিয়ে সাত তাৰিখ। আজিয়েই গগণ বিহাৰী কলিকতা আহি পোৱাৰ কথা। হৃদিতাই বাহিৰে বাহিৰে টেক্সিৰে গৈ গৰিয়াহাটৰ 'কো-ষ্টাৰ' ৰেষ্টুৰাঁত লগ ধৰিব লাগিব মিষ্টাৰ দম্বিনিক। মিষ্টাৰ দম্বিনি কাৰাৰেটৰ ৰিং মাষ্টাৰ। তেওঁৰ সকলো ঠিকনা টেলিফোনতে হৃদিতাই সংগ্ৰহ কৰি থৈছিল। মিষ্টাৰ দম্বিনিৰ আচল নাম বিশ্ব বন্ধু চেটাৰ্জী। এনেবোৰ কামত লিপ্ত কোনো মানুহেই নিজৰ আচল নাম ব্যৱহাৰ নকৰে আৰু নিজৰ এটা নতুন নাম দি লয়। দম্বিনিয়ে ইতিমধ্যে সিদিনাৰ কাগজত বিজ্ঞাপন উলিয়াই দিছিল। ইয়াৰ এটাক্ষ্যন : "মিচ মিৰ্জিণ্ডি ব্ৰম ইৰাণ। মি চেণ্ডি বোম। মি দ্যাল অব্ নিউ ইৰাণিয়ান

হুচ্ ”। ছদ্মিতাই প্ৰেনত উঠি আহোতে পঢ়া বাতৰি কাকততে তাই এই বিজ্ঞাপন দেখা পাইছিল। মিজিৰি তাইৰ নাম। বিদেশৰ নাম সি বিদেশী ছোৱালী বুলি বিজ্ঞাপন দিয়াটো ঠাইল। কেবল গ্ৰাহকৰ এটাক্ষ্যনৰ বাবে এনেদৰে বিজ্ঞাপন দিয়ে।

ছদ্মিতাৰ টেক্সি আহি সিকিষ্ট ঠাইতে ব’ল। ১২ নিকিষ্ট কোঠাত জিৰণি ল’লে।

নিশা দহ বজাত হোটেলত আৰম্ভ হ’ল কাৰাৰেট। সক্ সক্ মেজৰ সন্মুখত বহি থকা গ্ৰাহকবোৰক ইতিমধ্যে ট্ৰিকচৰ লগত খোৱা বস্তৰ যোগান ধৰা হৈছে। বিভিন্ন বস্তৰ লাইটেৰ ফ’কাচ পৰিছে তাত। জিলমিল পোহৰৰ মাজে মাজে, পশ্চিমীয়া বাজনাৰ ডালে তালে ওলাই আহিল নৃত্যৰতা গাভৰু। এজনী দুজনীকৈ ওলাই আহি অৱলীল নৃত্যৰে গ্ৰাহকৰ মুখৰ পৰা টানি নিছে টিলাখেট। কাৰোৰাৰ আধাখোৱা ট্ৰিকচ্ চুনি লৈছে। কাৰোৰাৰ গালত চুমা খোৱাৰ মিছা অভিন্ন কৰিছে। নাটি নাটি শৰীৰত থকা শেৰ অন্তৰ্বাসখনো গ্ৰাহকৰ সন্মুখতে পেলাই থৈ স্বৰ্ণ পোহৰৰ মাজতে আন্ধাৰ খেলিয়াই অন্তৰ্ধান হৈছে। এনেদৰে চলিছ মিনিট পাৰ হৈ গৈছে। শেষৰ গৰাকী ওলাই বেতিয়া বাজনাৰ ডালে তালে নৃত্য কৰিছে মিচেচ্ কুমৰীৰ লগত বহি ট্ৰিকচ কৰি থকা গগল বিহাৰীৰ চকু কলালত উঠিল। তেওঁৰ সন্মুখৰ আধাখোৱা আৱনাৰ সিলচ বাগৰি পৰিল। গ্লাচটো ডাঙি চুৰমাৰ হৈ গ’ল। হাতৰ আধাপোৰা চিগাৰেটৰ টুকুৰাটো মিচেচ্ কুমৰীৰ দাবী শাৰীখনত পৰি ক্ষতকতে শাৰীত হিঙ্গ এটা হৈ ওলাই পৰিল। শেষৰ গৰাকী নৃত্যৰতা গাভৰু, আজিৰ বিশেষ আকৰ্ষণ মিজিৰিৰ বিকলনা দেখেটো তিনি পাৰৰ বাবে গগল বিহাৰী দস্তৰ এক চেকেণ্ড সময় নালগিল। তেওঁৰ সুৰটো সুৰ-ৰা যেন লাগিল। সুৰ সুৰালে কিয় ? বহি থকা চকীখনতে ঢলি পৰিল। মিচেচ্ কুমৰীয়ে ডাঙৰকৈ চিঞৰ মাৰি দিলে। বহু দুটাঘনে গগল বিহাৰীৰ সেহাটো ধৰি হোটেলৰ কোঠালৈ দাঙি নিলে। সিহঁতে এই পাৰমানেষ্ট গ্ৰাহকজনক তিনি পাৰ। মেনেজাৰে ফুদ-পইজনিৰ হোৱা বুলি তৎক্ষণাত ডাক্তৰ জনাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে।

এইবিনী সময়তে মিজিৰিয়ে মিষ্টৰ দমিৰিৰ হাতৰ পৰা নগদ পাঁচ হেজাৰ টকালৈ উৰাও হ’ল — তাই থকা হোটেলৰকৈ। সিহদিনাখন বাতিলুৱাই বিটাৰ্ণ টিকটত তাই উবাজাহাজেৰে উৰা মাৰিব অসমলৈ।

ওপৰি সংকুচিতলৈ। সাধুবাদৰ কমলক্ষেত্ৰ অসমলৈ। ব'ত মহিলাৰ আঠুৰ ওপৰত কাপোৰ উঠাটোও নেচেল চেল।

দিগ্ৰীয়া বাগানৰ বাংলো পাই মিচেচ্ ছন্দিতা দস্তই যেন এটা স্বস্তিৰ নিশ্বাস এৰিলে। এদিন আগতে বেড্ৰুমত ছেদেদি ভেদেদি কৈ থৈ যোৱা বস্ত্ৰ বাহনিবোৰ, তাই থিক ভাগ লগালে। ভাগি যোৱা কাপবোৰ্জবোৰ মিত্ৰী মতাই থিক ভাগ কৰি ল'লে। মিচেচ্ ছন্দিতা দস্তই মিজিৎখি নাম লৈ কলিকতাৰ নামী দামী হোটেলত সগৌৰবে নাচি আহিব পৰাটোতে যেন তাইৰ জীৱনৰ সাৰ্থক মহৎ কাম এটা হ'ল, তাকে ভাবি ভাবি তাইৰ মনটো আনন্দতে নাচি উঠিল। অকল সেয়েই নে ? সিদিনাৰ নিশাটো মিষ্টাৰ দমিনিৰ লগত যৌনকুখা ভূগুৰিৰে নিবাৰণ কৰি যেন গোটেই পুৰুষ জাতিটোকে বুঢ়া আঙুলি দেখুৱালে — এনেহেন লাগিল।

পুৰুষ মহিলাৰ দৈনন্দিন কামৰ পাৰ্থক্য যিবোৰ মানুহে বুজি ফুৰে তেনেবোৰ মানুহ কিন্তু মহিলাৰ যৌন আবেদনৰ প্ৰতি অধিক সজাগ। নিজৰ বেলিকা যেনিবা তেনেই সাধাৰণ কথা। কিন্তু ভেৰ্তলোকে এবাৰো ভাবি নাচায় যে এজনী মহিলাৰ চৰিত্ৰহননৰ প্ৰশ্ন উঠোতে একোজন বা ততোধিক পুৰুষ চৰিত্ৰও লুকাই থাকে। এই পুৰুষ চৰিত্ৰবোৰ যুগ্ন যুগ্ন ধৰি দাইলৰ শিলগুটি হৈয়ে সদায় বৰ্তি আছে।

মিচেচ্ ছন্দিতা দস্ত নিচেই সাধাৰণ আৰু সুস্থ মহিলাৰূপে বাংলোত থাকিবলৈ ল'লে।

তিনিদিন পাছত লাজে অপমানে মিষ্টাৰ গগণ বিহাৰী দস্ত দিগ্ৰীয়া বাগানৰ বাংলোত আহি ওলাল। উৎসাহ উদ্দীপনা একো দেখা নগ'ল। বিচাৰি অনা ছেকুৱা দমৰা গোহালিত সোমাই থকাৰ দৰে সোমাই থাকি ল। তেওঁ ঘূৰি আহোতে মিচেচ্ দস্ত ইমান সহজভাবে বাংলোত থাকিব বুলি ভাবি অহা নাছিল। মিষ্টাৰ দস্ত আহি পোৱাৰ লগে লগে মিচেচ্ ছন্দিতা দস্তই আগৰ দৰেই খানচামা মাটি আনি চাহ-জলপান খুৱালে। ভবি-
হাত ধুবলৈ গিঅাকত নিজে চুইক অন কৰি পানী গৰম হ'বলৈ দিলে। আনকি চাহ- জলপানৰ টি ট্ৰেখেনো নিজে কাম কৰা ল'ৰাজনৰ হাতবৰণা আনি মিষ্টাৰ দস্তৰ সন্মুখত ধলে। মিষ্টাৰ গগণ বিহাৰী দস্তই মুখেৰে এটা শব্দও উচ্চাৰণ নকৰি কাপোৰ সলনি কৰিলে। বাৰ্জৰত মুখ-হাত ধুলে। বৰুৱা সাজবোৰ সিঁকি ল'লে। সিঁকিব মুখত কথা পৰা চোৰৰ দৰে শান্ত আৰু

অমায়িক হ'ল। এই মুহূৰ্ত্ত গগল বিহাৰীৰ ছন্দিতাৰ চকুৰে চকুৰে চাব নোৱাৰা এটা অৱস্থা হ'ল। মিচেচ্ ছন্দিতা দস্ত আৰু মিষ্টাৰ গগল বিহাৰী দস্তৰ মাজত যেন তেওঁলোকৰ অজ্ঞাতে কোনোবা আততায়ীয়ে এটা বোমা ফিট্ কৰি থৈছে। তেওঁলোক স্বামী-স্ত্ৰীয়ে কথা পতা আবদ্ধ কৰিলেই যেন কোনো অজ্ঞাত স্থানৰ পৰা কোনোবাই কিমোটি কণ্ট'লৰ সহায়ত বোমাটো বিস্ফোৰণ ঘটাই দিব। মুহূৰ্ত্ত গগল বিহাৰী দস্ত আৰু ছন্দিতা দস্তৰ দেহৰ অঙ্গ-প্রত্যঙ্গবোৰ যেন চিগি টুকুৰা টুকুৰ হৈ ছেদেলি-ভেদেলি হৈ ওফৰি পৰিব।

নপৰে।

ছন্দিতা ইমান কম ধাতুৰে গঢ়া হোৱালী নাছিল। তেনে মহিলা তেওঁ নহয়। সেয়ে নিজে প্রকৃতিস্থ হৈ ফুৰা খুলিলে :

: বিহুটোটা একামোৰ মাৰি পেলাই দিলা কিয় ? পুৰুষা কাৰণে বোধহয় গোন্ধাইছে ? তুমি দেখিছো কিছুদিন ধৰি স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি বেচ্ সজাগ ?

মিষ্টাৰ গগল বিহাৰী দস্তই একো মাতবোল নকৰিলে। এক প্ৰশ্নৰ মনেৰে মিচেচ্ ছন্দিতাৰ ওচৰত কাবু হৈ থাকিল। ঠিক মট্টাৰে বেত দিব খোজা ছাত্ৰৰ দৰে তলমুৰা হৈ ৰ'ল। আচলতে সাহসী ব্যক্তিয়েহে সদাই ওপৰলৈ চাব পাৰে।

ছন্দিতাৰ প্ৰশ্নত কোনো উত্তৰ পোৱাৰ আশা নেদেখি আকৌ মুখ খুলিলে :

: আজি-কালি মানুহে বেয়া বেয়াৰ হোৱাৰ ভয়ত লগৰ বন্ধ লগতেই লৈ যায়। সেইটো ভাল অভ্যাস। বিশেষকৈ এইড্ বোগটোক মানুহে বৰ ভয় কৰে। তুমি মোৰ কথাবোৰ শুনিছানে নাই ?

নুতনাৰ কোনো কাৰণ নাই। কিয়নো একেবাৰে নিস্তৰ্হ হৈ থকা বেড্‌কামটোৰ ভিতৰত কেৱল মিচেচ্ ছন্দিতা দস্ত আৰু মিষ্টাৰ গগল বিহাৰী দস্তহে আছে। গগল বিহাৰীয়ে কথাবোৰ শুনি শুনি ভেওঁ সিন্নতাৰ পৰা চাহ খাইছে নে পানীয়ে খাইছে, মিঠাই লাগিছে নে কেহাই লাগিছে একো ধৰিব পৰা নাই। ভেওঁ জানে এইটো সময়ত টু বুলি কিবা এটা উচ্চাৰণ কৰা মানেই ছন্দিতাই হিচাপে কল ধাৰণ কৰিব। ছন্দিতা হিচাপে হৈ উঠিলে পগলা কুকুৰে কামোৱাৰ দৰে ডাক কানুৰিকও পাৰে নাহিবা

মুখেৰে লেলাউটি উলিয়াই আত্মহত্যাৰ চেষ্টা চলাবও পাৰে। সেয়ে গগণ বিহাৰী মৌন হৈ থাকিল।

কথাবোৰ শুনিবৰ চেষ্টা কৰিছানে ? চোৱা গগণ, মৃত্যুৰ সময়ত মৃতকৰ ওচৰত কোন থাকিব তাক বিধাতাই জিখি থৈ দিছে।

: তুমি বিধাতাক বিশ্বাস কৰা ? — গগণ বিহাৰীয়ে লাহেকৈ ক'লে।

: ভৱিষ্যতক বিধাতা নুবুলি আৰু কি বুলি ক'ৰা ? চোৱা গগণ, লুক হিয়াৰ আজি-কালি মানুহক মুখৰ কথাতে প্ৰতিবাদ কৰি পতিয়ন নিব পৰা নাযায়। তাৰ বাবে প্ৰয়োজন হয় কিছুমান প্ৰমাণৰ।

মই যদি কওঁ, সেই প্ৰমাণ দিবৰ বাবেই মই এই কাণ্ড কৰিলো ?

বহুগামিতাৰ ইচ্ছা আকাঙ্ক্ষা যে অকল পূৰণৰে একচেটিয়া হাবিয়াহ নহয় তাক মই দেখুৱাই দিলো। নাৰীৰো যে বহুগামিতাৰ প্ৰতি দুৰ্ব্বাৰ হেঁপাহ থাকে তাক মই প্ৰতিপন্ন কৰিলো।

মিচেচ্ হিন্দিতা দত্তই এটা ছমুনিয়াহ কাটিলে। সেই ছমুনিয়াহৰ গৰ্ভম বা গগণ বিহাৰীৰ নাকে-মুখে ছিটিকি পৰিল। হিন্দিতা গগণ বিহাৰীৰ আৰু কিছু ওচৰ চাপি আহি ক'লে,— “সমাজৰ সজ ব্যক্তিজনে মানবীয় দোষ কিছুমানৰ পৰা সম্পূৰ্ণ মুক্ত নহয় বুলি জানো। তথাপি তোমাক মই সাধাৰণভাবে ক্ষমা নকৰিম। তুমি মোৰ লগতে আন তিনিজনী হিন্দিতাৰ সংসাৰত জুই জ্বলাই দিছা। তুমি ভাবি আছা নেকি যে সেইবোৰ হিন্দিতাৰ স্বামীবোৰে কলা-বোবা-অন্ধ হৈ ঘৰতে বহি আছে ? অবশ্যে আমাৰ সমাজ ব্যৱস্থা সম্পূৰ্ণ পশ্চিমীয়া ছোৱা হ'লে এই শুকুতৰ সমস্যাটোক তুমি সমস্যা বুলি যেনেদৰে নাভাবিলোহেঁতেন তেনেদৰে মইও নাভাবিলোহেঁতেন। স্বামী-ত্বৰ সম্বন্ধ সকলো দেশতে একে নহয়”।

কথাবোৰ কৈ কৈ হিন্দিতা গগণ বিহাৰীৰ একেবাৰে সন্তুষ্ট বুলিল। তাইৰ চকুৰ তীব্ৰ জেউতিত অগ্নি স্ফুলিঙ্গ ওলাই অহা যেন লাগিল গগণ বিহাৰীৰ। তাই আগৰ সেই একে স্বভাৱেৰে এটা এটাকৈ ব্ৰাউজৰ বুকুৰোৰ টিপ্ টিপ্ কৈ বুলি দিলে। বাকিৰূপা বুকুখন বহুলাইকে মেল খালে। এজন অনভ্যন্তৰ কিশোৰৰ দৰে গগণ বিহাৰী কনিষ্ঠলৈ ধৰিলে। এইটো সময়তহে যেন গগণ বিহাৰীয়ে হিন্দিতাৰ মুখ আৰু খোলা বুকুত চকু হিৰ কৰিলে। সন্তি কঠোৰ ভাবে হিন্দিতাই খড়াল বাৰিণীয়ে হাতোৰাৰ ঢোকা নখেৰে মাংস কলা দি তাইৰ

দেহৰ সকলো আৱৰণ টানি-চিৰি - ফালি-দলিয়াই গগণ বিহাৰীক প্ৰস্থ কৰিলে, —

: এতিয়া কোৱা? এতিয়া কোৱা, মোৰ শৰীৰটোত কি বস্তু বাঢ়ি হৈ আছে?? কিহে তোমাক আকৰ্ষণ কৰিব পৰা নাই? মোৰ কোনটো অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গই তোমাৰ লগত বিৰামকামত কৰিছে? কোৱা, কোৱা। নোকোৱা কিয়??

হৃদিতাই ব্যাহ্ন মূৰ্তিৰে গগণ বিহাৰীৰ মূৰৰ চুলিত খামোচ মাৰি ধৰি জোকাৰি দিলে। তাৰ চকুলোৱে তিতি থকা নাক, মূৰ, জোকাৰণিত বাবে বাবে খুন্দা খাইছে হৃদিতাৰ খোলা ওজমি পৰা স্তনবুগলত।

বহুদেৰি মূৰত হৃদিতা নিজে নিজে প্ৰকৃতিহু হ'ল।

তুমি জানানে — অলঙ্কাৰ বেতিয়ালৈকে পৰিধান কৰা নহয় সেই অলঙ্কাৰ সৌন্দৰ্যও অৰ্হীন। স্বামী-স্ত্ৰী যদি সমন্বত লিপ্তনয়নে ভেদেহলে সেই স্বামী-স্ত্ৰীও সৌন্দৰ্য্য বৰ্তি থাকিব নোৱাৰে। সৌন্দৰ্য্য কিয় — সিহঁত প্ৰকৃত অৰ্থত স্বামী-স্ত্ৰীয়ে নহয়।

যৰখন যদি সংসাৰ যজ্ঞৰ পূজাৰ থলী বুলি ভাবা তেনেহ'লে গৃহীণী হ'ল তাৰ পুৰোহিত। পুৰোহিতক কোনোদিন অৱমাননা নকৰিব। কাৰণ পুৰোহিতে কোনোদিন নিজে আশীৰ্বাদ নাপায়। যইও তোমাৰ পৰা কোনোদিন আশীৰ্বাদ বিচৰা নাছিলো। পূজাত আগবঢ়োৱা মধুপৰ্কত থকা দৈৰ সোৱাদ তুমি বোলেবে ল'ব বিচাৰিছা? বৰ ভুল কৰিছা তুমি? ইয়াতকৈ ডাঙৰ মূৰ্খ কোনোবা আছে বুলি মই নাভাবো।

গগণ বিহাৰীৰ ওঁঠ দুটা ইমানলৈ গুৰুহি কৰিছিলো হৈ আছিল। এক টি-পট্ চাহ শেষ হ'ল; কিন্তু তেওঁৰ ওঁঠ দুটা ভিজি নুঠিল। খুউৰ কীল কঠেৰে হৃদিতাৰ সুকোমল মাণ্ডৰ বৰলীয়া শৰীৰটো স্পৰ্শ কৰো নকৰোঁকৈ গগণ বিহাৰীয়ে ক'লে,—

“মোৰ ইমান ডাঙৰ স্বপ্নন এটাৰ ইমান ডাঙৰ শান্তি দি তুমি ইমান ভৱৰৰ দোষটো ইমান সাধাৰণ সবলীকৰণ কৰিব পাৰিলা, হৃদিতা?

: সেইকথাৰ কথা কৈ তুমি যোক যহীৱসী কৰিব বিচাৰিছা? মুঠেও নহয়। যহীৱসী নাৰীয়ে কোনোদিন আনক শান্তি দি নাইবা আনক কষ্ট দি ভাল নাপায়। ই মহানতাৰ নিদৰ্শন হ'বই নোৱাৰে। মানুহে মানুহক

শান্তি দি মহীয়ান হ'ব নোৱাৰে। তাকো তুমি জানি থোৱা ভাল। লগতে এইটোও জানি থোৱা ভাল যে ফুলৰ সুগন্ধত মতলীয়া হৈ বিৰাক্ত সাপ ফুল গছৰ পাতৰ মাজত লুকাই নাথাকে, থাকে ফুলৰ গোন্ধত মতলীয়া হৈ মৌ চুহিবলৈ অহা পোক-পতঙ্গবোৰক সহজতে ধৰি খাবৰ বাবেহে।

মোৰ হাঁহি উঠে, — তোমালোক পুৰুষ বিলাক নাৰীৰ ওচৰত ইমান বুৰক হৈ পৰা কিয়? তুমি এতিয়া থিয় হোৱা আৰু মোৰ এই

নিৰাভৰণ শৰীৰটোক তোমাৰ পছন্দ মতে এখন এখনকৈ কাপোৰ পিন্ধাই দিয়া। মোক সজাই-পৰাই বাগানৰ অফিচলৈ পঠোৱা আৰু তুমি ঘৰত থাকা। আজিৰ পৰা বাগানৰ সমস্ত কাম মই চাম। মইও ফেৰপাতি লৈছো — মহিলাই বাগান চলালে কুঁহিপাত ওলায় নে নোলায়? মইও

প্ৰডাকশ্যন ডিভিজনত তদাৰক কৰি চাব বিচাৰিছো — কোৱালিটি ইম্প্ৰুভ হয় নে নহয়? মইও বাগানৰ প্ৰশাসন দণ্ড হাতত লৈ চাব বিচাৰিছো — মাৰ্কেটিং ডিভিজনত আগতকৈও বেছি লাভৰ মুখ দেখুৱাব পাৰে নে নোৱাৰে?

তুমি বোধকৰো এতিয়া তোমাক দিব খোজা ভয়ঙ্কৰ শান্তিটো নিশ্চয় সহজতে বুজিব পাৰিছা? ইয়াতকৈ ডাঙৰ শান্তি আৰু মই তোমাক দিব নোখোজো।

ইয়াৰ সিহঁত গগণ বিহাৰী আৰু বিৰেৰে থাকিব নোৱাৰিলে। থমথমীয়া মুগাৰ চান্দৰখন ছন্দিতাৰ গাত দি ছন্দিতাৰ পচন্দৰ উমান এটা ল'লে।

গগণ বিহাৰীয়ে বাধ্য ল'ৰাৰ দৰে এখন এখনকৈ কাপোৰ পিন্ধাই গ'ল ছন্দিতাক। ছন্দিতাই সৰ্ব্বশৰীৰত এক পুলক অনুভৱ কৰিলে। গগণ বিহাৰীয়ে সজাই গ'ল প্ৰাণৰ প্ৰতিমা মহালক্ষ্মীক এক ভেনেই সাধাৰণ খনিকৰ দৰে। তাৰ সিহঁত বঙীন চেণ্ডেলযোৰ পিন্ধাই দুই ভৰিৰ কাষতে ফেঁচাটোৰ

দৰে বহি পৰিল। ছন্দিতা এখোজ-দুখোজকৈ ঘৰৰ বাহিৰ ওলাল। আজি বহুদিনৰ মূৰত ছন্দিতাই খোজ কাঢ়ি যাওঁতে সিহঁতালৰ পৰা দেখিছে গগণ বিহাৰীয়ে। সঁচায়, কি এক অপূৰ্ণ ছন্দ ছটিয়াই খোজ কাঢ়িছে ছন্দিতাই। তাইক বহুবাৰ বহুধৰণে দেখি আহিছে গগণ বিহাৰীয়ে। কিন্তু নাতি দূৰৈৰ পৰা বেড়ালৰ মজিয়াত বহি, ছন্দিতাই খোজ কাঢ়ি ওলাই ৰোৱাৰ মধুৰ ছন্দ গগণ বিহাৰীয়ে যি উল্লেখ কৰিলে, সি তাৰ দুকুৰি দুই বছৰীয়া জীৱনটো এক নতুন ছন্দৰ তালে তালে আগবঢ়া কেন লাগিল।

॥ মৰি কলঙৰ দলং ॥

সময়-নিষ্ঠ। সময়-সুন্দৰ। সময়ক কেতিয়াবা হাত বাউল দি মাতিছো। সময়ৰ বাবে কেতিয়াবা অপেক্ষা কৰি আছো। সময় নাহিবৰ বাবে কেতিয়াবা কাকূতি কৰিছো। সময়ক বিদায় দিছো। সময়ক উলঙ্ঘন কৰিছো। কিন্তু সময় সময়েই। সময় অছাও নাই, সময় যোৱাও নাই। যদি সময় আহিছে—সি অন্তৰ্হীন গতিত আহি আছে। যদি সময় গৈছে সি শেষ নোহোৱাকৈ গৈ আছে। ইয়াৰ তঁৰাল ক'ত কোনেও নাজানে; নাইবা ই ক'ত লীন হৈ গৈছে তাকে কোনেও ক'ব নোৱাৰে।

প্ৰকাণ্ড ঘৰটোৰ কাষতে থকা প্ৰকাণ্ড আঁহত গছজোপা বুঢ়া হ'ল। শ্ৰীমতী অৱন্তী দেৱীও পঞ্চাশৰ ঘৰ পাওঁ পাওঁ। অসম টাইলৰ প্ৰকাণ্ড ঘৰটোৰ চাৰিওফালে বাৰাণ্ডা আছে। ঘৰটোৰ বিভিন্ন-দৰ্জাৰ ওপৰে ওপৰে মকৰাৰ জাল। চিলিঙৰ চুকবোৰত ঘৰচিৰিকাৰ খেৰকুটাৰ সজ্জা। শ্ৰীমতী অৱন্তী দেৱীয়ে অন্ততঃ ইমান বহুবে তাকেই দেখি আহিছে। প্ৰকাণ্ড ঘৰটোৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ খোজ কাঢ়ি কাঢ়ি আমনি লাগিলে গছজোপাৰ তলতে অলপ সময় থিয় হয়। গছজোপাৰ পাতবোৰ মলমল বতাহে কোবাই দিয়া বিব্ বিব্ শব্দবোৰ কাণ পাতি তনে। বৰ ভাল লাগে অৱন্তী দেৱীৰ এই শব্দটো। গছৰ আগৰ বতাহ যিনিহে নিজৰ গাতে কোবাই দি বোৱা খেন লাগে।

শ্ৰীমতী অৱন্তী দেৱী বৰ অকলশৰীয়া। তিনিজনকৈ পুত্ৰ আৰু দুজনীকৈ জীয়াৰীক উচ্চ শিক্ষা দি বিয়া-বাৰু কৰাই দিয়াৰ পাচতো শ্ৰীমতী অৱন্তী দেৱী আজি অকলশৰীয়া। চহৰ খনৰ শেষ প্ৰান্তত ব'ব পৰা

এখন গাঁও আৰম্ভ হৈছে ঠিক সেইখিনিতে অৱন্তী দেবীৰ প্ৰকাণ্ড ঘৰটো। ডাঙৰ ল'ৰা বেদানন্দ, বোৱাৰী আৰু নাতি-নাতিনীৰ সৈতে, থাকে বিদেশত। এটা ডাঙৰ কোম্পানীত কাম কৰে। মাজু ল'ৰা ৰূপম থাকে তিনিচুকীয়াত— চাহ বাগানৰ মেনেজাৰ। আৰু অৰূপ, — সি অৰুণাচলৰ বোমডিলাত এখন ডিস্পেনচাৰীৰ ডাক্তৰ। বোৱাৰী কেইজনীও শিক্ষিত। আটাইকেজনী অতি আচৰিত পৰিয়ালৰ ছোৱালী। অৱন্তী দেবীৰ স্বামী জীয়াই থাকোতেই ছোৱালী কেইজনীকো সং আৰু অৱস্থাপন্ন ভাল ভাল ল'ৰাৰ লগত বিয়া দিছে। সৰুজনী যেনিবা এইখন চহৰতে থাকে। সপ্তাহে, পৰষেক আহি মাক বাপেকৰ খবৰ কৰি যায়হি। দেউতাকৰ নিৰুদ্দেশৰ বাতৰি বিয়পি পৰাৰ লগে লগে আটাইবোৰ ল'ৰা-ছোৱালী, বোৱাৰী-নাতিনীহঁত সমন্বিতে ওলালহি। এই সময়ত সেই প্ৰকাণ্ড ঘৰটোৰ কাষত থকা প্ৰকাণ্ড আইত গছ জোপাৰ পাতৰ বিব্ বিব্ শব্দৰ সুৰ শুনিবলৈ নাগায়। ঘৰখন এক হলহুল পৰিবেশত আধাৰাতিলৈকে সাৰে আছে। দৰ্জা-খিড়কীৰ লব্দ, চকী-মেজ চোচোবাই নিয়াৰ শব্দ, কোনোবাটো ধুপুচকৈ পৰাৰ শব্দ, কোনোবাটোৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ ৰাউটি জোৰা কান্দোন, ডাঙৰবোৰৰ হাঁহিৰ খলকনি ইত্যাদিৰে ঘৰখন দুলালি-মুদুলি হৈ আছে। দহোটাকৈ নাতি-নাতিনীৰ কোনোটোৱে অৱন্তী দেবীৰ হাতত ধৰি আমনি নাইবা ওমলিবৰ হাবিয়াহ নকৰে। তাতোকৈ ভিডিঅ' গেম, চোতালত ক্ৰিকেট খেলা নাইবা টেলিভিঅ'ন গান শুনাতে ব্যস্ত। অৱন্তী দেবীয়ে সিহঁতৰ এই কাণ্ড-কাৰখানাবোৰ আলেঙে আলেঙে মূৰত এটা চিন্তাৰ বোজা লৈ উমান লৈ আছে। দুদিনলৈ মৰম কৰি কি হ'ব ? দুদিন পিচতেই আটাইবোৰেই নিজৰ নিজৰ ব্যস্ততা দেখুবাই উৰা মাৰিব। তদুপৰি অৱন্তী দেবীৰ এটা ডাঙৰ সমস্যা হৈছে ভাৰাক লৈ। নাতি, বোৱাৰীহঁতে যদিও অসমীয়া ভাষাতে কথা পাতে তথাপিও তেওঁ সেইবোৰ নুবুজে। পুতেকহঁতৰ কোনোবাজন যদি গুৰত থাকে তেনেহ'লে তেওঁক বুজাই দিব লগা হয়।

“কৰ দেউতা, কৰ দেউতা, কাৰ্ল হুলাৰ ফ্ৰেন অৱল্য ফ্ৰে হ'ল — মাজু পুত্ৰৰ নাতিয়ে কোনোবাটো ৰামৰ পৰা ডৰা-নৰা ছিটি দৌৰি আহি আইতাক অৱন্তী দেবীক এক খুন্দা মাৰি কগৰাই থৈ দিটো মূৰত বৈ থকা বেদানন্দক খাবুটি ধৰিব খোজোতেই লুটি খাই বাগৰি পৰিল। লগে লগে ডাৰ আঁঠুত দিবলৈ কড ধৰণৰ যে ঠুংৰ বোৱাৰীহঁতৰ বাকচৰ পৰা ওলাল ? অকল

সেয়াই নহয়, ডাঙৰ পুত্ৰই এটা টিটেনাচ ইন্জেকশ্যনো দিলে। অৱশ্যী দেৱীয়ে কোনোমতে কঁকালটো পোনাই থিয় হ'ল। নাতিয়ে কি ইমান ডাঙৰ খবৰ দিবলৈ দৌৰ মাৰিছিল তেওঁ বুজি নাপায়।

ঘৰখনৰ এই হলফুলীয়া পৰিৱেশৰ মাজতে আকৌ এটা গহীন খবৰ আছিল। খবৰটো পুতেক, বোৱাৰীয়েক, জীয়েকহঁতে যেন তেওঁৰ পৰা লুকাবলৈ যত্ন কৰিছে। ডাঙৰ জনী ছোৱালীৰ ডাঙৰ ল'ৰাটোৱে হেনো সমনীয়াৰ লগত লগ লাগি ঝাৰ-ৱালী এজনীক ৰেপ্ কৰিছে। পুলিচে তাক ইয়ালৈ বিচাৰি আহিছে। পুলিচ কনিষ্ঠৰল কেইজনক দুই কামৰ চোফা চেঁতত বহুৱাই চাহ-পানী খুৱাই আতিথ্য আগবঢ়াতেই অৱশ্যী দেৱীয়ে গম পাইছিল — কথা গভীৰ। ৰেপ্ কৰা কথাটো তেওঁ বুজি পোৱা নাই, কিন্তু কিবা এটা সাংঘাতিক দোষ যে কৰিছে তাক তেওঁ বুজি পাইছে। ডাঙৰ জীৰ ডাঙৰ পো হাযাৰ চেকুৰী পাছ কৰা ছাত্ৰ। তেনে বয়সৰ ল'ৰাই স্বাক বাপেকে নজনাকৈ কি ধৰণৰ দোষ কৰিব পাৰে তাকে বাৰে বাৰে মনতে মুকিয়াই চাইছে।

ইলিনে বোৱাৰী ইতে হাঁহি-খিকিন্দালি কৰি নিজৰ নিজৰ “বংশধৰ” সকলৰ গুণ-গান গাইছে। নিজৰ নাতি-নাতিনীহঁতৰ গুণ-গানত অহিভক অৱশ্যী দেৱীৰও আনন্দ লাগিব লাগিছিল। কিন্তু সিহঁতৰ বুজি নোপোৱা কথাবোৰত তেওঁ সেই আনন্দ উপভোগ কৰিব পৰা নাছিল:

বৰবোৱাৰীয়ে মাজুবোৱাৰীক কৈছে : জানানে জীনা? আমাৰ পুত্ৰই এইবাৰ এনুৱেল পৰীক্ষাত ৰচনা লিখিছে, মই এজন হাইজেকাৰ হ'ম। টেবলিট হৈ পৃথিৱী ভ্ৰমি ফুৰিম। মানুহৰ মাজত সন্মাসৰ সৃষ্টি কৰি যে কিমান আনন্দ লাগে! এইবোৰ লিখিবলৈ সিহঁতে ক'ত যে বাক্যবোৰ বিচাৰি পায়? কিন্তুপত এনেবোৰ ৰচনা নাই দেখোন? কিন্তু আব্রাহাম লিঙ্কন, ৰাশী বিবেকানন্দৰ বিষয়ে লিখিবলৈ দিলে সিহঁতক জাপে জাপে ৰেফাৰেঞ্চ বুক উলিয়াই দিব লাগিব।

“নকব বাইদেউ! আমাৰটোৱে আকৌ জন্ম দিনত উপহাৰ পোৱা বন্দুকটোৰে ভনীয়েককে টাৰগেট কৰিলে। মামুৰ ৰাঁও চকুটোৰ কোণতে ভালদৰে চাবচোন? অপাৰেশ্যন কৰিছে কোনোমতে চকুটো বন্ধ পৰিল।

বোৱাৰীহঁত হাঁহি-খিকিন্দালি কৰি থকাৰ মাজতে সৰু বোৱাৰীৰ ল'ৰাটো হাত-মুখ নোখোৱাকৈ ভাতৰ পাতৰ পৰা দৌৰি আহি ক'লে : কৰমা, কৰমা,

আজি বিনা পইচাৰ মাংস খালো।

: কি বিনা পইচাৰ মাংস খালি অ'। আজি মাংস বন্ধাই নাই— মাংস পালি ক'ব পৰা?

এইবাৰ বোবাৰীহঁতে নুবুজা কথা শাহআই অৱন্তী দেবী বাৰাণ্ডাতে বহি থকাৰ পৰাই বুজি পালে। তিনিজনীকৈ বোবাৰী ঘৰত থাকিও নাতিহঁতে চাউলত থকা জলীয়া পোক খাব লগীয়া হ'ল। পুৰণি চাউলকেটাও সিহঁতে বাছি ধুই খাব নোখোজে।

[ক]

দেউতাক নিখোজ হোৱাত ককায়েক ভনীয়েকহঁত সপৰিবাৰে আহি পুৰণি ঘৰটোতে লগ লাগিছেহি। ভৰ দুপৰীয়া শ্রাদ্ধ শেষ হওঁ নহওঁতেই এজন অল্প বৈদ্য পৰিহিত শীৰ্ষ মনুহ আহি শ্রাদ্ধৰ থলীত সাষ্টাঙ্গে সেৱা জনালেহি। যুদ্ধ এপাহ শিৰত লৈ মানুহজনে এচুকত বহি থকা, শুক্ল বস্ত্ৰ পৰিহিতা উকা কপালৰ শুকান মুখৰ অৱন্তী দেবীলৈ এখন্তেক চালে। তাৰ পিছত মুখখন ঘূৰাই আঁতৰি যাষলৈ ধৰোতেই অৱন্তী দেবীয়ে কাৰোবাক কোৱাৰ দৰে কলে— “ৰ'ব। নাযাব। মোক মাত এযাৰ নিদিয়াকৈ আপুনি নাযাব”। শীৰ্ষ মনুহ জন আকৌ ঘূৰিল। তেওঁ লাহে লাহে আহি প্ৰকাণ্ড আইত জোপাৰ মাটিৰ ওপৰত ওলাই থকা শিপাডালতে বহি পৰিল। অৱন্তী দেবীয়ে বৈধবা সাজৰ ওৰণি খন টানি ক'লে : আপোনাক মই চিনি পাইছো। আপুনি এনেদৰে শুচি গলে মোৰ সতি-সন্ততিৰ গালৈ বেয়া। সিহঁতৰ মঙ্গল কামনা কৰাই মোৰ একমাত্ৰ চিন্তা। আপুনি সিহঁতৰ অমঙ্গল মাতি নানিব।

[খ]

বেথাৰাম শইকীয়া আৰু গোপেশ্বৰ ভডালী দুয়ো নলে-গলে লগা বন্ধু। চেঙেলীয়া কালতে যি সখি বান্ধিছিল সি শেষ বয়সলৈ আটুট থাকি গ'ল। ইজনে সিজ্ঞক সখা বুলি মাতে। দুয়ো গাঁৱৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই আহি তাহানিতে চহৰত লগ হৈছিলহি। দুয়ো দু-ঠাইৰ মানুহ যদিও ঘৰুৱা অৱস্থা দুয়োৰে বৰ বেয়া আছিল। তাহানিৰ দিনত কম পঢ়া-শুনা কৰা লোক বাহিৰ নহৈছিল। খেতি-বাতি, মাছ-পুঠি আঁমদানি আছিল। সেয়ে সৰু-সুৰা চাকৰি আদি কৰিবলৈকে লাজ কৰিছিল। বেথাৰাম আৰু গোপেশ্বৰ

কিন্তু ঘৰৰ বাহিৰ ওলাব লগীয়া হৈছিল— ঘৰৰ শোচনীয় অৱস্থাৰ বাবে। মানুহৰ সংখ্যা বাঢ়ি আহিল। মটিৰ পৰিমাণ কমি আহিল। অসমত বাহিৰৰ লোকে ভিৰ কৰা দেখি সিহঁত চহৰলৈ ওলাই আহিছিল— কামৰ সন্ধানত। কাম বিচাৰি ঘূৰি ফুৰোতে দুয়োৰো লগা লগি। ভেনেদৰে ঘূৰি ফুৰোতে মহৰীৰ চাকৰিও পালে পৌৰ নিগমত। বন্ধুত্ব কিন্তু হেৰফেৰ নহ'ল। দুয়ো থাকে চহৰৰ চুক এটাত। সাধাৰণ খেৰৰ ঘৰ। খোৱা, পোৱা একে লগে। সময়ত গোপেশ্বৰৰ বুদ্ধিৰ বিকাশ ঘটিল। তেওঁ চাকৰিৰ ওপৰিও আনৰ নামত দুই এটা সৰু-সুৰা ঠিকা লোৱা আৰম্ভ কৰিলে। সময়ত গোপেশ্বৰৰ চাকৰিৰ মোহে আমুৱালে। চাকৰিৰ নিৰ্গম কামত তেওঁ নিৰাসক্ত হ'ল। তদুপৰি নিজাকৈ কৰা কামবোৰত মিঠৌ নতুন নতুন বুদ্ধিয়ে গজালি মেলে। নতুন নতুন চিন্তা-চৰ্চাই ঘনটোক আনন্দিত, উত্তেজিত কৰি ৰাখে। তেওঁ চাকৰি ৰদ দিলে। কিয়নো চাকৰিৰ আল-গাধক তেওঁ সমান দৃষ্টিৰে দেখা হ'ল।

বেথাৰাম কিন্তু একে হৈয়ে থাকিল। 'বেথাৰাম শইকীয়াই বিয়া-বাৰুও কৰালে। ঘৰ-সংসাৰ কৰি আঁতৰি গ'ল। অৱন্তী দেৱী বেথাৰামৰ জীৱন লগৰী হ'ল। এইখিনিতে গোপেশ্বৰ অলপ আঁতৰি গ'ল যদিও দুয়ো সখাৰ মৰম চেনেহৰ হেৰফেৰ নহ'ল। দুটামান কেঁচুৰা হোৱালৈকে গোপেশ্বৰে সময় পালেই বেথাৰামৰ ঘৰত আড্ডা দিছিল। সখিয়নীৰ লগত আৰ কেৰ নোহোৱাকৈ কথা পাতিছিল। সখিয়নীৰ হাতে তৰহে তৰহে সুখাদু ব্যঞ্জনৰ সোৱাদ লৈছিল। অসুখ-বিসুখত টকা-পইচাবে সহায়ও কৰিছিল। বিনিময়ত তেওঁ কিন্তু একো বিচৰা নাছিল। আনকি ধাবলৈ দিয়া টকা কেইটাও ঘূৰাই লোৱা নাছিল।

গোপেশ্বৰে বিয়া নকৰালে। কিন্তু বিয়া কৰাবৰ বাবে তেওঁৰ বে সৌৰোৰত নাছিল তেনে নহয়। নাহিবা কাৰোবাক ভাল পাই বাৰ্ষ জ্যেষ্ঠিক হৈ চিকুমাৰ হ'ব বিচাৰিছিল তেনেও নহয়। তেওঁৰ মতে সংসাৰ জাহেলাত সোমাই পৰি সুখ বিচাৰি হাবাখুৰি খোৱাৰ তেওঁৰ সমূলি ইচ্ছা নাই। বিবাহৰ নিচিনা এক কঠোৰ সামাজিক বন্ধনত সোমাই এটোল দুটোপকৈ সুখৰ যৌজোল তেওঁ খাব নোখোজে। এনে যৌজোল খাব বিচাৰা অনেক লোকেই জীৱনত পোৱা নোপোৱা, থকা নথকা, অদৰ্কাৰীভাবে কেইদিনমানৰ বাবে ঘৰ এটা সাজি ঘন আৰু দেহক দুখীয়া কৰা নিজে দেখিছে। চকুৰ আৱত

এসোপা ধন-জন লৈ এদিন চকু মুদাৰ পক্ষপাতী তেওঁ নহয়। সঁচা অৰ্থত তেওঁ এজন ধনী সম্যাসী হৈ থাকিব বিচাৰে। ল'ৰা-তিবোতাৰ বোজা কঢ়িয়াতকৈ নিজৰ শৰীৰটোকে তেওঁ বোজা হিচাপে বাচি থকা দিন কেইটাত কঢ়িয়াই লৈ ফুৰিব বিচাৰে। দুই একে তেওঁক ঠাট্টা মন্তব্য কৰে : “ হাড় কেইডাল শুচি কৰক ”। গোপেশ্বৰ ভড়ালীয়ে কোনো উত্তৰ দিয়াৰ প্ৰয়োজন অনুভব নকৰে। তেওঁ সামান্য এটা হাঁহিৰেই তেনেবোৰ ঠাট্টা-মন্তব্য উৰু-বাই দিয়ে। মৃত্যুৰ পাছত হাড় কেইডালত যদি পাপ লাগি থাকে, চিতাৰ জুইয়ে নোপোৰে তাক তেওঁ চাবলৈ আৰু ওভতি নাহে। তথাপি ঘৰ-সংসাৰ কৰাৰ নামত চকামকা সুখ তেওঁক নালাগে। বহুতক তেওঁ দেখিছে, ল'ৰা-ছোৱালীৰে ভৰা সংসাৰ একোখন কৰি শেষ বয়সত নাইবা বেমাৰী অৱস্থাত কোনো কাষত নাই। সেই সময়ত হয়তো ওচৰ চুবুৰীয়াই হাত আগবঢ়াইছে। প্ৰকাণ্ড ঘৰ একোটা সাজি হয়তো কমবোৰ এনেয়ে পৰি আছে। থাকোতা নাই। মাটি-বৃষ্টি, ধন-সম্পত্তি আদি অজ্ঞাখিনি নিজে ভোগ কৰাতকৈ বহুখিনি এৰি থৈ যাব লগীয়া হয়। সুখ যদি আহে নিজৰ গালৈকে আহক। সেয়ে যৌৱনৰ ভৰ দুপৰীয়া তেওঁ অস্ত্ৰোপচাৰ কৰি নিশাৰ পৌৰোহিত্য নিশূল কৰিলে। সাংসাৰিক জীৱনৰ অপৰিহাৰ্য বিবাহ, ঘৰ-দুৱাৰ, ল'ৰা-ছোৱালী এই আটাইবোৰৰ বিপৰীতে থিয় হ'ল—গোপেশ্বৰ ভড়ালী। ফলত অকলশৰীয়া জীৱনটোক টকা পইচাই, প্ৰয়োজনতকৈ বেছিকৈ আওৰি ধৰিলে। চিৰকুমাৰ বাবে কাৰো স্বৰলৈ সঘনে যোৱাটোও বন্ধ কৰিলে। কাৰোবাৰ মনত কিহবাৰ সন্দেহ ওপজোৱাৰ কি দৰ্কাৰ? সামান্য ডাৰাঘৰ এটাত থাকে। ভাত-পানী ৰান্ধিবলৈকো কাকো ৰখা নাই। নিজকে তেওঁ অকলশৰীয়াকৈ চাবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছে। চিৰকুমাৰ ছোৱা বাবে তেওঁৰ ইট ফুটুও কম। কাৰো সৈতে ধাৰ-ধাৰী নাই। আজিহে আৰু খাইছে। কাৰো ওচৰত তেওঁ কৈফিৎ দিব লগীয়া ছোৱা নাই।

ইদিনে সম্পূৰ্ণ জলোটা গতিৰে বেখাৰামৰ সংসাৰ ডাঙৰ হৈ গৈ আছে। কৰ্ম দুবছৰৰ মূৰত অৱতঃ একোটা শিশুৰ জন্ম ছোৱাৰ খবৰ গোপেশ্বৰে পাই আছে। টকা পইচাৰ অভাৱত বেখাৰাম শইকীয়াই হাত পাতিছে—গোপেশ্বৰে কিনা বিবাহি নি মৈছে। এই কথা বেখাৰাম শইকীয়া আৰু তেওঁৰ পত্নীৰ বহিৰে আন কোনো নাজানে। অৱশ্যে দেৱীৰ একোবাৰ এই মানুহজনৰ

প্ৰতি প্ৰজ্ঞাত, কৃতজ্ঞতাত মূৰ দো খাই যায়। ল'ৰা-হোৱালী ডাঙৰ হ'ল। স্কুল কলেজত উঠিল। যবত থাকিবলৈ নিজা নিজা কোঠাৰ সৰ্কাৰ হ'ল। যবটো ডাঙৰ কবিলগীয়া হ'ল। উপযুক্ত পাত্ৰ-পাত্ৰী চাই হোৱালীহঁতক বিয়া দিলে। ল'ৰাহঁতলৈ বিয়া কৰাই আনিলে। এই আটাইবোৰ কাম যেন অলোনা-আশুনি হৈ আছে — তেনে লাগিল শ্ৰীমতী অকণ্ঠী দেবীৰ। তেওঁৰ কঢ়া শাসনতে যেন সিহঁত মানুহ হৈ খুঁটি খাব পৰা হ'ল — ভাবিলেই ভাল লাগে অকণ্ঠী দেবীৰ। চাকৰি নোপোৱালৈকে সিহঁতৰ চৰিত্ৰ গঠনত বান্ধকৈয়ে তেওঁ নজৰ ৰাখিছিল। স্বামী বেখাৰাম শইকীয়াৰ পৌৰ নিগমৰ মহৰীৰ চাকৰিৰে ইমানবোৰ কাম হোৱা নাই বুলি ভেওঁ জানে। কিমান দিন যে স্বামীৰ অজ্ঞাতে তেওঁ গোপেন্দ্ৰৰ ভড়াঙ্গীৰ পৰা টকা-পইচা হাত পাতি লৈছে তাৰ জোখ নাই। সেই ঋণ তেওঁ পৰিশোধ কৰিব পাৰিব বুলিও কোনো মুহূৰ্ততে কল্পনা কৰা নাছিল।

দিনবোৰ পাৰি লগা কাঁড়ৰ দৰে উৰি গৈ আছে।

সংসাৰখনৰ, বিশেষকৈ নিজৰ সংসাৰখনৰ সকলো কাম শেষ কৰাৰ সিহঁত এহাল সিহঁত-মাতৃৰ কি কাম থাকে বাক ? স্বামী বেখাৰামে অৱসৰ লোৱাৰ সিহঁত কি কৰিম বুলি ভাবিছে বাক ? বিহ্নাত পৰি থাকিব নালাগিলে, মানুহ একোজন জানো এনেদৰে শুই ৰহি কটাব পাৰে ? বিশেষকৈ নিৰ্ভিৰি নিৰ্ভৰ এখনত ? কাম যে একেবাৰে নাই তেনে নহয়। কিন্তু কিবা কৰিবলৈ আগ্ৰহ বা প্ৰেৰণাওতো পাব লাগিব। পুতেকহঁতে পঠিয়াই দিয়া টকাবোৰ দুহাতে খৰচ কৰিলেও দেখোন শেষ নহয় ?

ইদিনে লগে-ভাগে থাকিবৰ বাবে গোপেন্দ্ৰৰ ভড়াঙ্গীক মাতিছে। ভেওঁ নাহোড়বান্দা। “এই কুটা কালত মোৰ অকলশৰীয়া ধান-ধাবণাক বিসৰ্জন দিবলৈ নিদিবা। মই মোৰ বাবেহে। তাত বিধি-পঞ্চালি দিবলৈ তোমালোকে বড় নকৰিবা। মই সদাৰ আঁঠেৰে আঁঠেৰে তোমাসকল সান্ধি লৈ আছো। এনেকৈ থাকিলে মই বৰ আনন্দ পাম”।

[গ]

এদিনাখন বেখাৰাম শইকীয়া যবৰ পৰা নোহোৱা হ'ল। নোহোৱা হ'ল মানে—তেওঁ যে প্ৰাণাধিকা অকণ্ঠী দেবীৰ লগত কাজিৱা কৰি নোহোৱা হ'ল তেনে নহয়। অৱসৰ গ্ৰহণ কৰাৰ পাছত যবতে জুপুকা মাৰি ৰহি

থকা বেথৰামে ইমানবোৰ ল'ৰা-ছোৱালী, নাতি-পুতি থাকিও যেতিয়া অকলশৰীয়া অনুভব কৰিলে তেতিয়াই তেওঁ কিবা ভাবুক হৈ পৰিল। অতদিনে ইমান কষ্ট কৰি, ঘৰ-দুৱাৰ সাজি আজি তাত থাকিবলৈ মানুহ নাই। অৱশ্যে অসুখ অকণ হ'লে আল-লৈচান ধৰোতা নাই। পুতেক-বোৱাৰীয়েকহঁতৰ সময় নাই। অকল অৱশ্যে লগত কিমান কথা পাতিব? ৰামফন, মহাভাৰত, গীতা কিমান পঢ়িব? তেওঁ যিমানখিনি সৎ তাতোকৈ বেছি সৎ হোৱাৰ উপায় নাই। খোৱা আৰু শোৱাই তেওঁৰ একমাত্ৰ কাম। নিজস্ব হবি বুলি তেওঁৰ কোনো হবি নাই। নামঘৰ, পূজা থলীলৈ গৈও শান্তি নাপায়। নামঘৰত নাম-কীৰ্ত্তন যদি চলে দুঘণ্টা, পৰচৰ্চা, পৰনিন্দা চলে আৰু দুঘণ্টা। এই মানুহবোৰে আনক যে দোষ দি থাকে নিজে ভাল হ'লেই দেখোন সমাজ ভাল হয়। প্ৰতিজন নহ'লেও অন্ততঃ নাম ঘৰলৈ অহা কেজন সৎ হলেও সমাজত সৎলোকৰ সংখ্যা বাঢ়ি যায়। কিন্তু সেইটো নহয়। তেওঁলোকে নিজৰ মঙ্গলৰ বাবেহে ঈশ্বৰক সেৱা কৰে। ঈশ্বৰে অকল তেওঁকহে যেন অকলে চাব লাগে। ঈশ্বৰ যেন ফিৰ দিয়া ডাক্তৰহে! যেন টিউশ্যন লোৱা ঘৰুৱা শিক্ষকহে! বেথৰামে মাজতে কেইদিনমান পুৰণা মন্দিৰ দুই এটালা যোৱাও আৰম্ভ কৰিছিল। কিন্তু মন্দিৰলৈ সুদা হাতেৰে উপাসনা কৰিবলৈ গ'লে কোনেও ঘূৰিকে নাচায়। তেওঁৰ উপস্থিতি পূজাৰীৰ যেন মুৰব্বী কামোৱণি। অৱসৰ লোৱাৰ পাছত সমাজত যন্ত্ৰ মানুহবোৰে গা এৰাদি চলে। অৱসৰ লোৱা মানুহ কথা চহকী বুলি এটা বদনাম আছে। চাকৰিত থাকোতে কথা নক'লে মানুহে বেয়া পাইছিল আৰু অৱসৰ লোৱাৰ পাছত কথা বেছিকৈ ক'লে মানুহে বেয়া পায়। অৱসৰ পাবৰ দিনাই মানুহে কি বাহিৰে বাহিৰে গৈ আত্মহত্যা কৰিব?

ভগবান, সমাজ, নিজৰ স্বৰ্গখন এই আটাইবোৰৰ মাজত ক'তো অকণো শান্তি নাপাই বেথৰাম শইকীয়া অলৈ-ভলৈ, অনাই-বনাই ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ যলৈকে যায়, য'তে উপস্থিত হয় ত'তে মাথো অশান্তি, উশৃঙ্খল আদিহে দেখিবলৈ পায়। ঘৰলৈ ঘূৰি আহি নিবোকা হৈ থাকে। অৱশ্যে দেৱীৰ লগতো যেন তেওঁৰ ইহ জনমৰ ক'ব লগীয়া আটাইবোৰ কথাই শেষ হৈ গৈছে। আচলতে তেওঁ এজন অস্থিৰভাৱে ভোগা কাম বন নোহোৱা মানুহ। স্ব-কল্পিত কিছুমান মানসিক দ্বন্দ্বই তেওঁৰ সুৰটো বুলি বুলি ৰাখিছে। সংসাৰৰ সকলো ভোগ-সুখ আকৰ্ষণ পান কৰিও যেন কিবা এটা লাভাৱ

তাড়নাত দিন নিয়াইছে। কিবা কাৰণত চিঠিৰ খামটো ওলট-পালট হৈ
বৰ পুত্ৰই মাজু পুত্ৰলৈ লিখা চিঠিখন তেওঁৰ হাতত পৰা দিনৰে পৰা তেওঁৰ
শৰীৰ আৰু মনৰ স্থিতি হেৰুৱাই পেলাইছিল। সুখৰ বিবেচনা পৰা আছিল
সেই চিঠি। বেথাৰাম শইকীয়াই নিজৰ মনৰ ভাবনামায়া ইয়ানেই হেৰুৱাই
পেলাইছিল যে ভুলতে মাজু ডায়েকলৈ লিখা চিঠি দেউতাকৰ ঠিকনা লিখা
খামৰ ভিতৰত সোমাই যেতিয়া তেওঁৰ হাতত পৰে তেতিয়া অৱতীৰ্ণে দেউতাকক
ঘৰৰ কোনখিনি ঠাইত চিঠিখন থৰ তাবে সন্ধানত বন্ধ আছিল। তাৰ পাছত
কিছু সময় ভাবি চিঠিখন টুকুৰা-টুকুৰাকৈ ফালি পেলাইছিল। কি লিখা
আছিল সেই চিঠিখনত— কি সেই বিষ বাধ্যবোধ ?

মৰমৰ মাজু, আমাৰ সকলোৰে কৰ্মস্থলীত নিজা নিজা ঘৰ হ'ল।
দেউতাৰ অবিহনে আমাৰ ঘৰটো বিক্ৰী কৰাই ভাল হ'ব। সৰুৰে মোৰ
মতৰ লগত মত মিলিছে। দেউতাৰ মৃত্যুৰ পাছত মাক মোৰ লগতে বাহিৰ
বুলি ভাবিছো।

এজন সুখৰ স্বাস্থ্যৰ অধিকাৰী কুটা দেউতাকে পুত্ৰৰ এনে মনোভাব
কোনোবা নিতুয়ে সহ্য কৰিব পাৰে বুলি বেথাৰামৰ মনে নধৰে। নিতুৰ
বাবে, পুত্ৰৰ ই এক মৰ্মৰক্ষণ পৰিকল্পনা। পৰিকল্পনাই হেনো মানুহক আগন্তুক
কামৰ পৰিপাটি শিকায়। কিন্তু ই কেনে ধৰণৰ পৰিকল্পনা? এই ঘৰ-
দুৱাৰ, মাটি-সম্পত্তিতো সিহঁতৰ নহয়। সিহঁতৰ বুলি কিয় ভাবি ল'লে?
ই কি, বাৰ নমবোডেই চাল কাঢ়াৰ দৰে কথা ?

বেথাৰাম শইকীয়া এক মানসিক অশান্তিত ঘূৰি ফুৰিছে। এনেদৰে
ঘূৰি ফুৰোতে তেওঁ এদিন চহৰখনৰ আনটো মূৰৰ উপকণ্ঠত উপস্থিত হ'লগৈ।
জাবনিৰ মাজেৰে কিছুদূৰ সোমাই গৈ বাজাটোৰ কালভাৰ্ট এখনৰ পাৰ্শ্ব
ওফালৰ ওপৰতে বহি পৰিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈখন ইয়ান ওচৰতে আছে বুলি তেওঁ
ভবা নাছিল। জাবনিৰ ফাকেৰে তেওঁ নৈ খনৰ বালিচৰবোৰ দেখিলে।
মুঠ আনন্দ মনে পানী-বুৰলিত বনৰীয়া চৰাইবোৰে গা ধুইছে। ইহঁতে
কাকো ভবা কৰি নচলে। অলপ মানুহ ইয়ান বুদ্ধিমান হৈও ইজনে সিজনৰ
ওচৰত কিবা মন্ত্ৰ কিবা কথাত ভবাৰ পাত্ৰ। তেওঁ নৈখনলৈ চাই থাকোতে
কেতিয়া যে সজ্জা লাগি ভাবিলে কৰাই নোবাবিলে। তেওঁৰ এনে অনুমান
হ'ল যেন সম্পূৰ্ণ অটিনাকি ঠাই এডোখৰৰ মাজত তেওঁ বহি আছে। লিখা
পত্ৰৰ হৈ অহাৰ লগে লগে তেওঁ তোক নিয়াহত আকুল হৈ পৰিল। কালভাৰ্টখন

কাষৰ গাৰ্ড ওলালখনতে তেওঁ গুই পৰিল। ওলালখন এখন বেঞ্চৰ দৰে মিহি। কিন্তু পকাৰ ওপৰত মূৰটোৱে কষ্ট পাইছে। কোনোবাই বাদাম, চানাচুৰ খাই এই নিবিবিলি ঠাইখনত পেলাই যোৱা খবৰৰ কাগজৰ টুকুৰাবোৰ বুটলি মূৰটোৰ তলতে দি ল'লে। ভৰি দুখন দীঘলকৈ টানি দিলে। তেওঁক এক অসহ্য ভাগৰে হেঁচি ধৰিলে আৰু তেনেদৰেই টোপনি গ'ল।

পিছদিনাখন ৰাতিপুৱা অৱন্তীৰ হাহাকাৰ লাগিল। পুতেক জীয়ৰীহঁতক খবৰ দিয়ালে। সকলো মিলি আলচ কৰিলে। বহুতে বহু কথা ক'লেও অৱন্তীয়ে তেওঁৰ স্বামী বেথাবাম শইকীয়াই আত্মহত্যা কৰা বুলি মুঠেও পত্থিয়ন যাব নোৱাৰিলে। কাৰণ খবৰ কাগজত আত্মহত্যাৰ খবৰ পটি বেথাবামে কেবা দিনো নিজে নিজে কৈছে : “এইবোৰ মহাপানী। এইবোৰ কামুৰুয”। গতিকে শ্ৰীমতী অৱন্তী দেৱীয়ে বেথাবামে আত্মহত্যা কৰা বুলি ভবা নাই। ঠাৰিওফালে বিচাৰ-খোঁচাৰ লাগিল। ওচৰ সম্বন্ধীয়, দূৰ সম্বন্ধীয় যিমানবোৰ ইষ্ট-কুটুম্ব আছিল কাৰো ঘৰ বাদ নপৰিল। কিয়নো অৱসৰ লোৱা মানুহে ইষ্ট-কুটুম্ব বৰকৈ বিচাৰে। গোটেই চাকৰি জীৱনটো কাৰো লগত ঘনিষ্ঠ নথকামানুহেও চাকৰিৰ পৰা অৱসৰ পোৱাৰ পিছত সম্বন্ধৰ গহীনা লৈ বুকুৰ কুটুম্ব বিচাৰি উলিয়ায়। অৱশ্যে নিজতকৈ কম স্বাচ্ছন্দ্য আৰু দুখীয়াবোৰৰ ঘৰলৈকে যাবলৈ বেছি ভাল পায়। আনৰ দুখ দেখি পত্থিয়ন যোৱাৰ ইচ্ছা সকলো ধনীলোকৰে আছে। সকলো ফালৰ পৰা খবৰ আছিল, কিন্তু বেথাবামৰ কোনো শুস্ক পোৱা নগ'ল। বাতৰি কাকত, টিভিত ফটো প্ৰকাশ কৰি পুৰস্কাৰ যাচিও কোনো কামত নাছিল। ইতিমধ্যে নিজ নিজ স্থানৰপৰা সিদ্ধগৃহত উপস্থিত হোৱা পুত্ৰ-পুত্ৰীহঁতেও সকলো আশা ত্যাগ কৰি ঘৰতে বহি থাকিল। কোনো কোনোৱে আহি আশ্বাস দিলে বোলে এইটো বয়সত তীৰ্ষ ভ্ৰমণ কৰিবলৈও যাব পাৰে। অৱন্তীয়ে সেই কথাও মানি লবলৈ টান পালে।

[৪]

বেথাবাম শইকীয়া নোহোৱা হোৱা কথাটো অহকাণে-পহকাণে এসময়ৰ নলে-গলে লগা বহু পোলেঞ্চৰ ভড়ালীৰ কাপত পৰিল। তেওঁ বেথাবাম শইকীয়াৰ মন ভালদৰে চিনি পায়। সেয়ে বেথাবামৰ নিৰুদ্দেশত তেওঁ নিজেই চিন্তিত হৈ পৰিল। লোন প্ৰথমতে তেওঁ চহৰখনৰ আৰু ইয়াৰ উপকণ্ঠ

থকা আৰক্ষী চকীবোৰত নিজে গৈ অনুসন্ধান কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ কিন্তু
 ক'তো একো শুনুও নাপালে। গোপেন্দ্ৰৰে বিচাৰি থকাৰ উমান বেথাৰামৰ
 আত্মীয়-স্বজন নাইবা বেথাৰামৰ স্বৰতো নিদিলে। অনাই-বনাই ঘূৰি-ফুৰি
 গোপেন্দ্ৰৰে এদিন চহৰ এৰি ভালেখিনি দূৰ আওৰাই গ'ল। উদ্দেশ্য নৈৰ
 পাৰৰ নিজৰ ঠাইখিনি এবাৰ ভালদৰে চোৱা। আন চিন চাব নাথাকিলেও
 বেথাৰামে যদি সচাকৈয়ে আত্মহত্যা কৰিছে আৰু সেই কাৰ্য্যৰ বাবে যদি
 সেইখিনি ঠাইকেই বাছি লৈছে তেনেহ'লে হয়তো নৈৰ চাকনৈয়া পৰা গৰাৰ
 শিলটোত তেওঁৰ চেপেটলগাৰ বা কাপোৰ-কানিকে কিবা পাব পাৰে।
 পিছে গোপেন্দ্ৰৰ এই প্ৰচেষ্টাও বিফল হ'ল। তেওঁ তাৰ পৰা অলপ দূৰ
 ওভতি আহিয়েই সাক্ষ্য বিহাৰৰ বাবে যোৱা ডেকা দুজনমানে কথা-বাৰ্তা
 পতা শুনিবলৈ পালে যে সৌ কালভাৰ্টখনৰ গাৰ্ড ওলাবৰ ওপৰতে গুই থকা
 অৱস্থাত আজি তিনিদিন আগতে অল্ললোক এজন মৰি আছিল। পুলিছে মৃতকৰ
 হাড়বাই মৃত দেহাটো পোষ্টমৰ্টেম কৰি ভূতনাথ স্বশানত পুতি থৈছে। গোপেন্দ্ৰৰে
 কথাৰ মন দি শুনি ওচৰৰ পুলিচ বিট অফিচৰ ভাৰপ্ৰাপ্ত বিষয়াৰ কাৰ
 চাপিল। মনতে স্বস্থিৰ নিশ্বাস পেলালে। অন্ততঃ ঘটনাৰ আঁত ধৰিবৰ কিবা
 এটা উপায় পাইছে। তেওঁ অতি সন্মেলনে ভাৰপ্ৰাপ্ত বিষয়াৰ লগত আলোচনাত
 বহিল। ভাৰপ্ৰাপ্ত বিষয়াই ক'লে বোলে তেনে এজন মানুহ মৃত অৱস্থাত
 জঙ্গলৰ মাজেৰে যোৱা পকী বাস্তাটোৰ কালভাৰ্টৰ ওপৰতে পোহা গৈছিল।
 সেইটো কিন্তু মাৰ্ভাৰ কেচ যেন নালাগে। তেওঁৰ ফটোও তোলা হৈছে। এই
 ৰচিদখন লৈ যাওক আৰু চকবজাৰত থকা ৰামধনু ষ্টুডিঅ'ৰ পৰা ফটোখন
 আনি চাই লওক। সেইটো মৃতদেহ আপুনি বিচৰাজন নহ'লে মোক
 নিগেটিভৰ সৈতে ফটো কপি তিনিটা দি যাবহি। থানাত আমাৰ দৰ্কাৰ
 হ'ব পাৰে। ভাৰপ্ৰাপ্ত বিষয়াই পইচা দিব খুজিছিল যদিও গোপেন্দ্ৰৰে
 নললে। গোপেন্দ্ৰৰ শুদ্ধালী কেগাবেনিকৈ ৰামধনু ষ্টুডিঅ' বিচাৰি আগবাঢ়িল। চক
 বজাৰত ষ্টুডিঅ'টো বিচাৰি উলিওৱাত অসুবিধা নহ'ল। ষ্টুডিঅ'ত ৰচিদখন
 দিয়া মাত্ৰকে ফটো তিনিখন নিগেটিভৰ সৈতে গোপেন্দ্ৰৰ হাতত পৰিল।
 গোপেন্দ্ৰৰ ফুৰটো আচম্বাই কৰিবলৈ ধৰিলে। ইমান সা-সম্পত্তি, ল'ৰা-
 বোহাৰী জীৱনীৰে সৈতে ভৰা ঘৰ এখন থাকিও মানুহজন ভিকাৰীৰ বেশত
 মৰিব লগীয়া হ'ল। হায় অদুই ! গোপেন্দ্ৰৰ ষ্টুডিঅ'ৰ সন্মুখতে থকা বেঞ্চখনত
 বহি বাগৰি পৰিল। ষ্টুডিঅ'ৰ মালিক আৰু ওচৰতে থকা মানুহ কেইজনমানে

আথে-বেথে গোপেশ্বৰক তুলি মূৰত তেল-পানী দি বিচনিৰে বিচিবলৈ ধৰিলে। কিছু সময় বেঞ্চখনতে শুই থাকি গোপেশ্বৰ টোপনিৰ জ্বালত সাৰ পোৱা মানুহৰ দৰে উঠি বহিল।

হাঁ-পোহৰৰ লুঙলুঙীয়া বাটেৰে গতি কৰা মানুহৰ জীৱনটোৱে যেতিয়া সম্পূৰ্ণ পোহৰেৰে সৈতে বহল আলিবাট পায়, মানুহ বোধহয় তেতিয়াই মায়া এৰি শুচি যাবৰ সময় হয়—মৃত্যু হয়। কৰ্ম ব্যস্ততাত যমেও আসৈ নাপায়। জিৰণিত যম আহে।

: অলপ ভাল পাইছেনে ? মানুহজন আপোনাৰ কোনোবা আত্মীয় ?
— ষ্টুডিঅ'ৰ মালিকে গোপেশ্বৰক কাষতে বহি সুধিলে। গোপেশ্বৰে সাধাৰণভাবে মূৰটো জোকাৰিলে।

ষ্টুডিঅ'লৈ ফটো তুলিবলৈ অহা মানুহ আৰু কোনো এটা নিৰ্দিষ্ট দিনত সেই ফটো নিবলৈ অহা গ্ৰাহকৰ ব্যৱস্থা আৰু উৎসুক হৈ হাঁহি হাঁহি ষ্টুডিঅ'ৰ ভিতৰলৈ সোমাই অহাটোকে ষ্টুডিঅ'ৰ মালিকে সদাই দেখি আহিছে। গ্ৰাহকে ফটো একোখন চাই চাই, লিৰিকি-বিদাৰি কিমান যে তেওঁক প্ৰশংসা কৰিছে তাৰ আদি অন্ত নাই। উৎসাহতে কিমানে যে এনলাৰ্জ কৰিবলৈ দিয়ে ? কিমানে যে আকৌ এখন ফটো তোলাৰ হেপাহ সামৰিব নোৱাৰে ? অথচ আজি যিজন মানুহে ফটো নিবলৈ আহিছে তেওঁ নিজেই ফটো দেখি মূৰ ঘূৰাই পৰিছে।

গোপেশ্বৰ ভড়ালী লাহে লাহে থিয় হ'ল। ষ্টুডিঅ'ৰ মালিকক পইচা দি, নমস্কাৰ জনাই ৰাজ আলিত খোজ দিলে। তেওঁ পুনৰ ভাৰপ্ৰাপ্ত আৰক্ষী গৰাকীক অফিচতে লগ ধৰিলে। মৰাশৰ শেষ কৃত্যৰ আদ্যোপান্ত বিবৰি শুনিলে। ইয়াৰ লিছত কাকো মাতবোল নকৰাকৈ লাহে লাহে তেওঁ খোজ আগবঢ়ালে। কিছুদূৰ গৈ চিটিবাছত উঠিল আৰু ভূতনাথৰ ওচৰতে নামি নৈৰ পাৰত থকা শ্বাশানখনলৈ আগবাঢ়িল। তেওঁ শ্বাশানখনৰ সোমাজতে থিয় হৈ চাৰিওফালে এবাৰ চালে। সিকি থকা পায়জামাটো কোঁচাই ল'লে আৰু পাঞ্জাবী চোলাটোৰ হাত দুখনো কোঁচাই ল'লে। তেওঁ লাহে লাহে ইটো কবৰৰ পৰা সিটো কবৰৰ সিনে আগবাঢ়িল। সিটু সিটু পাত পাতকৈ নিৰীক্ষণ কৰিবলৈ ধৰিলে। শ্বাশানখনৰ চুকৰ সিনে থকা এটা নতুন কবৰৰ ওচৰত তেওঁ থকা হৈ প'ল। মৰাশটো মেডৰ কেইজনে পুলিচৰ তত্ত্বাবধানত এহাতমান দ গাঁও খান্দি পুতি থৈছে। ভবিৰ

আঙুলি দুটা ওলাই আছে। ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলিটো গোপেন্ধৰে যেন চিনি পালে। তেওঁ কবৰটোৰ কাষতে বহি পৰিল। চকুৰ পানীবোৰ সৰসৰকৈ দুগালেদি বৈ আহিল। মৃতকৰ ভৰিৰ কাষৰ মাটি অকণ হাতেৰে খান্দি কিবা এটা নিষ্ক্ৰিয় ভাৱত আকৌ, মাটিখিনি সৰু-গাঁজটোত জালি দিলে। তেওঁ লাহে লাহে থিয় হ'ল। ওপৰৰ জেলত তিনি কুইষ্টল খৰিৰ দাম আৰু যি এপোৰাৰ দাম হিচাপ কৰি নোট কেইখন লেখি চালে। তেওঁ স্বশানখনৰ পৰা ওলাই আহিল। কিছুদূৰ আহি ঠেলা এখনত খৰি বোজাই কৰি লৈ গ'ল। স্বশানৰ চকীদাৰৰ লগত কিবা গোপন কথা পাতিলে আৰু চকীদাৰৰ হতুৱাই খিঁউ এলোৱা আনিলে। চকীদাৰক মদৰ বটল এটাৰ দাম দি ক'লে,— দাহ কৰিব খোজা মৃতকৰ কথা যাতে কাকো কোৱা নহয়। চকীদাৰৰ হতুৱাই গাঁত এটা বন্দালে।

গোপেন্ধৰে যেতিয়া স্বশানত চিতাখন সজায়, তেতিয়া সন্ধিয়া লাগি ভাগি গৈছে। নিশা স্বশানত অকলে থকাটো কি যে ভয়ঙ্কৰ। স্বশানখনৰ আনটো মূৰত এটা বিজুলীবাতি জ্বলি আছে। স্বশানৰ আনটো মূৰ প্ৰায় একাৰতে ডুব যোৱা। স্বশানৰ চকীদাৰে কথা গভীৰ বুলি ধৰিলে গোপেন্ধৰক খৰখেদা কৰিবলৈ কাৰো কৰিছে। কিয়নো আন মৰাশ আহি পালে সকলো গুৰু ফাঁক হৈ যাব। তেতিয়া কোন কেতিয়া জেললৈ যাবলগীয়া হয় ঠিকনা নাই। সেয়ে চকীদাৰেও গোপেন্ধৰক সহায় কৰিছে।

চিতাখন সজা হ'লত কবৰটো খান্দি গোপেন্ধৰে বেখাবাম শইকীয়াৰ পচিব ধৰা মৃত দেহটো আলফুলে উলিয়াই আনিলে। মূৰ আৰু ভৰিৰ ফালে বখলা বখল এৰাই গৈছে। মৈতৰ কেইজনৰ চাগে মৰাশটো গাঁতত পেলাওঁতে চোচোৰাই আনিছিল। মৃত দেহৰ গাত লাগি থকা কাপোৰ কানিখিনি টানি আঙুৰি পেলাই দিলে। মৰাশৰ দুৰ্গন্ধটো গোপেন্ধৰৰ অসহ্যভাৱে আপোন যেন লাগিল। পাঁচোটাকৈ ল'ৰা-ছোৱালী জন্ম দি মানুহ কৰা বেখাবাম শইকীয়াৰ গেলা মৃতদেহটো দুহাতে সাৰটি ধৰি চকীদাৰৰ সহায়ত চিতাত তুলি দিলে। তেওঁ চিতাখনত মৃতকক উৰুৰি খুৱাই সুন্দৰ ভাৱে তৰাই দিলে। কেনে মৃতদেহটোৱে “কষ্ট শোধটো” তেওঁ সহ কৰিব নোৱাৰে। এইখিনি সময়ত গোপেন্ধৰে যে কেনেদৰে বাৰ-হাতীৰ বল পালে নিজেই ক'ব নোৱাৰিলে। চকীদাৰে সাজু কৰি থোৱা জ্বলা জুইৰ জুমুঠিটো গোপেন্ধৰৰ হাতত দিলে। গোপেন্ধৰে জুমুঠি জুইকুৰা চিতাখনৰ তলতে থকা গাঁতটোত

সুমুৰাই দি ঘিৰ বটলৰ পৰা ঘিবোৰ চিতাৰ ওপৰত ঢালি দিলে।

দন্দদন্দকৈ চিত্তৰ জুই জ্বলি উঠিল।

গোপেশ্বৰে দুয়োখন হাত ওপৰলৈ তুলি উৰ্দ্ধবাহ হৈ জুইকুৰা চাই থাকিল।

হায় মানুহ!

হায় জীৱন!!

আচলতে জীয়াই থকা অৱস্থাত আমাৰ শৰীৰত যে এটা প্ৰাণ আছে তাক দিনটোৰ ভিতৰত খুঁউব কম সময়তহে উপলব্ধি কৰো। মৃত্যুৰ দিনাৰখনহে আনে গম পায় মৃতকৰ শৰীৰত এটা প্ৰাণ নামৰ শক্তিয়ে কাম কৰি আছিল। আনকি বহু সময়ত আমি জীয়া মানুহ এজনক “মৰিবি” বুলি কৈ আনন্দ লাভ কৰো। ইঁহিত বাগৰি যাওঁ।

গোপেশ্বৰে উৰ্দ্ধবাহ হৈ চাই থাকোতেই দন্দদন্দকৈ জ্বলি উঠা জুইশিখাবোৰ এটা লময়ত নিশ্চত হ'বলৈ ধৰিলে। বাঁহৰ চুঙা এটাৰ ভিতৰত বেথাৰামৰ অস্থিৰ টুকুৰা সুমুৰাই থলে। চকীদাৰে জুইৰ শিখাবোৰত বাঁহ এডালেৰে কোবাই থাকোতেই গোপেশ্বৰ নৈৰ গৰালৈ নামি গ'ল। গভীৰ নিশা সম্পূৰ্ণ বিবন্ধ হৈ তেওঁ নদীত স্নান কৰিলে। নৈৰ গৰাত, বাগিৰ ওপৰত সোলোকাই থৈ যোৱা পাঞ্জাবী চোলা আৰু পায়জামাটো পৰিধান কৰি তেওঁ কিছুদূৰ আগবাঢ়িল। লগত আছে অস্থি ভৰোৱা সেই বাঁহৰ চুঙাটো।

পকী ৰাজ্যটো পাৰ হৈ তেওঁ ৰেলৰ লাইনত ভৰি দিলে আৰু উজনিত থকা ৰেলষ্টেচনৰ ফালে খোজ ল'লে। খোজ কাঢ়ি কাঢ়ি তেওঁ যেতিয়া ষ্টেচন পায়গৈ তেতিয়া প্ৰায় ৰাতি পূৰ্বাণ্ড পূৰ্বাণ্ড হৈছে। মানুহজন ভাগৰত অলস হৈ গৈছে। ৰাতি পূৰ্বালেই কিবা অলপ খাই ল'ব। তাৰ লিহত এটা ৰেলৰ টিকেট কিনিব। তাৰ লিহত আগদিনা ষ্টুডিঅ'ৰ পৰা ওলাই আহোতে সেই যে পোষ্ট অফিচত চিঠিৰ খাম এটা কিনিছিল তাত বেথাৰামৰ মৃত দেহাটোৰ ফটোখন ডাব। ফটোৰ পাছফালে মৃত্যুৰ তাৰিখ আৰু “স্বাভাৱিক মৃত্যু” বুলি লিখিব। খামটোৰ ওপৰত অৱতী দেবীৰ ঠিকনা লিখিব আৰু ওচৰতে থকা পোষ্টবক্সত চিঠিখন সুমুৰাই দিব। এইখিনি কৰি অটোৱালৈকে নামনিমুৱা ৰেল গাড়ীখন এইখিনি পাবহি। তাৰ লিহত ৰেলত উঠি তেওঁ বিজ্ঞান ল'ব— যেতিয়ালৈকে তেওঁ গঙ্গা নদীৰ পাৰ নাপায়।

[৩]

দিনদিনৰ সূৰ্য্যত চিঠি আৰু ফটো পাই অৱতী দেবী মুৰ্ছা গ'ল। তাতে

আকৌ অৰন্তী দেবীয়ে এইকেইদিন মুখত একো এটা দিৱা নাছিল। অৰন্তী দেবীৰ ভাগ্যত এনে এটা ধৰৰ যি কোনো মুহূৰ্ত্তে আহিব পাৰে বুলি ভাবি মনে মনে শৰীৰৰ ভিতৰত এটা কঁপনিও উঠি আছিল। অৱশেষত সেয়ে হ'লগৈ। কিন্তু এই খামটো কোনে কি উদ্দেশ্যৰে পোট কৰি পঠিয়ালে তাৰ উমান ল'বলৈ পুতেক বোৱাৰীয়েকহঁতে সিয়াম উৎকৰ্ষা অনুভৱ নকৰিলে। নিয়ম মাসিক এখন এজাহাৰ দিব লাগে দিব। কেচ হ'লে কোঁট কেচাৰীলৈ কোনে দৌৰি থাকিব? দুৰে দুৰে থকা পুতেকহঁতৰ বাবে সেইটো সম্ভৱ নহ'ব বুলিয়ে ধৰি ল'লে। তদুপৰি কষ্ট আৰু টকা-পইচা থকত হোৱাৰ বাহিৰে সিহঁতৰ 'মৰমৰ' দেউতাকক জানো ওতভাই পাব?

গাটো কিছু ভাল পাই অৰন্তী দেবীয়ে ঘৰৰ চুকত চকুপানী মচিলে। ল'ৰাহঁতে বজাৰৰ আটাইতকৈ দামী কাৰ্ডত শ্ৰদ্ধাৰ নিয়ন্ত্ৰণী পত্ৰ ছপোৱাৰ কথা আলোচনা কৰিলে। মাত্ৰ পুতেক নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব লগীয়া মানুহৰ লিপি তৈয়াৰ কৰোতে ব্যস্ত। সকলো পুতেকে মাকৰ পৰা চাৰি খুজি নি টকা পইচা ক'ত কি জমা আছে — সেইবোৰ খোঁচৰাতে ব্যস্ত। বোৱাৰীহঁতে শ্ৰদ্ধা ভোজ আদিৰ বাবে তাড়কা মাহ-মাহে, মিঠাই ক'ব ক'ব পৰা আনিব পৰা যাব তাকে জোঁৱাই দুজনৰ লগত আলোচনাত ব্যস্ত। মুঠতে বেখাবাম শইকীয়াৰ যে যত্ন হৈছে সেই কতখাটো পাকৰ বাবেহে যেন অৰন্তী দেবীৰ প্ৰকাণ্ড ঘৰটোৰ বেৰবোৰ, খুটাৰোৰ আনন্দত মত্তলীয়া হ'বলৈ বাট চাই আছে। সকলো গুচি হ'বৰ বাবে কাম যেন এতিয়াহে বাঢ়িল। গভীৰ দায়িত্বৰ কাম। বিদেশৰ পৰা আহি লোৱা ডাঙৰ ককায়েকে বোলে — মৰা অশৌচ এঘাৰ দিনতে শেষ কৰিব লাগিব। মই বেছি দিন দুটা লৈ থাকিব নোৱাৰিম। শ্ৰদ্ধা আমাৰ মতেহে হ'ব, কুল পুৰোহিতৰ মতে নহয়। দেউতাই আমাক বৰ কষ্ট কৰি পুৰোহিতিলৈ। শ্ৰদ্ধাত দান দিবৰ বাবে মেট্ৰেচ, চানমাইকা লগোৱা পালেং, গজ্জৰজ ষ্টীল আলমিৰা আদি দিব লাগিব। ছাতিৰ সলনি আমি ৰেইন কোট দিম। গাই দামুৰিৰ সলনি দিম ম'হ। মুঠতে দেউতাই জীৱন্ত কালত যি নাপালে — এতিয়া আমি সেইবোৰ দিম। মানুহক খুৱাওতে কলপাত দোশাৰে নহ'ব — বজাৰত আজি কালি খুনীয়া খুনীয়া সোণালী কাপালী বঙৰ গ্ৰেট ওলাইছে, সিলচ ওলাইছে। সেইবোৰহে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। কথা মতেই কাম। এদিনাখন বৃহৎ বঙ-চটীয়া বডাৰ ডলত এসময়ৰ মিউনিচিপালিটিৰ মহৰী বেখাবাম শইকীয়াৰ শ্ৰদ্ধা আৰম্ভ

হ'ল। আৰু শ্রাদ্ধ প্ৰায় শেষ হওঁতে অৱন্তী দেবীৰ পুতেক, বোৱাৰীয়েক তিনিহাল, জী-জোঁৱাই দুহাল আৰু প্ৰায় দহোটা মান নাতি-পুতিৰে সৈতে একেলগে মৃতকৰ পিণ্ডত সেৱা কৰি উঠোতেই সেই অমঙ্গলীয়া মানুহজন আহি হাজিৰ হ'লহি। মানুহজনেও সেৱা জনাই যাব ধৰোতেই অৱন্তী দেবীয়ে মাত দিলে, — “মই আপোনাক চিনি পাইছো। আপুনি এনেদৰে গুচি গৈ মোৰ সন্তান-সন্ততিহঁতৰ অমঙ্গল মাতি নানিব।”

[চ]

গোপেশ্বৰ ভড়ালীয়ে বজুৰ অস্থি গঙ্গাত সৎকাৰ কৰি আহি শ্রাদ্ধ বিধি দেখা পাই এটাই সম্ভ্ৰান্তি লভিলে যে অৱন্তীয়ে অন্ততঃ তেওঁ পোষ্ট কৰি থৈ যোৱা খামটো আৰু তাৰ ভিতৰত থকা মৃতকৰ ফটোখনো পাইছে, আৰু বেথাৰামৰ মৃত্যু হোৱা বুলি এটা সিদ্ধান্তত উপনীত হৈছে।

অৱন্তী দেবীৰ বাক্যবাণত শীৰ্ষ মানুহ গোপেশ্বৰ ভড়ালী লাহে লাহে আহি প্ৰকাণ্ড অহঁত জোপাৰ মাটিৰ ওপৰত ওলাই থকা ডাঙৰ শিপা ডালতে বহি পৰিল। মানুহজনৰ উপস্থিতি অৱশ্যে আন কাৰোবেই তেনেদৰে চকুত নপৰিল। অৱন্তী দেবীৰ পুতেক-বোৱাৰী আৰু জী-জোঁৱাইহঁত তেতিয়া আমন্ত্ৰিত অভ্যাগত সকলৰ সোধ-পোছ কৰোতে ব্যস্ত।

শ্রাদ্ধৰ ঠাইখিনি সুন্দৰ ভাবে চাফা কৰি অৱন্তীয়ে হাত মুখ ধুই গোপেশ্বৰক ঘৰৰ ভিতৰলৈ মাতি লৈ গ'ল। তেওঁকো ভৰি-হাত ধুবলৈ দি এটি নিৰ্জ্জন কোঠাৰ এখন পালেঙত বিশ্রাম ল'বলৈ দিলে। তেওঁৰ খোৱা খাদ্য কামতে আনি দিয়া হ'ল। সেই সময়লৈকে অৱন্তী নাইবা গোপেশ্বৰৰ মাজত কোনো কথা-বাৰ্তা পতা নহ'ল। কাৰণ গোপেশ্বৰ ভড়ালীতো সাধাৰণ আলহী নহয় যে “ভালনে” ? “কেতিয়া আহিল” ? এনেবোৰ সৌজন্যসূচক আচৰণ কৰিলেই শেষ হ'ব ?

বিছনাখন পাইছে গোপেশ্বৰ ভড়ালীৰ যেন সমস্ত ভাগৰে হেঁচি ধৰিলেহি। নিশালৈ একো নাখাম বুলিয়ে গোপেশ্বৰে নিজকে নিজে কৈছিল যদিও অৱন্তী দেবীয়ে সেই কথা সুন্দৰ ভাবে শুনিছিল।

নিশা শ্রাদ্ধৰ আলহী অতিথিবোৰ যোৱাৰ নিহত অৱন্তী দেবীয়ে নিজৰ বিছনাৰ আঠুবাখন আনি গোপেশ্বৰ শুই থকা কামটোত সোমাল। কাৰণ মানুহ বেছি হোৱা বাবে এনেয়েও আঠুবাৰ নাটনি হৈছিল। অৱন্তীয়ে লাইনি

চুইচটো অনুকৰি দেখিলে — গোপেশ্বৰ গভীৰ নিদ্ৰাত। অৰুণী দেৱীয়ে আঠুৰাখন তৰি সি আঠুৰাৰ লোচৰোৰ ডুলীৰ কাৰে কাৰে খুছি দিলে। তাৰ লিহত লাইটৰ চুইচ্ অফ কৰি দৰজাখন এনেয়ে জলাই জলাই আছিল। আৰু ভেটিয়াহে যেন ঘৰৰ আটায়ে গম পালে যে ভেৰ্তলোকৰ ঘৰত এজন বাতিৰ আলহী আছেহি। ঘৰখনৰ সাধাৰণ হলফুলৰ মাজতে এবাৰ বৰলুই শুবিছিল :

: আলহীজন কোন অ' মা ?

: কেলৈই ? পাহৰিলি হবলা ? তহঁত সৰু থাকোতে ৰে সকলো প্ৰকাৰে দেউতাবাক সহায় কৰিছিল, সেই ভড়ালী খুড়া ? ভেৰ্ত দেউতাবাৰ বন্ধু নাছিল জানো ?

: কিন্তু ভেৰ্তকতো আৰ্মি নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবলৈ পাহৰিলো ?

: কাৰণ তহঁত “বৰ্তমানক” লৈ মতলীয়া। অতীতক মনত পেলাবলৈ তহঁতে খুবেই টান পাব। নহ'লেনো আজি শ্ৰদ্ধাত নিয়ন্ত্ৰণ কৰা হালে হালে মানুহবোৰক মই কোন দিনা দেখিছিলো ?

আৰু বেছি দূৰলৈ গ'লে মাকে কান্দি দিব পাৰে বুলি বৰলুইক মনে মনে থাকিল। এক গহীন নিশ্চক্ৰতাই ঘৰটোক যেন সিলি পেলালে।

বাতিপুৰা বহু দেৰিলৈকে গোপেশ্বৰ নুঠা বাবে অৰুণী দেৱী লাহে লাহে দুৰাৰখন খুলি কামটোৰ ভিতৰত সোমাল। ভেৰ্ত অতি সন্তৰ্পণে আঠুৰাখন খুলি সাহৰি ধলে। কালি নিশা মানুহজনক সলাবলৈ ধুতী এখনো দিয়া, নহ'ল বুলি নিজৰে বৰ দোৰী দোৰী লাগিল। সেই যলিৱন পায়জায়া-পাঞ্জাবী ঢোলাটোৰে মানুহজন শুই আছে। গাত ধৰি জোকাৰি উঠাবলৈ ফন যোৱা নহি। ভেৰ্ত মুৰ শিতলৰ সিনে কিছু সময় খিৰ হৈ থাকি গোপেশ্বৰৰ কপালত হাত ধলে। মানুহজনৰ জ্বৰ উঠিছে। গোপেশ্বৰে নিবলস ভাবে চকু দুটা মেলি দিলে। অৰুণী দেৱীয়ে হাতখন আঁতৰাই আনি গোপেশ্বৰৰ চকুৱে চকুৱে চাই থাকিল।

[হ]

আজি জী-জোঁৰাইঁত নিজ নিজ কৰ্ম থলীলৈ যোৱাৰ কথা। ঘৰখনত সকলোৰে টালি-টোপালি বন্ধাৰ হৈ চৈ। নব্বোৰেকইত সুখ টিনি হাঁহি হাঁহি নন্দ কেইজনীক আৰু দুদিন থাকি যোৱাৰ বাবে বাটনি খিৰিছে। অজলতে

সিহঁত যিমান সোনকালে পাৰে যোৱাটোকে মনে মনে কামনা কৰিছে। সিহঁত থকা বাবে এই কেদিন জাঁ কেইজনীয়ে মুখ খুলি মনৰ কথা পাতিব পৰা নাই। ঘৰখনত এই কেইদিন কেবল কোনজনীৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে গান গাওঁতে, খেলোতে কোনে কিমান পাইজ পাইছে তাৰ গল্প কৰোতেই গ'ল। ইৰোজী গানৰ অবিকল সুৰ দিয়া, কোনজনী অভিনেত্ৰীয়ে কিমান কম কাপোৰ লিঙ্গে, কোনে কাৰ শ্ৰেয়ত পৰিছে, কাৰ ঘৰত কেইটা 'চিক্ৰেত' ভি চি পি কেচেট মাকে লুকুৱাই থৈছে সেইবোৰ সিহঁতৰ মুখে মুখে। ভাত খোৱাৰ আগতে কাৰ দেউতাকে মাকক ৰঙা ৰঙা ঠুংৰ খুৰাই দিয়ে, কাৰ ঘৰৰ কাপবোৰৰ তলৰ খলপত থকা টকাৰ বান্দিমত উয়ে কুটিলে সেইবোৰ আলোচনা কৰাৰো শেষ নাই নাইবা সেই আলোচনাত ভাগ লৈ মুক-বাপেকহঁতে হাঁহি হাঁহি বাগৰি পৰাৰো শেষ নাই। গতিকে আজি ননদ-জোঁৱাইহঁতৰ অনুপস্থিতিত নিশ্চয় আলোচনাৰ বিষয় বস্তুৰে সুৰ সলাব। এনে এটা ক্ষণৰ বাবেই যেন বোৱাৰীহঁতে অপেক্ষা কৰি আছিল। মাজুজনী বোৱাৰী বুৰঞ্জীত এম,এ। তাই আকৌ মানুহক দেখুৱাই গিৰিয়েকক কটু কথা কৈ ভাল পায়।

কালি নিশা কি হ'ল জানেনে বাইদেউ ? টিকুৱে ভাত খাই উঠি বাৰ বজালৈকে সেই যে চিনেমা আলোচনীখন গাৰ-ৰ তলত আছিল, সেইখন হাতত লৈ নুতৰেহে নুতৰে। বাপেকে কেইবাৰ ধমকি দিলে। নাই পুত্ৰৰ মৌজ লাগি গৈছে,— পঢ়াৰ কোব চৰিছেহে। স্নিটোৱে আকৌ উৰ-কৰঙন খজুৱাই খজুৱাই পাকে পাকে মোৰ ওচৰলৈ আহে হে আহে। মই বোলো আৰু বুলি এই কেদিন শৰীৰৰ গাঁঠিয়ে গাঁঠিয়ে বিষ। ভৰি হাতবোৰ টনটনাইছে। ঘৰৰ ভিতৰতে যিমান খোজ কাঢ়িলো, বাট বুলি গ'লে বোমডিয়া পালোগৈছেতন। শুই থাকক। নাই ক'ত শুনিব ? একমান বজাত পুত্ৰ শোৱাৰ উমান লৈ লিহ সিনে খুঁটি আছে খুঁটি আছে। মইও বোলো খুঁটি থাক যিমান পাৰ বাপেকে। আমাৰো দুখ ভাগৰ বুলি কথা এটা আছে। মাজুজনীৰ কথাৰ ঠাৰত ধিৰেৰে থাকিব নোৱাৰি সৰু জনীয়ে হাঁহি হাঁহি গাতে হুটিলি পৰিল। “ৰবাহোন, ইমান নাহাঁহিবা। কুটীয়ে শুনিলে আকৌ জীয়েকহঁত বোৱা বাবে ক্ৰি পাই কুৰ্ত্তি লাগিছে বুলি ভাবিব” — ডাঙৰ জনীয়ে ক'লে।

“ ৰাতিপুৱা সিটোক ঠেলিয়াই ছেচুকি বেদ টি দিলো — মুখখন

ওপেলাই মোঁলে যিটোহে চাবনি দিছে ? ফেন বাতিৰ কঠীয়া মোৰ বাবেহে শুকাই গ’ল ? মইও বায়েকে ধমকি এটা দি ক’লো— কিফা চাহ কিফা মুখেৰে খালে বেছি তিতা লাগে। ”

“আমাৰটোৰ যে মৰ খক্টো আকৌ দিন দুপৰতে লাগে”— এম ফিল কৰি থকা সৰুজনীয়ে মাত দিলে। “সৰু বাপু অলপ ভেনেকুৱাই” — ডাঙৰজনীয়ে মুখ পাতি ধৰিলে। তাৰ স্বভাৱটো সৰুৰে পৰা মাইকী লুতুৰা। তাহানি এম এ পঢ়ি থাকোতেওঁ নহয় — শ্ৰেমৰ কবিতা লিখি মোক দেখুৱাবলৈ লৰি আহি মোৰ কোলাতে বহি দিয়ে। ককায়েকে দুদিনমান কাশত ধৰি ভুলি দিওঁতেহে যেনিবা সেই অভ্যাসটো গ’ল। বৰজ্ঞানক নেদেখিছনে ? শ্ৰাদ্ধলৈ অহা মানুহক চিনাকি কৰি দিওঁতে মোৰ কাকৰ ওপৰেৰে হাতখন নিলেহে হয়। আধা বয়স পাৰ হ’ব এতিয়া। এতিয়াও মই কোন দিনা কি কাপোৰ সিজিব লাগিব বাতিপুৱাই কৈ দিয়ে। ইনিনে দুই নম্বৰী ভনীয়েকে আমিবোৰক কথা শুনাই থৈ গ’ল তাৰ হিচাপ নাৰাখিলে। “বোৱাৰী কেইজনীয়ে হেনো কাপোৰৰ বাহাৰ দেখুৱাই মৰাৰ ঘৰখন বিয়াঘৰ যেনহে কৰিলো। ককায়েকহঁতক ক’ব লাগিছিল আকৌ , — কম দামী কাপোৰ আনি দিবলৈ। ”

আটাইকেজনী জাঁই কথাৰ মূল্য মাৰি থকা সময়ত অৱন্তী দেৱী গোপেশ্বৰৰ ওপ্ৰায়াত ব্যস্ত। গৰম পানীৰে ভৰি ধুৱালে, কাপোৰ সলাবলৈ দি নতুন কাপোৰ সিজিবলৈ দিলে, আনকি গৰম চাহ টুপিও খুৱালে। ঘৰত থকা জ্বৰ ঔষধো যোগান ধৰি গোপেশ্বৰ সলাই থোৱা সিন্ধা কাপোৰ-কানি আনি কুৱাৰ পাৰত নিজে চাবোন সানিলে। এইখিনি সময়তহে যেন বোৱাৰী কেইজনীৰ চকু মেল খাল। “এলা-পেচা আলহী নহয় চাগে ? সখা দামোদৰকো চাগে কুকুই ইমান আলপৈচান ধৰা নাছিল ? কিন্তু আমি বোৱাৰীকেইজনীক চিনাকি কৰি দিয়াৰ ধ্যেয়োজন অনুভৱ কৰা নাই কিয় ? এইখন ঘৰত ইমানবোৰ বিয়া-বাৰুহে গ’ল — এইজন অতিথিকহে দেখা মনত নপৰে। কোন এইজন মানুহ ? ”

সিদিনা নিশাই এতিজনী বোৱাৰীয়ে নিজৰ নিজৰ স্বাধীনতা গম পালে — সেইয়া জনৈক ভড়ালী। শহৰেকৰ এসময়ৰ বহু। তাতোতকৈ বেছি সিবিলেকহঁতেও জানিবলৈ হলে ল’ৰাকালিৰ কথা মনত পেলাব লাগিব।

নিশাটো অৱন্তী দেৱীয়ে গোপেশ্বৰক শোৱা কোঠাতেই ভাত-পানী

খুৱালে। আগৰটো নিশাৰ দৰেই আঁঠুৰা ভৰি দিলে। তাৰোপৰি আৰু যদি কিবা কথাও পাতিছিল তাক পুতেক-বোৱাৰীয়েকহঁতে শুনাৰ কোনো উপাই নাছিল।

সিহদিনাখন ৰাতি পুৱাই চাহ খাই উঠি সৰু বোৱাৰী জবাই প্ৰথমতে কলে :

: বাইদেউ, যোৱা নিশা আপুনি বাহিৰলৈ উঠিছিল নে ?

: অ'অ'। কথাটো মইও মন কৰিছো। এই বিধবা বুঢ়ী জনীয়ে বাৰ ৰাতি দুপৰালৈকে আলহীৰ কোঠাত কি কৰি আছিল ? আলহীৰ জ্বৰ হৈছে, ডাক্তৰ আনিলেই হয়। নিজে কিয় শুশ্ৰৱা কৰিব লাগে ? মই হ'লে ধৰণ-কৰণবোৰ ভাল দেখা নাই দে।

ডাঙৰজনীৰ কথাবোৰ শুনি মজিয়াতে চাহৰ টেবুলত বহি থকা গিৰিয়েক, দেওৰেক আটাইবোৰেই লাজ পালে। হাজাৰ হওক পুত্ৰ। পুত্ৰ হৈ মাকৰ বদনাম কেনেকৈ সহ্য কৰে ? একেবাৰে নামাতিলে ভায়েকহঁতৰ সন্মুখতে অপদস্থ হোৱা যেন হয়। সেয়ে ডাঙৰজনে মাত দিলে, —

: কিন্তু খুৱাদেউক কোনোবাইতো শুশ্ৰৱা কৰিব লাগিব ? তাতে তেওঁৰ ~~জ্বৰ~~ সসোৰ কৰিবলৈ নহ'ল। অকল শৰীয়া জীৱনটোক এনেদৰে এৰি দিব নোৱাৰি। তদুপৰি ভড়ালী খুৱাই দেউতাক কম সহায় কৰা নাছিল। তেওঁৰ ছেনো সৰু ঠিকাদাৰী বৃত্তিৰ সমস্ত আৰ্জন দেউতাৰ হাততে জমা দিছিল।

ডাঙৰজনীয়ে ইমান সময়ে যেন চেলু এটাহে বিচাৰি আছিল। এইবাৰ মুখখন বহুলকৈ মেলিলে,—

: তুমি ভাগ আৰু বিনিময়ক একেলগ নকৰিবা। আমি বোৱাৰী হ'লো বুলি আমাৰ কি কিয়া বুদ্ধি নাই? আমাৰ কণাবোৰ, আমাৰ চকুবোৰ দেউতাহঁত বিয়া দিওঁতে কি শব্দৰ যন্তৰ বকলীত দিছে? অকল ভোমালোকৰ কথাবোৰ বিনা প্ৰতিবাদে মানি ল'ব বাবেই মা-দেউতাহঁ পঢ়াই শুনাই প্ৰতিশাল কৰিছিল বুলি ভাবিছা নেকি? আমাৰ শৰীৰবোৰ কোনোবা এটা ক্ষণৰ বাবেহে ভোমালোকৰ, কিন্তু আমাৰ মূৰবোৰ সকলো সময়তে আমাৰ। সসোৰখন নিজাকৈ চোৱাৰ আমাৰো অধিকাৰ আছে। আমাৰ দিন ধৰি আলহীৰ কোঠাটোত কি হৈ আছে এবাৰ নিজে চাই আহাশৈ ?

বৰজনা বেদালন্দ তাতেই চুল লাগিল। বাকী দুজন ভায়েকে পৰিস্থিতি

চম্ভালিবৰ বাবে লাহে লাহে আঁঠুৰি গ'ল। সিহঁতে প্ৰতিবাদ কৰিলেই যেন নিজৰ নিজৰ পৰিবাবে বগচণী মূৰ্ত্তি ধাৰণ কৰিব। এই মুহূৰ্ত্তত প্ৰতিজনীৰ হাততেই যেন একোখন খৰ্গ। কাক কেতিয়া বঙা জিভা উলিয়াই ঘাপ মাৰে ঠিকনা নাই।

এক অশান্তিৰ বাতাবৰণেৰে দিনটো শেষ হ'ল। নিশালৈ এই অশান্তি যেন বেছি গভীৰ হ'ল। সকলোৰে মুখবোৰত যেন দুখন দুখন ফুলা লুটি। অকৃতী দেবীও যেন দিন-ৰাতি আলহী গুপ্তাৰাতে মগ্ন। পুত্ৰ-কন্যা, জোঁবাই-বোৱাৰী সকলোৰে আদৰ চেনেহে (?) তেওঁক যেন আঁটিছে। আৰু বেছি নালাগে। শিকিত্তৰ আদৰ্শ যদি অভিমান হয়— তেনেহ'লে তাত তেওঁৰ ক'ব লগা কিটো আছে? জীৱনৰ অপবাহ বেলাত সিহঁতৰ ব্যৱহাৰে জীয়াই থকাৰ প্ৰেক্ষা একেবাৰে নাইকিয়া কৰি দিছে।

ব্ৰেকফাষ্ট কৰি উঠি, ভায়েকহঁতকলগত লৈ বেদানন্দ গোস্বামীৰ ভড়াঙ্গী থকা কোঠাটোত প্ৰবেশ কৰিলে। এলাহু আৰু মকৰা জালেৰে আবৰা এটা কোঠা। আলহীৰ এই কোঠাটোত বছৰদিন আলহী থকা নাছিল। পৰিত্যক্ত এই কোঠাটোৱে আনকি বাঢ়নীৰ মুখো দেখা নাছিল। আটাইকেইজন ভাতৃ যেতিয়া আলহী কোঠাত সোমাল তেতিয়া মাতৃ অকৃতী দেবী নিজৰ পোৱা কোঠালৈ গৈ পুৰণি কাগজ পত্ৰ চাওঁতেই ব্যস্ত আছিল।

: খুড়াদেউ, আমি আপোনাৰ খবৰ লবলৈ আহিবই পৰা নাই। জানেই নহয়, দেউতাৰ অবিহনে সমস্ত দায়িত্ব মোৰ ওপৰতে পৰিছে। বিদেশত থকা মানুহ। কামৰোৰৰও আঙ-ভাঙ তেনেকৈ নাপাওঁ। শ্ৰাদ্ধৰ জঞ্জালবোৰ মাৰিবই পৰা নাই। আনকি দেউতাৰ ক'ত কেনেদৰে মৃত্যু হ'ল তাকো আজিলৈকে উলিয়াব পৰা নাই। অৱশ্যে থানাত একাহাৰ এখন দিহো। বিশ্বন দেশত ডেকা ল'ৰাহঁতক বিচাৰিবলৈকে পুলিচৰ সময় নাই তেনে অৱস্থাত দেউতাৰ দৰে বয়সীয়াল লোক এজনৰ কেনেদৰে মৃত্যু হ'ল তাক কোনোবা পুলিচে উলিয়াই দিব পাৰিব বুলি আশাও কৰা নাই। আমি ৰব থেণ্ডিকেল মানুহ। যিটো কামৰ কোনো সুফল নাই তাত আমি হাতকে নিদিওঁ। অথবা সময় খৰচ নকৰোঁ। তদুপৰি আমি আটাইবোৰ ভাই-ককাই নিজ নিজ ঠাইলৈ কালিলৈৰ ভিতৰতে গুচি যামলৈ।

বেদানন্দৰ কথাবোৰ গোপেশ্বৰ ভড়ালীয়ে যেন শুনা নাই, কেৱল চকু দুটা ট ট কৈ মেলি চকুদুটাৰেহে যেন দেখিছে। সিহঁত বিদ্যা-বুদ্ধিত যথেষ্ট পাগত। অন্ততঃ পাগত বুলি যথেষ্ট চাৰ্টিফিকেট গোটাইছে। আমি যিবোৰ মৰম চেনেহ বুলি ভাবো সেইবোৰ ইহঁতে হয়তো সাধাৰণ আচাৰ ব্যৱহাৰ বুলি ভাবে। বেদানন্দহঁতে নিজৰ মোমায়েকক মানুহৰ আগত চিনাকি কৰি দিয়ে— ‘মাৰ ভায়েক’ বুলি। তেনে অৰ্থত দেউতাকৰ বন্ধু গোপেশ্বৰ ভড়ালী কোন কুটা? আজিৰ প্ৰজন্মক তাবৈ, আমৈ বুলি ক’লে লুচি ভজা তাবা আৰু আম গছৰ পৰা আম পাৰি আনিব। সেইবোৰ সম্বন্ধৰ শব্দ নোহোৱা হৈ যোৱাৰ লগে লগে মৰম- চেনেহবোৰো মানুহৰ মাজৰ পৰা বৰফুৰ পানী উটি যোৱাদি উটি গ’ল।

বেদানন্দ আৰু নিজৰ ভায়েকহঁতে শুই থকা গোপেশ্বৰক নমস্কাৰ জনাই আঁতৰি আহিল। গোপেশ্বৰে চকু দুটা আকৌ মুদি দিলে। কম পৰিসৰত নিজৰ অভিজ্ঞতাক বেদানন্দহঁতৰ বিশাল অভিজ্ঞতাৰ লগত এবাৰ তুলনা কৰি চাবৰ মন গ’ল তেওঁৰ। জীৱনৰ এইবোৰ চিন্তাৰ যোগ বিয়োগৰ মাজেৰেই হয়তো বেথাৰামে চিৰকাললৈ চকু মুদিলে।

মৰমখন এক অশান্তিয়ে যদিও গিল্পি মাৰি ধৰি আছে তথাপিও বেদানন্দহঁতে, উচ্চ শিক্ষিতা বোৱাৰীহঁতে নাইবা নাতি-পুতিহঁতে যেন ইয়াৰ কোনো উমান পোৱা নাই। টি,ভি, ষ্টেৰিঅ’ সমান ভলিউমত চলি আছে। বিটাৰ্ণ জানিৰ প্লান, প্ৰগ্ৰেম চলি আছে। কোনে কোনটো ফ্লাইটত গলে সুবিধা হ’ব, বাই বোড বোৱাজনে কোন ঠাইত লাঞ্চ কৰিলে বৈশীয়েক আৰু ল’ৰা-ছোৱালী দুটাই কষ্ট নাপাব, কোন কোন বেটুৰাই আজি-কালি ভাল সিজা,বাৰ্গাৰ কনায় ইত্যাদি কথাৰ আলোচনাই ঘৰ বমৰমাই আছে। গোটেই বাটছোৱা একে সাজ কামোৰকে সিজি যাব নোৱাৰি। গতিকে কোনোবা এখন হোটেলত উঠি কামোৰ চেঞ্জ কৰিব লাগিব। গঁটচা অজল খৰচ হ’লেও “গ্ৰীণ গ্ৰাছ” হোটেলতহে ভাল হ’ব। খোৱাটো আন এঠাইত হ’ব।

আনহাতে মিঠা বিছুলৈ সাক্ষৰ বন্ধ কৰি খোৱা আয়নাৰ বৈয়ামৰ ভিতৰত থকা পৰ-বাটোৰ দৰে অকণী দেৱী যেন ঘৰটোৰ ইফালৰ পৰা সিকাললৈ ঘূৰি ফুৰিছে। জীৱনটোত যথেষ্ট মিঠা ৰান্ধিলে পাইছে, অৰ্থচ কিবা এটা ক্ষতপাত তাৰ পৰা ওলাইও আহিব পৰা নাই। নাইবা উপাহ-নিশাহ নাপাই ঘৰি যাবও পৰা নাই। পৰ-বাটোৰ দৰেই কেন অকণী দেৱীয়ে এবাৰ ওপৰলৈ

এবাব ভললৈ অহা বোৰা কৰি আছে। ওলাই আহিব পৰা নাই। ওলাই অহাৰ আশাও নাই। যন্ত্ৰণা।

অঙ্গল পিছতে দুপৰীয়া হ'ব। আবেলি হৈ সন্ধ্যা লাগিব। নিশা হ'ব। গভীৰ নিশা। বাতি পূৰাব আৰু নাতি-নাতিনীৰ সৈতে বোৱাৰীহঁত আৰু বেদান্তহঁত একোখন গাড়ী লৈ নিজ নিজ কৰ্মস্থলীলৈ বাঙা হ'ব। কেইদিনমান পিছত প্ৰতিজনৰে পৰা বেৰ ড্ৰাফ্ট, মনি অৰ্ডাৰ আহিব। সেইবোৰ ভৰ্তাই আনি জাপে জাপে নোটবোৰ শেৰাত ভৰাই ধ'ব। তাৰ পাছত আহিব চিঠি। টকাবোৰ পালো নে নাই? গা কেনে আছে? কিবা অসুবিধা হৈছে নেকি? ইত্যাদি। উত্তৰ দিব লাগিব মিছা কথা এসোপাৰে। গা ভালৈ আছে। অসুবিধা একো হোৱা নাই। ইত্যাদি। — আচলতে এইবোৰৰ কাৰণেই কিজানি দেউতাক ঢুকাই থাকিল — এক নিসল পৰিক্ষেপত। দেউতাকৰ কেৱল সিহঁতৰ বাবেই যে মৃত্যু হ'ল তাক কোনোদিন নাজানিব। জানিবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ নকৰিব। দেউতাকৰ অইল পেইণ্টিঙৰ প্ৰকাণ্ড কটোখন কেৱল আৰি নিতৌ সজিয়া ধূপ জ্বলাব। পুত্ৰ-কন্যাৰ কৰ্তব্য যেন ইয়াতেই শেষ।

নিচেই পুৰাতে সাজি-কাচি আটাইবোৰ ওলাল যাবলৈ। অৱন্তী দেবী মুঢ়া এটাত বহি আছিল বাৰাণ্ডাতে। অৱন্তী দেবী বোলা মানুহজনীক পুতেক-বোৱাৰীয়েকহঁতে 'মা' বুলি, নাতি-নাতিনীহঁতে 'আইজা' বুলি সেৱা জনাই যাবলৈ ওলাল। অৱন্তী দেবীৰ চকুৰ পানী চৈধ্য দিন আগতে শেষ হৈ গৈছে। তেওঁৰ নতুনকৈ কান্দিব লগা আৰু একো নাই।

: মা! খুৰাক এতিয়া আৰু মাত নিদিওঁ। তেওঁ বোধহয় এতিয়া টোপনিত। অসুখীয়া মানুহক টোপনিত বাধা দিয়া বেয়া। . . জ্ঞানী মানুহে আপোনজনৰ মৃত্যুত নাকান্দে। তোমাক ছয়বাহুমান পাহত মোৰ লগত থাকিবলৈ লৈ যাম বুলি ভাবিছো।

: মই নাৰাও অ' ডাঙৰ বাপু। মোক জোৰ নকৰিব। দেউতাহঁত দিনটো অফিচৰ কাম কৰি নিশা ভাত পানী হোৱালৈকে সুবেবে ইটা-বালি কঢ়িয়াই এই ঘৰ সাজিছে। প্ৰথম দিন পাইপৰে ঢকাৰী পানী বোধান আঁচনিৰ পানী আহি টেঙীত পৰাৰ লগে লগে দেউতাহঁত আনন্দতে অকলে অকলে বিহ নাচিছিল। ছিচাপ কৰিলে ভড়ালী খুড়াবাই এই ঘৰ বন্ধাৰ বাৰদ এতিয়াও ডালেমান পইচা পায়। ইমানবোৰ স্মৃতি এৰি মই কলৈকো নাৰাও অ' ডাঙৰ বাপু। মোৰ সুখে আঁটিছে। আক বেছি সুখ

॥ এবালৰ উভলা খুঁটি ॥

জিলা কাৰাগাৰটোৰ মহিলা বেৰেকৰ সাত নম্বৰ আৰু নও নম্বৰ কোঠালিত থকা মহিলা দুগৰাকীৰ আজি কাৰাদণ্ডৰ আকৌ এটা হুকুম আহিছে। সিহঁতৰ যাবজ্জীৱন কাৰাদণ্ড হৈছে। এই হুকুম বদ কৰিবৰ বাবে, ওপৰৰ আদালতত আপীল কৰিবলৈ সিহঁত দুগৰাকীৰ বাবে কোনো আগবাঢ়ি নাই। মহিলা উকীল এগৰাকীয়ে প্ৰথমতে কাগজে পত্ৰে লিখি বিনা পইচাই এই কেচ চলাব বুলি প্ৰচাৰ কৰিছিল। পিছে কোৰ্ট-কেচাৰীত প্ৰয়োজন হোৱা কাগজ-পত্ৰ, টাইপ কৰা আৰু জুনিয়ৰক দিব লগা বোৰ মিলি গোট খাই যেতিয়া হাজাৰৰ ওপৰ হ'ল তেতিয়াই মহিলা উকীল জনীয়েও ঠাইতে ডুব মাৰিলে। উকীলবোৰৰ এইটো এটা ডাঙৰ সুবিধা। নিজে এপইচাও নলও বুলি জুনিয়ৰৰ হতুৱাই সুতে-মূলে সকলোখিনি আদায় কৰে। গতিকে মহিলা দুগৰাকীও আপীল কৰাৰ ইচ্ছা পৰিহাৰ কৰি মনে মনে থাকিল।

কাৰাগাৰত সোমোৱা আজি ছয় মাছেই হ'ল। কাৰাগাৰ অধিকৰ্ত্তাজন আকৌ মাইকী চেলপু। তেওঁ সময় পালেই মহিলা বেৰেকত সোমায় আৰু গালছ হোটেলৰ ডেকা চুপাৰে সঘনাই হোটেল পৰিদৰ্শন কৰাৰ দৰে তেওঁও কাৰাগাৰটোৰ মহিলা বেৰেকটো পৰিদৰ্শন কৰি থাকে। মহিলা কয়দী কেইগৰাকীমানে তেওঁৰ ওপ্ত নাম এটাও দি লৈছে। সেয়েহে কাৰাগাৰ অধিকৰ্ত্তাজন মহিলা বেৰেকলৈ সোমাই আহিলেই কথাছবিত থিওজিক একেটো হোৱাৰ দৰে তেওঁৰ ওপ্ত নামটোৰে মহিলা কয়দী সকলৰ মাজত ওপওপনি আৰম্ভ হয়।

কাৰাগাৰ অধিকৰ্ত্তাজনে বৰকৈ আইনৰ কথা কয়। আজি কিছুদিনৰ পৰা নতুনকৈ অহা সাত নম্বৰ আৰু নও নম্বৰ কয়দী দুগৰাকীৰ লগত

আইনৰ কথা কৈ কৈ সিহঁত দুজনীৰ কাণকে ঘোলা কৰিলে।

সিহঁত দুজনীয়ে আইনৰ কথা বৰ বেছি বুজি নাপায়। তথাপি আইন মানে কি সিহঁতৰ এটা নিজস্ব ধাৰণা হৈছে। সেই ধাৰণাটোৰ দ্বাৰাই দুয়োগৰাকী মহিলাই বুজি পাইছিল যে সিহঁত দুয়োগৰাকীৰে ফাঁচি হ'ব। কিন্তু ফাঁচিৰ হুকুম নহ'ল। সিহঁতেও কিছু ফাঁচিৰ হুকুম হোৱাটোকে মনে-প্ৰাণে কামনা কৰিছিল। আৰু তাৰ বাবে সঁচা কথাটোকে সিহঁতে আদালতত ব্যক্ত কৰিছিল। সঁচা কথা কোৱাৰ পিছতো আদালতৰ কিছুমান কথা বতৰাই সিহঁত দুয়োগৰাকীকে বেচ আমোদ দি থৈছে। প্ৰমাণ আৰু প্ৰমাণ বিহীন কথা কিছুমানেৰে কিছুমান মানুহে ঘটনাটো নেদেখাকৈয়ে তৰ্ক কৰে আৰু সময়ত নেদেখা ঘটনাটোকে আচল ঘটনাৰ জোলেমজৰী দি সুকীয়া ঘটনাৰ সৃষ্টি কৰে।

মানুহ দুগৰাকীয়ে নিজে আচামী নোহোৱালৈকে কোনোদিন আদালত দেখা নাছিল। আৰু যেতিয়া আদালত দেখিলে ইংৰাজী শব্দৰ আলমত অসমীয়া ভাষাৰ উচ্চাৰণবোৰ শুনি কলা-বোবাৰ দৰে হোৱাৰ বাহিৰে আন উপাই নাছিল। মহিলা দুগৰাকীয়ে কন্দা নাছিল। কাৰণ কান্দিব লগা দিনাবোৰ সিহঁত দুয়োজনীয়ে ইতিমধ্যে অতিবাহিত কৰিছিল। দৈনন্দিন কান্দোনেই যাৰ সঙ্গী আছিল তাৰ আকৌ চকুপানী ওলাব ক'ব পৰা?

কয়দী মহিলা দুগৰাকী ঠিক একে সময়তে জেল অধিকৰ্তাৰ ওচৰ পালে। দুয়ো ভেওঁৰ কাষত নিজৰ বক্তব্য শুনালে। কিন্তু সকলো কথা শুনিও “মাইকী ভালপোৱা” মানুহজন হঠাতে গহীন হৈ পৰিল। তেওঁ একেধাৰে কয়দী মহিলা দুগৰাকীৰ অনুৰোধ ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰো বুলি ক'লে। মহিলা দুগৰাকী বিমোৰত পৰিল। অবশ্যে অধিকৰ্তাজনে জেইলাৰ চাহাবৰ লগত লগ লগাই দিব পাৰিব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতিও দিলে।

মহিলা কয়দী দুগৰাকীয়ে অকণমান সকাহ পোৱা যেন লাগিল। সেইদৰে জেইলাৰ চাহাবক লগও ধৰিলে। আদ্যোপান্ত নিজৰ ইচ্ছা বিবৰি ক'লে। জেইলাৰ চাহাব বিমোৰত পৰিল। কাৰণ এনেকুৱা ইচ্ছাৰ ওচৰত, ভেওঁৰ চাকৰি জীৱনত কোনোদিন মুখা-মুৰি ছোৱা নাছিল। সকলো শুনিও জেইলাৰ চাহাবে প্ৰশ্ন কৰিলে, —

: তোমালোকে আচলতে কি ক'বলৈ বিচাৰিছা ?

: আমি দুয়োগৰাকীয়ে চাৰ ফাঁচিকাঠত ওলমি মৃত্যুকে সাৱটি

ল'ৰ বুলি ভাবি আহিলো। কিন্তু হাবিৱাহ কৰিলেইতো সকলো আকাঙ্ক্ষা পূৰ্ণ নহয় ? আমি চাব, আমাৰ অন-প্রকৃত বিশদাৰ্থ বৌদ্ধিক দান দিবৰ বাবে ইচ্ছা কৰিছো। যেনে ধৰক, আমাৰ চকুৰোৰে দুটি অজস্র দৃষ্টি শক্তি আমি দিব পাৰে ; আমাৰ কুই যদি কোবোঁ, হিতাধিকাৰীক জীৱন দান কৰে তেন্তে আমি সেই দান দিবলৈ ধৰোঁ। কাৰণ আমি আশা কৰিছো, আমাৰ এইবোৰ অৰ্দ্ধই আন এটা আত্মাক এই পৃথিৱীত ধৰি ৰাখি মানুহৰ বিচাৰ আৰু অবিচাৰৰ সুজৰ্ণ আৰু কেঁইনিমান চাই যাওঁক।

: কিন্তু, যিহঁতো কৰ্মদীকোঁকৰ বৰীয়াহে। দান দিলে দান গ্ৰহণ কৰাৰ বাবেও কোনোবা প্রকৃত থাকিব লাগিব। এই প্রকৃতিত অহিনেও আদেশ দিব লাগিব। কেতিয়াবা অমূল্য বস্তু দান হিচাপে পালেও ল'ৰ নোৱাৰি। তথাপি নিজৰ ইচ্ছাৰ কথা প্রকাশ কৰি একোখন দৰ্শিত জিবি দিবা। চিকিৎসা বিদ্যাই আইনৰ সহায় লৈ কেনেধৰণে জোৱালোকক সহায় কৰে কৰি থাকিব।

সিদিনা মোটেই নিশা জেইলাৰ চাহাবৰ টোপনি নাছিল। তেওঁ আগতীয়াতকৈ আনিছিল — দুয়ো পৰাকী মহিলাই মানুহ হজাকাবিনী। কিন্তু আনে তৈয়াৰ কৰা কাগজৰ পৰা কেঁ হিচাৰী জনাৰ তেওঁ আহুই প্রকাশ কৰা নাছিল। যেতিয়া মহিলা দুগৰাকীয়ে এনে এটা মহৎ কাৰ্যৰ বাবে নিজৰ উদ্যততাৰ কথা প্রকাশ কৰিলে তেতিয়া তেওঁ কৰ্মদী মহিলা দুগৰাকীক হৃদয়ৰ গভীৰতম কোখৰ পৰা আনিবৰ বাবে বেছি ইচ্ছুক হৈ পৰিল।

মানুহ যেতিয়া সেৱক হয় তেতিয়া জীৱনৰ পূৰ্ণ-প্রাপ্তি লাভ কৰে। মানুহ যেতিয়া মানুহৰে প্রভু হয় তেতিয়া ভোগৰ যাজেৰে শূন্য-প্রাপ্তিত আত্মহাৰা হৈ পৰে।

জেইলাৰ চাহাবে কৰ্মদী মহিলা দুগৰাকীক নিজৰ কোৱাৰ্টাৰলৈ মাতি নি অকলশৰীয়াতকৈ বহিখলৈ দিলে। আৰু এনে এক সহস্রদুৰ্ভাগ্যে দুয়োপৰাকী মহিলাক গ্ৰহণ কৰিলে যেন জেইলাৰ চাহাবক, মানুহৰ অনন্তৰ ঘটনাৰ যাজত ইও এটা নতুন ঘটনাৰ সংযোগ হৈ নতুনকৈ সোৱাদ দি যাব।

ধুনীয়া বলা বস্তৰ পৰাকীয়ে এটা দীঘলীয়া হুনিয়াহ কাটি ক'লে, — সেই কাছিনী বৰ দীঘলীয়া চাহাব

আগডলা মৌজাৰ মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰী আৰু গড়পেটা মৌজাৰ মৌজাদাৰ ভদ্ৰ কান্ত গোস্বামীৰ অধোবিন্ধ মনৰ যুদ্ধখন আজিৰ নহয়। তেওঁলোকৰ ডেকাকালৰ পৰাই এই যুদ্ধখন চলি আহিছে। দুয়োখন মৌজা ওচৰা-উচৰি যদিও দুয়োখন মৌজাৰ বাসিন্দাবোৰে দুয়োজন মৌজাদাৰক কোনোদিনে সমান বুলি ভবা নাই। এওঁলোক দুজনৰ কোনজন কিমান প্ৰতাপী তাক দুয়োখন মৌজাৰ মানুহেই বহুৰে বহুৰে জুখি চায়— হাতীৰ সংখ্যাৰ হিচাপত। অৰ্থাৎ যিজন মৌজাদাৰেই যিটো বছৰত যিমান বেছি হাতী ধৰিব পাৰে সেইজনেই আনজনতকৈ ডাঙৰ বা প্ৰতাপী বুলি ৰাইজে মৌন সন্মতি প্ৰকাশ কৰে। সিহঁলে এনেকুৱা হ'লগৈ যে কম প্ৰতাপী মৌজাদাৰৰ মৌজাখনৰ বাসিন্দাবোৰৰ সন্মানত আঘাত লগা হ'ল। এই ঠৈল দুয়োখন মৌজাৰ মানুহৰ মাজত ব্যক্তিগত কাজিয়া আদিও হৈ থাকে।

মৌজাদাৰৰ সন্মানেই মৌজাখনৰ বাসিন্দাৰ সন্মান। মৌজাদাৰ প্ৰতাপী হ'লেই খাব নোপোৱা কেলেছবাজনো অহঙ্কাৰৰ প্ৰকোপত বুকু ফিন্দাই ফুৰে। এতিয়াৰ দিনৰ ৰাইজৰ প্ৰতিনিধিৰ দৰে নহয়। ৰাইজৰ প্ৰতিনিধিয়ে ৰাইজৰ হৈ বক্তৃতাৰে কামো কৰে গালিও খায়। কিন্তু মৌজাদাৰ সকলে একো কৰিও নিদিয়ৈ অথচ তেওঁলোকক লৈ সকলোবোৰ মানুহ গৌৰৱত ওকণ্ডি থাকে। ঠিক ধৰ্ম্মগুৰুৰ নিচিনা।

এনে গৌৰৱৰ ভৰত কোনজন মৌজাদাৰে কিম্বদন্তী বাদীক ৰাতিটোৰ ভিতৰতে জাতত তুলিলে সৰ্বসাধাৰণ মানুহে গমকে নালায়। হৰিহৰ মৌজাদাৰৰ দুজনকৈ পুত্ৰই ধৰ্ম্মঘৰতে বিবাহ পাতি বোৱাৰী ঘৰ সুমুৱাই নিখোজ। এজনে জন্তৰ চোৰাং কাৰবাৰ আনজনে কাঠৰ চোৰাং কাৰবাৰ কৰি চৰাইৰ পাখি নতঙাদেশত ভ্ৰমি ফুৰে। অবৈধ স্ত্ৰী লগত ৰাখি নিজৰবোৰ সিঁড়ি ভিঠাত ধুৰী বাদীৰ মৰ্যাদা দি ৰাখিছে। মানুহেও বাহিৰত চুল ভেল দি থকা ঘৰৰ ভিতৰত ভাল বস্ত্ৰ থকা বুলি ভবাৰ দৰে ভাবি থাকে। শব্দৰ দেউতাৰ ব্যক্তিগত চকুৰ আগত ৰাখি বোৱাৰীইতৰ নিজৰ জীৱন উটি যাবলৈ দিয়া হৈছে যথা সূত্ৰৰ দৰে।

আগডলা মৌজাৰ হৰিহৰ মৌজাদাৰে এইবোৰে আভাৰকটা মহলত বনৰীয়া হাতী ধৰিবৰ বাবে ৰো-জা কৰিছে। দুই মাহ আগৰে পৰাই মেদু ফান্দীক দৰ্শন দি ঘৰতে পুহি ৰাখিছে। ফেব্ৰুৱাৰী মাহে নিশাই জন্তুমালাক

প্ৰশিক্ষণ দি আছে। জয়মালা হ'ল হৰিহৰ মৌজাদাৰৰ অতি মৰমৰ পুৰণি পোহনীয়া হাতী। যেনু ফান্দীৰ বৰ বিশ্বস্ত জয়মালা। জয়মালাক প্ৰশিক্ষণ দি কুনকুনী কৰি লোৱা হৈছে। কুনকুনী হ'ল চিকাৰী হাতী। বিপদৰ সময়ত কুনকুনী হাতীৰ বুদ্ধিয়ে মানুহৰ বুদ্ধিকো চেৰ পেলায়।

অধিক উৎসাহ আৰু অধিক মনোবলেৰে যেনু ফান্দীয়ে ফান্দৰ বহী তৈয়াৰ কৰিছে। এইবাৰ গড়পোটা মৌজাদাৰতকৈ বেছি হাতী ধৰিবই লাগিব।

হৰিহৰৰ এই প্ৰকৃতিৰ সৰ্ববাদ খুউব ভিতৰ-হাঁকৈ গড়পোটা মৌজাৰ ভদ্ৰকান্ত গোস্বামী মৌজাদাৰে পাই গৈছে।

গড়পোটা মৌজাৰ মৌজাদাৰে এইবাৰ পশ্চিমবঙ্গৰ ফালৰ পৰা বনৰীয়া হাতী ধৰিবলৈ বেছি দক্ষহাৰে ফান্দী জানিছে। সুবানখাটা, নান্নাতাৰীলৈকে প্ৰচাৰ হৈছে যে এই ফান্দীৰ ওচৰত বনৰীয়া হাতীৰ জাক পৰ্যন্ত কাৰু হৈ যায়। প্ৰচলিত হাতী চিকাৰ কৰা পদ্ধতিতকৈও নিজে কিছুমান কটিপ জানে, যিবোৰ কটিপ আমাৰ স্থানীয় ফান্দীবোৰে নাজানে। হাতী চিকাৰ আৰু আন চিকাৰৰ লগত পাৰ্থক্য এইখিনিতে যে হাতী চিকাৰত বনৰীয়া হাতীক জীয়াই জীয়াই ধৰিব লাগে, পাখিলে শৰীৰত এটা আঁঠোৰ নলগাকৈ। হাতী চিকাৰত চিকাৰীয়ে বিপদাপন্ন সময়ত নিজকে বন্ধা কৰিব লাগিব নিজৰ বুদ্ধিৰে। প্ৰতিবন্দী ৰাজ্যৰ পৰা অহা এই ফান্দীজনে ছেনো কুনকুনীৰ তলপেটত থাকিও ফান্দ মাৰিব পাৰে। বনৰীয়া হাতীৰ নিঠিত উঠি জাকৰ মাজতে ইটোৰ নিঠিৰ পৰা সিটোৰ নিঠি বগাই ধাউকতে কুনকুনীৰ তলপেটত সোমাই পৰিব পাৰে। এই আচৰিত আচৰিত কাহিনীবোৰ প্ৰচাৰ হৈছে ভদ্ৰকান্ত গোস্বামী মৌজাদাৰৰ মৰমৰ পৰা।

এইবোৰ কথা শুনি শুনি হৰিহৰ চৌধুৰী মৌজাদাৰৰ শিশু টোলনি নহা হ'ল। সময় পালেই ডেওঁ যেনু ফান্দীৰ লগত ওড়ুওড়ী হোকাটো লৈ বহে। যেনু ফান্দীয়ে ডেওঁক অন্তৰ দিয়ে। “আপোনাৰ প্ৰভু, মান বন্ধা কৰিব মোৱাৰিলে মই ফান্দী কামকে এৰি দিম। আপুনি চিন্তা নকৰিব। আমাৰ জয়মালা কুনকুনী বৰ লক্ষী। ফান্দীয়ে নজনা কথাও তাই চকল-কুৰণেৰে শিকাই দিব পাৰে।”

: জানো! তাই সেইবোৰ কি কৰাৰে মোক সাহুনা দিহ? সিহঁতও বহি থকা নাই নহয়? শুনিছো, দিনে ৰাতিয়ে ছেনো আফলি কৰা ফান্দীৰ

লগত নিত্য নতুন কৌশল উদ্ভাৱন কৰিয়েই আছে। আন্ধাৰকাটা মহলত হেনো হাতীৰ চাহান কেবাটাও আছে।

++

++

++

নিৰ্দিষ্ট দিনত আগডলা মৌজাৰ মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ ঘৰত গণেশ পূজা আৰম্ভ হ'ল। জ্যোতিৰীয়ে দিন, বাৰ, ক্ষণ সকলো হিচাপ কৰি উলিয়াই দিছে। মঙ্গলতীৰ দ্বাৰা মঙ্গল চাইছে। পুৰোহিত পণ্ডিতে মৌজাদাৰ চৌধুৰীক আশীৰ্বাদ দিছে। মেদু ফান্দীয়ে কপালত দীঘলীয়া ফোট লৈ গণেশ দেৱতাৰ মূৰ্ত্তিত সেৱা জনাইছে। জয়মালা কুনকুনীৰ কপালতো এটা বঙা সেন্দূৰৰ ফোট দিয়াইছে। তাৰ পিছত মেদু ফান্দীয়ে হৰিহৰ চৌধুৰীৰ ভৰিত দীঘল দি পৰি আশীৰ্বাদ বিচাৰিছে। হৰিহৰ চৌধুৰীৰ আকুল আকাংক্ষাক ফলৱতী কৰিবলৈ তাৰ দুচকুৰে গিৰগিৰকৈ পানী ওলাই আহিছে। তাৰ পিছত লাহেকৈ, থিয় হৈ থকা কুনকুনীৰ আগ ঠেং দুটাত হাতখন লগাই সেৱা কৰিছে।

: আমি পাৰিম নহয় জয়মালা ? দেউতাৰ ইচ্ছা পূৰণ কৰিবলৈ ? দেউতাক সেৱা জনা জয়মালা।

জয়মালা কুনকুনীয়ে শুঁড়ডাল ওপৰলৈ তুলি হৰিহৰ চৌধুৰীক চোলাম জনালে। বাৰান্দাতে বৈ থকা বৰ বোৱাৰী বনজাই হাতত লৈ অহা পকা কল দুটা জয়মালাৰ শুঁড়ৰ আগত তুলি দিলে। অতি সন্তৰ্পণে জয়মালাই কলদুটা মুখত ভৰাই লৈ আকৌ এটা চালাম দিলে।

মেদু ফান্দীয়ে জয়মালাৰ কাণ এখনত ধৰি আদেশ দিলে “জুগজুগ-জুগজুগ”।

কুনকুনী জয়মালাই আগফালৰ এখন ভৰিৰ আঠ ভাঙি এনেদৰে ৰাখিলে যেন এটা জখলাৰ খোপহে। সেই খোপত ভৰি দি একেটা লাফতে মেদু ফান্দী জয়মালাৰ গলত বহি ল'লে। ভৰি দুখন গলচাত সুমুৱাই ল'লে। গলচা হল হাতীৰ ডিঙিত নিকোৱা, সৰু সৰু বহীৰে বুই উলিওৱা ধুৱীয়া গলপাতা। দুয়োখন ভৰিৰ কুঁচা আঙুলীৰ ষোঁটনিৰ কিটিলতে হাতী আগ সিচ কৰে, সোঁৰে বাঁওৰে ঘূৰে।

মেদুফান্দী জয়মালাৰ সিঠিত উঠি হৰিহৰ চৌধুৰীৰ বাটচ'ৰাৰ পৰা ওলাই আহিল। ৰাজ আলিত খোজ দিলে। আন্ধাৰকাটা মহললৈ হাতীৰ খোজৰে তিনিদিনৰ বাট। হিমালয়ৰ পাদদেশত। বাওঁতে মেদু ফান্দীৰ

গাঁওখন পায়। বাতিটো তাতে থাকিব। তাৰ যবতে দুজন ডেকা ল'ৰাও
বৈ থাকিব। এজন বাঁহী। বাঁহী মানে হাতীয়ে খাবলৈ বাঁহ, কলগছ
আদি যোগান ধৰা লোক। আন এজন ডেকা ল'ৰাও বৈ থকাৰ কথা।
সি মাউডৰ কাম কৰিব পাৰে। সি চিকাৰী হাতীৰ নিঠিত উঠি ফান্দৰ
বহী টান টিলা কৰিব জানে। যব গাটেকত ল'ৰা। ভয়-ভীত নাই।

এই মাউড কাম কৰা ডেকাজনে মেদু ফান্দীৰ বৈশীয়েক কপাই
বালাৰ লগত বৰকৈ হলি গলি কৰিব খোজে, তাহিহে বৰকৈ আসে দিয়া
নাই। হাজাৰ হওক ফান্দী, মাউডকৈ ওপৰ থলগৰ লোক। ফান্দীৰ বৈশীয়েক
হৈ মাউডৰ লগত হলি গলি কৰা ঠিক নহয়। তাতে আকৌ ডেকা মাউডজনৰ
কেবাটাও বদ অভ্যাস আছে। মেদু ফান্দীৰ চকিৰ লগত বিজাই চালে
ডেকা মাউডজনে মেদুৰ কেএৰ আঙুলিৰ পানী পাবলৈ বোধ্য নহয়।

মেদু ফান্দী কুনকুনী জয়মালাৰ সৈতে নিশা তাৰ যবখন পালে।
হাতী চিকাৰত নিব লগীয়া সাজ - বাচন, লাহ - লাকটু বস্ত্ৰাত ভৰাই
কপাই বালাই সাজু কৰি থৈ দিছে। বাউড থাকৰ বন্ধৰ কোমল চাউল,
চাউলৰ শুডি সান্দহ, ভীষ কল সকলো জোগাৰ হৈয়ে আছে।

মেদু ফান্দীয়ে তাৰ যবৰ সৰুখত থকা জড়ৰ শিললু জোপাতে জয়মালাক
বাৰ্জি ধলে। বাঁহী ল'ৰাটোৱে কেইজোপামান কলগছ কাটি আনি তাত
বাৰিছিলেই।

মেদু ফান্দীয়ে যবৰ বাঁহৰ দৰ্জাখন ঠেলি দিলত কেবকেবকৈ এটা
শব্দ হ'ল। আনটো কোঠাত বাঁহী ল'ৰাটো আক ডেকা মাউডজন শুই
আছে। আজি তিনিবাহৰ মূবত নতুনকৈ বিয়া কৰাই অনা মেদু ফান্দীৰ
বৈশীয়েক কপাই বালাই ঘন বাতি বাঁহৰ দৰ্জাখনৰ মিঠা শব্দটো শুনিবলৈ
পাইছে। তাই আছে-বেখে বিছনাৰ পৰা উঠি জুইবাহৰ কাঠি এডাল
খুঁটি দি কেবাটিন ডেলৰ চাকিটো জ্বলালে। বাঁহৰ বেৰৰ কোঠাটো
পোহৰাই চাকিটোৰ শিৰাই আনটো কোঠালৈকে বেৰৰ জলঙাৰে পোহৰ
ঠেলিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। আনটো কোঠাত শুই থকা ডেকা মাউডজনে
মুখ দাঙিচাইছে। দেখা নেদেখাৰ মাজতে মেদু ফান্দী আক কপাই বালাক
সি দেখিলে।

: এতিয়া নহয়। হাত ভৰি খুই বাহি খোৱা তাত কেইটা বাহি
লোৱা। — কপাই বালাৰ কঠকঠ।

মেদুফান্দীয়ে হাত-ভৰি ধুই ভাত সাজ খাই ল'লে। মজিয়াতে বিড়ি এটা টানি লয় মানে ৰূপাই বালা বিছনা পাৰি ধোৱা চাং খনতে উঠিল। শুদা মেখেলা খন বুকুৰ ওপৰতে পিঙ্কি লৈছে। কেৰাচিৰ চাকিটো মজিয়াতে জ্বলি আছে। মেদুফান্দীয়ে বিড়িটোৰ অবশিষ্ট অংশ মাটিত ভৰিৰে মোহাৰি ৰূপাই বালক চাবৰ চেষ্টা কৰিছে। ৰূপাই বালাই বুজি পাইছে। তাই নিজকে কোৱাৰ দৰে কৈছে : “এই দুটাই সজিয়াতে জৌ এসোপা গিলি বিছনাতে মৰা পৰি থকাৰ দৰে পৰি আছে হবলা ? আপুনি আহি পোৱা গমকে পোৱা নাই”।

মেদুফান্দীয়ে ৰূপাই বালাৰ মনৰ কথা বুজিব পাৰিছে। সি লাহেকৈ ৰূপাই বালাৰ কাষতে বহি পৰিল। ৰূপাই বালাই বিছনাখনতে নিজৰ শৰীৰটো ইফালে সিফালে লৰাই পিঙ্কি থকা কাপোৰ বিছনাৰ কাপোৰ একাকাল কৰিলে। মেদুৰে উত্তেজিত হৈ ৰূপাই বালাৰ শৰীৰটো সাৰটি ধৰোতেই আনটো কোঠাৰ পৰা মাউতে মাত দিলে—

: মেদুকাই, আহি পালি ?

মেদুৰে চাংখনৰ তলতে জ্বলি থকা মাটিৰ চাকিটো এখন ভৰিৰে নুমুৱাই দি এটা গল হেৰুৱাই মাৰি মাত দিলে।

: তইতৰ টোপনি অহা নাই হবলা ? মই কেতিয়াবাই আহি পালো। টোপনি যা। নিচেই পুৱাতে যাত্ৰা কৰিব লাগিব।

কাহিলি পুৱাতে মেদুৰ ঘৈণীয়েক ৰূপাইবালা ফেকুৰি উঠিল। চকুৰ পানীৰে তাই একো নেদেখা হৈছে।

: যাত্ৰাৰ সময়ত নাকাপিবিচোন। কান্দোন অমজলৰ চিন। মৌজাদাৰ দেউতাই আহিবৰ সময়ত এইয়া পাঁচল টকা দিছিল। এইয়া ল।

ৰূপাই বালা মেদুৰ বুকুতে সোমাই পৰিল। তাইৰ গাৰ কাপোৰ-কানি মেদুৰ হাততে লাগি আছিল। মেদুৱে তাহিক দাং কোলা কৰি বিছনাত শুৱাই দি ৰূপাইৰ গালতে এটা কামোৰ মাৰি দিলে।

: মেদুকাই ! হাতী আনিলো। বস্তাটো উলিয়াই দে। — মাউতৰ চিঞৰ।

নিচেই পুৱাতে মেদু ফান্দীয়ে ৰূপাই বালাৰ পৰা বিদায় ললে। আৰু বাকীটা মহলালৈ ৰে আৰু এদিনৰ বাট। গৈয়ে প্ৰথমতে মহলাৰ ওচৰৰ গাঁৱত হাটী পাতিব লাগিব।

ইফালে গড়পোটা মৌজাব মৌজাদাৰ জয়কান্ত গোস্বামীক চুবুৰীয়া বাজাব ফান্দী আহি পালে। গড়পোটা মৌজাব মৌজাদাৰে হাতীৰ মূহল পাইছে গাবো পাছকৰ নামনিত থকা বামচাহী মূহল। জয়কান্ত গোস্বামীৰ ইলাহি কৰ্মৰ। তেওঁ নিজৰ ফালৰ পৰাই হাতী পঠিয়াইছে তিনিটা। আটাইবোৰেই চিকাৰী হাতী। চুবুৰীয়া বাজাব পৰা অহা ফান্দীৰ বাবে বিশেষ একো জোগাব কৰিবলগীয়া নহ'ল।

বামচাহীৰ ওচৰতে ফুলবাৰীত কেম্প কৰিলে। হাতী পাছকৰ পৰা নাথি আছে। হাতীৰ জাক। এইজন ফান্দী খেদা চিকাৰত ডাল বুলি খ্যাতি আছে। এইজন চিকাৰীয়ে দুটা কুনকুশী লৈ চাহানৰ মাজত সোমাই গ'ল। চাহান হল হাতীৰ জাক। হাতীৰ জাকত মথনা হাতীটো সকলোৰে আগত যায়। সিহে সিহে আনবোৰ।

চিকাৰী হাতী দুটা বনৰীয়া হাতীৰ মাজত সোমাই পৰিল। চিকাৰী হাতীৰ, এটাৰ পিঠিত ফান্দী, আনটোৰ পিঠিত ফান্দীৰ সহায়কাৰী মাটিত। সিহঁত নিৰীক্ষণ কৰিছে। সুযোগ চাইছে — কোনটো বনৰীয়া হাতীৰ গলত ফান্দ মাৰিব পাৰি। মথনা হাতীটোৱে নেদেখাকৈ সিহঁত সোমাই পৰিছে হাতী জাকৰ মাজত। অকণমানি, থাকৰ গাৰীৰ খাই থকা হাতী পোহালি ধৰাটো মানা। ধৰিব নোৱাৰে। ধৰিব লাগীয়া হাতীৰ জোখ-মাখ আছে। এই মাখ আন্দাজতে হয়। সেয়ে পাঁচ ফুটী হাতীৰ সন্ধান কৰিছে। হয় ফুট হ'লেও কথা নাই।

লাহে লাহে সিহঁত চিকাৰ কৰিব খোজা বনৰীয়া হাতীৰ কাষ চপিল। সুযোগ চাই ফান্দীয়ে ফান্দ মাৰিলে। ফান্দৰ বহী লৈ চিকাৰ কৰিব খোজা হাতীৰ মূৰৰ ওপৰত পৰিল। তাৰ ওঁড়ডাল কোঁচাই মিলত ফান্দ লৈ ডিঙিতে মেৰ খাই ধৰিলে। চিকাৰী হাতীয়ে লাহে লাহে বহী টান দিলা কৰি বনৰীয়া হাতীটোক কাষ চলাবৰ চেষ্টা কৰিছে। লগে লগে, লাহে লাহে ফান্দত পৰা হাতীটোক চাহানৰ পৰা উলিয়াই অনাৰ চেষ্টা।

হাতীৰ জাক আগবাঢ়ি গৈ আছে। চিকাৰী হাতী দুটা জাক ফান্দ মাৰা বনৰীয়া হাতীটো লাহে লাহে নিহ পৰি চিকাৰী হাতী দুটাৰ মাজত সোমাই পৰিছে। ফান্দত বান্ধ খোৱা বনৰীয়া হাতীটো লগৰ লগত লৈ থকা বুলি ভাবি গৈ আছে।

এটা নদীৰ কাষ চাপিল। হাতীৰ জাকটো পানী খাবলৈ নদীৰ
গৰাত নামি গ'ল। ফান্দীৰ নিৰ্দেশত চিকাৰী হাতী দুটাই এইখিনিতে
বনৰীয়া হাতীটোক টানি ধৰিলে। ফান্দী আৰু মাউত চিকাৰী হাতীৰ
সিঠিত। বনৰীয়া হাতীটোক টানি ধৰাত সি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। তাক
আৰু জোৰেৰে টানি চোচোৰাই অনা হ'ল। চিকাৰী কুনকুনী হাতী দুটাই
তাক ফান্দৰ বহীত ধৰি টানিছে। সিহঁতৰ মাজত সুমুৱাই লৈছে। তাৰ
বুকুৰ তলেৰে বহী গৈ গাটো বাকি পেলাইছে। সি চিঞৰত গগণ ফালিছে।

বনৰীয়া হাতীৰ দলপতি মথনাটোৱে ফান্দত পৰা হাতীটোৰ চিঞৰ
তিনি পানী-খুঁৱলিৰ পৰা শ্রুতি চাইছে। লগে লগে শুঁড়ডাল ওপৰমুঠাকৈ
দাঙি ধৰি এটা দীঘলীয়া আটাহ পাৰিলে। বননীখন বজনজনাই গ'ল।
বিলম্বী আগজাননী।

লগে লগে গোটেইজাক বনৰীয়া হাতীয়ে খেদি আহিল— চিকাৰী
হাতী দুটালৈ।

ফান্দীয়ে কথা বিবৰণ দেখি চিকাৰ এৰি দিলে। বনৰীয়া হাতীটো
যুদ্ধ হ'ল যদিও হাতীৰ জাকটোৱে সিহঁতলৈ চোঁচা ললে। লগে লগে
চিকাৰী হাতী আৰু বনৰীয়া হাতী সমুখা-সমুখি যুদ্ধত অবতীৰ্ণ হ'ল।
যুদ্ধ চলি থাকোঁতেই এপাকত মথনাটোৱে মাউতজনক শুঁড়েৰে টানি নি
আহাৰি চিৰাচিৰ কৰি পেলালে। ফান্দীয়ে চিকাৰী হাতীৰ সিঠিৰ পৰা
জাপ মাৰি আন এটা বনৰীয়া হাতীৰ সিঠিৰ ওপৰতে পৰিল। বনৰীয়া
হাতীটোৱে তাক শুঁড়েৰে সিঠিৰ পৰা টানি আনিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।
চাহানটোৰ মাজত বনৰীয়া হাতী আৰু চিকাৰী হাতীৰ চিঞৰত তাল আফাল
লাগিল। কোনোবা এটা পলকত ফান্দীটোৱে জাপ মাৰি মাটিত নামিল।
মাটিৰ পৰা সি দৌৰি পলাবলৈ ধৰিলে। সি দৌৰি দৌৰি গৈ ওচৰৰে
দীঘল গছ এজোপাত উঠিল। জললৰ মাজৰ গছ। বনৰীয়া হাতীৰ জাকটোৱে
লিছে লিছে খেদি গ'ল। গছজোপা শুঁড়েৰে মেৰিয়াই ধৰিলে। গছ জোপাৰ
ভৰিঙে সিহঁত প্ৰশ্ন কৰিছে আৰু গছজোপা উত্তালিবৰ চেষ্টা কৰিছে।
চিকাৰী হাতী দুটা অদূৰত অসহায়ৰ দৰে থিয় হৈ থাকিল।

দলপতি মথনাই বি কৰিছে হাতীৰ জাকটোৱেও তাকেই কৰিছে। সিহঁত
ফান্দী উঠি থকা গছজোপা বগাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। ফান্দীয়ে গছজোপাৰ
ওপৰত জোৰেৰে সাৰটি ধৰিছে।

এসময়ত গছজোপা লৰিবলৈ ধৰিলে। গছজোপা সামান্য হলো বেন লাগিল। ফান্দীয়ে গছজোপাৰ ওপৰতে ভয়ত ভৰ্ত হেৰুৱাইছে। কি কৰা যাব ? গছডাল লাহে লাহে মাটিলৈ হালি আহিব ধৰিছে। তথাপি, বিপদত থৈৰ্যা নেহেৰুৱালে বুদ্ধি ওলায়। তাৰ গাত থকা কাপোৰখিনি খুলি ললে। গছজোপাৰ ওপৰতে সি সম্পূৰ্ণ নাঙঠা হ'ল। তাৰ নিহত কাপোৰখিনিৰ টোপোলাটো গছৰ ওপৰৰ পৰাই দূৰলৈ দলি মাৰি দিলে। কাপোৰৰ টোপোলাটো গৈ আন এডাল গছৰ ডালত লাগি ধৰাত বনৰীয়া হাতীৰ জাকটো সেইজোপা গছলৈ ঢাপলি মেলিলে। আকৌ সেইজোপা গছত আৰম্ভ হ'ল অত্যাচাৰ। গছজোপাৰ শুভিত প্ৰশ্নাৰ কৰে আৰু গছজোপা শুঁড়েৰে মেৰিয়াই উভালি পেলাবলৈ যত্ন কৰি থাকোতেই নাঙঠা ফান্দী গছৰ পৰা নামি আহি পলাই পত্ন দিলে। হাতীৰ জাকটো ইজোপা গছৰ লগত যুঁজি থাকিল।

বনৰীয়া হাতীৰ জাকটো আনজোপা গছত ক্ষোভৰ পেটক ভোলাত লাগিল। কাৰণ কাপোৰ যে অকল মানুহ নামৰ প্ৰাণীটোৰ গাতহে থাকে।

এই ঘটনা মৌজাদাৰ জন্তুকান্ত গোস্বামীক ক'বলৈ কোনো নাছিল। তেওঁ মাথো আপেক্ষা কৰি আছে — কোন দিনাখন বনৰীয়া হাতী ধৰাৰ শুভ সংবাদ পায়। প্ৰতিবেশী ৰাজ্যৰ জন্তুকান্ত ফান্দী লাজে জনমানে মৌজাদাৰৰ ওচৰত মুখ নেদেখুৱাও বুলি উবাচ্ত হ'ল।

পাহদিনাখন ৰাতিপুৱালৈকে কুনকুনী, ফান্দী, মাউত কোনো খুৰি নহাত কেম্পত থকা সকল মহা বিপাঙত পৰিল। সিহঁতে আকৌ এটা দিন বাট চালে। নাই। নাই যে নাই ঘৰচীয়া হাতী দুটাৰো দেখা-দেখি নাই। যদি মাউত আৰু ফান্দীৰ কিবা অঘটন ঘটি যুত্থা হৈছে তেনেহ'লে চাগৈ ঘৰচীয়া হাতী দুটাও বনৰীয়াৰ লগ লাগি আকৌ বনৰীয়া ভেজে উক দিছে। কেম্পৰ মানুহখিনি দিহা দিহি গ'ল।

দিন গৈ থাকিল মানে জন্তুকান্ত গোস্বামীৰ মন আনন্দত অধীৰ হৈ আহিবলৈ ধৰিলে। উত্তল-ধুতল মন লৈ পোকটো সিন অতিবাহিত কৰিলে। নতুন হাতী আহি পাবৰ হৈছে। গণেশ পূজাৰ আয়োজন কৰিছে। তেওঁৰ চোভালত ৰে কমেও ছয় সাভটা হাতী ৰিয় হ'ব। তেওঁক অভিনন্দন জনাব।

বিশ দিন পাৰ হ'ল। কাৰো দেখা-দেখি নাই। পাঁচদিন পাৰ

হ'ল— কোনো খা-খবৰ নাই। গড়পোটা মৌজাৰ মৌজাদাৰ ভদ্ৰকান্ত গোস্বামীয়ে বামচাহী মহললৈ মানুহ পঠিয়াবলৈ চিন্তা কৰিলে। অহকাণে-পহকাণে কিবা-কিবি শুনিছে যদিও সেইয়া হৰিহৰ চৌধুৰীৰ 'বতাহ' বুলিয়ে কাণসাৰ নিদিলে।

++

++

++

আনফালে মেদু ফান্দীয়ে এদিন কুনকুনী জয়মালাক লগত লৈ আঙ্গাৰকাটা অঞ্চল এনেয়ে ঘূৰি আহিল। ওচৰৰ সব-সব-গাঁওবোৰত থকা মানুহৰ পৰা বনৰীয়া হাতীৰ গতি-বিধি সম্পৰ্কে বুজ ল'লে। তাৰ সিহঁত হাতীৰ চাহান অহা বাটত কোন সময়ত কোনখিনি জেগাত চাহানৰ চিকাৰ ধৰিব তাৰো এটা পৰিকল্পনা কৰি ল'লে।

হাৰিৰ মাজলৈ সঘনে গৈ থকা স্থানীয় মানুহৰ লগত কথা পাতিলে। পাহাৰৰ নামনি অঞ্চলতে থকা তৰা গছ খাবৰ বাবে বনৰীয়া হাতী পাহাৰৰ পৰা নামে। হাতীৰ দলটোত কেবাটাও পোৰালি হাতী আছে যদিও প্ৰায় চাৰে পাঁচ ফুটী হাতী কেবাটাও আছে। মথনা দঁতালবোৰ আগে আগে আহে, লগত থাকে পোৰালিবোৰ। সিহঁতে সিহঁতে আহি থাকে মজলীয়াবোৰ।

বনৰীয়া হাতী ধৰিলেওতো নহব। ওখ-পাখি মিগিলেও নহব। সুলক্ষীয়া হাতীহে ধৰিব লাগিব। বগা ভালুৰ হাতীৰ লক্ষণ ভাল। তাতে আকৌ যদি ভৰিৰ নখ ছয়টা হয় তেনেহ'লে সেইটো হাতী সুলক্ষীয়া, লক্ষী হাতী। গাভিনী হাতী নাইবা নতুনকৈ পোৰালি দিয়া হাতী ধৰিব নালাগিব। হাতীৰ চাহানৰ মাজত সোমাই লৈ হাতী চিনিব লাগিব। ফান্দী পটু হ'লেই ন'হব। ফান্দীয়ে হাতী চিনি পাবও লাগিব। বনৰীয়া হাতী অদূৰৰ পৰা চিনাক্ত কৰিব জানিব লাগিব। তাৰ সিহঁতহে ফান্দ মাৰাৰ কথা আহিব।

আঙ্গাৰকাটা হাতী মহলৰ ঠাই জৰীপ কৰি উঠি মেদু ফান্দী সজুট হ'ল। সি ফেঞ্চত নিশা ফান্দ মৰা বৰীবোৰ আকৌ পৰীক্ষা কৰি চালে। কুনকুনীৰ নিঠিত সি থাকিব। সহায়কাৰী মাউতজন থাকিব কুনকুনীৰ নিঠিৰ সিহঁতিনে।

কালিলৈ ৰাতিপূৰ্বতে সিহঁতে ৰাত্ৰা আৰম্ভ কৰিব। বনৰীয়া হাতীৰ আঁক নামি অহা জেগাৰ অলপ আঁতৰতে আঁৰ লৈ সিহঁত বৈ থাকিব।

কথামতে কাম। বেছি ফুৰা ওলমুও উঠিল। মেদুফান্দী, মাউত কুনকুনী জয়মালাৰ নিঠিত উঠি নিদিষ্ট ঠাইত বৈ আছে।

সময়ত দেখা গ'ল গোখুলিৰ খুলি উৰ-বা সি খুলি উৰ-বাই পাহাৰৰ

আকৌ, সিটলৈ পৰিব লাগিলে সৰ্বনাশ কৰিবি। সময় ব্যতিৰেকে কুনকুনীক দৌৰাই দিম। আকৌ কোনো সময়ত হঠাৎ বৈ যাব। ভয় নকৰিবি। যই নমৰালৈকে তই নমৰ।

মেদু ফান্দীয়ে কুনকুনীক আঙুৰাই নিলে। ফান্দীৰ বহীৰ মেৰপেঁচবোৰ অকৌ এবাৰ পৰীক্ষা কৰি চালে। থিকে আছে। সি ফান্দৰ বহীডাল কপালত লগাই সেৱা কৰিলে।

কুনকুনী বেগাই আগবাঢ়িছে।

বনৰীয়া হাতীৰ চাহান গৈ তৰাণিত সোমাই পৰিছে। একেবাৰে সিহঁত আছে তিনিটা হাতী। আনুমানিক জোখে মাপে মিলিছে।

কুনকুনী বেগাই খোজ দিছে।

এইয়া বনৰীয়া হাতীৰ একেবাৰে সমীপত।

তৰাণিৰ মাজত মথনা, দঁতাল আটাইবোৰ। তৰাণিৰ মাজত পোৱালিবোৰ লুকাই পৰিছে। মজলীয়াবোৰে আনন্দতে বালি মাটিবোৰ শুঁড়েৰে খান্দিলে সিঠিলৈ মাৰি পঠিয়াইছে।

কুনকুনী সিহঁতৰ একেবাৰে কাষ চাপিছে।

মেদু সাজু। এই ফান্দ মাৰো মাৰো অবস্থা।

ফান্দ মাৰিলেই। লগে লগে ফান্দৰ বহীয়ে এটা বনৰীয়া হাতীৰ গলত মেৰিয়াই ধৰিলে। মেদু ফান্দীয়ে লাহে লাহে বহীডালৰ দুই মূৰ কুনকুনীৰ সিঠিৰ বহীৰ লগত এনেদৰে বান্ধি পেলালে যেন বনৰীয়া হাতীটো অকণমান আঁঠুৰলৈ যাব খুজিলেই বহী টিলা কৰি দিব পাৰে আৰু দৰ্কাৰ হ'লে টানি আনিবও পাৰে।

বনৰীয়া হাতীটোৱে অশ্ৰুজি অনুভৱ কৰি আঁতৰিবৰ চেষ্টা কৰিছে। কুনকুনীয়ে টানি ধৰিছে। ইলিনে বেলি পাতত বহিছে। মেদু ফান্দীয়ে শিকাই দিয়া অনুসাৰে মাটিত হাউৱে জুইৰ মহলা জ্বলাই দিলে। জুই দেখি বনৰীয়া হাতীৰ পালটো পলাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। চিঞৰ - বাখৰ কৰি আটাইবোৰ হাতী অহা বাটেৰে পলায়ন কৰিছে। কোনেও কাৰো কালে চাবৰ সময় নাই। জুইৰ মহলাই যেন সকলো সৰ্বনাশ মাতি আনিব। বনৰীয়া হাতীয়ে চিঞৰত গগন কৰিছে। সেই সুযোগতে মেদুৱে ফান্দত লাগি ৰোৱা বনৰীয়া হাতীটোক কুনকুনীৰ নিছেই কাৰলৈ টানি আনিলে। চাবে পাঁচ কুটী হাতী। সিও চিঞৰিছে। মেদুৱে খুবকীখনেৰে

আকৌ! অহা বছৰ হাতী খৰাৰ আগে আগে বিক্ৰী কৰিব। হাবিব গছ
কটা ডাঙৰ ডাঙৰ ঠিকাদাৰৰ ওচৰত বিক্ৰী কৰিব আকৌ।

সৌটো। সৌটো যে দেখিছ, সৌটো যখন। যখনৰ দাঁত দুটি।
মাজৰ জনী চাৰে। মাইকী হাতী। বাকী দুয়োটাই দঁতাল। মন্ত মন্ত
দাঁত ওলাই আহিব। ইহঁত দুটাৰ দাঁত ওলাই আহিলে দেখিবি নহয়?
ডাঙৰ ডাঙৰ দাঁত। এতিয়া বয়স কম আছে বাবেহে ডাঙৰৰে দাঁতবোৰ
ওলোৱা নাই।

সিঠিৰ ফালে গোষ্ঠীটোৰ একাল নোহোৱা জনে ক'লে,— হাতীবোৰ
বাকি খোৱাৰ দৰে আমাকো বৌজাদাৰ দেউতাই মৰমৰে টকা-পইচা
ধৰলৈ দি বাকি থৈছে দে। সেইতাহিহে আমাৰ পেটবোৰত কেদু-কুখটিবোৰ
জীয়াই ৰাখিছে। পেট কামুৰিলেই বৌজাদাৰ দেউতাৰ ওচৰলৈ আহিবি।

ছয়টা হাতীৰ ছয়টা মাউত বাঁহ পানী সিঁওতেই ব্যস্ত। মাজে
মাজে গাঁৱৰ মাজেৰে ফুৰাবলৈ নিয়ে। সব-সব ল'ৰা-ছোৱালীবোৰে
উদং গাৰে কঁকালৰ গামোচাখন এখন হাতেৰে খামুচি ধৰি বন্ধৰ ভিতৰ
পৰা ওলাই আহে। হাতীৰ লিছে লিছে দৌৰে। সিহঁত গায় —

হাতী ঐ হাতী

গামোচা গল ফাটি

বানপানীত ডুবি থাকে

আমাৰ ঐ ভেটি ॥

হাতী ঐ হাতী

ভোকত আমি কল খাওঁ

আমাকো নে মাতি ॥

তেনেদৰে দৌবোতে কোনোবাটো দুৰবিঘনৰ ওপৰতে হামকুৰি ৰাখি পৰে।
হাতীয়ে ঘূৰিকে নাচায়। বাঁটৰ কাষত থকা কলগছ, বাঁহগছৰ পাত
মহুত্ৰিহি খায়। গাঁৱৰ মাজেৰে ঘূৰাই আনি হাতী আকৌ আগৰ ঠাইত
বাকে।

হাতীৰ খাদ্য বোগাবলৈ আছে এজন বাঁহী। তাৰ কাম হ'ল বাকি
খোৱা থাকিলে সি সমৱসতে দানাপানী বোগান ধৰিব লাগে।

বৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীক হাতীবোৰ গটাই দি খেদু কাৰীয়ে
টকা এহেজাৰ লৈ অবলৈ বাঙলা হ'ল। সি গৈ গৈ নিজৰ জুপুৰিটোত

সোমাল। বনৰীয়া হাতী ধৰি অনা বাবে হৰিহৰ মৌজাদাৰৰ বিমান আনন্দ, মেদু ফান্দী ঘৰলৈ ওভতি অহা বাবেও কপাই বালাই সিমান আনন্দ পাইছে। মেদু ফান্দী চিকাৰলৈ যোৱাৰ দিন ধৰি তাইৰ বুকুখনে ধান বানি আছিল। শেতেলীৰ গাৰুটো বুকুত চেপি ধৰিও তাই সেই বুকুৰ ঢপঢপনি কমাব পৰা নাছিল। আজিহে যেন তাইৰ বুকুৰ উপাহৰিনি ভালদৰে টানিব পাৰিছে।

+

+

হাতী ধৰাৰ আনন্দতে আৰু মৌজাদাৰ ভদ্ৰকান্ত গোস্বামীক এসেকা দিয়াৰ গৌৰৱতে আগডলা মৌজাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীয়ে এটা ডাঙৰ ভোজৰ আয়োজন কৰিলে। পাঁচ গঞাক মাতি সেই ভোজ খুৱাব। ভোজৰ কথা প্ৰচাৰ হ'ল। চাৰিটা শিঙাল পহ। দহ বাৰটা খাহী ছাগলী। ভোজ বান্ধিবৰ বাবে দহ বাৰটা জুই ধৰা চৌকা। পঞ্চাশজন বান্ধনি, বিলনীয়া। সেইদৰে মৌজাদাৰৰ আহল-বহল টোলৰ মাজতে এই ভোজৰ আয়োজন চলিল। পহ, ছাগলীৰ মাংসৰ লগতে মাছ কাছ আদি বাছি ধুই ভোজৰ আয়োজন। যেন মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ বহি মূৰ্তিবলৈকে সময় নাই।

পূবে পাহ ফটাৰ আগৰে পৰা চৌকা জলাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। বান্ধনিৰে বিধে বিধে ব্যঞ্জন তৈয়াৰ কৰাত ব্যস্ত হৈ পৰিছে। বিশমোন চাউলকে সিঁজাব। লাগিলে আকৌ সিঁজাব। ডুবাৰি কোনেও নোখোৱাকৈ যাব নোৱাৰে।

বাতি পূৰাৰে পৰা মানুহৰ সোঁত বৈছে। মৌজাদাৰে শুভুভুভী হোকা টানে আৰু চিঞৰ এটা মাৰি কাৰোবাক কিবা এটা নিৰ্দেশ দিয়ে। মেদু ফান্দীও নিমন্ত্ৰণ বন্ধা কৰিবলৈ ঘৰৰ পৰা আহি পাইছেহি। মৌজাদাৰ দেউতাক সেৱা জনাই ভিতৰ চোতালৰ কোণ এটাত বহি থাকিল। লগত মাটিত কেইজন। হাতীক বাঁহ পানী দিয়া দায়িত্বজানহীন বাঁহী ল'ৰাজনো সিহঁতৰ মাজতে বহি পৰিল।

সিহঁতে মাজে মাজে চোতালৰ কোণটোত ঢাৰি পাৰি বহি থকাৰ পৰাই গল মেলি আগচোতাললৈ চাবৰ চোঁচা কৰিছে। চহৰৰ পৰা ডাঙৰ ডাঙৰ নেতা, বিলাগোম বিষয়া আহিছে। মৌজাদাৰ দেউতাক অভিনন্দন জনাইছে। খানা পাইছে আৰু ঘটৰেৰে স্পৰিহাৰাৰে তুচি গৈছে। আনফালে চামিয়ানাৰ ডলত গাঁৱৰ মানুহবোৰে নিজে নিজে পাত পাৰি লৈছে। উদৰ পূৰাই পাইছে আৰু তুচি গৈছে। সিহঁতবোৰক মাত এবাৰ দিবলৈ মৌজাদাৰ

বনৰীয়া হাতীটোৰ মূৰত কেইটামান ঘাপ মাৰিলে। সি চিঞৰিছে। মূৰত খুবকীৰ ঘাপ লাগি সি হাবিৰ মাজত জলক-ডবক দেখিছে। লগৰ হাতীবোৰ নোহোৱা হোৱা বাবে সি বাট হেৰুৱাইছে। সি কোনকালে বাঘ লাগিব নিজেই কব নোৱাৰা অবস্থা। বনৰীয়া হাতীটো কুনকুনীৰ গায়ে গায়ে বান্ধ খাই পৰিল।

কুনকুনীয়ে যি ফালেই টানি লৈ গৈ আছে সেইফালেই বনৰীয়া হাতীটোৰে খোজ দিছে। ওঁড়ডাল ওপৰলৈ ভুলিলেই মেদু ফান্দীয়ে অমুচ ডালেৰে কোব মাৰি দিয়ে। খুবকীৰ খনেৰে মূৰত ঘাপ দিয়ে। এই যদিও কাম বেছি ডুবাৰ আগতে কৰিব লাগিব। বেছি অলপ ঘোৱাৰ সিহঁত যদিও হাতীৰ ঘা নুশকাৰ। এই কথা মাউত ফান্দীবোৰে জানে।

বনৰীয়া হাতীটো টানি আনি ধূৰাত বান্ধি ধোৱা হ'ল। ধূৰা হ'ল বনৰীয়া হাতীৰ প্ৰশিক্ষণ দিয়া ঠাই। ইয়াতে হাতীটোৰ সিঠিত প্ৰকাণ্ড লোহাৰ শিকলিৰে বন্ধা হয়। আগ ঠেং সিহঁত ঠেং জুটিয়াই বন্ধা হয়। ইয়াতেই বনৰীয়া হাতীৰ বনৰীয়া ভেজ মাৰি সম্পূৰ্ণ বশ কৰা হয়। ধূৰাত থকা সময়ত খাদ্য খুউব কম পৰিমাণে যোগান ধৰা হয়। যিখিনি খাদ্য নহলে নহয় তাৰ বাহিৰে একো বস্তু খাবলৈ দিয়া নহয়। ধূৰা সাধাৰণতে জঙ্গলৰ ওচৰৰ, মানুহৰ কম বসতি অঞ্চলতে পতা হয়। কিয়নো প্ৰশিক্ষণত থকা হাতীয়ে যাতে কোনো মানুহকে অনিষ্ট কৰিব নোৱাৰে তাৰ প্ৰতি সচেতন হৈছে ধূৰাৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰা হয়। তদুপৰি বনৰীয়া হাতীক প্ৰশিক্ষণ দিওঁতে যি অভ্যাচাৰ চলোৱা হয় তাক সৰ্বসাধাৰণ মানুহৰ চকুৰ আঁৰত ৰাখিছে কৰা হয়।

গজালি চিকাৰ কৰিবলৈ পোন্ধৰ দিনৰ পৰা এমাহ পৰ্যন্ত সময় পায়। এইখিনি সময়ৰ ভিতৰতে বনৰীয়া হাতী ধৰিব লাগে।

ধূৰাত বান্ধি লোৱাৰ সিহঁত বনৰীয়া হাতীটোক মাউতৰ ভাৰা শিকোৱা হয়। “বুগ বুগ” বুলি ক'লে সি আগৰ ঠেং এখন জখলাৰ দৰে খাপ খাপ কৰি দাঙি দিব লাগে। মাউতে সেইটো দেখুৱাই দিব পাৰে। “ভেবে ভেবে” বুলি ক'লে হাতী একাধৰীয়াকৈ বাগৰি দিব লাগে। কোনো এটা বস্তু ওঁড়োৰে পকাই ধৰাৰ পাছত বস্তুটো এৰি দিব লাগিলে “বিবি বিবি” বুলি কয়। খোজ কাঢ়ি গৈ থকা হাতীটো থিয় হ'ব লাগিলে মাউতে “ধাঁত ধাঁত” বুলি কয়। “বৈত বৈত” বুলি ক'লে হাতীটোৱে

চাৰিখন ঠেং কোঁচাই আঠু কাটিব লাগে। “বল বল” বুলি ক’লে হাতীয়ে শুঁড়ডাল ওপৰমুৱাকৈ দি চিঞৰিব লাগে। “ আগতে আগতে” বুলি ক’লে হাতী আগবাঢ়ে।

এই আটাইবোৰ শিকনি দিয়া হয় বৰ কষ্টেৰে। কেতিয়াবা অসাবধানতাৰ ফলত মাউতৰ প্ৰাণ হানি হোৱাৰো আশঙ্কা থাকে।

হাতীৰ প্ৰশিক্ষাত তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰৰো প্ৰভাৱ আছে। চিকাৰী কুনকুনী দুটাৰ মাজত প্ৰশিক্ষণ লৈ থকা বনৰীয়া হাতীটোক বান্ধি খোজ কঢ়াই লৈ ফুৰুৱা হয়। তাক জাতত তুলিবলৈ ফান্দীয়ে তাৰ নেজডাল দুই হাতেৰে পিহি পিহি পিছে পিছে মন্ত্ৰ মাতি গৈ থাকে। এই মন্ত্ৰটো ফান্দীবোৰে আন কাকো নিশিকায়। কেৱল ফান্দী হ’ব খোজা পাকৈত মাউত বোৰকহে এই মন্ত্ৰ খুঁউব শুপুতে শিকোৱা হয়।

বনৰীয়া হাতীটো জাতত উঠাৰ পিছত তাৰ গলত গলচা লগোৱা হয়। মাউতে গলচাৰ দুইফালে ভৰি সুমুৱাই দুই ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলিৰ টিপেৰে হাতীটোক সোঁফালে বাওঁফালে ঘূৰাব পৰা হয়। এইখিনি সময়তে মাউতুজনে হাতীটোক বৰ মৰম কৰে। গা পিহি দিয়ে। শুঁড়েৰে তুলি লৰা বা বন্ধুটোও মাউতে হাতেৰে খুৱাই দিয়ে। মাটিমলা, জিউমলা আদি একোটা নামও দি লয়। নামটো উচ্চাৰণ কৰি কৰি তাৰ শুঁড়ডাল হাতেৰে পিহি দিয়ে। হাতী সম্পূৰ্ণ প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত হলেও দুই তিনি বছৰলৈ চিকাৰলৈ নিনিয়ে। সেই সময়লৈকে হাতী বনৰীয়া শুচি ঘৰচীয়া হলেও কুনকুনী হোৱাৰ যোগ্য নহয়।

ধুৱাৰ ওচৰতে কেম্প। চাৰিদিন পিছতে কেম্পৰ পৰা মেদু ফান্দী আকৌ ওলাল চিকাৰলৈ। এইবাৰ পথ সলনি কৰিব লাগিব। কিয়নো কেইদিনমান আগতে যি ঠাইত বনৰীয়া হাতীয়ে ভয় খাই গৈছে সেই ঠাইলৈ অন্ততঃ হয় সাভদিন আৰু নাহে।

মেদু ফান্দীয়ে নতুন পথৰ জৰীপ কৰি উলিয়ালে। বনৰীয়া হাতীৰ পাল পাহাৰৰ পৰা যিকোনো নামি আছে। কিন্তু নামনিৰ সমান ঠাইত সিহঁতে সুৰক্ষিত অঞ্চলত বিচৰণ কৰি ফুৰে। ভদুপৰি এটা হাতীৰ মহলত যে এটা চাহান থাকে তেনে নহয়। একোটা ঝুপুৰা, দাঁডালৰ লগত বেলেগ বেলেগ হাতীৰ পাল থাকে। যেন সিহঁতৰ একো একোটা সুকীয়া পৰিয়াল।

মেদু ফান্দীয়ে গম পালে : পাহাৰৰ পৰা দক্ষিণ ফাললৈ নামি অহা

নদীটোৰ সমতল অঞ্চলত বনৰীয়া হাতীৰ পালে গা ধোৱে। খৰস্ৰোতা নদীটোত কেবল শিল। সব-সকল শিলেৰে ভৰা নদীৰ সমতল অঞ্চলত সি কালিলৈ চিকাৰ কৰাৰ কথা ভাবিলে। সুবিধা কৰিব পাৰিলে এইবাৰ দুটা বনৰীয়া হাতীলৈ ফান্দ মাৰি দুইটাকে ধৰি ৰাখিব। এই মক্কাহঁসব কিটিপ সি পাইছে। ভাল চিকাৰীয়ে সদাই জেগাৰ শুক-তু দিয়ে। চিকাৰ এটা ধৰিলেই নহ'ব, চিকাৰ ধৰাৰ সিহঁত সম্ভাৱ্য ঘটনা বিনিকো চম্ভালিব পাৰিব লাগিব। চিকাৰ কৰিব খোজা জন্তুৰ পতি প্ৰকৃতি ৰিজাতে বুজ লৈ উপস্থিত বুদ্ধিৰে কাম চলাই যাব লাগিব। মেদু ফান্দীয়ে এনেধৰণৰ কথা আগৰ পৰাই চিন্তা কৰে।

কথামতে কাম। দুপৰীয়া হাতীৰ জাক নামি আহিছে। একেই এজাৰকাটা মহল। তৰাণিৰ সেই অঞ্চলটো বাদ দি নৈখনে হ'ল তাৰ আশ্ৰয়।

জাৰণিৰ আৰ লৈ বৈ আছে কুনকুনী। কুনকুনীৰ সিঁঠিত মেদু ফান্দী আৰ-ৰজত মাউত। হাতত হাতী বন্ধা ডাঙৰ ৰখী। ৰখীৰ ফান্দ।

বনৰীয়া হাতীৰ জাক পাহৰিব পৰা নামি আহিছে। সমস্ত দুপৰীয়া মঞ্চৰ পিছে পিছে দঁতাল হাতী কেইটামান। শাৰী পাতি আহি আছে। সিহঁতৰ লক্ষ্য হ'ল নৈখন। চাৰিদিন আগতে ভাৰণিৰ মাজত পোৱা হাতীৰ জাকটো যেন নালাগিল। কাৰণ সেইটো চাহানত আছিল প্ৰায় বাৰ চৈধ্যটামান হাতী। আক্ৰমণ জাকটোত কমেও কুৰিটামান হ'ব। চাহানত হাতীৰ সংখ্যা বিমানেই বেছি থাকে চিকাৰীৰ বাবে সিমানেই ভাল। সংখ্যাত সবহ থকা বনৰীয়া হাতীৰ জাকক ৰিজাতে ঠগাব পাৰি। চিকাৰীৰ বিশেষ কষ্ট নহয়।

সিহঁত পাহৰিব পৰা নামি আহি আছে। যেন আকাশৰ শুকুলা মেঘ ফালি স্বৰ্গৰ পৰা এৰাবলৈ আগমন। এই মোহনীৰ দৃশ্য মেদুৱে আগতেও দেখিছে। আজিও এই কলটো নয়ন ভৰি চাই আছে।

একমাত্ৰ মানুহ নামৰ প্ৰাণীটোৱেই যুদ্ধৰ হাঁহিটো নাইবা চকুত আনন্দৰ ত্ৰিবিধি দেখুৱাই বুকুত কলিঙা লুকুৱাই ৰাখিব পাৰে। এই কাম কেবল মানুহৰ বাবেহে সম্ভৱ। মেদু ফান্দীও মানুহ। সেয়ে ফান্দী কাম কৰে বেতিয়া তাৰ মনটো সৌন্দৰ্যৰ উপাসক হৈ থাকিলেই নহ'ব। সেই সৌন্দৰ্যৰ মাজত কদৰ্যৰ বিত্তিৰিকা যেদি সি কেনেদৰে কাৰ্য সমাপন কৰিব পাৰি তাৰহে প্ৰতীকাত বৈ আছে মেদু। তাৰ বুকুত সাহস ওপৰি উঠিল। দুওণ উৎসাহেৰে তাৰ শৰীৰলৈ বল আহিল। হিঁচ, বক্ত নিলাহু

ব্যান্ধৰ দৰে সি হাতীৰ পালটোৰ ওপৰত জসিয়াই পৰিবৰ মন গ'ল। তাৰ বক্ত ধমনীয়ে বাহুত দিলে অপৰিসীম শক্তি। বহীত ধৰি থকা খামোচত তাৰ দুই বাহু ফুলি উঠিল।

মেদুফান্দী সংযত হ'ল। আৰু লাহেকৈ কুনকুনীক নৈখনৰ ফালে আগুৱাই দিলে। লগে লগে কুনকুনী সজোৰে আগবাঢ়িল। হাতীৰ জাক আহি নৈখন পালে। সিহঁত এটা দুটাকৈ পানীত নামিছে। মখনাটোৱে শুঁড়ৰে পানী লৈ মুখত সুমুৱাই দিছে। লাহে লাহে সি নামি গ'ল নদীৰ বুকুত। সিহে সিহে হাতীৰ সমস্ত জাকটো। মেদুৱে কুনকুনীক লৈ অপেক্ষা কৰিছে আন এটা জাৰণিৰ মাজত। দাঁতালটোৱে নৈৰ পানী শুঁড়ৰে শুইলৈ পানী ছটিয়াইছে পোৱালি হাতীৰ গাত। ইটোৱে সিটোৱে পানী ছটিয়াইছে। তাৰ সিহঁত পানীৰ তলত বাগৰি বাগৰি গা ধুইছে।

বৈ থাকোতেই বেলি পৰি আহিল।

মেদুৱে কেৱল সুযোগৰ বাবে অপেক্ষা কৰিছে। সি পিছফালে বহি থকা বজত ঝাউতলৈ এবাৰ চালে। মুখেৰে উচ্চাৰণ কৰিলে 'সাবধান'। "ছজিয়াৰ"।

- হাতীৰ জাকটো পানীৰ পৰা নৈৰ পাৰলৈ উঠি আহিল। সিহঁতে আকৌ শুঁড়ৰে বালি ৰান্ধি লিঠিলৈ মাৰি পঠিয়াছে। বতাহত ধূলিবোৰ উৰিছে। মখনা, দাঁতালবোৰে শাৰী পাতি আকৌ অহা বাটেৰে আগবাঢ়িছে। মেদুৱে এই সুযোগ এৰিব নোৱাৰে। সি গগণে দেখতাক স্মৰণ কৰি জাৰণিৰ মাজৰ পৰা ওলাই আহিল। হাতীৰ জাকটো আগবাঢ়ি যোৱাত শাৰীৰ শেষৰ সিনে বোৱা দুটা বনৰীয়া হাতীৰ মাজত তাৰ কুনকুনীক সুমুৱাই দিলে। মেদু আৰু বজত কুনকুনীৰ লিঠিতে লিপিও খাই পৰি থাকিল। কুনকুনী কিছুদূৰ এনেদৰে গৈ থাকিল। কুনকুনীয়ে বনৰীয়া হাতী দুটাৰ মাজত এনেদৰে একোবাৰ আগভেটি ধৰে আৰু লগে লগে গৈ থাকে ৰেন বনৰীয়া হাতীৰ জাকটোৰ সিও এটা। এনেদৰে কিছুদূৰ বোৱাৰ পাছত হাতীৰ জাকটোৰ আগৰবোৰ বেচ কিছুদূৰ আগবাঢ়িল। বহু নিহঁলে ৰান্ধি গ'ল কুনকুনী আৰু বনৰীয়া হাতী দুটা। দুয়োটা হাতী হয় ফুটতকৈ অলপ কমহে হ'ব। বেছি নহয়। কুনকুনীয়ে সিহঁতক মকৰ জেলৈ জেলৈ থাকোতে বাত্ৰা ফুল কৰাই সিহঁতক কেম্পৰ সিনে লৈ আহিল। কেম্প নহয়। লক্ষ্য হ'ল ধুবাত বান্ধি লেলোৱাহে। সিহঁত গৈ থাকোতেই

মেদুৰে ফান্দ মাৰি এটাক বান্ধি পেলালে। ফাল্ল এনেদৰে মাৰিলে যে বনৰীয়া হাতীটোৱে তাৰ গলত মেকখাই মৰা বহীতাল টানিবলৈকো বন্ধ নকৰিলে। বহী গৈ শুঁড়ত পৰাৰ লগে লগে শুঁড়তাল কৌচাই দিছে আৰু বহীগৈ গলত মৰ খাই যবে।

কুনকুনীয়ে লাহে লাহে বনৰীয়া হাতী দুটাৰ গা ঠেঙি ঠেঙি বেচ কিছু আঁতৰলৈ লৈ আনিলে। এই কাৰ্য্যদা অকল ফান্দীবোৰেহে কুনকুনীৰ হতুৱাই কৰে। বনৰীয়া হাতীৱে গম্ভৈ আপাই যে সি ইতিমধ্যে চাহানৰ পৰা আঁতৰি আহিছে। দল জাতি বোৱা বুলি সিহঁতক কুনকুনীৰ আঁচাৰ ব্যবহাৰত আনিবলৈ দিৱা নহয়। এইখিনি কাম কৰোঁতে বহু সময় আৰু ধৈৰ্য্যৰ প্ৰয়োজন হয়।

কুনকুনীয়ে ওচৰতে থকা গছৰ ডাল পাতি দিহি খুৱাওঁতে দৌখুৱাওঁতেই আঁতৰত সাজু কৰি বখা আনটো কুনকুনী হাতী মাউতেৰে সৈতে উপস্থিত হ'লহি। এতিয়া একে ঠাইতে চাৰিটা হাতী হ'ল। মুকলি হৈ থকা বনৰীয়া আনটো হাতীলৈ ফান্দ মৰা হ'ল। আৰু লগে লগে উপস্থিত হোৱা কুনকুনীৰ সিঁঠত বন্ধা বহীৰে বান্ধি পেলোৱা হ'ল।

মেদু ফান্দী আৰু দুজন মাউতে অতি কাৰ্য্যদাৰে দুয়োটা বনৰীয়া হাতীক কুনকুনী দুটাৰ মাজত লৈ গন্তব্য স্থানলৈ আগবঢ়িল। সিহঁত খুৰ্খী নাইবা অল্প ব্যবহাৰ কৰিবলগীয়া নহ'ল। নাইবা জুইৰ মহলা দেখুৱাই ভয় খুৱাবো প্ৰয়োজন নহ'ল।

ইতিমধ্যে একাৰ নামি আহিছে। তাতে আকৌ অৰণ্যৰ একাৰ আগতীয়া। একাৰৰ মাজে মাজে সিহঁত আগবঢ়িছে।

সিঁহত আহি ধুৱাৰ স্থান পালে। যেন দুটা ঘৰচীয়া হাতী ধৰিছে উপাটহে। এনেবোৰ কাৰ্য্যদা হঁচিৱাৰী ফান্দীয়েহে কৰিব পাৰে আৰু বহু আনন্দ উপভোগ কৰে। হাতীক ঠগাই কুচুলাইও কৰাৱন্ত কৰাটো মেদুৰ দৰে পাকৈত ফান্দীৰ বাবেহে সম্ভৱ।

ইয়াৰ পাছত প্ৰসিক্ক। ধুৱাত আগৰ বনৰীয়া হাতীটোৱে সৈতে মুঠ হাতী হ'ল পাঁচটা। গৰু-হাগলী ধৰি অনাৰ দৰে নতুন বনৰীয়া দুটাইও হাতীৰ পালৰ মাজত থকাৰ দৰেই থাকিল। কোনো গন্তব্যলৈ নকৰিলে।

হয়দিনৰ সিঁহত আকৌ চিকাৰ যাত্ৰা। এইবাৰ ধৰি ফল্য কৰাৰীয়া হাতী জৰী চাৰে। চাৰে মাজে হ'ল বাহীৰী হাতী। গজালি চিকাৰক সময়

উকলি বোদাৰ চাৰিদিন আগতে মেনু ফান্দীয়ে কোম্প ফায়াৰ কৰি মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ টোললৈ যাত্ৰা কৰিলে।

চাৰিশ দিনৰ মূৰত মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ টোলৰ আগচোভালত ছয়টা হাতী থিয় হ'ল। চৌধুৰীৰ ঘৰত শত্ৰু ঘণ্টা বাজি উঠিল। গৰেশ পূজা হ'ল মহাপয়োভবেৰে।

এই কথা শুনেৰ চাৰিখন মৌজাত বজ্জনজনাই গ'ল। গড়পেটা মৌজাৰ মৌজাদাৰ অদ্ভুত গোস্বামীৰ নাক লুকুৱাবৰ ঠাই নোহোৱা হ'ল। গড়পেটা মৌজাৰ বাৰ নোলোৱা কেলেছবাজনৰও অদ্ভুত গোস্বামীৰ এই পৰাজয়ত নাক চুটি হ'ল। আগডলা মৌজাত বহা শনিবৰীয়া হাটলৈ যাবলৈ লাজ লোৱা হ'ল। আনকি আগডলা মৌজাৰ ল'ৰা বা ছোৱালীৰ লগত গড়পেটা মৌজাৰ ল'ৰা বা ছোৱালীৰ হকলীয়া বিয়াও ভাঙিবৰ উল্লেখ হ'ল। গড়পেটা মৌজাৰ বৰ যাত্ৰীয়ে আগডলা মৌজাৰ কইনা ঘৰত কি সতে বৰ যাত্ৰীৰ ভেম দেখুৱাব? নাইবা আগডলা মৌজাৰ গড়পেটা কইনা ঘৰত ফিটাহি মৰাটো কেনেদৰে সহ্য কৰিব পাৰি বাক?

এই শীতল যুদ্ধ চলি থাকোতেই গড়পেটা মৌজাৰ অদ্ভুত গোস্বামীৰ ঘৰলৈ এটি আহিল বোলে কনীয়া হাতীয়ে মাউতক মাৰি চিৰিচি কৰিলে। ফান্দী বামচাহী হাতী মহলৰ পৰা কোনফালে কটিল পলাল কোনেও গমকে নাপালে। আনকি কুনকুনী টিকাৰী হাতীটোও কনীয়া হাতীৰ লগ হৈ গুচি গ'ল। তাৰ লিঠিত বাজি থোৱা বহীবোৰ বন্ধা ভাবেই থাকি গ'ল। গলৰ গল্চা পৰ্যন্ত কুনকুনীৰ গলতে গ'ল।

ইফালে মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ টোলৰ সন্মুখত ছয়জোপা পমা গছত ছয়টা হাতী। দুটা আগৰ। চাৰিটা নতুন। দেখিলেই মন নাচি উঠে। চাৰি পাঁচখন গাঁও ভাঙি ল'ৰা-ছোৱালী, ডেকা-মুঢ়াৰ জুম। এই হে মৌজাদাৰ। চৌধুৰীৰ ঘৰত চাৰিটাকৈ হাতী ধৰি আনিছে। আমাৰ মৌজাদাৰহে আচল মৌজাদাৰ। এভাগী মানুহ এইবোৰক হে কয়। এভাগেই বিভীষিকা আনে। হৰিহৰ চৌধুৰীৰ বিতাপ বাঢ়িছে।

দুই এজন কুটীয়া কুকুৰ কপলিহে কোৱা কুই কৰিলে বোলে আমাৰ পোহলীয়া হাঁহও ছয়জনী নাই। মৌজাদাৰৰ ঘৰত ছয়টাকৈ হাতী। হাতীক খুৰাটো জেনেদৰে কলকল, বাঁহকল, গছ পাড়। আক কত কি? এইবোৰে চৌধুৰীয়ে বা কি দেখুৱাব? আন এজনে বোলে — এইবোৰ বিক্ৰী কৰিব

ভোজ খাবলৈ অহা অনেক দুই ল'ৰাই সিহঁতৰ গাঁৱলৈ গৈ পকা চলবা দলিৱালে। শুকান কাঠখৰিৰ কয়লাটো মাৰিলে। কলদোনাৰ পৰা সুতা উলিয়াই, দুইমূৰে শিলঙটি বাকি হাতীৰ সিটিলৈ দলিৱালে। ল'ৰাবোৰৰ ৰং তামচাই বাকি ধোৱা হাতীক বিবস্ত কৰিলে। সিহঁতে গোটেই দিনটো ভোকে লিৱাহে দুই ল'ৰাৰ অভ্যাচাৰবোৰ সহ্য কৰি গ'ল।

দিনটোৰ উলহ মাজহত হাতী লম্বোনে থকা কথাটো বাঁহীয়ে কাকো জানিবলৈ নিদিলে। নিজৰ দোৰ ঢাকি ৰাখি সি তড়াইতলৈকে টোলৰ সিহঁতলৈ বাকি ধোৱা হাতীৰ ওচৰলৈ গ'ল। কুনকুনী জয়মালাক সিহঁত ঠেঙতে বহী এডালেৰে গছত বাকি ধোৱা আছে। অৱশ্যে তাক নাবাঙিলেও হয়। কিন্তু ভোজ খাবলৈ অহা কোনোবা দুই লোকে জোকাৰ পাৰে বুলি ভাবিহে মাউতে বাকি থৈছিল। ৰাঙীবোৰ হাতী লিকলিৰে ভালদৰে ৰক্ষা আছে।

বাঁহী ল'ৰাজনে আথে-বেথে দানাপানীৰ বাটিটো লৈ জয়মালাৰ কাষ পালে। লগে লগে জয়মালাই বাঁহী ল'ৰাজনৰ এখন জৰি আগ ঠেঙেৰে গছক ওঁড়ডালেৰে আনখন জৰি ওপৰলৈ টানি দুফাল কৰি দলিৱাই দিলে। দানাপানীৰ বাটিটো আগ ঠেঙেৰে লাঠি মাৰি দিলে। আবেলি গাৰ নোম দেখা নেদেখা অৱস্থাতে ঘটনাটো ঘটিল। লগে লগে বৌজাদাৰ হৰিহৰ ঠোমুৰীৰ টেলত কলকল লগিল। জয়মালাই বাঁহীক বৰ কৰিলে। শৰীৰটো চিৰাচিৰ কৰিলে। ভোজ খাবলৈ অহা বি অৱশিষ্ট মানুহ অলপ আছিল দিশে দিশে পলাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। বৰৰ জিতবৰ পৰা সৰু বোৱাবীও নোহোৱা হৈ থাকিল। ৰাঙনি কেইজন কোনফালে গ'ল কোনেও গমকে নাপালে। এই অৱস্থাত মেদু ফান্দীয়ে কিবা এটা নকৰিলে কুনকুনী জয়মালা নামৰ হাতীটোৰে সহায়ৰ মুক্তি ধাৰণ কৰিব।

বৌজাদাৰ দেউতাই আত্মপিত চিঞৰিহে : মেদু ! মেদু ! মেদু ক'ত ?

মেদুৱে জানিছিল তৰ দায়িত্ব কথা। তৰ ওপৰত বৌজাদাৰ দেউতাক অগাধ বিশ্বাসৰ কথাও জানিছিল।

সি বন্ধুৰ দৰে আগবাঢ়ি গ'ল জয়মালাৰ ওচৰলৈ। এক দীঘলিৱীয়া কৰ্কটৰে সি হাতত দানাপানীৰ বাটিটো লৈ জয়মালাৰ কাষ চলিল। জয়মালাই লগে লগে ওঁড়ডাল ওপৰলৈ তুলি এটা চিঞৰ মাৰিলে আৰু কেন্দ্ৰক ওঁড়ডালেৰে

মেৰিয়াই ধৰি মাটিত দুটামান আচাৰ মাৰি আগঠেঙেৰে গচকি ধৰিলে। লগে লগে মেদুৰ পেটৰ নাড়ী-ভূৰি ওলাই আহিল। সি এটা উশাহ লবলৈকো সময় নাপালে। সজিয়াৰ নামি অহা একাৰ আৰু এই বিতংস ঘটনাই চৌধুৰী মৌজাদাৰৰ সমস্ত টোল কঁপি উঠিল।

ইতিমধ্যে সকলো দিহা দিহি পলাল। মৌজাদাৰ দেউতা পলাই গৈ ক'ৰবাত আশ্ৰয় ল'লে। সৰু বোবাৰী আগতেই নাইকিয়া হ'ল। ইপিনে জয়মলাই বহী ছিঙি মৌজাদাৰৰ টোলৰ চোতালত কিবা বিচাৰিছে। বোধহয় মৌজাদাৰ দেউতাক। কিন্তু শূন্য ঘৰখনত বৰ বোবাৰীৰ বাহিৰে যে কোনো নাই।

বৰ বোবাৰী মৃত্যুৰ বাবে সাজু হ'ল। ৰাজনি ঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা ধাউকুতে দুই আখি পকা কল হাতত লৈ চোতালত থিয় দি থকা জয়মালাৰ কাষলৈ আহিল। জয়মলাই বৰ বোবাৰীৰ হাতৰ পৰা পকা কল দু-আখি ঠুঙাডালেৰে অতি সন্তৰ্পণে তুলি লৈ মুখত ভৰালে। বৰ বোবাৰীয়ে তাৰ ঠুঙাডাল হাতেৰে পিহি দিলে। জয়মালাৰ চকুত পানী। এনেদৰে বচ বহুৰ ধৰি জয়মলাই বৰ বোবাৰীৰ হাতৰ পৰা সুহাদু খাদ্য খাইছে। জয়মলাই সঁচা ^{কিম্ব} বুজি পায়।

বৰ বোবাৰীয়ে জয়মালাৰ ঠুঙাডালতে মূৰটো লগাই কান্দি উঠিল। “মই ঘৰখন ধৰি ৰাখিব নোৱাৰিলো জয়মালা। গৰ্ব্ব অহঙ্কাৰে মোৰ এই ঘৰ চাটি পেলাইছে। তোৰ মোৰ নিচিনা শ্ৰাণীৰ ইয়াত কেৱল কামৰ বাবেহে প্ৰয়োজন। আদৰ চেনেহবোৰ গৌৰবৰ ধূলিত শুকাই গৈছে। ইয়াত কেৱল চকুৰ পানীয়েহে সকলো ঠিয়াই ৰাখিছে।”

বৰ বোবাৰীয়ে নিজৰ কপালৰ ডাঙৰ সেন্দূৰ ফেটটোৰ পৰা আঙুলিৰে অকণ সেন্দূৰ আনি জয়মালাৰ কপালত লেনি দিবলৈ চেষ্টা কৰোতেই তাই মাটিত ঢলি পৰিল।

জয়মলাই ওচৰৰ পুখুৰীৰ পৰা ঠুঙেৰে পানী আনি বৰ বোবাৰীৰ মূৰে গায়ে ছটিয়াই দি ‘হাউট হাউট’ কৈ কেইটামান আটাই পাৰি লৰৰি শুটি গ'ল।

সেই নিশা হাতীটো বি ফালেই গৈছে সেইফালেই হানুহ সন্দ্ৰাসত লৰিছে। গাঁৱৰ হানুহ ঘৰৰ ভিতৰত সোমাই পৰিছে। সাহসীবোৰে ছলা জুইৰ জোৰলৈ পদূলি মুখত বৈ আছে।

জয়মালাই গাঁৱৰ একালৰ পৰা কলগছ মহতিয়াই গৈছে।

মৌজাদাৰ দেউতা লুকাই থকা ঠাইৰ পৰা ওলাই আহিল। চোভালত পৰি থকা বৰ বোৱাৰীৰ ও মৃত্যু হোৱা বুজিয়ে ধৰি ল'লে। ভেঁও কি কবিব কি নকবিব ভাবি মূৰ্তি এটাৰ দৰে থিয় হৈ ব'ল। ইতিমধ্যে জয়মালা আঁতৰি বোৱাত গাঁৱৰ মানুহবোৰৰো দুই একজনকৈ মৌজাদাৰৰ টোঙলৈ আহিবলৈ ধৰিলে। বৰ বোৱাৰীৰ শৰীৰ চোভালতে পৰি ব'ল। লেহ চাকি জ্বলাই দেখে বৰ বোৱাৰী জীয়াই আছে। তাই মুছাহে গৈছিল। তাইক বাৰাদাতে বিহনা পাৰি ওলোৱা কৰা হ'ল।

বাতি পুৰাল।

কিন্তু আগডলা, গড়পোটা, মৌচুকী আদি মৌজাত বোৱা নিশাৰ ভিতৰতে প্ৰচাৰ হৈ গ'ল যে আগডলা মৌজাৰ মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ কুনকুনী চিকাৰী হাতী জয়মালা পগলা হৈছে। চাৰিওফালে ঘৰ দুৱাৰ ভাঙি ছিঙি ডহিলাং কৰিছে। পথাৰৰ পকা ধান যেনেদৰে বৰিছে বাৰীৰ শাক-পাচলি কল-কুঁহিয়াৰো তেনেদৰে চোৰাই ফুৰিছে। এবাৰ চকুত পৰিলে মানুহ হেনো সাৰি যাব নোৱাৰে। সেই বস্তু হাতীটো নিশাৰ একাৰত যি ফালৰ পৰাই আহিছে সেইফালৰ পৰাই কেনে হাতী অহা নাই বস্তু এটা পৰ্বতৰে আগুৱাই আহিছে।

দিন আগবাঢ়ে মানে হৰিহৰ চৌধুৰীৰ কুনকুনী হাতীৰ উপদ্ৰৱৰ কথা চাৰি পাঁচখন মৌজাৰ বাটে বাটে, বজাৰে পথাৰে বিৱৰ্তি পৰিল। কোনোবাই যদি বাঁহনিৰ আৰত দেখে কোনোবাই আকৌ নৈৰ গৰাত দেখিবলৈ পায়। বাতৰি আলম লৈ উৰাবাতৰিয়ে চাটি ধৰা মৌজাবোৰৰ গাঁওবোৰত শিঙৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বুঢ়ালৈকে ভয়ত ব্ৰহ্মমান।

যবৰ ভিতৰতে সোৱাই থকা গড়পোটা মৌজাৰ ভদ্ৰকান্ত গোস্বামীৰ চিগা নাকটো এতিয়াহে যেন জোৰা লাগিল। মানুহে কোৱা ফুই কৰা বাতৰিবোৰ ভেঁওৰ বাবে আনন্দৰ বস্ত্ৰহে যেন পা শীতল কৰি যায়। ভেঁও আনন্দেৰে ওপটি পৰা বগজুটোৱে বুদ্ধি এটা উলিয়ালে। ৰাজনা আদায় কৰা পিয়দাজনক যতাই আনিলে। জিলাধিপতিলৈ দৰ্খাস্ত এখন লিখালে। এই দৰ্খাস্তৰ কপি এটা বন বিভাগৰ সুবৰ্ণীলৈও পঠিয়াব ৰো-জা কৰিলে। পিয়দাৰ হুকুৰাই বাহিৰৰ চহী ললে বোলে পক্ষা হাতী এটাই মানুহৰ জীৱন আৰু সা- সম্পত্তিৰ ভাবুকি হৈ পৰিছে। অতি সোনকালে এই হাতী বন

নকৰিলে আগডলা, গড়পোটা, মৌচুকী মৌজাৰ বহুলোক হানি হোৱাৰ আশঙ্কা। গতিকে চৰকাৰৰ ফালৰ পৰা এই হাতী নিখন নকৰিলে ব্যক্তিগত ব্যৱস্থা লবলৈ ৰাইজ সাজু হৈ আছে।

ভদ্রকান্ত গোস্বামী ইয়াতেই ক্ষান্ত হৈ নাথাকিল। তেওঁ মহৰী ভদৰামৰ হাতত বুজন পৰিমাণৰ টকা দি ‘জৈগাত পৌচাই’ দিবলৈকেও নিৰ্দ্দেশ দিলে।

এই সকলোবোৰ কামৰ শেষত মৌজাদাৰ ভদ্রকান্ত গোস্বামীৰ আশা পূৰ্ণ হ’ল। আগডলা মৌজাৰ মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীয়ে টকাৰ বলেৰে যেনেদৰে মেদুফান্দী আৰু ঘাঁহীজন পগলা হাতীৰ আক্ৰমণৰ দ্বাৰা মৃত্যু হোৱা বুলি লিখালে তেনেদৰে গড়পোটা মৌজাৰ ভদ্রকান্ত গোস্বামীও সেই পগলা হাতী মাৰিবৰ বাবে উৰ্দ্ধতন বৰ্ণপক্ষৰ দ্বাৰা লিখাই আনিলে। অথচ জয়মালা নামৰ কুনকুনী হাতীটোৱে এতিয়ালৈকে মেদুফান্দী আৰু ঘাঁহী ল’ৰাটোৰ বাহিৰে আন কাৰো একো অন্যায় কৰা নাই। ঘাঁহ-বন, ডাল-পাত খাইয়ে সি জীয়াই আছে। অথচ উৰা বাতৰিয়ে এনেদৰে চানি পেলাইছে যেন পগলা হাতীটোৰ বাবে গঞা ৰাইজ ক’তো কোনো ওলাৰ সোমাব নোৱাৰা হৈছে। নিশা শান্তিৰে শুব নোৱাৰা হৈছে।

পগলা হাতী শুলিয়াই মৰাৰ অৰ্জাৰ হ’ল। বন বিভাগৰ পৰা চিকাৰী নিযুক্ত হ’ল। চিকাৰী দুনলীয়া কাটুজ খাজা বন্দুক এটা পিঠিত বান্ধি লৈছে। দুই হাতত হাই কেলিবাৰ ৰাইফল, বুলেট খজা অবস্থাত।

চিকাৰীয়ে ‘পগলা হাতী’ জয়মালাক পথাৰৰ মাজতে বিচাৰি পালে। সেই সময়ত সি নৈখনৰ পাৰতে থকা কাঁহিবন খাই আছিল। জয়মালাই চিকাৰীক দেখা পালে। চিকাৰীয়ে ওচৰে পাজৰে থকা মানুহবোৰক আঁতৰি যাবলৈ নিৰ্দ্দেশ দিছে। তাৰে মাজতে এজনে প্ৰতিবাদ কৰিছে। হাতীটো দেখোন ছাবিলৈ খেদি পঠিয়াব পাৰি। এনে ছেন জীৱ এটা মাৰি পেলাব লাগে কিয়? “ভৰ্ক কৰিবা নে আঁতৰি যাবা? ‘হাবি’ শব্দটোহে আছে জেনা নাই। সকলো উলং।” — চিকাৰীজনে প্ৰতিবাদ কৰাজনক ভেকাই মাৰি ক’লে।

চিকাৰীয়ে আগডলা মৌজাৰ মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ টোলত এসময়ত ৰাজ ৰাজেশ্বৰ হৈ থকা কুনকুনী চিকাৰী হাতী জয়মালাৰ বহল কপালখনলৈ বুলেট খাজা হাই কেলিবাৰ ৰাইফলটো টোকাইছে। জয়মালা

লাহে লাহে সিঁহুৰাই গ'ল। জয়মালাই সিঁহলৈ নোচোবাকৈয়ে সিঁহুৰাই গৈ আছে। আৰু চিকাৰীজনে বাইফলটো টোৱাই আগবাঢ়ি গৈ আছে। চিকাৰীজনে জানে সি ঘোৰ অন্যায় কৰিবলৈ ওলাইছে। এই হাতী পগলা হাতী নহয়। কিন্তু ন্যায় অন্যায়ৰ মাজতেডো বানুহৰ লাভালাভ। এই লাভালাভৰ বাবেই আজি সি এই প্ৰকাণ্ড অসহায় প্ৰাণীটোক বধ কৰিবলৈ ওলাইছে। আৰু হয়তো কেই মিনিটমান সিহঁতেই হাতী ধাৰণাৰী হ'ব। সি আগুৰাই গৈ আছে, হাতী সিঁহুৰাই গৈ আছে।

নৈৰ কাষত জয়মালা বৈ গ'ল। সি তাৰ বহল কপালখন চিকাৰীৰ বন্দুকৰ নলীৰ পিনে পোন হৈ পাতি দিলে। চিকাৰীয়ে ট্ৰীগাৰত আঙুলি টানিবলৈ সাজু। সাজু হৈছে। সাজু কিয়? ট্ৰীগাৰত আঙুলি টানিলেই। আৰু মাত্ৰ ত্ৰিশগজ আঁতৰৰ পৰা চিকাৰীৰ হাই কেলিবাৰ বাইফল গৰ্জি উঠিল। এবাৰ নহয়, দুবাৰ, তিনিবাৰ । প্ৰায় পাঁচটা বুলেটে জয়মালাৰ কপাল ভেদ কৰি মুৰটো থকা-সৰকা কৰিলে। সি ক্ষত্ৰক কপি কপি মাটিত ঢলি পৰিল। লগে লগে ইমান দিনে আগডলা মৌজাৰ মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ গৰ্জৰ একাকীভাৱ দাবী কৰিব পৰা এটা পুষ্ট প্ৰাণীৰ অস্তিম আত্মাই চট ফটাবলৈ ধৰিলে। আৰু কিছু সময় পাছতে দ গাঁত খান্দি নিমখ ছটিয়াই জয়মালা নামৰ হাতীটোৰ শব্দেই নৈৰ বাগিত পুতি খোৱা হ'ল।

‘পগলা হাতী’ জয়মালা নিখন হোৱাৰ বাস্তবিক অতি সোনকালে বিয়পি পৰিল। বৰ বোৱাৰীয়ে এই খবৰো পালে। তাই মৰ্মাহত হ'ল। তাই বাউলী হ'ল। তাই ইটো ঘৰৰ পৰা সিটো ঘৰলৈ দৌৰিছে। ইটো কোঠাৰ পৰা সিটো কোঠালৈ দৌৰিছে। এই সময়ত তাই বাক কি কৰিব? নিজ হাতেৰে পকা কল খুঁৱাবলৈ জয়মালা আৰু জীয়াই থকা নাই।

বৰ বোৱাৰীয়ে খুঁটাত ওলোমাই ধোৱা বাকচটোৰ পৰা শহৰেকৰ দুনলীয়া বন্দুকটো উলিয়াই আনিলে। শহৰেকৰ হাতপেৰাত থকা কাটুজ এটা বন্দুকটোত খাজি ল'লে। অতি সত্ৰপলৈ তাই আহি তড়তড়ী হোকাৰ নলিচা টানি থকা শহৰেকৰ পৰা মাত্ৰ দহ ফুট আঁতৰত থিয় হ'ল আৰু প্ৰহাৰ কৰিলে : “কিন্তু শ শ হাতী, পহ, বাৰ আদি বনৰীয়া জন্তুবোৰ বে ধলে হোৱা জন্তুৰ পৰা ওলাই আহিব ধৰিছে, মানুহৰ ঘৰবাৰী ভাঙিছে, ধাননী পথাৰ তহিলং কৰিছে, বাজপথৰ টাক বাছ বাপি হাতীয়ে পেতেজাকৰ

পৰা ভিক্ষা মাগি খাবলৈ লৈছে সিহঁতক মাৰিবলৈ কি ধৰণৰ পাগল আখ্যা দিয়া হৈছে ? মোক উত্তৰ দিয়ক জমিদাৰ দেউতা ?”

হঠাতে বৰ বোৱাৰীৰ বগচণ্ডী মূৰ্তি দেখি হৰিহৰ চৌধুৰী অবাক । মুখৰ পৰা শুভশুভী হোকাৰ নলিচা ওচাই “ বোৱাৰী বোৱাৰী” বুলি চিঞৰ মাৰিব খোজোতেই বৰ বোৱাৰীৰ বন্দুকৰ ওলী গৈ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ বুকুত পৰিল । লগে লগে শ্ৰেয় আৰু ইন্দ্ৰিয় প্ৰমাথী সৌন্দৰ্য্যৰ উপাসক বুলি অভভেদী খ্যাতি অৰ্জন কৰিব বিচৰা আগডলা মৌজাৰ মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰী তেজেৰে লুতুৰি- পুতুৰি হৈ মাটিত বাগৰি পৰিল । তেতিয়ালৈকে ওচৰৰ কোনেও এই ঘটনা নজানিলে ।

বন্দুকটো হাতৰ পৰা দলি মাৰি দি বৰ বোৱাৰীয়ে মাজ চোতালত ধানক্ষেৰ এসোপা আনি একুৰা জুই ধৰিলে । জুই দপদপকৈ জ্বলি উঠিল । বৰ বোৱাৰীয়ে কপাহী মেখেলা, বীহা, আঘোৰাণ, চুৰিয়া, গামোছা, টঙালি, চাদৰ, চেলেং বৰ কাপোৰ সকলো জুইত জাহ দিলে । একোকে নেৰিলে বৰ বোৱাৰীয়ে । ছোলা, চুতীয়া ছোলা, এঙাংছোলা, হাতীশুঙীয়া, বৰ পাগ, মুখুৰা পাগ মাৰি দিনটোত দহবাৰ কাপোৰ সলোৱা গহীন গভীৰ যেন শৈথকা হৰিহৰ চৌধুৰীৰ বাঙলী দেহ নিশ্চল হৈ পৰি থাকিল । বৰ বোৱাৰী ক্ষান্ত নাথাকিল । খিং খাপ, গোমচেং, চাতোন আদি উৎকৃষ্ট কাপোৰবোৰ জুইত জাহ দিলে । তাৰ পিছত বৰ বোৱাৰীয়ে তাল, বৰকাঁহ বজাই মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ পতনৰ শেষ সংবাদ দিলে । দা এখন লৈ বাকি ধোৱা হাতীবোৰৰ বহীবোৰ এডাল এডালকৈ কাটি দিলে । নিজৰ শৰীৰত থকা কেৰ, সোণৰ লংকৰা, নেজলতা থুৰীয়া, বাথৰুৱা থুৰীয়া, লুকাপাৰ, গামখাৰ, মুঠিখাৰ, সাতসৰি, জোনৰিৰি, মাদুলিমণি, দুগদুগী, চেৰীয়ামণি, লিলিখামণি, চিকিলতা আঙুঠি, বাথৰুৱা আঙুঠি সকলো পুখুৰীৰ পানীলৈ দলিয়াই দিলে ।

এইবোৰ কবোতে তাইৰ গাত যেন কুনকুনী জয়মালাৰ শৰীৰৰ সমস্ত শক্তি নিজৰ গাত গোট খাইছে । বৰ বোৱাৰীয়ে এৰাশ্টি পানীত গোবৰ অকল মিহলাই ছটিয়াই দি গ'ল মাৰল ঘৰ, বৰ ঘৰ, চ'ৰাঘৰ, বাট চ'ৰা, চোপালীয়া ঘৰ, ৰোহ ঘৰ, উঁড়াল ঘৰ, ঝোঁ মৰ, ঢেকী শাল, গোহালি ঘৰ, নাম ঘৰ, ভাঁজ ঘৰ আদি সকলোতে । তাই একো বাকী নাৰাখিলে । জানকি অৱবোৰৰ মুখৰ খুটা, কুম্বৰ খুটা, পানী পতা খুটা, বৰ চটি, ফুল

দেউতাৰ সময় নাই। কাৰণ এনেবোৰ “ভোজ মেলত” পুলিচ, ডকাইত, হত্যাকাৰী, বিচাৰক একাকৰ হৈ বহি থাকে। চোবাকোৰী, ভেজালকাৰীও থাকে। এইবোৰৰ কথাৰ আঁত পোনকৈ ধৰি ৰাখিবৰ বাবেই যৌজাদাৰ দেউতাৰ দৰে গৃহস্থৰ দৰ্কাৰ। কিয়নো আমজন পৰীয়েহে জানে প্ৰতিজনৰ চৰিত্ৰ। হয়তো দহ বছৰে বিচাৰি কুৰা হত্যাকাৰী জনেই পুলিচ চাহাবৰ কাষত বহি দেশৰ ভৱিষ্যৎ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰি আছে। হয়তো প্ৰধানৰ অভাৱত কোৰ্টৰ পৰা খালাচ পোৱা ধৰ্ষকাৰী জনেই জজ চাহাবক টিগাৰেট জ্বলাবলৈ লাইটাৰ টিলি অগ্নি সংযোগ কৰি দিছে। গৃহস্থ উঠি গলেই কেন কৰবাত পৰমাল যটি ৰাৱ। সেয়ে হুৰিহৰ চৌধুৰী যৌজাদাৰ দেউতাই আমন্ত্ৰিত সাধাৰণ মানুহৰ প্ৰতি চকু দিব পৰা নাই। আমন্ত্ৰিত কোনোবাৰি খাইছে নে খোৱা নাই তাৰো হিচাপ ৰাখিব পৰা নাই।

এনেদৰে ভোজ চলি থাকোঁতেই পাঁচ বাজিল। গধূলি হ’ব হ’ল। চুৱা পাত পেলোৱা আদহীৱা এগৰাকীয়ে বাঢ়নীতাৰ বিচাৰি আহোঁতে মেদু ফান্দীক উদ্দেশ্য কৰি ক’লে : তইত ‘হাতীৰ দাইতাৰ’ বোৰ যে ইয়াতে খুন্দ খাই আহ, কিবা এটা মুখত দিলি জানো ? তইতক বেচি আগডোখৰৰ পৰা বহি থকাকে দেখিছো।

মেদুৱে মূৰ জোকাৰিলে। একোকে খোৱা নাই। ৰাইজৰে খোৱা হওঁকহোন বাক ! আমি সিহে পৰেও খাব পাৰিম।

ভোজ-ভাতৰ গোন্ধই যৌজাদাৰ চৌধুৰীৰ টোল আহোলমোলাই আছে। মাজতে সৰু বোৱাৰীয়ে যৌজাদাৰ দেউতাক গাৰীৰ এগিলাত যাচিলে। যৌজাদাৰ দেউতাই এটা ভুক্তিৰ হাঁহি মাৰি নেতা, চেৰ, ডকাইত, ভেজালকাৰী, বিৰয়া আদিক চিনাকি কৰি দিলে : মোৰ সৰু বোৱাৰী। তাহিৰ কপালৰ ওপতহে মোৰ ঘৰ জয়জয় ময়ময় হ’ব কেন লাগিছে। ভাল লক্ষ্মী বোৱাৰী পালো এইজনী।

সৰু বোৱাৰীয়ে খিচিকিয়াই হাঁহি মাৰি ওচৰতে থকাবোৰক নমস্কাৰ জনালে।

ডাঙৰ বোৱাৰী অদূৰতে ঘিয় হৈ কথাখিনি শুনিলে। ডাঙৰ বোৱাৰীৰ চকু দুটাও অজান কাৰণত চলচলীয়া হৈ পৰিল। মানুহৰ সন্মুখতে চকু পানী টুকিলে লাজ দিব।

ঘৰ একোখনৰ ভাগ্য নিৰ্ণয় হয় অকল বোৱাৰীৰ কপালেৰে ? সিও

ৰাজহুৱাকৈ ?

সৰু বোৱাৰীক ৰাইজৰ সন্মুখতে প্ৰশংসা কৰা দেখি বৰ বোৱাৰীয়ে নিৰবে চকুলো টুকিলে। তাইৰ প্ৰসূন হৃদয় ততালিকে যেন প্ৰখৰ ব'দত লেবেলি গ'ল। বোৱাৰী হৈ অহা দিন ধৰি এনে প্ৰখৰ উত্তাপ তাই বহুতো সহ্য কৰি আহিছে।

আবেলিৰ বেলিয়ে আন্ধাৰবোৰ ঘৰৰ ভিতৰলৈ ঠেলি আনিছে।

বৰ বোৱাৰীয়ে মেদু ফান্দী, মাউত, ঘাঁহী আটাইবোৰকে মাতি নি বাৰান্দাৰ এঠাইত বহুৱালে। “তোমালোকে বেয়া চেয়া নাপাবা। ৰাতিটো পুৰাবে পৰা মোৰ অৱস্থা দেখিছাই নহয় ? কেৱল মানুহকে বস্ত্ৰৰ যোগান ধৰি আছে। মূৰটো ফণিয়াই ভাল সাজ এযোৰ পিন্ধিবলৈ আহৰি পোৱা নাই। লোকে দিনটোত তিনিবাৰ সাজ-পোছাক সলনি কৰিলে। মই সাৰি-মচি জেগা অকণ উলিয়াইছো। তোমালোকে তাতে পাত পাৰি বহা। মই তাত পানী কি আছে আনি দিওঁ।”

বৰ বোৱাৰীয়ে কথাখিনি কৈ কৈয়ে সিহঁতক পাত পানী যোগাব কৰি দিলে।

পেটৰ ভোকত আটাইকেজনেই পাত পাৰি বহিল। মেদু ফান্দীয়ে লগৰীয়াৰক লাহেকৈ ক'লে : আচলতে মৌজাদাৰ দেউতাৰ ঘৰত এইজনীহে লক্ষ্মী বোৱাৰী। সৰুৰ পৰা ডাঙৰলৈকে সকলোকে সমানে চাব জানে। পিচে বেচৰী দুয়োগৰাকী বোৱাৰীৰে মতা দুটাছে আলেঙে আলেঙে থাকে। শুনিবলৈ পাওঁ তাতো হেনো বিদেশী মাইকী ৰাখিছে। ইয়াত এই দুজনী সাকীগোপীহে। সৰুজনী যাওঁ যাওঁ অৱস্থা। কোন পলকত উৰা মাৰে ঠিকনা নাই। বেছি শিক্ষিতা ছোৱালী। হাজাৰ হওঁক অকল তাত কাপোৰেই শৰীৰটোক ধৰি মাৰাখে নহয় ?

মেদু ফান্দী, মাউত আৰু ঘাঁহী আটাইকেজনৰ খোৱা বোৱা হ'ল। ইপিনে ভোজৰ আমন্ত্ৰিত মানুহবোৰেও খৰা-খৰি গৈছে। ঘাঁহী ল'ৰাটোৰ সাজভৰ্ত্তাক মনত পৰিল : আজিৰ এই উলহ মালহুৰাৰ চাওঁতে চাওঁতে হাতীক খাবলৈ একো এটা দিৱা নহ'ল। কল গছৰ টুকুৰা কাটি খোৱাই থাকিল। দানাও বখা হৈছিল। বাস্তিত পানীও জৰাই খোৱা আছিল। কিন্তু একো এটা হাতীৰ ওচৰলৈ আগবঢ়াই দিৱাছেন হ'ল। আটাইবোৰ হাতী গছতে বন্ধা আছে।

চটি, ব-হা, মাৰলি, শলখা দিয়া দুৱাৰ, জালিকটা খিড়িকী, পদূলিঘুৰ, নঙলাঘুৰ, বাট চ'ৰা আদি সকলোতে গোবৰুৱানী ছটিয়াই শুদ্ধ কৰিলে।

এইবোৰ কৰি থাকোঁতেই আগডলা মৌজাৰ মানুহে উঠি কৰি থকা আগচোতাৰ ফালৰ পৰাই পুলিচ আহি বৰ বোহাৰীক গাড়ীত তুলি লৈ গ'ল।

+ + +

আগডলা মৌজাৰ মৌজাদাৰ হৰিহৰ চৌধুৰীৰ হজ্যাকাৰিণী কৰমোহনীবীৰ্জনী ময়েই জেইলাৰ চাহাব। মোৰ নাম বনজা। দুখীয়া-নিছলা খাৰলৈ নোপোৱা পিতৃ-মাতৃ হালৰ বুকুৰ পৰা কাঢ়ি অনা বনজা। কিন্তু বনজা বোহাৰী হোৱাৰ নামত বান্দী হৈ দিন নিয়াইছিলো চাহাব। মোৰ বৈদন মাথো মৌজাদাৰৰ টোলৰ চাৰি সীমাৰ স্বাজতে জাহক হৈ আছিল চাহাব। এটি অনাস্বাদ পদুম কলিক এনেদৰেই পানী নোচোৱাকৈ শুকাই থাকিলে দিয়া হৈছিল চাহাব।

“এই বিনিতে আপোনাৰ কাছীটোৰ অকলমান ৰৈ গ'ল অস্থিৰত।”—
লগৰ কলী মানুহজনীয়ে মুখ পাতি ধৰিলে।

সেই যে মেদু ফান্দীৰ লম্বোৱীয়া কুনকুনী হাতীটোৱে গচকি মাৰি পেলালে তাৰ সিহঁত মেদু ফান্দীৰ মজুনকৈ পতা ঘৰখনৰ কি অৱস্থা হ'ল তাক আগডলা মৌজাদাৰে নাজানিলে। জানিবলৈ ইচ্ছাও নকৰিলে।

মেদু ফান্দীৰ মৃত্যু হোৱা খবৰটো সেই ৰাতিয়েই দহ মাইল বাট খোজ কাঢ়ি আহি বজত মাউতে মেদুৰ বৈশীয়েকক দিলে। লগে লগে মেদুৰ বৈশীয়েকৰ মূৰত সবগ ভাগি পৰিল। ডহিৰ ককিলা সজীয়া গাভৰু দেহাটো ৰাখিবৰ জেগা নোহোৱা হ'ল। সেই ৰাতিয়ে বজতে ডহিক সাজুনা দিয়াৰ চলেৰে মেদুৰ খালি ঠাই পূৰণৰ চেষ্টা কৰিলে। শিৰৰ সেন্দূৰ ঘূহা নৌৰাওঁতেই সি পাণীঠাই মেদুৰ বৈশীয়েকক বলাৎকাৰ কৰিলে। মেদুৰ বৈশীয়েকে মূৰ নিতানত থকা হাতী কল কৰা অকুন ডালেৰে বজতৰ মূৰতে গাৰ বলৈৰে কোৰ মাৰি দিলে। তাৰ মূৰ দুফাল হ'ল। বজত মাউত ঘৰি থাকিল আৰু মেদু ফান্দীৰ বৈশীয়েক হ'ল হজ্যাকাৰিণী। আৰু সেই হজ্যাকাৰিণী কলাইবালা আপোনাৰ সন্মুখতে আছে চাহাব।

জেইলাৰ চাহাব চৰীখনৰ পৰা উঠিব খুজিও নুঠিলে। ইমান সুন্দৰ ঘটনা ইমান সুন্দৰ ভাবে পৰিসমাপ্তি ঘটিব পাৰে যে বাক- ? ঘটনা

আচলতে কেতিয়াবা শেষ হয় নে ? মানুহৰ নলগাটোক লগাটোৰে খেদি পঠিয়ায়। অশ্রয়োজনীটোক শ্রয়োজনীটোৰে বাধা দিয়ে। আৰু তাৰ বাবে মানুহে হৃদয়ৰ একাংশ খৰচ কৰিব লগীয়া হয়। স্থিতিৰ পৰা পৰিস্থিতিলৈ বিচাৰ কৰি মহিলা কয়দী দুগৰাকীয়ে ঈশ্বৰক বিচাৰি থকাতকৈ কিজানি তেওঁলোকে নিজে নিজৰ আলিস নিশ্চালীৰে পুণ্য হবলৈ বিচাৰিছে। অথচ পাগ কৰা বুলিও তেওঁলোকে নাভাবে।

বয়োবৃদ্ধ জেইলাৰ চাহাবে মহিলা কয়দী দুজনীক কিবা এটা পৰামৰ্শ দিয়াৰ আগতে কিছুমান নিজস্ব ভাবনাই তেওঁৰ বুকুখন হেঁচি ধৰিলে। মানুহ দুজনীয়ে কিবা এটা সমিধান পাব বুলি জেইলাৰ চাহাবৰ মুখলৈ সড়ক নয়নে চাই আছে।

° জেইলাৰ চাহাবে মাথো ভাবি থাকিল : মানব জীৱনৰ মহানতা যি সকল ব্যক্তিয়ে পাহৰি যায় সেই সকল ব্যক্তিয়ে বৈবয়িক কামত অধিক মনোনিৱেশ কৰে। চিন্তা আৰু কামৰ ভাল অনুশীলন প্ৰকৃততে বৰ দুৰূহ। এনেবোৰ কথাত মানবীয় গুণবোৰে সদাই বিধি-পথাৰি দিয়ে। সকলো ধৰ্ম্মৰে ঈশ্বৰ প্ৰাৰ্থনা যেনেদৰে ভগবান প্ৰাপ্তিৰ স্তুতি তেনেদৰে সকলো কৰ্ম্মৰে সাক্ষ্য সকলো প্ৰাণীৰ কল্যাণৰ বাবে হোৱা উচিত। দুৰ্ভাগ্যবশতঃ এই উচিত্য কামত হাত দিয়াৰ লগে লগে পলাই ফাট মাৰে। সমাজৰ সৎ ব্যক্তি সকলে সদাই পাৰ্শ্বিক প্ৰলোভনৰ পৰা মানুহক আঁতৰি থাকিবলৈ কয়। এই কথা সঁচা নহয়। কিয়নো প্ৰলোভন অবিহনে কোনো ব্যক্তি আগুৱাই যাব নোৱাৰে আৰু ভেতিয়াই মানবীয় ক্ৰমবিকাশ সম্ভৱ নহয়। বাক্যৰ স্থিতি এটাই — মানুহক সদাই মানুহ হৈয়ে থাকিবলৈ দিব লাগে। মানুহক অতিমানবীয় ৰূপ ধাৰণ কৰিবলৈ দীক্ষা দিয়া অনুচিত। ইয়ে স্থিতে বিপৰীত হয় গৈ। মন আৰু সুকৰ্ম্মৰ ভেটিতেই সাধাৰণ মানুহৰ দৰে চলি থাকিব লাগে। কিতাপত লিখা ধৰ্ম্মই প্ৰকৃততে মানুহক নৃতজে। ই বৰ আমনিদায়ক ব্যাৱস্থা। জীৱনজোৰা এলেকহা কচৰং।

প্ৰশ্নৰ মুৰ্ত্তিৰ দৰে বহি থকা জেইলাৰ চাহাবৰ মাত-বোল নোহোৱা বাবে নাইকিয়া হোৱা মহিলা কয়দী দুগৰাকী বনজা আৰু ৰূপাই ৰূপাই কৌতূহল মনেৰে চিঞৰি উঠিল —

হাৰ ! হাৰ !

দেখোন জেইলাৰ চাহাব ভেতিয়াও কয় বাজ্যত।

॥ জুইৰ ৰশ্মি দহন ॥

অসমক কৰ্মমানে তিনিটা সফলতাই জুৰ-লা কৰিছে : বানপানী, বালোচশী আৰু বিচ্ছিন্নতাবাদী। যি সকল লোকে উদয়ান্ত কেৱল নিজৰ কথাৰে ভাবি থাকে তেওঁ যদি এক নিৰ্দিষ্ট ব্যবেও দেশখনৰ কথা ভাবে সফলতাই প্ৰতীয়মান হ'ব যে প্ৰথম দুটাৰ বাহিৰতাত্ৰি হ'ল শেষকটো। তাত উজান দিছে বিদেশী শক্তিয়ে। সিহে এই শক্তি পৃথিৱীৰ প্ৰায়বোৰ দেশতে আছে বুলি সন্দেহ নহ'ল। গতিকে আশাৰ বাহিৰতে আছে।

একো এটা কবিতা নোৱাৰা মানুহবোৰেই 'কাৰণ'বোৰ বেছিকৈ দৰ্শায়।

বহুৰঙাটো তিনিবাৰকৈ বানপানীয়ে জুৰ-লা কৰা অসমীয়া গঞা বাহিৰ বিমোহিত পৰিল। ঘৰৰ ভিতৰত একাঠ পানী এতিয়া নাই।

বোম্বেৰে দাখন হাতত লৈ কেন্বেণীয়া বোকা-নিৰালিতে মূৰে কপালে হাত দি বহি পৰিল। বানপানী তকুৱাৰ সিন্ধু হাতৰ হাতৰ চহা বোম্বেৰৰ এনেদৰে বহি আকাশ পাতাল ভৰাৰ সময় এতিয়া। পৰিৱৰ্তন মহামায়াই আজি পোন্ধৰ দিনৰ মূৰত তীক্ষ্ণপালকত কেইবাকি মান মানো বুলি বহিছে। পূৰ্বা পোন্ধৰ দিনৰ মূৰত তীক্ষ্ণপালকন হাতেৰে চুইছে। গৰু-হাপনীবোৰ এতিয়াও বৰাটনিৰ ওপৰতে আছে। বাহত থকা গৰু কেইবোৰো এতিয়া বাহৰ সন্মুখলৈ আহি ছুৰুকি দাখিছে। সিহঁতক এতিয়া আৰু বাহৰ ভিতৰতে আহাৰ পানী দিব সালাদে। কেন্বেণীয়া বাবা-দাদাৰ কেঁচু-কুৰুটিবোৰ ঘৰি পোন্ধৰ ওলাইছে। লগতে আৰু এটা অকটা পোন্ধৰ ওলাইছে— পান-বাহৰ কণীবোৰ বোলা হ'ল জনে। পোন্ধৰীয়া

কুকুৰটো ক'ত আছিল কোনেও নাজানে। সিও বানপানীৰ বিলিফ অনা শব্দ নোহোৱা, মৰুভূমি গাড়ীখনৰ দৰে ক'ৰবাৰ পৰা দৌৰি দৌৰি আহি কাঠিত অক্ষ জিৰাবৰ বাবে শুকান ঠাই বিচাৰি ফুৰিছে। যোগেশ্বৰে কুকুৰটোলৈ চাই কিবা এটা ভাবিলে। এটা হুমুনিয়াহ ওলাই আহিল।

যোগেশ্বৰ এজন যুষ্টি বোদ্ধ। দেশৰ যুষ্টি আন্দোলনত লাগি থাকোতে ইণ্টাৰমিডিয়েট পৰীক্ষাও দিব নোৱাৰিলে। বিয়া-বাক কৰাই সংসাৰখনো আবদ্ধ কৰিলে বহু দেৰিকৈ। দেশৰ সেৱা কৰিব খুজিছিল হাতে-কামে লাগি। বন্ধুতাৰে নহয়। দেশে স্বাধীনতা পোৱাৰ সিহঁত কৃষি কৰ্ম্মকে দেশ সেৱাৰ আছিল হিছাপে লৈছিল। সেই সময়ৰ বহুতো যুৱকক কৃষিৰ নিচিনা স্বাধীন কৰ্ম্ম কৰিবলৈকো আহ্বান জনাইছিল। সেইমতে সহাঁৰিও পাইছিল। কিন্তু সময়ত বানপানীয়ে কৃষকক এনেদৰে উত্থাত কৰিব বুলি ভবা নাছিল।

দেশৰ মেধাৱী ছাত্ৰ সকলক বেছি দক্ষিণ দি ৰাজনৈতিক নেতাসকলে প্ৰশাসনীয় সেৱাৰ বাবে মকৰল আবদ্ধ কৰিব বুলিও ভবা নাছিল। কিন্তু সেয়ে হ'ল। ফলত শিক্ষানুষ্ঠান, প্ৰযুক্তি বিদ্যা, কৃষি আদিত মেধাৱী ছাত্ৰৰ অভাৱ হ'ল। আচলতে প্ৰশাসন যন্ত্ৰটো চলাবলৈ অতি যেনা শক্তিৰ প্ৰয়োজন নাই বুলিয়ে তেওঁ ভাবি লৈছিল।

স্বাধীন চৰকাৰখনেও যে একো এটা কৰা নাছিল তেনে নহয়। কিন্তু স্বাধীন ভাৰতৰ মানুহবোৰে একগ্ৰাম্যতাক এনেদৰে বলি দিব বুলি ভবা নাছিল।

যোগেশ্বৰে দুখতে কেতিয়াবা ৰাজ্যজীৱ সেই ১৯২২ চনতে চৌবিশ জানুৱাৰীৰ দিনা জিৰা প্ৰিজন্ ডায়েৰীখনৰ কনিটো সত্য নাৰায়নৰ বিধি উলিওৱাৰ দৰে পুৰণা বাকচৰ পৰা উলিয়াই পঢ়ি চাই : “ আমাক স্বাধীনতা দিয়াৰ লগে লগে নিৰ্বাচন আৰু নিৰ্বাচন সংক্ৰান্ত ভ্ৰষ্টাচাৰ, বিভাগীৰ দত্ত আৰু সৌৰাষ্ট্ৰই সাধাৰণ মানুহৰ জীৱনত নব্যক যন্ত্ৰণা কৰিলেই আছিল। মানুহে সত্যক নমনে অতীত শাসন ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি দৃষ্টিপাত কৰিব ; বি শাসন ব্যৱস্থা আছিল আশেবিনিক ভাবে স্তম্ভনিক্ত জন, শক্তিশূৰ্ণ আৰু ৰোটিমুটিভাবে ভ্ৰষ্টাচাৰ মুক্ত। ”

যোগেশ্বৰে কাটি-ভিটি বোৱা ৰাজ্যজীৱ সেই প্ৰিজন্ ডায়েৰীখনৰ কনিটো সত্য নাৰায়নৰ বিবিধ পূজাৰীয়ে বক্তা বলিগ্ৰন কাপোৰখনেৰে

মেৰিয়াই ধোৱাৰ দৰে মলিনৰ কাগজ এখনেৰে পুৰণা বাকচটোত সুমুৱাই থলে। যুগজয়ী কথাবোৰে যে আজিৰ মানুহৰ মনত কোনো প্ৰতিক্ৰিয়া নকৰে তাকো ভেওঁ এবাৰ ভাবি চালে। চলাহী আৰু মিহা কৰাৰে আজিৰ মানুহৰ মন ভাবাক্ৰান্ত। ক'ববাত কোনোবা এজন স্বাধীনতা সংগ্ৰামীয়ে কিবা কৈ গৈছে বা লিখি গৈছে তাক ভাবি চাবৰ আজিৰ মানুহৰ সময় ক'ত? ইহঁত কৰ্মৰ নামত নিজে নিজে ব্যস্ত বুলি কৈয়ে ব্যস্ত হৈ থাকে।

স্বাধীনতাৰ তেজিল বহুৰ লিহত ব্ৰহ্মপুত্ৰ বোৰ্ড আইন তৈয়াৰ কৰা হ'ল। তাৰো দুবহুৰ লিহত বোৰ্ড গঠন কৰা হ'ল। আশাৰ সেন চুকিলে কৃষকেই বেছি। ১৯৮২ চনত গঠিত হোৱা ব্ৰহ্মপুত্ৰ বোৰ্ডে কৰী দুখুৱাত লাগিল। আজিলৈ কিছু পোৱালি নহ'ল। বোলা হৈ যোৱাটোৱেও মানুহে অন্য চিন্তা কৰিলেহেঁতেন। কিন্তু বোলা হোৱাবো কোনো ডিন-বোকাৰ নাই। কেৱল এঘাৰণ কৰ্মচাৰী আৰু পাঁচশ অতিথ্যই উমনিৰ পৰা উঠা নাই। বহুৰে বহুৰে উমনি দিয়াৰ সংখ্যা বাঢ়ি গৈ আছে আৰু বান্দনীয়েও অসমীয়া মানুহক নাকনি-কাণনি কৰি আছে। মাজে মাজে মাটিৰ প্ৰানবোৰে উৰাজাহাজেৰে অহা-যোৱাও কৰি আছে।

অসমীয়াৰ বাহাদুৰী এইটোৱেই যে অসমীয়া মানুহ বহুটোত এনেদৰে হাত সাৰটি বহি থাকিব নালাগে। বাৰিষা হলে বান্দনী, কৰালি হলে বন্দুকৰে ভাঙুঘাটী যুঁজ আৰু ভাৰ মাজে মাজে বিদেশীৰ টকমুকনি। ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু বৰাক এই দুই প্ৰধান নদীৰ অসংখ্য উপনদীৰে অলপ প্ৰাৰিত হয়। প্ৰাৰিত হয় দুখেৰে। প্ৰাৰিত হয় হা-বহুনিয়াহেৰে। প্ৰাৰিত হয় ভাঙুঘাটী সৰ্ব্বদৰ ভেজেৰে। এই প্ৰাৰন বহুৰ লিহত বহুৰ চলি আছে।

সমাজানহীন এই সমস্যাবোৰে এনেদৰে বহুৰ লিহত বহুৰ সাৰটি লৈছে। জাতীয় অৰ্থনীতিত মাধমাৰ পৰিছে এনেদৰে। সমস্ত অসমতে বান্দনীৰ সংহাৰ আৰু ধ্বংসৰ ভংকালীন ভাবে বলি হব লগীয়া হৈছে কৃষকবোৰ। এই অৰ্থনীতীয়া ভাঙুঘাটী সত্ত্বে কৰিব লগীয়া হৈছে সাধাৰণ মানুহে। অৰ্থচ নিৰাপদ দূৰত্বত থকাবোৰে দুদিনমান ধকৰ কাগজত উল্ল বাঢ় কৰিয়েই পাছৰি যায়। কৃষকক বহি পল্য কৰিবলৈ উপদেশ দি হাত এৰা দিয়ে।

ভাৰতশাসনৰ গৰকাৰ পৰা মহামায়াৰ ভৰি এখন লিহলি বোকাভ লাগিল। মাকোটো হাতৰ পৰা লিহলি গৈ একালৰ জোতটো মাটিতে

পোত খালে। ওপৰতে সিৰালীত মূৰে-কপালে হাত দি বহি থকা যোগেশ্বৰৰ এতিয়াহে যেন সন্ধিৎ ঘূৰি আহিল। তেওঁ মূৰ তুলি মহামায়ালৈ এবাৰ বং পোৱা মানুহৰ দৰে চালে।

মহাময়াই মাকোটো মাটিৰ পৰা বুটলি তুলি ললে। জোঁটোৰ সিনে লাগি থকা বোকাখিনিও ঋণ্টি পেলালে।

ইমান পৰে বুই থকা কাপোৰখনৰ ওপৰত এবেকেত দুবেকেত কৈ জুখিও চালে। যোগেশ্বৰে এনেয়ে এবাৰ হাঁহিলে। আঠ হাত দহ হাত বুই উলিয়াব লগা কাপোৰখন এতিয়াৰ পৰাই জুখিবলৈ আৰম্ভ কৰি দিছে। আজিকালি সকলোৱে জোখত জোৰ দিছে। শ্ৰাসনে পৰিসংখ্যাৰ জোখৰ ওপৰত জোৰ দিছে পৰিবৰ্তনৰ ওপৰত জোৰ দিয়া নাই। ক্ষমতাৰ বিকে স্পীকিৰণ কৰিছে— মন্ত্ৰী বিধায়ক গাঁৱলৈ গলে জনসাধাৰণ নাথাকে আৰু জনসাধাৰণে মন্ত্ৰী বিধায়কক ৰাজধানীলৈ বিচাৰি গলে মন্ত্ৰী বিধায়ক নাথাকে। আন কথাত ক্ষমতাৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ মানে হ'ল মন্ত্ৰী বিধায়কে গাঁৱলৈ জনসাধাৰণক বিচাৰি যায় আৰু জনসাধাৰণে মন্ত্ৰী বিধায়কক চহৰলৈ বিচাৰি আহে। কোক্কাও কাকো লগ নাপায়। আগৰটো বানত চিগা মথাউৰিৰ বাক বাক্জিবৰ বাবে 'ফাণ্ড' নহি, কিন্তু বানপানীত ভহা মানুহক সাহায্য দিবলৈ 'ফান্ড' আছে।

যোগেশ্বৰে এনেদৰে জলকা মাৰি বহি থাকোতেই ভৰিৰ আঙুলিবোৰ বোকাত সোমাই গৈছে। ভৰি দুখন যিমনে চোঁচা হৈ গৈছে মূৰটো সিমানেই গৰম হৈ গৈ আছে। শ্ৰম এটাই —

“এতিয়া কি কৰা যায় ?”

শ্ৰমটোত গ'ল আৰু। দ্বিতীয়টোত অবশ্যে পানীয়ে নিব পৰা একো এটা নাছিল। সিহে বাৰীৰ পাণ, নাৰিকল সোপাই জুইৰ ভাপ পোৱা গছৰ দৰে হালধীয়া পৰিল। মাজৰ সময়খিনিত শালিধান কিছু ৰুইছিল। সজ্জালও ধৰিছিল। কাতি বিহুৰ দিনা কেতেকীৰ ডিল ওলোৱাদি থোক ওলাব, গেৰ মেলিব, এইবোৰ ভাবি থাকোতেই তৃতীয়টো বানপানী। এইবাৰ যেনিবা হালৰ গৰু কেইটাও মৰি থাকিল।

টি ভি, বেডিঅ', বাতৰি কাকতত উপদেশ-বাক্য। ওপৰত হেলিকেপ্তাৰৰ শব্দ। ৰাইজে ৰবি শস্য কৰিব লাগে। ধান-চাউলৰ সলনি আলু-বেঙেনা খাব লাগে। শ্ৰাকৃতিক বিপৰ্য্যয়ৰ লগত সহবাস কৰিব লাগে।

মাটিৰ জেকা সবাই নাই। তাতে আকৌ কবি কৰ ?

অসহীয়া মানুহক বহুতে অকল্মুষ্ট কুলিও কৰ। কিন্তু কবি কবিন
খোজাবোৰে যে প্রতিটো পদত বাৰাৰ সন্মুখীন হয় — কবি কবিন 'বহুতে'
নকয়।

বানশানী হোৱা অকলমেই মানুহে এইকালি অকল্মুষ্ট কৰিব, তব
চাওঁৰ ওপৰত ফুলাম গামোচাৰে মহ মাথিকে খেদি আছে। নিজৰ দাঁত
মহ মাথিকে খেদি খেদি চকু দুটাৰে চাই আছে, —

মহাউষিত গৰুৰ ডাঙৰ, মানুহৰ ডাঙৰ, ইতিমধ্যে, সিন্ধুক বঁহা
বিলিক দিয়া মাইকী — সকলো ভৰি পৰিছে। কেঁচুৱাই খোৱা গাখীৰ
পৰা আৰম্ভ কৰি কি অহা নাই ? যেন এখন বজাৰ। কিন্তু এই বজাৰো
খুউব বেছি চাৰি দিন। তাতে আকৌ শাসকীৰ পাৰ্চীৰ মনুহৰ বাহিৰে
আন আহিব নোৱাৰে। আন আহিলেই বানশানীত ভয়া মনুহৰ দৰা
যাব। যেন গোঁসাইৰ ভাৱীয়া হাতত হৰিজনৰ হাত লাগিল। সৰাজবন্দ
বামুণ শুনিবহে আহে। কিন্তু এই কবিতামিটো আছে। এ মি মি, মি
জে মিও আছে। কেঁচুৱাৰ কটকটা আভ হ'ল। সৰাজবন্দে লেহেনেই-
হেইয়েই আহে। মানুহৰ মাজতো লেহেনেই-হেইয়েই।
ইয়া পাৰ্চী, মনুহে সিটো পাৰ্চী মানুহৰ লগত একেলগে ভলত আৱৰ।
নেচেল চেল।

হেন আনি অশাসকীৰ পাৰ্চীৰ মানুহৰ হাতৰ পৰা বিলিক লগে কটক
জনে চুৰা যায়। চিনাক্ত কৰে বোলে লেহেনেই 'আৰাম মানুহ' বজাৰিলিক
দিয় আৰি ভোট দিব বেলেগক। যাঃ মলও বা বিলিক। কাৰো
পৰাই মলও। তিনি চাৰি দিনৰ বিলিক মি এবছৰ বাতৰি কাকতত গৰ।
যাঃ নালাগে লেহেনেই বিলিক।

বোসেখৰে নিজে নিজে সুখৰ ভিতৰত কলিক বলা কৰাবোৰ অকল্মুষ্ট
উত্থাপন আৰি বৰি বৰি ভনি থাকে। কহাবাহি এইবোৰ কৰাৰ বিলক
কু-তা নাপায়। কেৱল লোকৰ সুখত ওনেহে, বোলে চকৰাখী কিয়া,
সেই সেৱকবোৰে এই বিলিক চাউলৰ বজাৰো চান কাঢ়ে। হৰিক ভেঙ।
কাৰোখাৰ বিলক কাৰোখাৰ উৎসৱ। মানুহবোৰতো ভেনেবোৰে চনি
আছে।

পৰৱৰ্ত্তৰ আঁঠুনি অনুসৰি গাঁৱৰ বাতালৰ বজাৰ কুলি মি বিলিক

ভৈয়্যৰ হ'ল বান্ধুলানীয়ে ভাগি চিগি টিন-চাৰ নোহোৱা কৰিলে বুলিও
 খোলে বিপোর্ট এটা একেলগে গ'ল। যেন সাধুকথাৰ পুখুৰীটো বজাক
 জমাই খান্দিগৈও পুতিগৈও। সব ছবিগুট দিয়াৰ কাৰ্য্যৰ। ঠিকাদাৰজনে
 বোলে কাম আৰম্ভ কৰাৰ আগতেই টকাখিনি 'বিলাই' সাং হ'ল। এনেকৈনো
 দেশখনৰ প্ৰতি কাৰো মায়া মমতা নোহোৱা হ'লনে বাৰ ? দেশখন
 নিজৰ বুলি কয় অথচ দেশৰ মানুহবোৰ ইজন সিজনৰ শত্ৰু। কাৰো প্ৰতি
 কাৰো দয়া নাই, বিশ্বাস নাই। বাস্তাৱ নহ'ল, টকাবোৰও
 ভগাই খালে। এই ক্ষতিতকৈও ডাঙৰ ক্ষতি হ'ল — এইবোৰ দেখি
 জনি নতুন পুৰুষৰ চৰিত্ৰ স্থলন। সিহঁতে এইবোৰ 'কামকে'
 এদিন সঁচা কাম বুলি গতিয়ন যাব।

৩ যোগেশ্বৰে মহামায়াৰ ওচৰত এনেদৰে কথাবোৰ বলকি থাকোতেই
 ক'ব পৰা জানো ডেকা-ল'ৰা এজন ছেফাই-ফেলাই দৌৰি আহি মুহূৰ্ততে
 বাৰান্দাত শুকাবলৈ বহী এডালত আৰি থোৱা চান্দৰ মেখেলা দুখন গিছি
 গাৰ এটা বুকুত বাধি ওপৰি লৈ মজিয়াতে লেপেটা কাটি বহি ললে।
 সাধুনাথ মাইকী মানুহে কেচুৰাক সিয়াহ মুখত দি থকাৰ দৰে। যোগেশ্বৰ
 মহামায়াৰ চকুত জলক-তৰক লাগিল। নিজৰ চকুকে যেন বিশ্বাস
 কৰিব নোৱাৰে।

ডেওলোকৰ চকু মজিয়াৰ পৰা চোতাললৈ ঘূৰিছে নে নাই চাবিজনমান
 মিলিটাবী আৰু পুলিচ গৰ্গলগাই দৌৰি আহি যোগেশ্বৰৰ ঘৰৰ ভিতৰত সোমাল।
 সিহঁতে সিহঁ সিহঁ পাত পাভকৈ চাইছে আৰু মুখেৰে উচ্চাৰণ কৰিছে
 — উহু কাহা সিয়া ? কাহা সিয়া ??

ঘৰৰ ভিতৰত থকা বস্ত্ৰ-বেহানি দলিয়াবলৈ ধৰিলে। চাঙৰ ওপৰত
 ভুলি থোৱা উৰালৰ অৱশিষ্ট ধানৰ ভুলিৰ ধানবোৰ সিঁচৰিত কৰি পেলালে।
 বিহুনাৰ কালোৰ-কানিও দলিয়াই দিলে।

মিলিটাবী জোৱান এজনে কেঁচুৰাক সিয়াহ বুৰাই থকা ওপৰি লোৱা
 'মাইকী' জৰীয়ে চালে। যেন লিঙ্গৰাত থকা বাঘটোক খুচিয়াই দিয়াৰ
 ভাবনিহে।

আল এজনে ক'লে : জনাকো হাৰ যত লগনা। গোড়মে বাভা
 হেই !

তাব সিহঁত অভ্যাচন আৰম্ভ হ'ল স্ত্ৰীৰ ওপৰত।

চুৰুৰীৰ মানুহ ভয়তে বাঁহনি-ভল পালে । কোনো কোনো ডেকা ল'ৰাই পুখুৰীত জাপ দিলে । পুখুৰীত জাপ দি নাকটো আঁক চকুখুটা উলিয়াই থাকিল । বাৰান্দাত ওলমি থকা পাহ বাঁহবাঁহৰ পৰা শুকুলা পাহৰোৰ ধলবলাই উৰি গ'ল । বোগেশ্বৰ আৰু মহাযাৱাৰ পুৰ শ্যামল, বিমল আৰু অমল ক'বাব পৰা আহি চোভালতে থিয় দিলেহি । ফকতা নবীনাই সাউতকৰে ওলাই গৈ বাৰী সিহঁত কজনক কেইজোপাহ হাজতে সোমাই থাকিল ।

অসমীয়া পুলিচ এজনে বহি থকা বোগেশ্বৰক গুটা মাৰি দি সুধিলে — ক' ক'লা ? ক'লে গ'ল ? ল'ৰাজন ইয়াতে সোমকা আহি দেখিছেহি । উলিয়াই দিব নোবাৰিলে ভোৰ কৰী দুটাকে উলিয়াই থৈ বাহ ।

বোগেশ্বৰে কি ক'ব ? কি ভাৱা আছে বুঝত ? এই সময়ত শৰীৰৰ সিৰা উলসিবোৰ উৰাই উঠাৰ বাহিৰে গাত বল শক্তিও নাই বোগেশ্বৰ ।

কোনোবা এজন থিলিটাৰী জোৱানে বোগেশ্বৰক সিঠিতে বন্দুকৰ কুণ্ডাটোৰে খুন্দা মাৰি দিলে । 'খৰিলো এ' খুনি বোগেশ্বৰ ভলি পৰিল ।

চোভালত থিয় হৈ থকা শ্যামল, বিমল আৰু অমল দেউতাকৰ ওচৰলৈ আগবাঢ়ি আহিল । সিহঁতে দেউতাকৰ ওপৰত হোৱা অত্যাচাৰ সহ্য কৰিব নোৱাৰি প্ৰতিবাদ কৰিলে । সিহঁতৰ ওপৰতো পৰিল লাঠিৰ কোৰ । মহাযাৱাৰেহি টিএম-বাৰু কৰি হাজত সোমালত থিলিটাৰী আৰু পুলিচ কেইজন ভটি গ'ল ।

শ্যামল, বিমল আৰু অমলে মনে মনে কিবা প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে । খুববোৰে বেতিৱা কাম নকৰে বিবেক পলাই কাট মাৰে । প্ৰতিজ্ঞা হয় প্ৰতিশোধ লোৱাৰ ।

মহাযাৱাৰে বোগেশ্বৰক তুলিবা কৰাত লাগিল ।

পুলিচ থিলিটাৰীবোৰ বোগেশ্বৰক চোভালৰ পৰা ভটি যোৱাৰ সিদ্ধ হাইকী মানুহৰ জেপত থকা অস্ত্ৰিকি ডেকা ল'ৰাজনে জেপৰ পৰা পাঠৰ টকীয়া নেট কেইখনমান মহাযাৱাৰ লিনে দলি মাৰি দি বাৰীৰ পাহ কাপেৰি গো গোৱাই ভটি গ'ল ।

বোগেশ্বৰে সেহি সেহি থিয় দিওঁলৈ চোৱা কৰিছে । লোকজনত কি হৈছে এইবোৰ ? লোকৰ স্বাৰীসভা আন্দোলনত বোগেশ্বৰে ক'বলৈ

মাইকী মানুহৰ ভেঁপু লব লগা হৈছিল । মাইকী মানুহৰ ভেঁপুচন ধৰি শত্ৰু-পক্ষৰ বহুতো খবৰ অনা নিয়া কৰিছিল । বৃটিছৰ আত্মবাহী পুলিচৰ চকুত ধূলি মাৰি বহু কামেই কৰিছিল যোগেশ্বৰে । সেই আন্দোলন আৰু আজিৰ আন্দোলন একেই জানো ? বৃটিছ যুগীয়া কবিৰ নোৱাৰা দেখা আজি স্বদেশী আইনে যুগীয়া কৰি থৈ গ'ল । মুহূৰ্ত্ততে কি ঘটি গ'ল যোগেশ্বৰে ভলকিবই নোৱাৰিলে ।

মহামায়া ভয়ত লেপুৱা লাগিছে । কলৈ যাওঁ ? কি কৰোঁ ? নিশাটলৈকে বা এইবোৰে আৰু কি ভাঙা দেখুৱায় ? নবীনাক কি কৰোঁ ? জীয়া গাভৰু এজনীক ক'ত লুকুৱাই থওঁ ?

ডেকা ল'ৰাজনক বাৰীৰ পাছ ফালেদি পলাই যোৱা দেখি নবীনা কলগছ কেইজোলাৰ মাজৰ পৰা ওলাল । তাই অতি ভয়ে ভয়ে ঘৰৰ চোতালৰ সিনে আগবাঢ়িল । বাৰান্দাত দেউতাকৰ অৱস্থা দেখি “দেউতা”, “দেউতা” বুলি দেউতাকৰ গাৰ কাষতে উবুৰি খাই পৰিল ।

ইমান পৰে ভুকি ভুকি লেবেজান হোৱা কুকুৰটো শান্ত হ'ল । সি চোতালৰ পৰা পদূলি মুখলৈ ওলাই আৰু দুবাৰমান ভুকি চোতাললৈ লৰি আহিল ।

+

+

+

নিছনিআখন বোচোৰুৰ ঘৰ ওলট-পালট হৈ গ'ল । ল'ৰাহঁত ওলাইছিল বিলিফৰ চাউল আনিবলৈ । শয্যাশায়ী বাপেকে দিলে বাধা । বোলে- তিনিদিনৰ ছুৰ সাজ বিলিফৰ চাউল খাই বাকী বছৰটোত কি খায় ? নিজে যদি চকুকাৰে সমুদায় বানপানীত ধ্বংস হোৱা সম্পত্তিৰ মূল্য দিব লাগিব । বিলিফৰ শাৰীত সেই অকস্মাৎ গেলাই বামুণে হাত পাতিব । যোৱা ল'ৰা হৈ তৰ্জোও তাৰ শাৰীতে থিয় হৈ হাত পাতিবিনে ? নোৱাৰ পাতিব । লাখে নোখোৱাকৈ থাকিব ।

যোগেশ্বৰৰ সেইবিনিতে লেঠা লাগিল ।

দুপৰীয়া অটাইকেজন পুতেক আৰু একমাত্ৰ কন্যাই বাপেকৰ ওচৰতে বহি ললে । বৰলুৱা শ্যামলে দেউতাকক বুজাবলৈ চেষ্টা কৰিছে । কন্যা জলীয়াও বৈ থকা সত্বে । কিন্তু দেউতাক যোগেশ্বৰ যে বৰ জেদি মানুহ । অৱশ্যে পুৰে বিকল কৰি উঠ । সি হঠাতে দেউতাকক দলদলাই উঠিল : বিলিফ আনিবলৈ বে নিদিদি, দে এতিয়া ভাত খাবলৈ । অহল টাঙোৱে

টঙনিয়াই মাৰিম বুঢ়া। তোৰ ইচাৰাতেই পুলিচ মিলিটাৰী আজি মাৰি গ'ল। নহলে নহলে নিজে মৰি অন্ততঃ একমক হলেও দাওবনেখেই বাখি থলোহেঁতেন।

যোগেশ্বৰে চকু দুটাৰে ঘৰৰ মুখটোলৈ চালে। সোঁহাতখনেৰে কপালখন সিহি চালে। তেনেহলে যোগেশ্বৰৰ কপালখন এতিয়াও আছে? যোগেশ্বৰে ওচৰতে বহি থকা মহামায়াটোলৈ চাই কলে : সিহঁতক ভাতৰ সলনি কিবা দিয়া।

মহামায়াই প্ৰথমে উজুনি উজুনি সিহঁত বাউটি জুৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। বিমলে দেউতাকক কৰা অপমান শ্যামল আৰু অমলে সহ্য কৰিব নেবাৰিলে। সিহঁত দুয়োটাই বিমলক গৰা মাৰি ধৰিলে। ককাইদেউ, ককাইদেউ বুলি মাজত পৰিছে নবীনা। ঘৰখনত ভৰ দুপৰীয়া এখন ডৱামৱা বগ। ভাত খাবলৈ নাপাই বিমলে যেন বাপেককে খাব। মহামায়াই ইটোক টানিছে এবাৰ, সিটোক টানিছে। সিহঁতৰ হাতৰ খুন্দা জালি মহামায়া ওফৰি পৰিছে।

: ওলাই যা তহঁত, মোৰ ঘৰৰ পৰা। ওলাই যা।

যোগেশ্বৰে অসুখীয়া দেহাৰে শৰীৰত বিমান জোৰ আছে সিমান জোৰেৰে গৰ্জি উঠিল। লগে লগে আটাইকেজন ভায়েক ককায়েক আৰু একমাত্ৰ ভনী নবীনা ঘৰৰ পৰা ওলাই গ'ল। যোগেশ্বৰ পৰি থকা পেতেলীতে পৰি থাকিল। মহামায়াই চিঞৰি চিঞৰি কাৰোবাক যেন কৈছে : বাবৰ সময়ত সিহঁত প্ৰত্যেকেই একোকুৰা জুই হৈ ওলাই গ'ল এ বোপাইহঁত। কোনোবাই পাৰ যদি ঘূৰাই আনহঁত এ। সিহঁতে কাক পুৰি মাৰে ঠিকনা নাই হঁত এ। কাকো নাপালে নিজে পুৰি মৰিব— হঁত এ।

মহামায়াৰ একো একোটা চিঞৰে যোগেশ্বৰৰ সৰ্বশৰীৰ কঁলাই তুলিলে। যোগেশ্বৰ আৰু মহামায়াৰ তিনি পুত্ৰ আৰু এক কন্যা এনেদৰেই ঘৰৰ পৰা ওলাই গৈছিল। শ্যামল, বিমল, অমল আৰু নবীনা। আটাই কেইজনেই কলেজৰ শিক্ষা পোৱা। কন্যা নবীনা, তাইও এম, এ, পাছ কৰি দুই বছৰ বহি আছে। সন্তান আটাইকেজনৰ বুকি ভালৈই আছিল। কিন্তু সিহঁতে বিচৰামতে বাপেকে পঢ়ুৱাব নোৱাৰিলে। প্ৰযুক্তি বিদ্যা শিকাবৰ বাবে বাপেকৰ টকা পইচাই নুফুলাইছিল বিৰেকৈ বিমলৰ এইটো লাহিনত বৰ হেঁপাহ আছিল। ফলৰ হেঁপাহ মনতেই মাৰ গৈছিল। ভাৰ্যনি

বাপেকীটো হৈ যি পাৰিছে তাকে দি গৈছিল। যি পৰা নাছিল সিহঁতেই টিউশ্যন কৰি নিজৰ খৰচ নিজে উলিয়াই পঢ়া-শুনা কৰি অঁটাইছিল। যোগেশ্বৰ মহামায়াই ভাবি আছিল পুত্ৰ কন্যাইতে পঢ়া-শুনা কৰি ওলালেই অস্তাৰ অনাটন আঁতৰিব। সমস্যা ভালেখিনি কমিব। কিছু আৰাম হ'ব।

কিন্তু কথা গভীৰ হ'ল। গভীৰৰ পৰা গভীৰতৰ হ'ল। সিহঁত দিগ্ৰীহে পালে চৰকাৰী বেচৰকাৰী কাম বন একো নাপালে। বিভিন্ন কাৰ্যালয়ত সাক্ষাৎকাৰ দিলে। ক'ৰবাত যদি সাক্ষাৎকাৰত প্ৰথম দ্বিতীয় হয় তাত আকৌ কোটাৰ বাবে সিহঁতৰ নাম তুলিলে যায়। বিভিন্ন সেৱা আয়োগবোৰত পৰীক্ষা দিয়ে। তাতো নাপায়। আয়োগবোৰত চকীত বহি সাক্ষাৎকাৰ লোৱাবোৰৰ ভিতৰত এজনো খেতিয়ক নাই। গতিকে চাহাবৰ সন্মুখত চাহাববোৰৰ চানাবোৰে চাকৰি পায়। বেল সেৱা বেঞ্চ সেৱা, কোম্পানী সকলোতে নামত কেইজনমান অসমীয়া লৈ বাকীবোৰ আন ঠাইৰ। চাকৰি পোৱাৰ সৰহ সংখ্যক প্ৰাৰ্থীৰ ঠিকনা কিন্তু অসমত, কিটিপ। সকলোতে কিটিপ আছে। মেধা ল'ৰাই চাকৰি পাবলৈ হলেও কিটিপ জানিব লাগিব।

পোন্ধৰ দিনমান ঘোৱাৰ সিহঁত যোগেশ্বৰে গা টঙালে। ইতিমধ্যে দুবৈৰ গাঁৱৰ সোনাচাই এমোন চাউল যৰতে দি গৈছিল। সোনাচা মুছলমান মানুহ। যোগেশ্বৰৰ এসময়ৰ বিপদৰ বন্ধু। ইঘৰৰ কঠিয়া সিঘৰে সলনি কৰে। বিহুৰ সময়ত কুছিয়াৰ ঘিঠে, কোমল চাউল, তিল সলনা সলনিকৈ দুয়োঘৰে ভগাই-লিটাই খায়। যোগেশ্বৰৰ দুবহুৱাৰ কথা সোনাচাই দেৰিকৈ শুনিছিল। শুনিয়েই একতা একতাকৈ এমোন চাউল। ধাৰ সুজিব নালাগে। সোনাচা বিপদত পৰিলে যোগেশ্বৰেও দিব।

ইহঁত ভেনেজুল যবত নাথাকে ? — সোনাচাই বাক্যবাৰ কৈ যোগেশ্বৰৰ মুখলৈ চালে। যোগেশ্বৰেও সম্পূৰ্ণ অনীহা দেখুৱাই উত্তৰ দিলে, —

: নাথাকে মানে নাৱেই। ক'ৰবালৈ ওলাই গৈছে। কলৈ গৈছে সিহঁতেহে জানে। বিভিন্নজনৰ মুখে বিভিন্ন কথা শুনিছো। কোনোবা দিন ভাল কথা, কোনোবা দিন বেয়া। ভাল শুনিলে ভাল লাগে। বেয়া শুনিলে বাপেকীটো হৈ কিৱেই বা কৰিব পৰো? সিহঁতক পঢ়া-শুনা কৰিবলৈ দিছিলো— পঢ়া-শুনা কৰিছে। সিহঁতককৈ পঢ়া-শুনাত বেয়াবোৰে নাকৰ আগতে টিলিকি বজাই চৰকাৰী কাম পালে।.. আচলতে ঘোৰ

আদৰ্শ জীৱনটোৱেই সিহঁতক খালে। সিহঁতক কাৰো অন্যায় কৰিবলৈ নিদি
আজি এনেকুৱা হ'ল।

বোলেঞ্চৰে নিজৰ সম্ভাৱক একো এটা গতি লগাই নিব নোৱাৰাটো
নিজৰেই মহাদোষ বুলি ধৰি ললে। খেতিৰ কামতনো লগাই কি সাহসত ?
সেৱা নহয়। বহুৰে কৰে খেতি কৰো বহুৰে কৰে বানলানীত ধ্বংস।
মোৰ লগতে সিহঁতৰ কষ্টবোৰো অঞ্চলে যায়। শেষত মৈ বি জলপ নুমলীয়া
কবলৈ পাবো তাৰেহে কোনোমতে সহ্যহাৰ মান খাব পাবো।

যা। যবৰ পৰা চৰ ওলাই য়া। বতে বেনেদৰে পাৰ নিজে নিজে
বাট উলিয়াই খুটি খুটি খাই থাকে।

মহামায়াই বোলেঞ্চৰ পিঠিখনত তেল মাৰিছ কৰা হ'লত বোলেঞ্চৰে
পিঠিখন বেটিটোৰ ফালে সি ঘূৰি বহিল। ব'ম লাগিলে বিৰটো অকণ
কমা যেন লাগে। কেতিয়াবা কথাত মাজতে হাঁহিবৰ চেষ্টা কৰি পৰিৱাৰ
মহামায়াক কয় : সকলোতে পূৰ্ণতা আছে। কৃষকৰ পূৰ্ণতা নাই। মোৰ
পিঠিত পৰা মিলিটাৰীৰ বন্দুকৰ কুণ্ডাৰ খুন্দা কেইটাও পূৰ্ণতাৰ বুলি
ধৰি লোৱাছোন।

+ + +

শ্যামল, বিষল, অমল আৰু নৰীমাই ক'ত কি কৰি আছে বোলেঞ্চৰ
নাইবা মহামায়াই ভালদৰে নাজানে যদিও ইজন সিজনৰ বুথে কিবা কিৰি
ওনি থাকে। সেই অঞ্চলৰ মানুহৰোৰে আকৌ শ্যামলইজন দুই এটা কথা
তনে গোণোলমাৰা গাঁওলুতাৰ পৰা। গোণোলমাৰা গাঁওলুতা দুৱীয়াখন
তমি কুৰে। গাঁওলুতাৰ আকৌ এটা মেৱা ঘটৰ আছে, — তেওঁ কোনো
কথা বা ঘটনাকে সম্পূৰ্ণকৈ নকয়। তেওঁৰ কথাৰ ইতিততে মানুহে বি
বুজে বুজি লয়।

গোণোলমাৰা গাঁওলুতাৰ সিজনত বলিষ্ঠ কৰ্মৰ গুণী আৰু পাজৰী। কুৰত
এটা গাৰী টুপী। চেহেৰাটো লেগেঙীয়া। তেওঁ ক'ত থাকে ক'ত যায়
তাক সেই অঞ্চলত কোনেও নাজানে। মানুহে সুবিদে — তেওঁ যদি
লিখি বাতি দকিল ফালে ক'বাত থকাৰ কথা ভাবিহে তেনেহ'লে মানুহক
উত্তৰ দিয়ে উত্তৰকালৰ গাঁও এখনৰ কথা। যুঁঠতে তেওঁ সঁচাটো সদায়
বেকত নকৰে। কাৰণ আজিকালি ডিক্টিভৰীৰ কথা আছে। মানুহ বিশেষকৈ
বেশবেশকৰোৰে ডাঙ-পানী খাইয়ে জীৱাই নাথাকে। কুৰকাৰ কথাটোও

আছে ।

গোগোলমাৰা গাঁওবুটাই সদাই সকলো সময়তে গেকে ফুলৰ মালা এধৰ পাঞ্জাবী চোলাটোৰ জেলতে লৈ ফুৰে । সভাপতি হবৰ বাবে মিটিং বিচাৰি ফুৰে । মুৰত গান্ধী টুনীটোৰে ধুতী পাঞ্জাবী নিকি নেভাৰ বেশ লয় । ধুতীখন এনেদৰে নিকি যাতে বতাহ লাগিলেই কৰঙনলৈকে নোমে চোমে ওলাই পৰে । বতাহ নাথাকিলে, বিশেষকৈ মহিলাৰ সমাবেশ দেখিলে বতাহৰ কামফেৰা তেওঁৰ চলতি মুদ্ৰাদোষটোৰে বাওঁহাতখনেৰে কৰে । সোঁহাতখনত অনবৰতে এখন অসমীয়া খবৰৰ কাগজ থাকে । তেওঁ বক্তৃতা দিবলৈ থিয় হলে ডৰি দুখন সদাই সাত বাজি পঁচিশ মিনিট ধোৱাৰ নিচিনাকৈ থিয় হয় ।

সিহে আহক সেইফালৰ পৰা গোগোলমাৰা গাঁওবুটা । তেওঁ বাস্তাই পদূলিয়ে দহজন মান মানুহ একেলগে থিয় হৈ থকা দেখিলেই মিটিং পাতে । যোগেশ্বৰহঁতৰ গাঁৱৰ সিমূৰত দহজনমান ডেকা বুঢ়া থিয় দি আছিল । গোগোলমাৰা গাঁওবুটা ওচৰ চাপিলত সকলোৰে তেওঁৰ সিনে চালে । গাঁওবুটাই আগতে মাত দিলে,—

বাইজ । বানপানীয়ে পানীখোৱা পুখুৰীৰ পঁচা পানী, ঘৰৰ কাষৰ জাবৰ-জোখৰ সকলো জুইয়াই নি চাকা কৰিলে । পুখুৰীত মাহ সোমালে । আমাৰ বহি থকা কৰ্মীবোৰৰ কাম বাঢ়িছে । আপোনালোকে বা ইয়াত কি কৰিছে ?

: এহু নকৰ আৰু । বিলিফৰ চাউল জানিবলৈ মানুহ গৈছে । এই পোৱালিটোক থবৰ এটা লৈ আহিবলৈ কলো । এজন এজনকৈ দুজনেই গ'ল । কিন্তু থবৰ আৰু নাছিল । আশি কলো বোলো বলেন, উইয়ে যাচেন আগবাঢ়ি । আমো নাই কমুটিও নাই দেখোন । সি বেড়াই হা কৰি মুখ মেজি চাই আছে । সি হেনো “আমো নাই কমুটিও নাই ” মানে কি বুজি পোৱা নাই । তাকে বগৰ কৰি থিয় দি আছে । ইনিয়ে সি এইবাৰ হাইকুল নিকাত পৰীক্ষা দিবলৈ ওলাইছে ।

: বুজি পাব কি সতে ? সি আজি-কালিৰ ল'ৰা নহয় জানো ? সি “আমো নাই কমুটিও নাই”ৰ সলনি ‘ মদও নাই গিলাৰ্চও নাই ’ বুজি কলেহে বুজি পাব ।

গাঁওবুটাৰ কথা শুনি উপস্থিত ল'ৰা কুলা জটীয়ে হাঁহিবলৈ ধৰিলে । তাৰে মাজতে ডেকা এজনে চিঞি ক'লে : গাঁওবুটাকাই অহা টোখনি

অজোৰ্ঘবত পূৰ্ণ গ্ৰাস সূৰ্য্য গ্ৰহণ হব ।

অ' হব হব । সূৰ্য্য গ্ৰহণও হব বানপানীও হব । নিহে মই আজি
তাড়কৈ ডাঙৰ থকৰ এটা জানিছো । এইখন নও নভেৰৰ '৯৫ চনৰ
দৈনিক অসম । এইয়া চোৰা — আঠ পূৰ্ণাত এটা ভাজা থকৰ আছে ।

গোগোলমৰা গাঁওকুছি বজ্জা দিয়াৰ দৰে পঢ়ি গ'ল । ..

“ব্ৰহ্মপুত্ৰ ব'ৰ্ডলৈ বঁটা” । “কেন্দ্ৰীয় গৃহ মন্ত্ৰালয়ৰ চৰকাৰী ভাষা
বিভাগৰ ‘ৰাজভাষা বঁটা’ৰ প্ৰথম পুৰস্কাৰ এইবাৰ লাভ কৰিছে স্থানীয় ব্ৰহ্মপুত্ৰ
বোৰ্ড কাৰ্যালয়ে । অলপতে ইয়াত অনুষ্ঠিত অনুষ্ঠান এটাত এই পুৰস্কাৰ
প্ৰদান কৰে । উল্লেখযোগ্য যে ব্ৰহ্মপুত্ৰ বোৰ্ড কাৰ্যালয়ে ১৯৯৪—৯৬
চনতো ‘ৰাজভাষা বঁটা’ৰ প্ৰথম পুৰস্কাৰ পাইছিল । কাৰ্যালয়ত হিন্দী
ভাষাৰ ব্যৱহাৰত সাক্ষ্য লাভ কৰাৰ বাবেই ব্ৰহ্মপুত্ৰ বোৰ্ডক বঁটা দিয়া
হৈছে” ।

দেখিলা বোণাইহঁত ? ভনিলা ? সূৰ্য্য গ্ৰহণত পৃথিৱীৰ ছাঁটোৱে
পোহৰক ভেটা দি আমাক আধা বস্তু হৈছে ঠনাইছে ? ব্ৰহ্মপুত্ৰ বোৰ্ডে
শিল মাটিৰে বানপানী ভেটা দিব নোৱাৰি ভাষাৰে ভেটা দি আমাক
ব্ৰহ্মাঠগন দিলে ।

নিহে এনেদৰে কথা পাতিব আপাৰ নহয় বোণাইহঁত । আনুষ্ঠানিক
ভাবে পাতিব লাগে । হো লোৱা এই আলোখাৰ । যোক আলোদান কথা
আৰু বিসিষ্ট অতিথি পাভা । সকলো কথা খিটিং আকাৰে হব লাগে ।
জেহে কাগজে-পত্ৰই, টি, ভি, বেডিয়'ত প্ৰচাৰ হব ? তোমালোক নগলেও
হব । মইয়ে সেইবোৰ প্ৰচাৰৰ ব্যৱস্থা কৰিম ।

মাল্যদান হ'ল । উল্লিখিত সকলোৱে হাত চাপৰি বজালে । অলপৰ
শৰাইত শেব । গোগোলমৰা গাঁওকুচা যিকালে বাব বুলি মানুহে ভাবিছিল
তাৰ ওলোটো কালে খোজ দিলে ।

+ + +

কেন্দ্ৰীয় বৰপুত্ৰ শাফল বৰ্ত্তমান খেল ৰাজধানীত । নিকনুৰত
লগ পাইছিল প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত একেলগে পঢ়া গৰাক । সেই গৰাক —
বি গগাই প্ৰাথমিক বিদ্যালয়তে বছৰেকীয়া পৰীক্ষাত অকৰ বহীত নিজে
আলু পোৱাৰ আগতেই হেহ পণ্ডিতক সঁচা আলু এখন্ডা দি আহিছিল । আৰু
সঁচাকৈয়ে আলুৰেই ডাক পাইবাৰীৰ শেব পৰীক্ষাৰ দেখনা পাৰ কৰাই

হাইস্কুলত বহাৰ সুযোগ দিছিল । তাৰ লিহত গগাই কিমানলৈ পঢ়িলে নাইবা কলৈ গ'ল কোনোৰে খবৰ নাৰাখিলে । সি এতিয়া হেনো মন্ত্ৰীৰ ঘৰত মালী কাম কৰে । টেম্পবেৰী চাকৰি । মন্ত্ৰী গলে মালীও যায় ।

গগৰি চেহেৰা-পাতি সাজ-পোছাক শ্যামলতকৈ বহু ওপৰত । অনাৰ্চ লৈ বি এচ্ চি পাছ কৰা শ্যামল মন্ত্ৰীৰ কেবটিাৰৰ বাগানৰ মালী গগৰি শৰণাপন্ন হব লগীয়া হৈছিল । গগাই বোলে শ্যামলদা ! ঘৰত সোমাই থাকি বাহিৰৰ ভু-ভা নোপোৱা । ঘৰৰ মোহ এৰা । মোৰ লগতে থকা । ভোট আহিছে নহয় ? মন্ত্ৰী এম এল এক বছৰতো বিশ্বস্ত মানুহ লাগে । সেইবোৰ চাকৰি যোৱা চিপাহী চন্তৰীয়ে মন্ত্ৰী এম এল এৰ এজেন্ট হৈ টকাক টকাই ঘটিছে । তুমি ঘৰতে ইমান দিন বহি থাকি যোগে দদাইক কষ্ট দি আছিলি কেলৈই ? এতিয়া আৰু তুমি কেচুৱা হৈ থকা নাই নহয় ? আজি বিয়া কৰাই দিলে কালিলৈ ছোৱালীক গা ধুব নোৱাৰা অৱস্থা কৰিবা । থকা মোৰ লগতে । মই চিনাকি কৰি দিম নহয় ? ক'ত কেনেদৰে তেল মালিচ কৰিব লাগে তাকো শিকাই দিম । কেৱল ন্যায় অন্যাৰ কথা বৰকৈ ধৰি নাধাৰিবা । অ', তোমালোকৰ নিচিনা শিক্ষিতবোৰৰ আকৌ সেইবোৰ বৰ বেয়া অভ্যাস । ন্যায় অন্যাৰ লগত যুঁজি, লাগি থাকিলে জীৱনত একো নহব । এইবোৰ কামত বুদ্ধি খুটুৱাব জানিলে একোখন কাগজ ত্ৰিশ চল্লিশ হাজাৰত বিক্ৰী হয় ।

প্ৰথমতে শ্যামলৰ মনটোত উত্তল-ধুত্তল লাগিছিল । গগাই এইবোৰ কয় কি ? চেক্ , বেঙ্ক ড্ৰাফ্ট আদি নহলে কাগজৰ দামনো ত্ৰিশ চল্লিশ হাজাৰ টকা হব পাৰেনে ?

পাৰে পাৰে । সেইবোৰ মই শিকাই দিম । — গগাই বুকু ফিন্দাই কয় ।

ৰাজনীতি কৰা মানুহবোৰ বৰ সন্দেহী । পদে পদে সন্দেহ কৰে । কৰিব লগাটোতো কৰে কৰিব নলগাটোতো কৰে । গতিকে নিজৰ ব্যক্তিগত বিসৰ্জন দি হলেও সিহঁতৰ বিশ্বাসভাজন হব লাগিব । তাৰ লিহত লাহে লাহে বুদ্ধি খুটুৱাব জানিলে নেতাও হব পাৰিবা ।

লোং মাৰা মানে কি জালা ? নাজানা ? জানিবা । লাহে লাহে জানিবা । যিয়ে তোমাক ওপৰলৈ জুৰি নিব তাকে ভূমি লোং মাৰি কৰাই নিজে ওপৰলৈ যাব লাগিব । জৰুৰি ৰাজনীতিত ইহিটো বৰ দক্ষকাৰী

বন্ধ। হাঁহি মাৰি কথা কব জানিব লাগিব। পেটৰ কামোৰ হলেও হাঁহিৰ লাগিব আৰু বৰকৈ ছৰ উঠিলেও হাঁহিৰ লাগিব। মুঠতে হাঁহি হল ৰাজনীতিকৰ প্ৰধান অঙ্গ। সমাজ সেৱাও হাঁহিকেই হৈ যায়। এই বন্ধ ৰাখ নাই সি সকল ৰাজনীতিক হব নোৱাৰে। হলেও খুউৰ বেছি বিসৰাদী হব পাবিব। মুঠতে ৰাজনীতিত হাঁহিটো বৰ জৰুৰী বন্ধ। তোমাক বুজিবোৰ শিকাই দিম। সিহঁত তুমি নিজে নিজে জনা হ'ব।

ৰাজনীতিত মানুহৰ জাত নাচাব। দলৰ জাত চাব। নিজৰ দলৰ শুকৰ ভৰিতে কপালখন ঘঁহি দিবা। অৱশ্যে আজি-কালি কিছুমান বিৰয়াইও এই পদ্ধতি লৈছে। নিজে খন্দা সিদ্ধিৰ মুখখন মুকলিকৈ ৰাখিবৰ বাবেই বিৰয়া কিছুমানেও এই ব্যবস্থা গ্ৰহণ কৰিছে। আটাইতকৈ বিৰত সহচৰ হোৱা এয়ে উত্তম উপায়। জ্ঞান সিহঁত উলিয়াব লগাবোৰ উলিয়াই থাকিবা। এদিন লাগে ভগবানকে সেৱা নকৰিবা — কিন্তু ৰাজনীতিত শুকৰ সেৱা কৰিবলৈ নাপাহৰিবা। সিদ্ধিদাতা গণেশক পূজা কৰিলেই যেনেদৰে তেতিয়াকোটি দেৱতা সন্তুষ্ট হয় তেনেদৰে নিজৰ সিদ্ধাকৰ ভৰিত কপাল ঘঁহা কামত প্ৰবৃত্ত হ'লে জনগণৰ সেৱা নকৰিলেও হয়।

সিদ্ধীত যি অৱস্থা অসম্ভৱো সেই ব্যবস্থা। যই নামতহে মাগী। কামেৰে কাক কি কৰি দিলা নাই ? বিশ্বাস, বুজিছা, বিশ্বাস। ৰাজনীতিত বিশ্বাসী মানুহ পাৰলৈ উঠ। ৰাজনীতিক বিশ্বাসী মানুহ বিচৰি ফুৰে। তাৰ মাজতে তুমিও সোৱাৰ লাগিব। কেইখন বান পাৰিট পোৱাৰ সিহঁত তোমাৰ নিজৰ টকা পইচাৰতো জোৰা মাৰিব পৰা হ'বহি আনকো দিব পৰা হ'ব। মাত্ৰ অপেক্ষা কৰা সুযোগৰ। চাই থাক। যই আজিহে মাগী। কালিকৈ কিহৰ মালিক হও চাই থাক। সব-সব চাকৰিত এইটোৱে ভাল। কাম কৰিব নালাগে অৰ্থচ সন্তুষ্টি পাই থাকিব পাৰি। সব চাকৰি কৰিলে বহুতো কাম কৰিব পাৰি। বাহৰ মালিক হব পাৰি, বিলাতী মদৰ দোকানৰ মালিক হব পাৰি, মিউনিসিপালিটীৰ কাউন্সিলাৰ হব পাৰি আৰু কি বে হ'ব নোৱাৰি ? এৰ এল এ হ'ব নোৱাৰিলেও 'হ'ব' বুলি হয়কি দিব পাৰি।

মোৰ লগত কিছুমান নকলকোম্পানীৰ নাম ছপোৱা বাহিটং পেছ আছে। শিকিত বিনম্ৰা বুলি ডিল উলৰ পাৰিট পোৱা। ডিল উল মানে কি জানানে নাই ? পাৰীত তাঁহি অহা কাঠ। অৱশ্যে বাহৰ

পৰা গছ কটাই গছ কাটিব নৈৰ ভাটীৰ সিনে ধৰোতাই ধৰিব। তুমি কেৱল পাৰ্মিটখন বিক্ৰী কৰি দিলেই হ'ল।

: গৰ্গ! তই মোক চোৰ হবলৈ শিকাইছ?

: হেই শ্যামল! কিভাপত পঢ়া কথাবোৰ কামত খুঁটাবলৈ চেষ্টা নকৰিবাছোন। মই তোমাক চোৰ হবলৈ কোৱা নাই নহয়! কিন্তু সং হবলৈ হলেওতো চোৰ কেনেকুৱা তাক চিনি পাব লাগিব। ৰাস্তাত গাড়ীখন তুমি ভালদৰে চলালেই নহব নহয়? এঞ্জিনেট নহবৰ বাবে আনে কেনেদৰে চলাইছে তাকো চাব লাগিব।

এতিয়া ইলেকশ্যন আহিছে। নমিনেশ্যন চাব্মিট কৰিলেও দুই চাৰি সম্ভাৱ্য প্ৰাৰ্থীয়ে তোমাক 'বহিবলৈ' টকা পইচা দিব। ল'ৰা। নোলোৱাকৈ নাথাকিবা। মোৰ চাকৰিটো দেখিছাই। মালীৰ চাকৰি। মন্ত্ৰী যিদিনাই ভৰ্গা যাব ফুলৰ টাববোৰো সিদিনাই ইয়াৰ পৰা নাইকিয়া হ'ব। আৰু এই ফুলৰ টাবৰ নিচিনা গৰ্গ মালীৰও চাকৰি নট। মই মোৰ গুৰুৰ ফাঁক কৰি নিদিওঁ। কিন্তু এই কেইবছৰতে দুহাতে চপাইছো। মোৰ কি হোৱা নাই? চহুৰত ঘৰ বাৰীয়ে হোৱা নাই নে টকা পইচাই হোৱা নাই?

টকাৰ কাৰণে সমাজৰ কেইজন মানুহ সলনি নোহোৱাকৈ থাকে? জিকি অহাৰ সিহঁত কিছুমান এম এল এক চৰাছোন। বেচৰা মানুহবোৰে বি পাৰ্টিক ভোট দি পঠিয়াই দিয়ে ৰাতিৰ ভিতৰতে সিহঁত বেলেগ পাৰ্টিৰ মানুহ হৈ থাকে। সিহঁতে যদি ঘোঁৰাৰ সিঠিত উঠি চাব মাৰিছিল ৰাতিৰ ভিতৰতে গাধৰ সিঠিত।

শ্যামলে গৰ্গৰ কথাবোৰ বৰ ভালদৰে শুনিছিল। অবশ্যে ভাল মাক-দেউতাকৰ ভাল সন্তান হিচাপে থাকিলে এইবোৰ কথা নুশুনিলেহেঁতেন। বিহেতু মাক-দেউতাকেও একো এটা কৰি দিব পৰা নাছিল আৰু নিজেও প্ৰতিটো কামতে বাৰে বাৰে উপেক্ষিত হ'ব লগীয়া হৈছিল সেয়ে গৰ্গৰ কথাবোৰ 'সময়ৰ বেদ' বুলি শ্যামলে গ্ৰহণ কৰিছিল। তাৰ কোমল উদাৰ মনটো হঠাতে হিল্ল হৈ উঠিছিল। আজিৰ সমাজখনত ভাল কোনটো বেয়া কোনটো, সং কোনটো অসং কোনটো তাৰ বাচ বিচাৰ কৰাটোৱে এটা ভয়ঙ্কৰ কথা হৈ পৰিছে। সেই কেন্দ্ৰত অল্ল বিন্যাসৰ অধিকাৰী গৰ্গৰ কথাবোৰ ফুৰাবি উৰাই দিয়াটো শ্যামলৰ বাবে কষ্ট সাধ্য হৈ পৰিছিল। কিবা এটাটো কৰিবই লাগিব। একো নকৰাবোৰক লেইলেই-ছেইছেই। বহুদিনীয়া

বেমাৰী আৰু বহুদিনীয়া নিবনুৱা মাক বাপেকৰো দাঁতৰ ছল।

শ্যামল গৰ্গৰ কথামতেই আগবাঢ়িছিল। ৰাজনীতিৰ বজাৰখন আৰু
প্ৰশাসনৰ বজাৰখন সি অলপ দিনৰ ভিতৰতে চিনি লোৱা হৈছিল। কাৰ
কেতিয়া দাম উঠে আৰু কাৰ কেতিয়া দাম কমি সি আগতীয়াকৈ চিনি
পোৱা হ'ল। দুবছৰৰ ভিতৰত সি এজন ভাল ৰাজনৈতিক কৰ্মীৰূপে প্ৰতিষ্ঠিত
হ'ল। কৰ্মী মানে ৰাইজক সেৱা কৰা কৰ্মী নহয়, ৰাজনীতিৰ শুক-ক সেৱা
কৰা কৰ্মী। ভাৰতবৰ্ষৰ ৰাজনীতি বৰ্ত্তমানে তোৰামোদকাৰীৰ ৰাজনীতি।
তোৰামোদ কৰিব নজনাৰ স্থান নাই।

এইবোৰ কাৰণতে শ্যামলৰ সোঁৱে বাওঁৱে মানুহ ভৰি থাকে।
বিষয়া, ঠিকাদাৰ, ব্যৱসায়ী সকলো। তেনেদৰে জেললৈ টকা পইচাও
আহি থাকে। অনিময়ক নিয়ম কৰিব পৰা বোৰেই আজিৰ দিনৰ প্ৰতাপী
মানুহ। নিয়মত চলাবোৰ দুৰ্ব্বল, ভয়াতুৰ। দুৰ্ব্বল, ভয়াতুৰ মানুহে দেশ
সেৱা কৰিব নাজানে। সিহঁত দেশ প্ৰেমিকৰ লিটুতও নলৰে। গভিকে
প্ৰতাপী মানুহেই দেশ প্ৰেমিকৰ আখ্যা পাব পাৰে।

এদিন যোগেশ্বৰৰ বৰপুত্ৰ শ্যামল— দেশপ্ৰেমীকও বনে-জললৈ ঘূৰি
ফুৰা, সততে বুকুত বন্দুক বান্ধি ৰাখি থকা প্ৰবল প্ৰতাপী দেশপ্ৰেমিকৰ
বৰ বেয়াকৈ চকুত পৰিল। ইজম সিজমৰ হ'ল চিকাৰ।

+ + +

গোগোলমাৰা গাঁওবুঢ়া আজি পূব পিনৰপৰা বৰ বেগা-বেগীকৈ
আহিছে। তেওঁ যেন বেলিটোৰ পোহৰকো চেৰ পেলাই আগবাঢ়িছে।
তেনেতে কোনোবা ডেকা ই ফেঁউৰাৰ দৰে চিঞৰি কোৱা শুনিছে :
গোগোলমাৰা গাঁওবুঢ়া! আৰু আগলৈ নাযাব। ছাত্ৰ সংস্থাই সৌ অৰ্জুন
গছৰ তলৰপৰাই সিফালে কাৰ্ফিউ দি থৈছে। আগৰ স্কুল খনত মাউৰক
পুলিচে কাণত ধৰি উঠা বহা কৰাইছে।

গোগোলমাৰ গাঁওবুঢ়াই ব্ৰেক ধৰিলে। ব্ৰেক টানিলে চাইকেলৰ
পিচৰ চকা চুচৰি যোৱাৰ দৰে তেওঁৰ ভৰি এখন চুচৰি গ'ল। ভাগ্য ভাল
যে সি, ড্ৰিউ, ডিৰ গোটেই ৰাস্তাটো গাওঁ গাঁত হৈ আছে। তাৰে
এটা গাঁতত যেনিবা ভৰিখন বজি ব'ল। তেওঁলৈ কোনে চিঞৰিহে জ্ঞাপন
নকৰিলে। ক্ষত্ৰক থিয় হৈ কিবা এটা ভাবিলে আৰু জেলত থকা মালাখাৰি
সোঁখন হাতেৰে খেলিয়াই চালে। মনে মনে মুখতে ভোৰভোৰালে : “কাৰ্ফিউ

দিয়া জাগাত মিটিং পাতিবলৈ কিমান ভাল তই কি বুজিবি ফেঁডৰা? কাৰিষ্ট কি বানলানীৰ নিচিা নেকি যে অৰ্জুন গছডালৰ সিফালেহে থাকিব পাৰে— ইফালে থাকিব নোৱাৰে?”

হয়ে হয়। কিছুদূৰ আগবাটি যোৱাৰ পিছত দেখে স্কুলৰ সম্মুখৰ ফিল্ডতে দহ বাৰজনমান শিক্ষক শিক্ষয়িত্ৰী। গোগোলমাৰা গাঁওবুঢ়াই বাওঁখন হাতেৰে ধুতীৰ লোচটো ধৰি অলপ বতাহ উজাৰি দিলে। তাৰ পিছত ফিল্ডৰ ফালে চোঁচা।

: ইয়াতেই, ইয়াতেই শিক্ষকক পুলিচে কাণত ধৰাইছিল? নথৰিব কিয়? সিহঁত জানো এনেয়ে পুলিচ হবলৈ পাৰিছে? তোমালোকে কমখন কাণত ধৰাই সিটি সিটি হাইস্কুলৰ ডেঙা পাৰ কৰালানে? কলেজত সিহঁতে প্ৰফেচাৰৰ লগত কম মিডিবালি পাতিলেনে? পুলিচ হব লগা পৰীক্ষাত পাচ কৰিবৰ বাবে এনেয়ে আগতীয়া জোৰায়েক ছেইনেনে? আজিকালি ভোটত হাৰা এম, এল, এৰ জোঁৱায়েক হোৱাও ভাল।

আহা, আহা। এনেয়ে কথা পাতিব নাপায়। হোৱা। মালাধাৰি লোৱা আৰু মোক সভাপতি বৰণ কৰা। নিয়ম মাফিক মিটিং হৈ যাওঁক। তেহে প্ৰচাৰ হব। বেডিঅ 'ত হব বাতৰি কাকতত হব টি

শিক্ষকৰ আৰু ইয়াতকৈ বেছি কি হব? খুউব বেছি মন্ত্ৰীৰ পাছে পাছে ঘূৰি স্কুল ক্ষতি কৰি ৰাষ্ট্ৰীয় পুৰস্কাৰ লৈ দুবছৰ বেছিকৈ চাকৰি কৰিব পাৰিবা। নোৱাৰাবোৰে সাজুনা লভিব লাগে। সাজুনা বৰ ডাঙৰ বস্তু। সাজুনা লভিলে সকলো সমস্যাই শেষ হয়। নেতাবোৰে কোৱা ক'না নাই জানো? আজি-কালি সকলো দেখতে কৰাপুশ্যচন আছে। আমাৰ ইয়াত নাথাকিব কিয়? ইও এটা সাজুনা নহয় জানো? ওঁ। সকলোৱে সাজুনা লভি থাকে। দুখ বেজাৰ, অসুখা অঞীতি সকলো পলাই ফাট মাৰিব।

মাল্যদান হ'ল। উলঙ্ঘিত সকলোৱে হাত চাপৰি বজালে। শলাগৰ শব্দাইত শেষ।

গোগোলমাৰা গাঁওবুঢ়া বিফালে মানুহে হাব বুজি ভাবিছিল তাৰ ওলোটো ফালে খোজ দিলে।

+

+

+

বোলেৰুৰ আৰু মহামায়াৰ দুই নম্বৰ পুত্ৰ বিমল। বাপেক মাকৰ

লগত বৰটকৈ কথা নাপাতিছিল। সম্মান সহ বি এছ চি পাহ কৰি উঠি কেইবা ঠাইতো ইটাৰঙিট দি চাকৰি নাপালে। কণ-জিন আদি লৈ ঠিকা ব্যৱসায় আদিও কৰিব বুলি এচেন্স চলাইছিল। নিহে এইবোৰ কৰিবলৈ হলেও আগতীয়াটকৈ বহু টকা বিলাৰ লাগে।

বিয়ল হতাশ নহ'ল। সি সহজতে হতাশ হোৱা মানুহও নহয়। ঘৰৰ পৰা কাজিয়া কৰি ওলাই গৈ সি কাৰোৰৰ খুৰত ভৰিলে বোলে বি এচ চি পাহ কৰা যিমান টান এম এচ চি পাহ কৰা সিমান সহজ। কেৱল পছিয়াতে এটা সংগঠনত নাম ভৰ্ত্তি কৰিব লাগিব। প্ৰথম কেইবাহালি ইন্সফাৰি হিচাপে কাম কৰিলেই হয়। পঢ়াৰ খৰচ, হোটেল খৰচ পাই থাকিব। এম এচ চি পাহ কৰাৰ নিহত যদি উলফুৰ হৈ উঠে সংগঠনে বিদেশত ট্ৰেইনিং দি আনিব। বোমা বন্দুক মাৰা ট্ৰেইনিং। মামুৰ মাৰা ট্ৰেইনিং। কিন্তু ইয়াত সোমালে সতকাই ওলাই অহা টান। নিজ ইচ্ছা মতে ওলাই আহিব নোৱাৰে। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চাৰ্টিকিকেটৰ ইয়াত কাম নাই।

বিয়ল মাতি হ'ল।

দিনত ক্লাচ কৰি উঠি ইণ্ডিনিভাৰ্জিট হোটেলতে নিশা আকৌ বেলেগে ক্লাচত উপস্থিত থাকিব লাগে। এইবোৰ বৰ জনা প্ৰযোচনা। দিনৰ প্ৰযোচনা বোৰতকৈ এণ্ডেলোক বেছি দখিল যেন লাগিলতাৰ। দেশ বিদেশৰ সকলো কথা খবৰি মাৰি জানে। দিনত যদি এক ধৰণৰ দেশপ্ৰেমৰ শিক্ষা, নিশাৰ ক্লাচত আকৌ এক ধৰণৰ দেশপ্ৰেম। ধূমী মানিতৰ পৰা যত্নী এম এল এ সকলো দেশপ্ৰেমত উত্থলি উঠা আৰু উত্থলহীৰুটবো দেশপ্ৰেম উত্থলি উঠা। তেওঁলোক কোনেও বিশ্বাসত নলয় মাথো দেশৰ মানুহবোৰক। চকন দেশখন ভাল; মানুহবোৰ ভাল নহয়। সেয়ে বন্দুকৰ আগতো মানুহ হৰিছে বানপানীত ডাহিও মানুহ হৰিছে।

পঢ়ি থকা দুবছৰত বিয়লে ইন্সফাৰি হিচাপে কাম কৰিলে। গড়িকৈ টকা পইচাবো অভাৱ নোহোৱা হ'ল। সি পঢ়ি থকা দুবছৰতে একো একোটা নিশা তাৰ বিছনাত চাৰিজনকৈ পোৱে। হোটেলত পঢ়া-শুনা নকৰিলেও কথা নাই। পৰীক্ষা পাহ কৰিব বুলি সি আগতীয়াটকৈ পয় পাই গৈছিল। আজিকালি মানুহে পঢ়া-শুনা কৰি জ্ঞান অৰ্জন কৰিব নাপালে কেৱল বেছি জ্ঞান থকা বুলি সমাজত জাহিৰ কৰিবলৈ আনিব লাগে। নীতি আদৰ্শ বুলিটো কোনো কথাই নাই। সেইবোৰ তাত্ত্বিকৰ সাধু সমাজবাদী

কথা। নীতি আদৰ্শ জীয়াই ৰখা মানুহক সম্বৰ্ণনা জনালেই দেখোন নিজকে
জানী জানী যেন লাগে।

বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ডিগ্ৰী লৈ বিমল এইবাৰ ওলাল বিদেশলৈ। ওলাল
মানে নিবলৈ ওলাইছে। যাওঁতে অৱশ্যে জঙ্গল, পাহাৰ পৰ্ব্বত গছকিয়েই
যাব লাগিব। সি মনে মনে ভাবিলে — ইনফৰ্মাৰ পৰা বেলেগ পদলৈ
নিশ্চয় প্ৰমোচন হ'ব হৈছে। নহলে তাক লগৰবোৰে ইমান আলহ-উদহকৈ
মাতি নিনিয়। সি ওলাল।

বৰ কষ্টেৰে পাহাৰ পৰ্ব্বত অভিক্ৰম কৰি বিমলে ট্ৰেইনিং ললে।
বিমল সলনি হ'ল। আনকি তাৰ নামটোও সলনি হ'ল। বিজ্ঞানৰ ছাত্ৰ।
বোমা বিস্ফোৰণ আৰু বোমা ভৈয়াৰী সম্পৰ্কে ন ন কৌশল শিকিবলৈ
অুৰন্ত কৰি দিলে। বিদেশৰ বৈজ্ঞানিকে শিকাইছে। আচলতে ভাৰতীয়
মানুহক মাৰিবলৈ ইমান বেছি নিশিকিলেও হয়।

কলেজ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ক্লাছ বোৰতকৈ ইয়াৰ ক্লাচবোৰত বিমলৰ
বেছিকৈ মন বহিল। সকলো কথা শ্ৰেষ্ঠিকেল। হাতে কামে। দেশ
স্বাধীন হয় পৰাধীন হয় সেইবোৰ তাৰ দৰ্কাৰ নাই। তাৰ দৰ্কাৰ প্ৰয়োগৰ
কোঁঠোহে। কি ধৰণৰ দলভূত কিমান শক্তিশালী বোমাৰ প্ৰয়োজন হ'ব
তাক সি শিকি লৈছে। বেলগাডী, মটৰগাডী, আকাশীজাহাজকে আৰম্ভ
কৰি ৰাজহুৱা বিস্তৃতলৈকে কেনেদৰে চুৰাৰ কৰিব লাগিব তাৰ আখৰা
চলি আছে। ট্ৰেইনিঙলৈ বোবাটো যেনেদৰে কষ্ট আছিল তাত থকা দিন
কেইটাও তাৰ বৰ কষ্ট হৈছে। কিন্তু কষ্টৰ কথা ভাবিবলৈ সময়ে বা
ক'ত ? মাজে মাজে নিজৰ মনটোক প্ৰবোধ দিয়ে। ইয়াততো কষ্ট
কৰিবলৈকে সুযোগ অৰুণ পাইছে। নিজৰ দেশত যে কষ্ট কৰিবলৈকো
সুবিধা অৰুণ নাই। বিদেশী শক্তিবোৰে চাগে এইবোৰ সুবিধাকে বিচাৰি
ফুৰে। চাকৰি নাই — খেতিৰ মাটিত কাম কৰি খোৱাবো সুবিধা এটা
নাই। উদ্যোগ এটা পাতিবলৈ যো-জা কৰিবা , তাতে উৎপাদন নৌহওঁতেই
টকাৰ ভাগ লাগে। ঠিকাদাৰী কৰিবা তাতে শতকৰা টকাৰ অৰ্দ্ধ কৰিহে
কামৰ জোখ। কিন্তুবা কেইটাক যেন খিতাতে সিলি থব। ক'তো পৰিত্ৰাণ
নাই।

ইয়াৰ ট্ৰেইনিং লোৱাৰ নিহত থকা আছিল স্বদেশলৈ ওভতি যাব
লাগে। কেইটামান ডিচিপ্লিনত বিশেষজ্ঞ প্ৰয়োজন হৈছে। কিন্তুনো

দ্বিতীয় স্তৰৰ সৈন্য বহুত হানি হ'ল। সোনকালে যাৰ লাগে।

আকৌ খোজ কাঢ়ি যাৰ লাগিব। বাটত জোকে উঠে খাব। বনৰীয়া জীৱ-জন্তুৰ সন্মুখীন হব লগীয়াত পৰিব পাৰে। কিন্তু বিমলে ভাল দৰে বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল যে এইবাৰ অহা বাটেৰে স্বদেশলৈ যুৰি যাৰ নোৱাৰে। বোৰা বাটৰ চাৰ্ভে কৰা হৈ গৈছে। এই বাট আনকালেদিহে হব। দিক্‌ নিৰ্ণয়কাৰী যন্ত্ৰ লগত লৈ যাৰ লাগিব। অটম্য অকণ্যৰ মাজত নাইবা কোনো পাহাৰৰ মাজত শত্ৰুপক্ষৰ লগত সংঘৰ্ষ হলে কোন ঠাইত আকৌ ওলাব লাগিব তাক দিক্‌ নিৰ্ণয় কৰা যন্ত্ৰৰ সহায়েৰে উলিয়াব লাগিব। হাতত থাকিব একোখন মেপ। ক'ত আশ্ৰয় লব লাগিব তাৰো চিহ্ন দিয়া আছে। আনকি সেই গাঁৱৰ লোকৰ পৰিহিত সাজ-পোছাকও লগতে ৰখা হৈছে। যাতে জনগনৰ মাজত জনজাতি সকলৰ লগত এক হৈ থাকি শত্ৰু পক্ষৰ চকুত ধূলি দিব পাৰে।

যোৱা ছয় মাহৰ ভিতৰতে ট্ৰেইনিং লোৱা বিমলৰ হাত-তৰিবোৰ টান হৈছে। শৰীৰৰ কোমলতা আনকি হাদয়ৰ কোমলতা যিনিও শিল হৈ গৈছে। কৰ্কশ হৈছে। সেয়ে দেশলৈ ওভতি বাবৰ বেগিকা তাৰ ঘিটো আনন্দ লাগিব লাগিছিল সেই আনন্দ সি অনুভৱ কৰিবলৈ পৰা নাই। বৰঞ্চ এখন শত্ৰু ৰাজ্যলৈহে যেন বাবলৈ ওলাইছে তেনে লাগিল। “জননী জন্মভূমি স্বৰ্গাদপি গৰীয়সী” তাৰ মনত কোনো প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি নহল। জননীয়ে অকল জন্মৰ গৌৰৱ লগেই নহব। পালন কৰাৰ গৌৰৱ অধিকাৰীও হব লাগিব। নহলে আজিৰ প্ৰজন্মই সেই জন্মদাত্ৰীক কমা নকৰে। এই দাবীৰ অধিকাৰী নহলে আজিৰ প্ৰজন্মই স্বৰ্গক ক্ষণ কৰিবলৈকো কুটাবোধ নকৰে।

বিখন দেশত ধনী শ্ৰেণীৰ বাবে স্কুল কলেজ বেলেগ, ধনীৰ বাবে ডাক্তৰ বেলেগ, ধনীৰ বাবে বান-বাহন বেলেগ সেইখন দেশত টকা পছাদি মূল কথা। কিন্তু ভাগ্য ভাল যে ভাৰতীয় দুৰীয়া মানুহে এইবোৰৰ সমতাপী হবলৈ নিবিচাৰে। তেওঁলোকে জীয়াই থকাৰ সামান্য আছিলাখিনি নিজে গোটাই লোৱাৰ পৰা বঞ্চিত হলেহে উত্তৰ মূৰ্ত্তি ধাৰণ কৰে।

সিহঁত জনগনৰ মাজে মাজে দুদিন আছি দেখিব যাটত ভৰি দিলে। ভৰি নিৱেঁই বিমলে ভৰিৰ তলৰ যাটখিনি চুই সেৱা জনালে। এই সেৱা জৱ হোৱাৰ উল্লাসত নহয়। কিবা এটা কেন্ পাপ কৰিবলৈকেহে

দেশৰ মাটিত ভৰি দিছে। সি ঠাইতে লেপেটা কাড়ি বহি পৰিল। ধ্যানস্থ যোগীৰ দৰে সি চকু দুটা মুদি দিলে। পিঠিত বন্দুক বাৰ-দৰ বোজা।

হে আই দেশ মাতৃ! মই ভালদৰে বুজো : মানুহৰ অধিকাৰ আনে নিদিয়ে। সেয়ে আমাৰ অধিকাৰ এইদৰেই সাব্যস্ত কৰিবলৈ ওলাইছো। ইয়াৰ বাবে তোমাৰেই ক্ষতি হ'ব বেছি। হে আই দেশ মাতৃ! তুমি আমাক কোলাত লৈ থাকোতেই তোমাৰ বুকুৰ অমৃত দুগ্ধ আনে পান কৰি অঁটালে। তুমি মাতৃ হৈও নুবুজা নেকি যে মাতৃ স্তনত দুগ্ধ নাথাকিলে সন্তানে পিয়াহত কামোৰ মাৰি দিয়ে ? মই ও কামুৰিবলৈ ওলাইছো। তাৰ কাৰণে তুমি মোক মৰম কৰিবা জানো ? হয়তো পিঠিত চপৰিয়াই পিৰালিতে দলি মাৰি দিবা। হয়তো মোৰ দুধ-দাঁতকে ভাঙি পেলাবা। কিন্তু দুধ-দাঁত ভাঙিলে যে আচল দাঁত ওলায় মাতৃ ? তেতিয়া ?

আচলতে আমি তোমাক ভাল পাওঁ বাবেই বন্দুক হাতত ডুলি লৈছো।

বিমল ভেনেদৰে ধ্যানস্থ হৈ থাকোতেই মেঘৰ গৰ্জনৰ শব্দৰ দৰে এটা শব্দ ভাঙি আহিল : মাইকেল ! মাই-কে-ল !

বিমলে সাৰ পালে। তাৰ লগৰবোৰ আটায়ে দৌৰি আহিছে মাইকেল ওফে বিমলৰ ওচৰলৈ। অস্থৰে ক'লে — ইয়াৰ মতি-গতি ভাল দেখা নাই। ইয়াক ইয়াতে ওলিয়াই শেষ কৰি থৈ যাওঁ। দলপতিয়ে বাধা দিলে। ভেনেতে আকাশবাণী হোৱাৰ দৰে হ'ল : : : মানুহৰ মনবোৰ ভেনেকুৱাই মাইকেল। কেতিয়াবা মন বৰ দুৰ্ব্বল হৈ যায়। বিশেষকৈ মাতৃৰ ওচৰত। বুকু ডাঠ কৰ মাইকেল। বুকু ডাঠ কৰি ল। ই আমাৰ অভিযান। ফলাফললৈ বহু বাকী। এই সময়ত ভাগি পৰিলে নচলিব। ধোঁৱা ওলাইছেহে। জুই জ্বলিবলৈ এতিয়াও বহু বাকী।

বিমল থিয় হ'ল। ক্ষণেকতে বিমলৰ মন সলনি হ'ল। বিমল হিংস্ৰ হ'ল। বিমলে নিজৰ উদ্দেশ্যৰ পথত খোজ পেলালে।

বহুতে কয় এই পথ শুদ্ধ নহয়। কিন্তু কোনবোৰ মানুহে কয় ? যিবোৰ মানুহে সুখ ভোগত থাকি অনিশ্চয়তাৰ বহু আঁতৰত থাকে ভেনেবোৰ মানুহেই এই কথা কয়। যিবোৰ মানুহে অজ্ঞ দিনবোৰক বোৱা দিনবোৰলৈ পতিয়াই দিব পাৰিলেই সন্তুষ্টি লাভে ভেনেবোৰ মানুহেই এনে কথা কয়। কিন্তু অনিশ্চয়তাৰ বুকুত বি জাহ গৈছে সি জানো কৈছে — এই পথ

শুদ্ধ পথ নহয় বুলি? সি বেচেৰাই হয়তো অসহায়ৰ দৰে আকাশখনলৈ মুখ মেলি চাই আছে।

আজি আমি দেশপ্ৰেমৰ নতুন সংজ্ঞা বিচাৰি লব লগীয়া হৈছে, হে আই জননী! যদি আমি সকলোৱে সমানে ভাত খুটি, সমানে শিক্ষা কামোৰোৱোঁ, সমানে আমি শিক্ষা লাভ কৰিব পাৰোঁ তেন্তেহে তোমাক জননী বুলি আন নামেৰে মাতিলেও তোমাৰ সন্তান সন্ততি হৈ থাকিব। দেশ এখনৰ নামটো ৰাজনীতি কৰা বোৰৰ বাবেহে দৰকাৰ। পেটে-ভাতে খাই থকা মানুহৰ বাবে দেশ প্ৰদেশৰ নামটো অবাঞ্ছনীয়।

সিহঁত গৈ গৈ লক্ষ্যস্থান পালে। বিমলহঁতৰ দলটোৱে প্ৰথমতে তাত কি দেখা পালে? সম্পূৰ্ণ উলঙ্গ কৈ শাৰী পাতি থিয় কৰাই লৈ দলপতিৰ নিৰ্দেশত এজন 'সৈনিক' কেবল বন্দুকৰ ওলি এৰিছে। চটকটাই ঢলি পৰা দেহ কেইটা জীৱন্তে কবচত নিক্ষেপ কৰিছে। মোৰ? বিশ্বাসঘাতকতা।

+ + +

গোগোলমাৰা গাঁওতাই কাপোৰ-কানিয়ে সৰপানী এৰি মাজ পথাৰেৰে দৌৰিছেহে দৌৰিছে। "বাগ্নাইত এ বাঘৰ মুখত পৰিছিলো।"

গোগোলমাৰা গাঁওতায় দৃশ্য দেখি সকলো ঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা পদূলি মুখলৈ ওলাই আহিল। পথাৰত হাল ৰাই থকা হালোবাই হাল থিয় কৰি চালে। আজি গোগোলমাৰা গাঁওতায় হ'ল কি? মিটি কৰি বুৰা মানুহেনো বোকা পানীৰে খোজ কাঢ়েনে? ডেকা ল'ৰা দুজনমান দৌৰি গৈ গোগোলমাৰাক ধৰিলে মাজ পথাৰতে।

কি হ'ল?

নকৰি বোপাইহঁত। বাঁহনি জোপাৰ সিকালে সৰপানী চো বুলি কাপোৰ কানি কোচাইছোহে। মাটিৰ তলৰ পৰা মেৰে গৰ্জা দিলে নহয়। বোলো অবতৰত কিহৰ কবচ? লগে লগে দেখিলো বোপাইহঁত যন্ত এটা গাঁতৰ ওপৰত শুকান জেংখৰি আৰু গছৰ পাত। গাঁতৰ ভিতৰত বন্দুক বাৰ-দেৰে সৈতে তোমালোকৰ নিচিনা বোপাই . . কমেও দহোটামান হব। এজন বোগোৰৰ পুতেক, সেই ৰে নিৰুদ্দেশ হৈছিল, বিমল যেন লাসিল। . . উপাহটো সলাব দিৱা বোপাইহঁত। . . বাগ্নাইত এ ভাল বাঘৰ পান্নাতে পৰিছিলো।

গোগোলমাৰা গাঁওতাই কথা কৈ থাকোঁতে ডেকা ল'ৰা এজনে

বগৰ কৰি কলে : মালাধাৰ পকেটত আছে যদি মিটিংখন ফৰ্মেলি এই পথাৰৰ বোকা পানীৰ মাজতে হৈ যাওক গাঁওবুঢ়া ?

বোকাপানীৰ মাজত মিটিং নহয় ঐ বোপাইহঁত। এইবোৰ বাতৰি কাকত, ৰেডিঅ', টি ভি আদিত প্ৰচাৰ হলে এই গাঁওবুঢ়াক আৰু দেখা নাপাব। তাতোকৈ ধাকক দিয়া। আজিলৈ সভা স্থগিত প্ৰস্তাব এটাকে গুণ গুণাই যোৱাগৈ।

+

+

+

ঘৰৰ পৰা বাকি কিমান দূৰলৈ আহিছো? বেছি দূৰ নহব চাগে? নিজ ৰাজ্যৰ ভিতৰতে আছো। যান-বাহনৰ সুবিধাৰ দিনত দূৰত্ব বুলি কোনো কথা নাই। — অমলে লগৰজনক ক'লে। কালি ৰাত্ৰাত কাটি লোৱা টকাখিনিৰে বেছ কিছুদিন খাব পৰা হব। এই টকাৰে কিবা এটা সংঘ অনুষ্ঠানৰ নাম দি ৰচিদ বহী ছপা কৰিব লাগিব। কিমান ঠিকাদাৰে দুই তিনি চাৰি নম্বৰী বেনামী কোম্পানীৰ নাম লিখি একে জেগাতো তিনি চাৰিখন নিবিদা দিয়ে? আমিনো এখন পেডুও চপাব নোৱাৰিম নে? ৰচিদ বহী ছপা কৰিলে দুটা কাম হব। ভালদৰে কলে কোনোবাই দিয়ে যদি ৰচিদ বহীতে টকা তুলিব পৰা যাব। নিদিয়ো যদি বহীখনৰ অচিলা লৈ টকা পছন্দ লেন-দেন হোৱা ঠাইবোৰত ঘূৰি ফুৰিব পৰা যাব।

অমলে লগৰজনক বুজাই গ'ল, — চোৰ হোৱাতকৈ ডকাইত হোৱা ভাল। নিজৰ সন্ধান থাকে। ভয়াভূৰ নিশকতীয়া মানুহেহে চোৰ কৰে। চোৰে মনে মনে কামটো কৰে। ডকাইতে দেখে দেখকৈ। আৰে ভাই, কাম কৰিবিতো ডিগনিটি বজাই ৰাখি কাম কৰিব।

যোগেশ্বৰ মহাশয়াৰ তৃতীয় পুত্ৰ তাহানিতে ঘৰৰ পৰা ওলাই আহি লগ-বন্ধু লগলগাই কাম আৰম্ভ কৰি দিছিল। দেশৰ বুজন সংখ্যক অগ্ৰজই দেশখনত কি কৰি আছে বুজিবলৈ সিহঁতৰ সবছ দিন নালাগিল। অমল ঘৰৰ পৰা ওলাই আহি বহুদূৰ পাইছিল। সেইবোৰ ঠাইত স্থানীয় মানুহে ডাক তিনি নাপায়। তাৰ আচল ঠিকনাটো গলত আৰি লোৱা দুগাদুগীটোৰ ভিতৰতে সব কালজ এখনত লিখি সুমুৱাই ৰাখিছিল। দূৰৈত থাকি অপকৰ্মবোৰ কৰিলে বাপেক যোগেশ্বৰৰ সন্ধান বন্ধ হ'ব। খাব নোপোৱাৰ আকৌ কিছৰ সন্ধান? হাৱাৰ চেকেণ্ডাৰী পৰীক্ষা পাছ কৰিছিলহে। বানপানীয়ে দেউতাকৰ কলালখনকে ধুই নিলে। কিবা এটা কৰিব বুলি

ধন্য বাবে দৰ্শন কৰিছিল। বালিত পোত বোৰা মাটি বিনিকে বন্ধকীত
 দিছিল। সেইবোৰত একো এটা লেঠা মালাগিল। লাগিল আন এটাহে।
 ধাব ধল ললেও যে টকা কেঁচী দিব লাগে জমা নাছিল। একেধাৰে অকিৰ
 পৰা বেঙলেকে। বেঙবোৰত আগতে এইধাৰ নাছিল। বাটীৰকল হোৱাৰ
 পিছৰ পৰাহে বোলে চৰকাৰী অকিৰ স্ক্ৰাদেশৰধাৰ ইয়াতে আহি সোমাল।
 টকা যদি আগধৰি দিব পাৰোৱেই 'লোশ' লবলৈ আহিব কিয় যে? নহল।
 সেইটোও নহল।

হল। আনৰ হল। যি ধনী ভাব হল। এক মানি লুকুৱাব জনাবোৰে
 ধাব ধল লয়। এইজাত ধৰ-ধাৰ প্ৰভাৱ আত্মাৰ সেশত কৰকৈ বঢ়িছে। ডকাইতি
 কৰিলে ইহঁতৰ পৰাই কৰিব লাগিব। ইয়াৰ বাবে দৰত ভই জহি ইয়াত
 দোৰ দি তাক দোৰ দি কটালে নহব। ঘূৰিব লাগিব। গাঁৱে-কুঁইয়ে,
 নগৰে-চহৰে ঘূৰিব লাগিব।

সিদিনা যে দাও মাৰিছিলো সেইটোৰ কাষতে আন এটা আছে।
 তাৰ পৰা মাৰিব লাগিব। কোনোবা এজনক অপহৰণ কৰিলেই ওলাব।
 কিন্তু তাৰ আগতে আমাক দুটা সিঁটল লাগিব। পুতলা সিঁটল হলেও হব।

অমলে লগৰ কেজনৰ টোতে বাবে চোং সলোৱানি চোং সলাই থাকে।
 সিহঁত এতিয়া হোটেল, ভাড়াঘৰ ব'তে ত'তে পইচা খৰচ কৰি থাকিব
 পৰা হৈছে।

কোনোবা কাৰ্যালয়ত কামৰ কাৰে সিদিনা আকুল কৰিছে — অমল
 এও কোং গৈ উপস্থিত। দাদা। আমাক সোমোৱাকৈ টেভাৰ
 নিদিব। কাম আপুনিৱে কৰিব কিন্তু আমি ঠিকঠাক কৰি দিয়া বাবে
 কমিশ্যন দিব লাগিব। ডাকো আগতীয়াকৈ।

অমলৰ লগৰটোৱে খবৰ আনিলে। আজি অলুক চাহ কোম্পানীৰ
 কেতিয়াৰে লেবাৰ পেৰেণ্টৰ বাবে ডেব লাখ টকা বেঙৰ পৰা উঠাব।
 বেঙৰ মানুহৰ পৰা কথাটো উলিয়াইছে। কেবল এবাৰ কোম্পানীৰ কেতিয়াও
 কথাটো কৈ আহিব লাগে। বাটত আপুহিলে বাতে উল্ল বাজ নকৰে।
 ভাগ দিয়া হব। অমলহঁতক সহায় কৰা সকলোৱে ভাৱ পাব। আজিকি
 পুলিচ কমিউনল পৰ্যন্ত বাদ নপৰিব। নিজে এইটো কৰুৱা সলাই নকলে।
 কেতিয়াবা কোম্পানীৰ অকিটলৈ গৈ জ্বলোৱাৰ দৰে চান্দা জ্বাৰ চলেবেও
 'আচল হোনা' সবকাৰ লাগিব।

আমাৰ ইয়াত চাহপাত গজাব, সিহঁত কলিকতা বোম্বাইত মালিক হৈ বহি থাকিব। ওচৰত স্কুল কলেজ এখন পাতি নিদিয়। বাজা এটা ভাল কৰি নিদিয়। মালিকবোৰক চৰকাৰৰ বাহিৰে কোনে চিনি পায় ? আমাৰ ইয়াতেই টকা ঘটিব আৰু আমাক সুবিধাও নিদিব। আমি কি চাহ-পাত ছিঙাৰ বাবেহে উপযুক্ত নেকি ? সাক্ষী সোপাল কৰি দুই চাৰিজনক মেনেজাৰ পাতিলেই নহয় নহয়।

এতিয়া তহঁতৰ চকু মেল খাইছে ? সোপাই টকা লুটিম। আমাৰ ইয়াত নিৰাপদ দূৰত্বত থকাবোৰে কৈছে কি ? বাহিৰা মানুহে হেনো চাহ শিল্প জীয়াই ৰাখিছে। এই শিল্প এৰি শুচি গলে আমাৰে হেনো মৰণ হব। যুক্তিবোৰ দেখিলি ? শিল্প জীয়াই ৰাখিছে বুলিয়েই যেন সিহঁতৰ অবাধ বাজত ? যি ইচ্ছা তাকে কৰিব পাৰিব। এই উদ্যোগপতি সকলে সাধাৰণ মানুহৰ লগত কোন দিনা মিলা-মিছা কৰিছে ? কোন দিন সাধাৰণ মানুহলৈ সহায়ৰ হাত আগবঢ়াইছে ? তহঁতে যেনেদৰে লুটিচ আমিও তেনেদৰে লুটিম।

বাবন ?

হো !

আমাৰ হাতত থকাবোৰ পুতলা সিটলছে। আচল বিষ লব লাগিছিল নহয় ?

হব। মই ইতিমধ্যে যোগাযোগ কৰিছো। মাল আহি আহে। বিদেশী। বিদেশী শব্দটো থাকিলে চৰ মাল ভাল যেতিয়া আমি লব খোজা মালও ভাল হব। সিহে তাৰ আগতে সেইটো চলাবলৈকো শিকিব লাগিব নহয়। হাতৰ পাছ। সেই ভাল এনেয়ে ফুটাই দিলে নহব নহয়। ওলী গৈ দুখনৰ গা বিক্ৰি লাগিব। তই সেইভাল চলালে সিটো পক্ষ হবলা এনেয়ে থাকিব ? দুখনৰ আগত খটম্ হৈ যাবি।

ধু-উ-ত। মৰণৰ কথা তাৰি কোনেও কাম নকৰে। তাকেই কয় সাহস।

আমি এটা কাম কৰিব পাৰো দেখোন। টকা মাৰা বিবনাবোৰৰও কাৰ চাপিব পাৰো। প্ৰথমতে টকা খুজিম। ভাল যদি কাম নিদিয়, অৰ্থহৰণ। হোটেলত বাৰি থম এমাহ। টকা ওলালে এৰি দিম।

বাবনে ক'ব দুদিনালৈ।

আচলতে এইবাবেহে কাম। চৰকাৰী অধিভাৰত মানুহে কাম কৰে

নেকি? আহিব এঘাৰ বজাত অফিচ এৰিব তিনি বজাত। চকীখনত দিনৰ দিনটো ভামোল মহতিয়াই বহি থাকিব। কোনো উত্তেজনা নাই। একেবাৰে নিবস। চাকৰি নাপাই ভালেই হল। আঠাবল্ল বছৰলৈ চাকৰি কৰি বিড়াল ঘটিজোহেঁতেন এতিয়াই সিমানখিনি ঘটিব পাৰিছে। টকা লাগে ডাই, টকা। টকাৰ দৌৰাখ্য দেখি একোৰাৰ এনেদৰে ভাবিবৰ মন যায় যেন এই পৃথিৱীখনো টকাৰ বাবে সূৰ্য্যৰ চাৰিওফালে ঘূৰি আছে।

+ + +

নিচেই পুৱাতে যোগেশ্বৰ আৰু মহামায়াৰ চাৰি-পাতি এবাৰ অভ্যাস। শোৱা কোঠালিৰ দুৱাৰখন খুলিয়েই দেখা পালে শিৱন্ত সেন্দূৰৰ ফোট লৈ এজনী বোৱাৰীয়ে চোতাল সাৰি আছে।

আজিকালি অসমত প্ৰতিটো ৰাতিপুৱাই যে একো একোটা আচৰিত ঘটনাৰ সময় বৃন্তান্ত। আমাৰ মানুহে প্ৰতিটো ৰাতিপুৱাতে নতুন নতুন আচৰিত ঘটনা প্ৰত্যক্ষ কৰিবই লাগিছে। এতিয়া মাথোন সকলোৱে অপেক্ষা কৰিছে কোনদিনাখন ৰাতিপুৱা সূৰ্য্যটো মহাশূন্যৰ পৰা ৰহি পৃথিৱীত থেকেচা খাই পৰে।

যোগেশ্বৰে মহামায়াক মাত দিলে : উঠাচোন উঠা। হোৱাহি।

চোতাল সাৰি থকা বোৱাৰী বোৱাৰী যেন লগা হোৱালীজনীয়ে মাত দিলে : দেউতা, আপুনি যোক তিনি পোৱা নাই? মই আপোনাৰ ডাঙৰ বোৱাৰী। আপোনাৰ ডাঙৰ ল'ৰা যে শ্যামল? মই শ্যামলৰ পৰিবাৰ। হাতত বাঢ়নী আৰু বাহী গায়ে এতিয়া সেৱা নকৰো। গা-পা ধুই উঠি সেৱা জনাম। — বোৱাৰীৰ মুখত হাঁহি।

মানে তুমি এইবোৰ কি বলকিছা? — যোগেশ্বৰে চোতাল সাৰি থকাজনী আচলতে হোৱালী হয়নে নহয় ভালদৰে দূৰৰ পৰাই চাই ললে। কাকল এবাৰ তেওঁ মইকী মানুহৰ ভেশচনৰ বাবেই মিলিটাৰীৰ বন্দুকৰ কুণ্ডল খুন্দা খাই থৈছে।

দেউতা মই সকলো কৰ। — হোৱালীজনীয়ে আকৌ ক'লে।

কৰ নহয়, কোৱা। এতিয়াই কোৱা। নহলে মই চুবুৰীৰ মানুহ গোটায়। পুলিচকো থবৰ দিম।

দেউতা! সেইবোৰ বিপদ চলাই নলৱ। মই মেকানিকেল ইঞ্জিনিয়াৰ। হুৱাহুৱ বহিলা। মা-চাউডাক বানশালীৰ পিছত হোৱা বেমাৰৰ লিপুৰীল দিলে। যোক

পঢ়ুৱাই মা-পিতাৰ অৱস্থা কাহিল। সৰু ভাইটোক এঘৰত বন্ধা থৈ মই চাকৰি বিচাৰি গৈছিলো।। যামনো কলৈ? সেই গুৱাহাটীলৈ আকৌ। আপোনাৰ বৰপুত্ৰ শ্যামলে মন্ত্ৰী এম এল এ ৰ লগত একেলগে শোৱা-বহা কৰি সমাজসেৱা কৰে নহয়? বছতে কলত মই তেওঁৰ কাৰ চাপিছিলো। তেওঁ হেনো এদিন দুদিনত চাকৰি যোগাৰ কৰি দিব নোৱাৰে। মইনো বাৰু গাভৰু দেহাটো গুৱাহাটী হেন চহৰত ক'ত লুকুৱাই থওঁ? ইপিনে সন্ধ্যা লাগি ভাগিল।

সেইবোৰ চাৰিমাহ আগৰ কথা। আজিৰ পৰা পাঁচমাহতেই পৰিব। শ্যামল আকৌ অকলে থাকে নহয়? সেয়ে মোক লগতে ৰাখি থলে। চাকৰি মোৰ নহ'ল। কিন্তু মোৰ পেটত পোৱালি হ'ল। মানুহজনে সঘনাই ঠাই সলাই ফুৰিব লাগে নহয়? সেয়ে মোক লগত লৈ ফুৰা তেওঁৰ অসুবিধা হ'ল। যোৱা নিশা তেওঁ আহি মোক ইয়াতে থৈ গলহি। টকা-পইচাও দি গৈছে। হাজাৰৰ জোখত। মই ভৰি-হাত ধুইহে আপোনাক দিব পাৰিম।

: কিন্তু শ্যামলে একো এটা নোকোৱাকৈ তুমি মা?

: মই জানো, আপুনি মোক মা বুলি মাতিব। কাৰণ শ্যামলৰ মা যে মোৰ মা হৈ গ'ল। শ্যামলে অৱশ্যে এখন চিঠিও দি গৈছে। ঘৰৰ ডাঙৰ ল'ৰা হিচাপে মাক দেউতাকক চোৱাটো তেওঁৰ কৰ্তব্য। কিন্তু সেই কৰ্তব্য নিজে কৰিব নোৱাৰি মোকে ইয়াত থৈ গলহি। তেওঁ হেনো এম এল এ হলে আকৌ লৈ যাবহি। তেওঁ হেনো পুলিচ মিলিটাৰীয়ে আশুৰি থকা মটৰ গাড়ীত উঠিহে ঘৰ সোমাব। আপোনালোকক চমক খুৱাব।

মুক্তি যুঁজাৰুৰ পেঞ্চন পাবৰ বাবে উঠা যুগ্ম ফটোখনৰ দৰেই ইমান পৰে যোগেশ্বৰ আৰু মহামায়া থিয় হৈ আছিল।

মহামায়া তুমি থং নকৰিবা। মহিলাই মহিলাৰ ওপৰত টিঙিচকৈ থং কৰে। তুমি থং স্বৰূপ কৰা। — যোগেশ্বৰে মহামায়ালৈ বুজনিৰ সুৰত ক'লে। কলিৰ যুগ বোধহয় শেষ হল। কৰ্মি বোধহয় এনেদৰেই আছে। ফুলফুলখন নকৰিবা। ষিৰোৰ ষটি আছে ষটি থাকিবলৈ দিয়া। আমি মাথো মৃত্যুৰ আগলৈকে চাই থাকিম।

তেতিয়া বছৰ বয়সলৈ একো কৰিব নোৱাৰিলো। ঘৰৰ গুটি ধানৰ ভৰালটোক সম্পূৰ্ণকৈ ভৰাব নোৱাৰিলো। অলু গাৰ ভেজ পানী হল। ইহঁতে কেইদিনমানৰ ভিতৰতে ধন, সোণ পোটাঞ্চে। ঘোৱাৰীও চলালে। সিহঁতৰ

বাবে এইবোৰেই কিজানি সুখ ।

শ্যামলৰ পৰিবাৰে চিনাকি ঘৰৰ দৰে চোতালখন সাৰি অঁটালে ।
গা ধুবৰ বাবে তাই দমকলটোৰ ওচৰ চলিল । আৰু কেৰ নেহোবা ঠাইতে
দমকলটো আছে । শ্যামলৰ পৰিবাৰে ডেছেলৈ কেৰেপ নকৰিলে । তাই ভবা
বান্টিটোৰ পৰা গাত পানী ঢালিবলৈ ধৰিলে । কাপোৰবোৰ গাটে জিনিট
খাই পৰিল । মহামায়াৰ চকু দুটা বাৰেবাৰে শ্যামলৰ পৰিবাৰৰ ওফলি উঠা
পেটটোলৈকে গৈছে । কোনো লুক-ঢাক নকৰাকৈ এতিয়াৰ ছোৱালীবোৰে
কথা কব জানে ।

বোৱাৰীয়ে কাপোৰ সলায় মাথোঁ মহামায়া খাউকতে যোগেশ্বৰৰ
কাষ চাপিল ।

: বুজিছা ? লৰাই অকল বোৱাৰীকে উলহাৰ দিয়া নাই । নাতিকো
লগতে থৈ গৈছে । কৰা এতিয়া কি কৰা ?

: তোমাক কৈছোৰেই নহয় ! ককি নামিছে । এতিয়া ভবা চিন্তাৰ
কথা নাই । কেবল চাই থাক । নিজকে জানী যেন দেখুৱাই দিনবোৰ যেনেদৰে
আছে তেনেদৰে যাবলৈকে দিয়া । অন্যথাই অনেকট পাবা ।

+ + +

চুবুৰীটোত মহিলা কেইজনীমানে নঙলা মুখলৈ ওলাই কুচফুচাই
কথা পাতিছে বোলে যোগেশ্বৰৰ ঘৰৰ বকলুৱাই ক'বৰ পৰা চান্দা—মহিকা
আনি একেলগে ঘৰ সুমুৱাই নিশাৰ ভিতৰতে অন্তৰ্ধান হৈছে । হঠক ডেও,
মহামায়া জেঠাইৰে ভাগ্য ।

মনুহ কেইজনীয়ে নঙলা মুখত কথা পাতি থাকোৱেই আছক সেইজনৰ
পৰা গোগোলমাৰা গাঁওবুঢ়া । ডেকেৰীহঁতে বানপানীৰ নিচিনা দুখৰ দিনভো
লগালে কিচিঙা কিচিঙিখন । বুঢ়া ক'ব পৰা যে মহিকলৈ আছে ? —
এজনীয়ে ক'লে । তাইৰ কথাবে আঁত ধৰি আনজনীয়ে ক'লে : আজি
বতাহ নাই নহয় ? বুঢ়াৰ খুতীৰ লোট জোকাৰি দিৱাটো বেছি হ'ব । যি
হাল সেইদিনেই মাটিৰ লদা মাৰি পঠিৱাহ । আটাই কেইজনীয়ে খুক
খুককৈ হাঁহিবলৈ ধৰিলে ।

ঐ আহি হঁত । কিচিঙাকিচিঙিখন কৰিব নালাগে । তোমালোকৰ
কাপোৰ নাই বাবে গা ঢাকিব পৰা নাই । যি সকলৰ কাপোৰ উঠেজনী
হৈ আছে সেইবোৰ তোমালোকতকৈ বেছি নাভঙা । লাজ নকৰিবা অস্থিহঁত ।

গোগোলমাৰা গাঁওকুটাই বাওঁখন হাতেৰে ধুতীৰ লোচটো জোকাৰি
আটাইকেইজনীৰ মুখবোৰলৈ এবাৰ চালে।

কিহু মিটিং পাতিছা ? মিটিং এনেদৰে নাপাতে নহয়। হো
লোৱা এই মালাধাৰ। মোৰ গলতে আৰি দি 'সভাপতি প্ৰস্তাৱ' কৰা।
মিটিং পাতিছা বেতিয়া নিয়মমতে পাতিব লাগে।

ওঁ বিষয় বস্তু কি আছিল ? বানপানী হবলা ? আন্দোলন কৰিবৰ
বাবে বিষয়টো বেয়া বিষয় বাছি লগা নহয় ? চৰকাৰে চিখাই কব কেন্দ্ৰীয়
চৰকাৰৰ কথা। কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে কব — অহাৰ বাজেটত ধৰাৰ কথা।

সেইবোৰ বৰ দীঘলীয়া কথা। কোনে কৈছে তোমালোক অবলা বুলি ?
দেশৰ এক নম্বৰ নাগৰিক জনেও ঘৈণীয়েকৰ গালি খায়। সেয়ে সাহসেৰে
ইচা এটা তৈয়াৰ কৰি লোৱা। “মতা মানুহৰ ৰুমাল বোৰ যে ডাঙৰ
মুহিলা সকলৰ ৰুমাল সৰু হব কিয় ? কিয় ? ? এই শীৰ্ষক ইচা এটা
লৈ তোমালোকে এটা আন্দোলন আৰম্ভ কৰি দিয়া। দেখিবা বানপানী
নুঠা এলেকাৰ মহিলাইও সহযোগ কৰিছে।

মতা মানুহৰ মুখ দুখন নেকি যে ৰুমালখন ডাঙৰ হব লাগে ?
ইয়াৰ সমাধান নহলে তোমালোকে মাইকী লেণ্ড ডিমাণ্ড কৰিবা। তাৰ
বাহিৰে মহিলাৰাজ গঠন কৰিব লাগিব। বিয়াৰ সময়ৰ যুথ ফটো ধকা
আইডেন্টিটি কাৰ্ড নহলে নিজৰ মানুহটোকে ঘৰত সোমাবলৈ নিদিবা।
টকা পঞ্চাশ নিজৰ শৈৱেকটো ঘৰলৈ অহা দিনটোৰ বাহিৰে বাকী দিনবোৰত
কাৰ্ফিউ, জনতা কাৰ্ফিউ, অসম বন্ধ আদি ঘোষণা কৰিবা। দেখিবা প্ৰথমতে
যুজিৰীৰীৰ যুক্তি, দ্বিতীয়তে ৰাজনৈতিক নেতাৰ চুক্তি তাৰ পিছত তোমালোকৰ
মাজতে খোৱা কায়েমা কৰি সদৌ শেষত যুক্তি।

সভাপতি বকশ হ'ল। হাত চাপৰি উকলিৰে বাটৰ মিটিং
মুখৰিত হ'ল। তাৰ পিছত প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ। মিটিং চলি থাকোতে সভাপতিৰ
বাহিৰে সভাৰ থলী উদং-মুদং। ভাৰতীয় ৰাজনীতিত নেতাৰ কথা
জনগণই শুনিব লাগে। কিন্তু জনগণৰ কথা কোনেও নুতনে — শুনিবৰ
সময় নাই।

গোগোলমাৰা গাঁওকুটাই টোপনিৰ পৰা সাৰ পোৱা মানুহৰ দৰে
কন্দুৰাই ধুতীখন ঠিক ভাল লগাই ললে। গলৰ পৰা মালাধাৰি উলিয়াই

আনি জেপত ভৰাই ললে। ফুলবোৰ শুকাব ধৰিছে। এইবাৰ আন বহুত ফুলৰ মালা গাঁঠিব লাগিব।

+

+

+

নবীনা। যোগেশ্বৰ আৰু মহামায়াৰ তিনিটা ল'ৰাৰ মাজত এজনী ছোৱালী নবীনা। ঘৰখনৰ খেলি-য়েলিৰ বাবে তাই এম এ কাইনেল দিব নোৱাৰিলে। ঘৰখনত এনেদৰে তাই মৰমৰ ভাগ অঙ্গল বেছিকৈ পাইছিল। বছৰে বছৰে সম্বৰ্ণাসী বানপানী, দেউতাকৰ ওলমত পুলিচ মিগিটাৰীৰ অজ্ঞাচাৰ আৰু ককায়েক ভায়েকহঁতৰ লিডুৰ প্ৰতি ভুণা বিদ্বেষ দেখি এদিন তাইও কাকো একো মাতবোল নকৰাকৈ যকৰুৰা ওলাই গৈছিল। গাঁৱৰ যিকোনোবা ব্যক্তি খঙতে নহিবা বেজাৰতে যকৰুৰা নোহোৱা হলেই সাধাৰণতে বুজিব লাগিব সেই ল'ৰা বা ছোৱালী চহৰ পাইছেগৈ। গাঁৱৰ মানুহে অন্ততঃ তেনেদৰেই ভবাৰ নিয়ম।

নবীনাও চহৰ মুখী হৈছিল। কিন্তু ক'ত থাকিব কি কৰিব তাই বহি যোৱা বাছখনতো একো এটা সিদ্ধান্ত লব নোৱাৰিছিল। বাছৰ পৰা নামি তাই ইফালে সিফালে চাইছিল।

বৰ্তমানে উপাই বুদ্ধি নোপোৱা হতাশাত ভোগা কিছুমান শিক্ষিত অৰ্দ্ধশিক্ষিত ডেকাই বাছ আস্থান, চাহৰ দোকান, পাণ দোকান আদিত নিজৰ হা-হুনিয়াহ এবাৰ উত্তম ঠাই হিচাপে বাছি লৈছে। সিহঁতে মানুহ অহা-যোৱা কৰা চাই থাকে। আনৰ ব্যস্ততাৰ মাজত নিজৰ দুৰ্ভাগ্য দুৰ্ভিক্ষৰ ব্যস্ততাক লুকুৱায়। সিহঁতে প্ৰতিখন বাছৰ পৰা নামি অহা ৰাষ্ট্ৰীবোৰলৈ অতি সন্তপণে চাই থাকে। কোনো অকলশৰীয়া ছোৱালী নহিবা মহিলা দেখা পালে সহায়ৰ হাত আগবঢ়ায়। অট', টেক্সি আদি বেতি হৈ থাকে।

ডেকা ল'ৰা এজন আহি নবীনাৰ কাষতে থিয় হৈ সুবিলে : ভণ্টী! কাবোৰাক বিচাৰিছা? ক'লৈ বাবা?

আপোনাকে বিচাৰি আহিছো। আপুনি ৰঙালৈকে নিয়ে ডালৈকে যায়। ল'ৰাজন যি সাহসত আগুৱাই আহিছিল নবীনাৰ ভাতোকৈ বেছি সাহস দেখি সি ধমকি ব'ল। সি মনে মনে ভয় খালে।

: বাহিদেউ ! আপুনি কি কৰা বিচাৰিছে মই বুজিকৈ পোৱা নাই। এইখন আদাবাৰী।

: মই জানো। আদাবাৰীৰ কাষতে আলুকবাৰীও আছে। আৰু অঙ্গল

পশ্চিমলৈ গৈ থাকিলে পলাপৰাৰীও পায়। ভৰ্তীৰ পৰা যেতিয়া বাহিদেউ পলাগে এতিয়া সকলো বুজি পাবা। পিছে মই উলুবাৰী বা ছেলাবাৰীলৈও নাযাও। তোমাৰ কি আছে? অট' ? টেক্সি ?

: মোৰ তেনেকৈ একো নাই। নেথাকিলেও মই সহায় কৰি দিব পাৰিম। মানে যোগাৰ কৰি দিব পাৰিম।

: পাৰিবা? ডেজা অল্লা। আৰু এখন ভাল অৰ্ধ কম খৰচৰ হোটেললৈ লৈ বলা। তুমিও মোৰ লগতে যাব লাগিব কিন্তু। তুমি বেয়া পাবা নেকি?

: নাই, নাই। আপোনাক সহায় কৰিব পাৰিলে ভালহে লাগিব। কিন্তু

: তুমি ভয় কৰিব নালাগে। হোটেল খৰচ মইয়ে দিম। কিন্তু তাৰ আশুতে এখন ভাল জুৱেলাৰী দোকানলৈ যাব লাগিব। তাত মোৰ গছা-গাঠৰিৰোৰ জৰ্জৰা থব লাগিব। নহলে তোমাৰ দৰে অচিনাকি ভেগাবান ল'ৰাৰ একো বিশ্বাস নাই।

নিজৰ স্বভাৱৰ লগত কোনোবাখিনিভ কথাবোৰ মিলি যোৱা যেন পাই ডেকাল'ৰাজনে লাজ পালে।

গোবি : অ' তোমাৰ নামটো কি আছিল ডাইটি?

: গোবিন্দ।

: বৰ ভাল নাম হে। জগবান্দৰ নাম যেন লাগে। মোৰ নাম নবীনা। নবী বাহিদেউ বুলি মাতিবা।

গোবিন্দ আৰু নবীনা অট'বিল্লা এখনত উঠিল আৰু চহৰৰ মাজ মজিয়াটো চাপলি হেলিলে। মহানগৰীত গাড়ীৰোৰৰ ইন্ধিনৰ শব্দ বিহীন, হাৰ বজোৱাৰ শব্দও সিয়ান। বেল, মটৰ, অট'বিল্লা, চাইকেলৰ টিলিঙা, ব্ৰেকপুত্ৰৰ পানী জাহাজৰ উকি— কোনে কাক আঁতৰিবলৈ কৈছে ঠিকনা নাই। কোনে কাক চৰ পেলাই আগবাঢ়িব পাৰে প্ৰতিযোগিতাৰ অন্ত নাই। চাৰিকিনি কেৱল কাণ ভাল মৰা শব্দ।

চলন্ত অট'বিল্লাত বহি বহিয়ে গোবিন্দ আৰু নবীনাই কথা পাতিবৰ চেষ্টা কৰিলে।

: গোবিন্দ?

: বাহিদেউ।

: তোমাৰ পঢ়া-শুনা কিয়া হৈছিলনে?

: হৈছিল বাইদেউ। পঢ়া-শুনা মানে নো কি? আজিকালি স্কুললৈ নগলেও হয় দেখোন। উচ্চ-মাধ্যমিক পাছ কৰিলো। দুয়ো বাবেই পৰীক্ষা হ'লৰ বেছত ডেগাৰ এখন পুতি থওঁ। মাউৰবোৰে গুচৰ চালি আহি সকলো শিকাই দিয়ে। আজিকালিৰ মাউৰো সেই নহয়? শিকাইনো দিব কি? লগত নিয়া কিতাপৰ পৰা কোনটো লিখিব লাগে তাকে বাছি দিয়ে।

: তোমাৰ তেনেহলে সাহস আছে। তোমাৰ নিচিনা সাহসী ল'ৰাকহে মোক লাগে। তোমাৰ লগত ডেগাৰখন এতিয়াও আছেনে?

: আছে বাইদেউ। সিদিনা কান্ট্ৰীমেদ সিঙল এটাও কিনিছো। কম দামতে পালো আকৌ। নিছে কামতহে লগাব পৰা নাই।

নবীনাই অট' ড্ৰাইভাৰে নেদেখাকৈ এটা ইঞ্জিত দিলে।

: নাই বাইদেউ। শুনিলেও একো নহয়। এইবোৰ আমাৰ লগৰে বুলি ধৰি লওক।

অট'খন এখন ডাঙৰ জুৱেলাৰী দোকানৰ সম্মুখত বৈ গ'ল। নবীনাই গোবিন্দক অট'খনতে বহি থাকিবলৈ কৈ নিজে দোকানখনৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। তাই সোণাৰীৰ সম্মুখত বহি লৈ এপদ এপদকৈ গছনাখিনি খুলিলে। সোণাৰীক জোখ লবলৈ ক'লে। তাৰ লিহত পুৰণা সোণৰ দামেৰে পোন্ধৰ হাজাৰ টকা নবীনাই হাত পাতি ললে।

নবীনা দোকানখনৰ পৰা ওলাই আহি আকৌ বৈ থকা অট'বিন্ধাখনত বহি ললে। এটা বিকট শব্দ কৰি অট'বিন্ধা চলিল।

: গোবিন্দ?

: বাইদেউ।

: এইবাৰ তোমাৰ পাল। মই কৈছিলোৱেই নহয় যে এখন ভাল কম দামী হোটেল লাগে?

: মনত আছে বাইদেউ।

“বাওঁফালে ঘূৰাই চিখা যাব।”—গোবিন্দই অট'বিন্ধাক নিৰ্দেশ দিলে।

নবীনাই বিচৰা মতে হোটেল পালে। চম্ৰিচ টকীয়া চিলল কম। লগত থাকিব গোবিন্দ।

গোবিন্দই সকলো ঠিক-ঠাক কৰি দিলে। বেছি লহিৱাহে যদিও দুয়ো দুপৰীয়াৰ সাজ খায় ললে। দুয়ো আকৌ কমৰ ভিতৰত সোমাল। দুয়ো

অলপ জিৰণি লবৰ বাবে চেষ্টা কৰিলে।

: গোবিন্দ !

: বাইদেউ !

: ভোমৰ ঘৰৰ কথা সোধাই নাই নহয় ? ঘৰত কোন কোন আছে বাক ?

: মোৰ ঘৰৰ কথা নকব বাইদেউ । আমাৰ ঘৰ উত্তৰ লক্ষীমপুৰত বাইদেউ । গাঁওখনৰ নাম আছিল টোকানকাটা । খেতিয়কৰ ল'ৰা হিচাপে দেউতাই পঢ়া-শুনা কৰিলেও খেতিকেই কৰিছিল । পিছে বছৰে বছৰে হোৱা বানপানীত বৰ নোৱাৰি দেউতাই চাকৰি বিচাৰি আহি ছিল পালেহি । আমি তাতেই ডাঙৰ দীঘল হোৱা । বাইদেউ চাৰিজনী । বিয়া দিছে । মোৰ ওপুৰৰ দাদাজন পাগল । ডাক্তৰে কৈছে ভাং হিৰোইন আদি খাই ভেনে হৈছে । দেউতা চৰকাৰী অফিচৰ কেৰাণী আছিল । দেউতা বৰ ধনী মানুহ আছিল বাইদেউ । যেতিয়া ডেপুটী চেক্রেটাৰী হৈছিল তেতিয়াই গুৱাহাটীত ঘৰে মাটিয়ে কিনি ললে । কিন্তু দেউতাই মোক কেৰাণী চাকৰি কৰিব দিবলৈ লাজ কৰে । আন কামো নাপাওঁ । সাতে পাচে ঘৰকে বাদ দি ফুটবল, গুম্‌টী আদিতো পৰি থাকোঁ ।

নবীনাই এটা অৰ্ধশূৰ হাঁহ মাৰিলে আৰু ভাবিলে, — মানুহৰ কিছুমান সময়স্যাঁও কেতিয়াবা হ্ৰস্বায় ।

মানুহৰ পৰিকল্পনাবোৰ কেতিয়াবা বছৰৰ পিছত বছৰ ভাবি থাকিলেও মনঃপুত নহয় । কেতিয়াবা আকৌ কোনো এক মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে উপায় উদ্ভাৱন হয় । নবীনাবো এনেকুৱা এটা উপায় হঠাৎ মনত খেলালে আৰু মনটো বৰ ভাল লাগি গ'ল । ভাল লগাই নহয় । পৰিকল্পনাটো মনতে পাতলি থাকিল ।

সন্ধ্যা হ'ল । নিশাও ক্ৰমান্বয়ে গভীৰ হবলৈ ধৰিলে । নবীনা আৰু গোবিন্দই শুকান ৰুটি আৰু তৰ্কাৰী অকল অকল লৈ খালে ।

নিশা শুকৰ সময়ত গোবিন্দই ইচ্ছাকৃতঃ কৰিলে ।

: মই বাইদেউ, হোটেলৰ বাবান্দাতে গুম ।

: কিয় ? লাজ লাগিছে ? আজি-কালি বজাৰৰ মাজৰ ফুট-পাথতে মানুহে লাজ নকৰে, তুমি আকৌ বন্ধ কোঠাটোৰ ভিতৰতে লাজ কৰিছা ? বাছৰ পৰা নামি অহা অকলশৰীয়া অসহায়া হোৱালীবোৰক

অনিশ্চিত পথলৈ বেতিয়া তোমালোকৰ দৰে ল'ৰাবোৰে লৈ গৈ আছিল।
তেতিয়া লাজ লগা নাছিল। আজি মই নিজে নিজে ধৰা দিয়া বাবেহে
লাজটো লাগিছে নহয় ? লাজ কৰিব নালাগে। মই পালেখনতে গুই
থাকিম তুমি মজিয়াতে দৰ্জাৰ পৰ্জা এখন খুলি লৈ শুবা।

গোবিন্দৰ যাদুখেল চাই থকা দৰ্শকৰ দৰে লাগিল। নিশা গভীৰ
হৈ আহিলে বিজুলী বাতিৰ পোহৰো ঘণ হয়। ডাঠ হয়। এই পোহৰে
চকুত জলক-তবক লগায়।

নবীনা শুলে।

গোবিন্দও শুলে।

: বাইদেউ। লাইটটো অফ কৰি দিওনে ?

: দিয়া।

ক্ষণেক নিশ্চক।

গোবিন্দই একাৰতে অনুমান কৰি ক'লে : বাইদেউ আপোনাৰ ভবি
দুখন ইমান ধুনীয়া।

: একাৰত সকলো বস্তুৰে ধুনীয়া দেখি।

: মই আপোনাৰ ভবি দুখন সিহি দিওনে ?

: দিয়া বাক। কিন্তু আঠুৰে সীমা।

গোবিন্দ নবীনা গুই থকা পালেখনতে উঠি বহি পৰিল। সি তাৰ
ইচ্ছা পূৰণ কৰা আৰম্ভ কৰি দিলে।

: গোবিন্দ।

: বাইদেউ ?

: আমাৰ সমাজৰ মানুহবোৰ বৰ সৌন্দৰ্য্য প্ৰিয় হৈ উঠিছে। মানুহৰ
মনবোৰৰো ভালখিনি সলনি হ'ল। এতিয়া 'ৰূপে কি কৰে তথেষ্টে সসোৰ
তবে' বাক্যৰাৰ ওলোটো কৰিবৰ সময় হ'ল। মই এখন বিউটী
পাবলাৰ খুলিম বুলি ভাবিছো। তুমি সহায় কৰিব লাগে।

: কিন্তু বাইদেউ, বিউটী পাবলাকত দেখোন কেৱল মাইকী মানুহৰ
কাৰণ। তাত মই কি কৰিম ?

: সেইটোৱেইটো কথা। তুমি বাতি পুৱালেই চহৰখনৰ আগুপৰীয়া
ঠাইত দুটা কাম ডাঙালৈ বন্দবস্ত কৰিবা। আগুপৰীয়া ঠাইত ডাঙাও
কম আৰু বিজনেচও চলিব ভালদৰে। মো, পাতিদাৰ, চেণ্টৰ মোকুই

সকলোকে আকর্ষণ কৰে। মই জানো তুমি পাৰিবা। আৰু বাহু আহ্বানত যে তোমাৰ বন্ধুবান্ধব আছে তাৰে শকত, বল থকা কেইজনমানক তুমি মাতি আনিবা। মই তেওঁলোকক মাহেকীয়া হাৰত দমৰা দিম। কেইজনমান বাহু আহ্বানতে থাকক। সিহঁতক কমিশ্যন দিম। অসমীয়া ল'ৰাবোৰে নতুন ব্যৱসায় কৰিবলৈ প্ৰথমতে ভয় কৰে। কিন্তু কাৰোবাক কিবা এটা কৰা দেখিলে একে ব্যৱসায় কৰাৰ ধুম উঠে। তুমি সিহঁতক ভয় কৰিবলৈ মানা কৰিবা।

গাঁওবোৰত চৰিওফালে বানপানী হৈছে নহয়? এতিয়া খাব নোপোৱাবোৰে গৰু, হাগলী, মুগী আদি খুউব সস্তা দামত বিক্ৰী কৰিব। ফালেঙিবোৰে সিহঁতৰ অৱস্থাৰ অসহায়ৰ গুৰু সুযোগ গ্ৰহণ কৰিব। খাব নোপোৱাবোৰে পানীৰ দামতে বন্ধুবান্ধব বিক্ৰী কৰিব।

আৰু কি বিক্ৰী কৰে জানা? মঙহ। জীয়া মঙহ। নহলে যে পেটৰ ক্ষুধাই একো একোটা ঘোঁৰনকে খাই পেলাব।

আজ্ঞাৰ কোঠাটোত আৰু বাইদেউৰ কথাবোৰত ভৰি পিহি দিবলৈ বাদ দি গোবিন্দই যেন এখন ছায়া ছবি তদ্ৰা লাগি চাই আছে।

গোবিন্দ?

: বাইদেউ।

: টোপনি ধৰিছে নেকি?

: নাই বাইদেউ।

: অ' টোপনি নাৰাৰা।

ওঁ সকলো কামৰে এটা পৰিকল্পনা কৰিব লাগে। এই পৰিকল্পনাৰ সময়খিনিতে চৰকাৰৰ বহু টকা খৰচ হয়। আচল কামটোৰ আধা মানেই খৰচ হয় বুলি ধৰি লোৱা। কিন্তু আমাৰ পৰিকল্পনাত টকা খৰচ কৰিব নোৱাৰা।

অ' তোমাক কি কৈ আছিলো? এই জীয়া মঙহৰ ঘোঁৰনবোৰ চহৰলৈ বেছিকৈ আহিব। বাহু আহ্বানত তোমাৰ লগৰ কেইজনে বন্দবস্ত কৰি মোৰ বিউটি পাৰলাললৈ লৈ আহিব। তাৰ সিহঁত মোৰ কাম।

সিহঁদিনা বাঙালীয়াই গোবিন্দ ওলাল ভাৰা ঘৰৰ সন্ধানত। এবেলা পূব নৌহুঁতুই ঘৰও পালে। দুটা ডাঙৰ কোঠা। চহৰৰ পৰা আঙুৰীয়া ঠাই। বাঙালীৰ ঘাঁই পথৰ কাষতে। মাটি দূৰৈত দুখন ধাৰা। ধাৰাৰ সন্ধুখত আঠ দহখন বাটিয়া। অলপ দূৰৈত কললাৰ ডিলো। অজু-বোৱা

কৰি থাকিলেও গড়ে প্ৰায় ত্ৰিশখন মান টুক, কয়লা ডিনো আৰু ধাৰাৰ মাজৰ বাস্তাৱ বৈ থাকে। টুকবোৰ শুচি যায়। আকৌ আছে। ধাৰাত তৰ্কী, শুকান ৰুটি। আলু, পিয়াজ, মচলা। পিছফালে ধান খেৰৰ ভলত বিলাতী মদৰ বটল। পঞ্চাশ টকাৰ বটল এশ টকাত বিক্ৰী হয়।

গোবিন্দই ঘৰটো এক প্ৰকাৰ ঠিক কৰি পেলালে। চৰকাৰী মাটিৰ ওপৰত সাধাৰণ দু-কোঠালিৰ ঘৰ এটা। চৰকাৰী মানুহে বিচাৰিলে এই ঘৰৰ মালিকক উলিয়াব নোৱাৰে। প্ৰাইভেট পাৰ্টীয়ে ললে ভাড়া লবৰ বাবে কিন্তু মালিক আছে।

গোবিন্দই বাহিৰে বাহিৰে “ফ্ৰেচ বিউটী পাৰলাৰ” নাম দি এখন চাইনবোৰ্ডও লিখিবলৈ দি আছিল। গোবিন্দ হোটেল পালে। নবীনাই বৰ আগতেৰে তালৈ বাট চাই আছিল। কিন্তু ইমান সোনকালে আহিব বুলি ভবা নাছিল। গোবিন্দই এটা বৰ ডাঙৰ কাম কৰি অহাৰ দৰে নবীনাক ক’লে : বাইদেউ। চ’ব ঠিক হৈ গ’ল।

নবীনাই তাক মনে মনে ধন্যবাদ দিলে। অনিচ্ছাকৃতভাৱে কথা এষাৰও ক’লে : মই জানো গোবিন্দ। সমাজে নিবিচাৰা কামবোৰ অতি সোনকালে হয়। এতিয়া দুপলীয়াৰ সাজ খাই উঠি আমি ফাৰ্নিচাৰ অলপ কিনিব লাগিব। আয়না দুখন মানো কিনিব লাগিব। আয়নাখন মানুহৰ বৰ প্ৰিয়। কিয়নো কদৰ্য চৰিত্ৰৰ মানুহেও আয়নাত সৌন্দৰ্য্যৰ আঁকৰ বিচাৰে।

এইবোৰ কিনিবলৈ পইন্ট আছে। তুমি ভয় নকৰিবা। আমি কালিলৈ হোটেল এৰি দিম আৰু বিজনেচ আৰম্ভ কৰিম। আমিও বাইজৰ ‘সেৱা’ কৰিম।

কথামতে কাম।

নবীনা আৰু গোবিন্দই নতুন ঘৰ সজোৱাত লাগিছে। ঘৰৰ মালিক ওচৰত নাথাকে। দূৰে দূৰে তেওঁক ভাড়াটো দিলেই হৈ যায়।

দুই এজন কষ্টমাৰে আহি ভূমুকিও মাৰিছেহি। কচাইবানৰ সন্মুখত মাল ওলোমাই নাই। গ্ৰাহক আহি লাহিন পাতিছেহি।

নবীনাই গোবিন্দৰ ভিনাকি ডেকা চৰিয়জন আনি ৰাখিছে। পিছফালে পাকঘৰৰ দৰে থকা ঠাইখিনিতে সিহঁতে বস্তা পাৰি লেমৰ ডিম্বক-টাঁমাক পোহৰত তালত খেলি আছে। হোৱালী তিনিজনীও সিহঁতৰ কাষে কাষে

বহি আছে। ঠিকনা নোহোৱা ছোৱালী। কোনেও কাকো বিচাৰিব নালাগে যেতিয়া আজি-কালি ঠিকনাবো প্ৰয়োজন নাই। ঠিকনাই কি কৰিব? কি দিব? ধেমাজীৰ ল'ৰা আছিল মৰিছে গোৱালপাৰাত। গোৱালপাৰাৰ ল'ৰা গৈ মৰিছে লক্ষীমপুৰত। কাৰ কি ঠিকনা আছে? যিবোৰ ডেকা-গাভৰুৰ ঘৰৰ লগত সম্পৰ্ক নাই, ইষ্ট-কুটুম্বৰ লগত সম্পৰ্ক নাই, চৰকাৰৰ লগত সম্পৰ্ক নাই তাত ঠিকনাই কাক কি দিব? পোহনীয়া জীৱবোৰবো একো একোটা ঠিকনা থাকে। কিন্তু নতুন প্ৰজন্মৰ ঠিকনাবোৰ হেৰাই যাবলৈ ধৰিছে। যিখন দেশত চৰকাৰী ঋণ লবৰ বাবে মাক-বাপেকৰ ভূৱা নাম দিয়ে, গাঁও জিলাৰ নাম ভুলকৈ লিখিবলৈ বিষয়াই শিকাই দিয়ে আনকি নিজৰ নাম পৰ্যন্ত সলাই দিয়ে তাৰ আকৌ কিহৰ ঠিকনা। এইখন দেশতে অনুসূচীত জাতি বুলি মানুহে পইচাৰে চাৰ্টিফিকেট কিমে, মেট্ৰিক পাচ কৰা বুলি চাৰ্টিফিকেট গোটাব পাৰে তাত আকৌ কিহৰ ঠিকনাভাল আছে। কোমে জীৱন, কিজানি অহা বিশ বছৰ পাছত অসমীয়া মানুহে নিজৰ ঠিকনাকে হেৰুৱাব লগীয়াত পৰিব পাৰে।

লক্ষীমণী হোৱালী তিনিজনীক মাতি আনি 'নতুন ট্ৰেচ' পিন্ধালে। সিহঁতক এটা কামকে যে পৰ্দা পেলাই চাৰিভাগ কৰিব পাৰি দেখুৱাই দিলে। তাৰ নিহত বিকিউজী মাৰ্কেটৰ পৰা অনা খাটবোৰৰে একমুঠ বহুৱাই ললে। সমুখত নবীনা।

: আজি সজিয়াৰ পৰাই কাষ্টমাৰ আহিব। তহঁতে ভৱ নকৰিব। সময় বজা থাকিব। সেইমতে কাষ্টমাৰ ওচি যাব। অসুবিধা পালে বেৰত হাতেৰে কোবাই দিব। গোবিন্দ এও কোম্পানীয়ে ধুলাই কৰি দিব। সকলো চম্ভালি লব।

হ। এইবোৰ গাৰ কাৰতে ৰাখিব। হাতেৰে ঢুকি লোৱা জেগাতে ৰাখিব। এইবোৰ হল বেয়া বেমাৰৰ পৰা ৰক্ষা পোৱাৰ বস্তু। মই দেখুৱাই দিয়া মতেই শুদ্ধভাৱে লগাই লবি। তহঁত বেমাৰৰ পৰা বাটিলেহে মোৰ বিজনেচ বাঢ়িব। মনত ৰাখিব — ইয়াত ঝাড়া বেয়া হলেই অৱসৰ লব লাগিব। ডেতিয়া কিন্তু তহঁতক ৰাজপনত কুকুৰ কাটীৰীয়ে খাই শেষ কৰিব। একটো বকটিবোৰ তহঁতৰ। যোক নলাগে। কিন্তু একো নুসুকাৰি। বি হয় মোৰ জাতে হব লাগিব। তহঁতৰ ভৰিৰ তলৰ মাটি নিজে তাত কৰিব লাগিব।

দেশখনৰ ভাল কামবোৰত হাত দিব খোজাবোৰক সহায় কৰিব
খোজা ভাল মানুহৰ সংখ্যা বৰ কম। দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে তহঁতে ভেনেবোৰ মানুহক
লগ নাপালি। তহঁতেতো ঘোঁৰনৰ প্ৰমোদত এইবোৰ কাম কৰিবলৈ ওলোৱা
নাই।

উজাগৰী নিশাৰ মিঠা ক্লান্তি ইয়াত নাপাবি।

তহঁতৰ বুকুৰ পদুম পূৰঠ হৈ কোনোদিন নুফুলিব।

যুদ্ধভূমিৰ কুৎচিং দৃশ্য চাই চাই তহঁতে হাঁহিব লাগিব।

আঁতৰ আৰু ছো-পাউদাৰৰ সুঠাসেৰে মৰাশৰ পচা গোক ঢাকিব
লাগিব। পাৰিবি নহয়?

+

+

+

আবন্ত হ'ল “ফ্ৰেচ বিউটী পাবলাৰ”ৰ কাম। ইয়াৰ শুভ উদ্বোধনও
নহ'ল নাইবা ফিটা কাটি দ্বাৰ উন্মোচনও কৰা নহ'ল। ধৰক কাগজতো
নুঠিল নাইবা বেডিঅ' টি ভিতৰে প্ৰচাৰ নহ'ল। কিটা কাটি উদ্বোধন
কৰি যদি পিচদিনাৰ পৰা ঠাইডোখৰে মৰিশালি হয়; বৃক্ষৰোপণ কৰি যদি
বেলি লহিওৱালৈকে গছলুনি ন-কইনাৰ ওষুণি হল। দি হালি আহি মাটিত
লাগে ভেনেহলে ভেনে উদ্বোধনৰ সাৰ্থকতাই বা ক'ত? ইয়াত “হব হব”
বক্তৃতা নকৰিব। নিজৰ পছন্দ কৰি হালি লিঙ্গি সজলগতি হবলৈ সোচালহাল
গাঁওবুঢ়াৰো প্ৰয়োজন নহ'ল। আচলতে ই হৈয়ে গ'ল।

নিশাৰ কাউমাৰ ভৰি পৰিল। লাহে লাহে নবীনাৰ টকা ধৰব ঠাই
নোহোৱা হ'ল। হুমাৰ গ'ল। বহুৰ গ'ল। দুবহুৰ ভৰি দিলে। সকলোকে
দৰ্শনা দি উঠিও নবীনাৰ মাহে হয় সাত হাজাৰ টকা বাহি হ'ল। ফ্ৰেচ
বিউটী পাৰ্লামেণ্টৰ নিজ নতুন ডেক'ৰেশ্যন হ'ল। কোঠালি বঢ়োৱা হ'ল। কছৰে
বহুৰে অহা বালিশালীয়ে নতুন নতুন সজাদৰত পোৱা সুগন্ধী আফলালি হ'ল।

কিন্তু নবীনাই প্ৰশ্নকৈ নাপালে যে “ফ্ৰেচ বিউটী পাবলাৰ” ককেস্ত
কৰি ইতিমধ্যে মদ, ছিৰাইন, কোকেইন, এল এছ ডি, গাভা আদিৰ একম
অদৃশ্য বজাৰ বহিছে। ছাত্ৰ-শিক্ষক, ঠিকাদাৰ, কোৰাৰী, বাজনীতিক, সন্মতী
সকলো মানুহৰে আগমন ঘটিছে ইয়ালৈ। বাতিৰ এন্ধাৰত কোনেও কাকো
নেদেখে। অৰুচ বক্তব্যৰ নিজেই পোহৰ হৈ হাতৰ মুঠিত ধৰা দিয়েহি। ইয়াত
সঘনে মাৰ্শাল হয়। হাবিৱানা, পাণ্ডাবৰ পৰা অহা বোজাই ট্ৰাকবোৰত
ডকাইতি হয়। ওচৰৰ কয়লা ডিম্বোত নিজে নিজে জুই লাগে।

ইমানখিনি হোৱাৰ লিচতো নাতি দূৰৈত থকা আৰক্ষী চকীখন শুই আহিল। কাৰণ টাকবোৰৰ পইচা আৰু অদৃশ্য বজাৰখনৰ পইচাই তেওঁলোকক বাৰুকৈয়ে নিচা লগাইছিল। কিন্তু যেতিয়া বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা ইয়াৰ প্ৰতিবাদ আহিল, ডি আই পি ৰ ল'ৰাৰ চৰিত্ৰ নষ্ট হোৱা বুলি খবৰ আহিল তেতিয়াহে যেন আৰক্ষী চকীটোৱে সাৰ পালে। তেওঁলোকে কিবা নতুন বস্তু আৱিষ্কাৰ কৰাৰ দৰে একোৰৰ বজাৰখনৰ উহ বিচাৰি উলিয়ালে।

নবী-বাই ইয়াৰ বাবে দাবী।

নাই লাইচেন্স, নাই ৰেজিষ্ট্ৰেশ্যন। গতিকে উপাই নাই, বাই। ওপৰবালিহ গম পাইছে যেতিয়া আমাৰও ইনকামৰ মুখা মৰিল। আমাৰ ইনকাম নহলেওতো সিহঁতক দিবই লাগিব। আপুনি শুচি যাওঁক বাই। আমি এইবোৰত জুই জ্বলাই দিওঁ। — হাবিলদাৰজনে অতি আন্তৰিকতাৰে নবীবাইক কথা কেবাৰ ক'লে।

নবীনা স্কুৰ হৈ উঠিল।

: নাই নাই। মোৰ এই ব্যৱসায় বন্ধ হ'ব নোৱাৰে। যদি পুৰিব লাগে, এই নিজ হাতেৰে ইয়াত জুই জ্বলাই দিম। মইও পুৰি মৰিম।

নবীনাৰ ক্ষোভত কঁপি আছে দুই হাত।

: চাওক বাই! লগলামিখন নকৰিব। কিবা এটা কৰি আপুনিও বাচক আমাকো বাচি থাকিবলৈ দিয়ক।

নবীনা নাছোড়বান্দা। পুৰিব লাগে যদি তাইয়ে এইখন নৰক পুৰি পেলাব।

: আপোনালোকে যে টকা খায় সেইটোত আপোনালোকৰ চৰিত্ৰক বিক্ৰী কৰা নহয়? সেইয়া বেশ্যামি নহয়? আমাৰ শৰীৰটো বিক্ৰী কৰো বাবে আমি বেশ্যা জ্বলা ?

হাৰালদাৰ ধৰ লাগিল। তেওঁ নবী-বাইক বুজাবলৈ আকৌ চেষ্টা কৰিলে।

: চাওক বাই। এতিয়া নীতিবাক্য উচ্চাৰণ কৰাৰ সময় নহয়। এইবোৰ কথাত যুক্তিৰ কোনো গুৰুত্ব নাই। ওপৰদাঙাৰ ছকুয়। এই বিপত্তি পাৰলাব উৎসাহত কৰিব লাগে। পুৰি হাই কৰি দিব লাগে। আপুনি আন ব্যৱসায় কৰক। আমাৰ চাকৰিবোৰৰ লগত এইবোৰৰ বিবাদ নিমিব। জৱান বেশ্যামিবোৰ সমাজে প্ৰায় মানি লৈছে। আপোনালোকৰ মানি লোৱা নাই। আমি অসহায়।

: হয় নেকি ? হো লওঁক । — নবীনা কোঠাৰ ভিতৰলৈ
সোমাই গৈ এটা এনভেলপ আৰু হাবালদাৰৰ পকেটত গুছি দিলে ।

মোক অলপ সময় দিয়ক । মই যোৰ কম্বাচাৰী ডেকা-
গাভৰু হৈ মাজত মোৰ সমুদায় ইনকামখিনি ভগাই দিবলৈ দিয়ক । কাৰণ
সিহঁতেই মোৰ এই ‘ফ্ৰেছ বিউটী পাবলাৰ’ খন লহ পছঁক বাঢ়ি অহাত
আটাইতকৈ বেছি শাৰীৰিক অবিহ্বা যোগাইছে ।

আপুনি ধানালৈ গুছতি যাওঁক । বাতিপুৰা আহি দেখিব
ইয়াত আৰু ‘ফ্ৰেছ বিউটী পাবলাৰ’ নাই । থাকিব মাথো কিছুমান ছাই ।
যাওঁক । আপুনি এতিয়াই গুচি যাওঁক । আপোনাৰ ইচ্ছাকে পূৰণ কৰা
হব ।

নিশাৰ ভিতৰতে ছোৱালী কেইজনীক আৰু ল’ৰাইতক ক’বৰাত নিৰালস
ৰাখিবলৈ নবীনাই গোবিন্দক হুকুম দিলে । পাৰিলে সিও বে যুৰি আহিব
নালাগে তাকো সকাৱাই দিলে । নবীনা বাহিৰেউৰ কথা সি পেলোৱ নোৱাৰে ।
গোবিন্দই সিহঁতক আঁতৰাই পঠিয়াবলৈ কিছুদূৰ খোজ কাঢ়ি আতৰাই
গ’ল । “ফ্ৰেছ বিউটী পাবলাৰ” ত এই সোভাগ নিশা নবীনা অকলে ।

শেষ নিশা ‘ফ্ৰেছ বিউটী পাবলাৰত’ দশ দশকৈ জুই জ্বলি উঠিল ।
চহৰখনৰ আওঁঠীয়া ঠাইত জ্বলা জুইয়ে কাকো সন্তোষৰ সৃষ্টি নকৰিলে ।
ধানাত মাথোন দিউটীৱালহি হাবালদাৰক কোৱাৰ্চিকত জনালে । হাবালদাৰে
দিউটীৱালক টোপনিৰ আয়েজতে মাথোন নিজনি মাৰিলে, — জুই নিজে
নিজে নুমাৰলৈ দে বুদ্ধ । বেতি পাৰ্চী সাজু কৰি থ । মই নিচেই পুৱাতে
ছাইবোৰ চাবলৈ যাম ।

দিউটীৱালহি আকৌ বন্ধুকটো কাছত আওঁজাই ধানাৰ বাৰান্দাতে
টুল এখনত বহি টোপনিয়াবলৈ চেষ্টা কৰিছে । তথানি তাৰ কাপত ৰাজি
থাকিল অদূৰত জুইয়ে পোৰা প্ৰশ্ননি শব্দ ।

হাবালদাৰে বাতিপুৰা দেখে “ফ্ৰেছ বিউটী পাবলাৰ” ৰ ঠাইত
কিছুমান এঙাৰ আৰু ছাই । সেই এঙাৰ আৰু ছাইৰ মাজত এজনী ছোৱালীৰ
অৰ্দ্ধ দৰ্শ দেহ পৰি আছে । বোৱাবোৰে তাইৰ পোৰা দেহটোৰ সোজ
বতাহত বিয়লাই দিছে । হাবালদাৰে পোৰা দেহটো চিনাক্ত কৰিবলৈ
খুউব চেষ্টা কৰিলে ।

হাম্পাতাললৈ পোষ্ট মৰ্টেম কৰিবলৈ নিওঁতে কালি তাৰ পকেটত

নবীবাই শুজি দিয়া এন্ডেলপটোৰ কথা মনত পৰিল। কিমান টকা দিছিল তাকে চাবলৈ এন্ডেলপটো খুলি দেখে টকাৰ সলনি নবী-বাইৰ সম্পূৰ্ণ নাম আৰু গাঁৱৰ আচল ঠিকনা থকা এখন কাগজ।

+

+

+

সদৰৰ পৰা মুহিৰাম আহি যোগেশ্বৰ দাইটীৰ পদূলি মুখত চাইকেলৰ পৰা নামিল। সদৰত বহুতো কিবা-কিবি শুনি আহিছে সি। সি নিজে আনৰ চৰু চেলেকি কুৰা মানুহ। সেয়ে খবৰবোৰো পায় আগতে। সুবিধা উলিয়াই আজি কংগ্ৰেছ, কালিলৈ জনতা পৰহিলৈ বিজেপি। কিমান যে কি নহয় সি। ইলুটি সিলুটিক সঁতোৰা মাছ জালতো নপৰে। সদাই ফাকে ফাকে সবকি যায়। ইপিনে এটা গজগজীয়া কেৰাণী চাকৰি। সিলিনে ৰাজনীতি। এইটো এটা ভাল ব্যৱস্থা। ইয়াৰ দ্বাৰা তিনি প্ৰকাৰ লাভ হয়। এক নম্বৰ — টকা-পইচাৰ কেলেঙ্কাৰী কৰিলেও শাস্তি নহয়। দুই — বদলি হ'ব নালাগে। তিনি, — বিষয়া বচবোৰে ভয় কৰি চলে। গৰৈ মাছে বোকাত মূৰটো সুমুৱাই কোনেও নেদেখা বুলি ভবাৰ দৰে মুহিৰামেও তাৰ কৰ্ম কাণ্ড বোৰত আনৰ চকু নপৰা বুলিয়ে ভাবি থাকে।

মুহিৰামে গল হেঁকাৰি এটা মাৰি মাত দিলে, —

: যোগেশ্বৰ দাইটী ! আপোনাৰ ডাঙৰ ল'ৰা ৰাজনীতি কৰা মানুহৰ টামা হৈ দালালি কৰাত লাগিছে। আপোনাৰ দ্বিতীয় ল'ৰা বন্দুক পাৰ্টিত সোমাইছে। ত্ৰয়োদশী দলত সোমাই বিদেশৰ পৰাও ঘূৰি আহিল। আপোনাৰ তৃতীয় ল'ৰাই বাটে-বাটে মানুহৰ পৰা দকা হকা দি লুট কৰাত লাগিছে। আপুনি গম-গতি কিবা পায়নে ? আপোনাৰ আদৰ্শক সিহঁতে পুৰি থাকে। আপোনাৰ সম্মান সমূলকৈ শেষ কৰিলে দাইটী ! আপোনাৰ ছোৱালী নবীনাই

: চুল থাকহে মুহিৰাম। তুমি সেইবোৰ কি বলবিছা ? পাবলগীয়াটোৰ পৰা বি মানুহ বাৰে বাৰে বঞ্চিত হৈ থাকে সি অনবৰত যুদ্ধ দেখি মনোভাৱ পুৰি ৰাখে আৰু সমাজত নকৰিব লগীয়া কাম কিছুমান কৰি থাকে। স্বাধীনতাৰ পিছত কিমানজন চৰকাৰ বহিছে ডাঙা-পতা কৰিলে। আটাইবোৰেই বাইজক কি কৰি আছে দেখিছাই। বাৰ সিয়দুল নামত কিমান টকা কাৰ পেটত সোমাল তাৰ হিচাপ ৰাখিছা ? বানপানী আহিলে মিটিং পাতে। দিনাৰ, লাক খাই কথা পাতে। ছেলিকেন্সটকৰ পদত কাপতাল

মাৰি ধৰে । বানপানী হৈ যোৱাৰ সিহঁত কাৰো উম-বাম নাই। আজি বিজ্ঞানৰ যুগত বান নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব নোৱাৰি এনে কথাত কোনোবা ভোল যাবনে ? যাই যদি অসমীয়া মানুহ ভোল যাব। আমাক ঠগাই থাকোতে হবলা সন্মান লাভৰ নহয় ? যোৱা যোৱা । বাপেকে একো এটা সিহঁতক কৰি দিব নোৱাৰিলো, চৰকাৰখনে নোৱাৰিলে গতিকে সিহঁতো বানপানীৰ দৰেই দ ঠাইলৈ বৈ গৈছে। মোক সেইবোৰ নীতিবাক্য নুতনাৰা মুহিৰাম।

আমিও মানুহবোৰ সেইহে । ভোটৰ সময়ত কুৰি টকা লৈ চাকৰি নাইবা কাম-বন বিচৰা সময়ত কুৰি হাজাৰ দিওঁ। সেইহে আমাৰ মানুহৰ দেনা পাওনাৰ হিচাপ ? মোক অঙ্ক শিকাবলৈ নাহিবা । কিন্তু তুমি যোৱা মুহিৰাম। যোৱাই একো কৰিব নোৱাৰিলেও যোৱা কিন্তু জুই জ্বলাৰে ইঙ্গিত ।

থং আৰু আক্ৰোশত যোগেশ্বৰ বুকুখন ঢপাঢপালৈ ধৰিলে। কোনোমতে সেহাই সেহাই ক'লে : অকল মোৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে এইবোৰ কবাহেঁতেন আগযৰি মইয়ে ভেটা দিলোহেঁতেন । যদি প্ৰতি ঘৰে ঘৰে একে অৱস্থা হয় কোনে কাক ভেটা দিব ?

নম্ৰ আৰু ধাৰ্মিক স্বভাৱৰ যোগেশ্বৰ দাইটীৰ কথাৰ সুৰ লৰা দেখি মুহিৰামে মনে মনে ভয় খালে। দাইটী সলনি হ'ল। আমাৰ দৰে দাইটীও সং কোনটো, অসং কোনটো, সঁচা কোনটো, মিছা কোনটো তিনি নোপোৱা হ'ল। দাইটীৰ ওচৰৰ পৰা কোন পলকতনো আঁতৰ হব পাৰি ডাৰে চেলু বিচাৰিলে। দাইটীৰ কথাবোৰ তুমি এনেহে জাগিল বেন বৰ্তমান ডেকা-গাভৰু হৈ যি বিশৃঙ্খল পথৰ বাজী হৈ আগবাঢ়িছে তাত অভিজ্ঞাৰকবোৰৰ যৌন সজ্জতি আছে।

মুহিৰাম মনে মনে থকা দেখি যোগেশ্বৰ দাইটীয়ে আকৌ সুৰ মেলিলে, —

: হেৰো, চাকৰি পাব কি সতে? বৰত এজন মন্ত্ৰী এম এল এ নাই । নাই যে নাই কাণৰ কাবত কুচকুচাবলৈ ইষ্ট-কুটুম্বৰ ডিউবডো এজন প্ৰাক্তন এম এল এ নাই । অঞ্চল পাঁচ বছৰে পাঁচ বছৰে দে 'প্ৰাক্তন বিধায়ক' মন্ত্ৰী ওলায়েই আছে। কোনোবাখন কপাল ফুটা প্ৰসেপে আকৌ পাঁচ বছৰ নৌহওঁতেও পায়। তথালি নিমিলে। সাক্ষাৎকাৰ লোৱাবোৰত আকৌ বহি থকাবোৰ এজনো কৃষক নাথাকে নহয় । থাকিলেহে কৃষক

পুত্ৰৰ প্ৰতি দয়া মমতা হ'লহেঁতেন। জনা কথাটোকে ইৰাজীত কব নোৱাৰে বাবে আমাৰবোৰে ফেইল কৰে।

পিছে তইনো ইমান সোনকালে সদৰৰ পৰা আহি পালিহিয়েনে ? কাৰ্য্যালয়ৰ পৰা তিনিমান বজাতে ওলালি চাগে ? নহলে পাঁচ বজাত এইখিনি আহি পাবনে ? তইতৰে ভাল দে। তইতে বিদেশীক মাটিৰ পট্টাও দিয় আগতে আৰু টাঙোন-টোকেখন লৈ বিদেশীক খেদিবলৈকো যাৱ আগতে। তইতৰ দৰে মানুহবোৰ বৰ্তমান দুগুণত জীয়াই থকাৰ লায়ক। আমিবোৰ 'আছো' বুলি কবৰ বাবেহে আছো আৰু।

যোগেশ্বৰ দাইটীৰ কথা শেষ হোৱা যেন পাই মুহিৰামে চাইকেল খনৰ ওপৰত লাফ মাৰিলে। পৰি গ'ল চেইন ডাল। এই ডাল আকৌ পৰিবলৈ জেগা নাপায়। যোগেশ্বৰ দাইটীৰ আৰু কাট্ মাৰা কথা শুনিব লাগিব বুলি ডাবি মুহিৰামে চেইনডাল হাতেৰে নুতুলি উৰিবে দুটা ডাঙৰ ঠেলা মাৰি চাইকেলখন আওৱাই নিলে। কেঁকুৰিটো পাৰ হলেহে চেইনডাল তুলিব লাগিব।

+

+

+

মহামায়াই তাঁতখনত মাকো মাৰিলেই তিনি চাৰিডাল সূতা ছিঙে। বানপানীৰ বাবে কেবাদিনো তাঁতশালখনত বহিবই পৰা নাছিল। সূতাবোৰত পানীৰ ভাপ লাগি পচিল চাগে। আঙুলি মূৰত ধু লগাই সূতা জোৰা দিবৰ চেষ্টা কৰিছে। ঝেপ খেলীয়া মাটিত কুকুৰ টোৱে নেজড়াল কেঁচাই শুকান ঠাই অকল বিচাৰি ফুৰিছে। মুহিৰাম যোৱাৰ পিছত যোগেশ্বৰে কুকুৰটোৰ অপায়-অমঙ্গলখিনি চাই আছে। বানপানীৰ কেনিন দেখা নোসোৱা হোৱা কাউৰীজনীয়েও ঘৰৰ মুখচত বৰ বেয়াকৈ বমলিয়াই আছে। সকলো ভোকতে আছে চাগে।

এনেতে যোগেশ্বৰৰ পদূলিমুখৰ চাৰি আলিৰ চ'কটোতে চাৰি ফালৰ পৰা চাৰিখন জীপগাড়ী, পুলিচ ভান আহি ব'লহি। গাড়ীৰ ভিতৰত পুলিচ। গাড়ী কেইখন বিভিন্ন দিশৰ পৰা আহিলেও চকটোত চাৰিওখন গাড়ী প্ৰায় একে সময়তে বৈ যোৱা বাবে পাঁচৰ দ্বৰ বৰীয়া ছিচাপে যি দুই চাৰিজন লোক আহিল আটায়ে আশাৰে আগবাঢ়ি আহিল। যথাস্থিতিত কেম্প কৰি থকাবোৰেও বিলিফৰ গাড়ী অহা বুলি ডাবি হাতে হাতে খেলাৰ মোনা লৈ চাৰিআলিৰ চ'কটোলৈ ঢাঙ্গলি মেলিলে।

জৰ চাপি সকলো অৰাক । এইয়াচেনবান পানীৰ বিলিক নহয়। এতিখন
গাড়ীৰ পৰা একো একোটা মৰাশ হৈ নমোহা হ'ল। সমাজসেৱীৰ ভূমিকা
লোৱা শ্যামলক কোনোবা সন্মাসবাদীয়ে মাৰিলে। বিষলক মিলিটাৰীয়ে
মাৰিলে। অমলক পুলিচে মাৰিলে। নবীনাই জুইত অনিৱাই আত্মহত্যা
কৰিলে ।

এই দৃশ্য গঞা বাহিৰে চালে। শ্যামলৰ পত্নী পলিহি কটি মাৰিলে।
মহামায়া তাঁতশালখনতে মুছা গ'ল। বোগেশ্বৰে পুলিচে ধৰি থকা হাতখনেৰে
কপি কপি কাগজত চহী কৰিছে। সেইয়া মৰাশ চমজি পালো বুলি লিখা
কথাৰ তলত চহী। চাৰিখন কাগজত চাৰিটা চহী। বোগেশ্বৰে ক্ষতক
সময় বুৰ্খক মানুহৰ দৰে উপস্থিত মানুহবোৰলৈ চালে। হাতে হাতে খেলিব
যোনা। মুখবোৰ কেহবাজী বন্ধৰ। সদাই দেখি থকা চিনাকি মুখবোৰো
যেন সেই মুহূৰ্ত্তত চিনিব পৰা নাই। গড়-কাপ্তানী বিভাগৰ শিল দিয়া
বাস্তাৰ ওপৰেৰে গাড়ী চাৰিখন গুটি গ'ল। বোৱা শব্দটো কেন চক্যাবোৰে
কাৰোবাৰ হাড়-মূৰ ভাঙিচুৰ্মাৰ কৰিছে হুহুৰাই আগবাঢ়িছে।

বোগেশ্বৰে বগা কানোৰেৰে ঢাকি ধোৱা মুখবোৰ আকৌ এবাৰ
চাই ললে। তেওঁ ধবক-ববক কৈ আহি সিৰালিৰ সেমেকা বোকা মাটিখিনিতে
বহি পৰিল। মহামায়াৰ মুখত কেইজনীমান তিৰোতাই বাৰান্দাতে মাটিৰ
ওপৰত তৰাই দি পানী ঢালিছে।

গঞা বাহিৰে মৰাশবোৰ এটা এটাকৈ উঠাই ফুলদীৰ তলত উলুৰুৱাকৈ
তৰাই দিছে। তাৰ নিহত অশ্লান বাস্তাৰ ব্যৱস্থা।

সান্ধধান। সান্ধধান !!

বোগেশ্বৰে চিঞৰি উঠিল। মৰাশ অশ্লানলৈ নিবিবি। এই চোতালতে
ডহুতে ইহঁতক দাহ কৰ। ডেকালবাইত কেন ক'ত আছে মাতি আন। খহীদ
বেদী ইয়াতে হব লাগিব। যোৰ চোতালৰ খহীদ বেদীত সকলোৰে নাম
খোদিত হব লাগিব। বিবোৰ সবিলে সিহঁতৰো নাম থাকিব। বিয়ে ইহঁতক
হত্যা কৰিলে সিহঁতৰো নামও খোদিত হৈ থাকিব লাগিব। নহলে মই কাকো
তদাই নেবিহ। এফালৰ পৰা যেতি দাবে কাটি যায়। 'খহীদ' শব্দৰ
অপব্যাখ্যাবে যোৰ চোতালত আৰু এটা খহীদ বেদী নিৰ্মাণ হওক। এই
বেদীত সকলোৰে নাম লিখা থাকক — মৰোতামো মাৰোবোমো। এদিনলৈ
অন্ততঃ মানুহে জানিব— এই ধম দেশত ইমান দেশভেদিক আছিল।

ঐ কোল ক'ত আছ ? ইয়ালৈ আছ। এই নামবোৰৰ কাকো কোনেও দেশদ্রোহী বুলি নকৰি। ইহঁত সকলো দেশপ্ৰেমিক।

যোগে জেঠাই ! আপোনাৰ মূৰ ঘূৰিছে। আপুনি ভুল বলকিবলৈ ধৰিছে জেঠাই। আপুনি বৈৰ্য ধৰক। আপুনি নিজে নিজে সাত্ত্বনা লওক। “কাৰো দুখ কোনেও কঢ়ি নিব নোৱাৰে”। — আপুনিয়েতো ইমান দিনে আমাক বুজাই আছিল। আজি আপুনি নিজে সেইবাৰ কথা মনত পেলাওক। অল্প সময় মনে মনে থাকক। কথা নকব।

: কথা নকম ? আৰু কম। চিঞৰি চিঞৰি কম। আজি ভাৰতবৰ্ষৰ মন্ত্ৰী, বিধায়ক, লেখক, সাংবাদিক, শিক্ষক-ছাত্ৰ, ভেজালকাৰী বেলাৰী, ঠিকাদাৰ, বিবয়্য, কৰ্মচাৰী, সত্ত্বাসবাদী সকলো দেশপ্ৰেমিক হৈছে। হোৱা নাই মাথো কেলেছা প্ৰমিক আৰু কৃষকবোৰ। ইয়াতে মই আনন্দ নকৰি কি চকুপানী পেলাম ? এই সৰাৰে নাম চিতাত তুলি দে। বান্দালীৰ বোকপানী চোতালৰ পৰা এতিয়াও শুকুৱা নাই। চিতাত তহঁতে জুই জ্বলাব নোৱাৰিবি। সেই জুই মই জ্বলাম।

চাৰিজন মানুহেও হেঁচা মাৰি ধৰি ৰাখিব নোৱাৰা যোগেশ্বৰে টেটু ফালি যোৱাকৈ চিঞৰিছে,—

তুমিও আহিছা গোণো গাঁওলৈ ? আহা আহা। আগবাঢ়ি আহা। তোমাৰ জেপৰ পৰা গোন্ধেফুলৰ মালাখৰি উলিওৱা। মই নিজে মালাদান কৰো। তুমি ইয়াতে মিটি পাত্তা। সন্তাপতি হৈ তুমিয়ে প্ৰথমতে উচ্চৰে ঘোষণা কৰা— আমাৰ দেশ “দেশপ্ৰেমিকেৰে” ভৰি পৰিছে। ১৯৫২ চনৰ পৰা আজিলৈ দেশৰ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাবোৰৰ সকলো পৰিসংখ্যাৰ হিচাপৰ ৰেকৰ্ড ভজ কৰি খহীদ স্তম্ভৰ হিচাপে আজি অভিলেখৰ সৃষ্টি কৰিছে। তোমালোকে আনন্দ নকৰা ? ? তোমালোকে ৰাইজখনে মুখমেলি কি চাই আছা ? ? ?

লিখকৰ প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ সমূহ—

১/ কাশে কাপে কৈ বাও (উপন্যাস)

" (দ্বিতীয় প্ৰকাশ)

২/ নৈয়ে এৰা সঁতি (গল্প)

৩/ সেই কণ অপকণ (গল্প)

৪/ পলৰীয়া মেঘ (উপন্যাস)

৫/ আপোনজন (উপন্যাস)

৬/ জিলিব জোকাৰ (গল্প)

৭/ মাউৰে ওপতি বাঘ (শিশু উপন্যাস)

(দ্বিতীয় প্ৰকাশ)

৮/ নিকিমণিৰ চিকিমিকি (শিশু গল্প)

(দ্বিতীয় প্ৰকাশ)

৯/ গল্পৰ গাছপোকা (গল্প)

১০/ ব্ৰহ্মপুত্ৰকা হালধুক (নেপালী সংস্কৰণ)

১১/ যৰম প্ৰগাড (গল্প)

১২/ এনেদৰে (প্ৰবন্ধ)

১৩/ এক সূত্ৰে বাহিৰ আছি

(মাউৰে ওপতি বাঘৰ বঙালী সংস্কৰণ)

১৪/ কবিসংঘ

১৫/ লোকা পাণ্ডা (গল্প)

(দ্বিতীয় প্ৰকাশ)

১৬/ ভাষাকণ্ঠ (কবিতা)

১৭/ কলিকা-উদ্ভাস পঞ্চম

১৯৬৭ চন মৰ্ব'ইজৰ্ন প্ৰেছ, কিল

১৯৯৩ চন জ্যোতি প্ৰকাশন, গুৱাহাটী-১

১৯৬৮ চন অসম বুক ডিপো, কলিকতা গুৱাহাটী-১

১৯৭০ চন অসম বুক ডিপো, কলিকতা, গুৱাহাটী-১

১৯৭৩ চন গুৱাহাটী বুক ষ্টল, কিলবুখুৰী, গুৱাহাটী-৩

১৯৮২ চন শ্ৰী শান্তিক প্ৰকাশ, পানবজাৰ, গুৱাহাটী-১

১৯৮৩ চন শ্ৰী শান্তিক প্ৰকাশ, পানবজাৰ, গুৱাহাটী-১

১৯৮৯ চন শ্ৰী শান্তিক প্ৰকাশ, পানবজাৰ, গুৱাহাটী-১

১৯৯৪ চন অসম প্ৰকাশন পাবলি, গুৱাহাটী-২১

১৯৯০ চন প্ৰবাল বুক এজেন্সী, উজান বজাৰ, গুৱাহাটী-৩

১৯৯৪ চন নতুন অসম উদ্যোগ পাম, বামুনীমেদাম গুৱাহাটী-২১

১৯৯১ চন নতুন অসম উদ্যোগ পাম গুৱাহাটী-২১

১৯৯৬ চন অসম বোৰ্ডিং স্কিল

১৯৯২ চন পোপোদিক বালুমেৰি স্মৃতি প্ৰকাশন, গুৱাহাটী-৬

১৯৯২ চন নতুন অসম উদ্যোগ পাম, গুৱাহাটী-২১

১৯৯৪ বঙ্গীয় সাহিত্য পাবলি

১৯৯৫ চন প্ৰবাল বুক এজেন্সী, উজান বজাৰ, গুৱাহাটী-৩

১৯৯৪ চন প্ৰবাল বুক এজেন্সী, উজান বজাৰ, গুৱাহাটী-৩

১৯৯৫ চন প্ৰবাল বুক এজেন্সী, উজান বজাৰ, গুৱাহাটী-৩

১৯৯৬ চন প্ৰবাল বুক এজেন্সী, উজান বজাৰ, গুৱাহাটী-৩

১৯৯৬ চন প্ৰবাল বুক এজেন্সী, উজান বজাৰ, গুৱাহাটী-৩